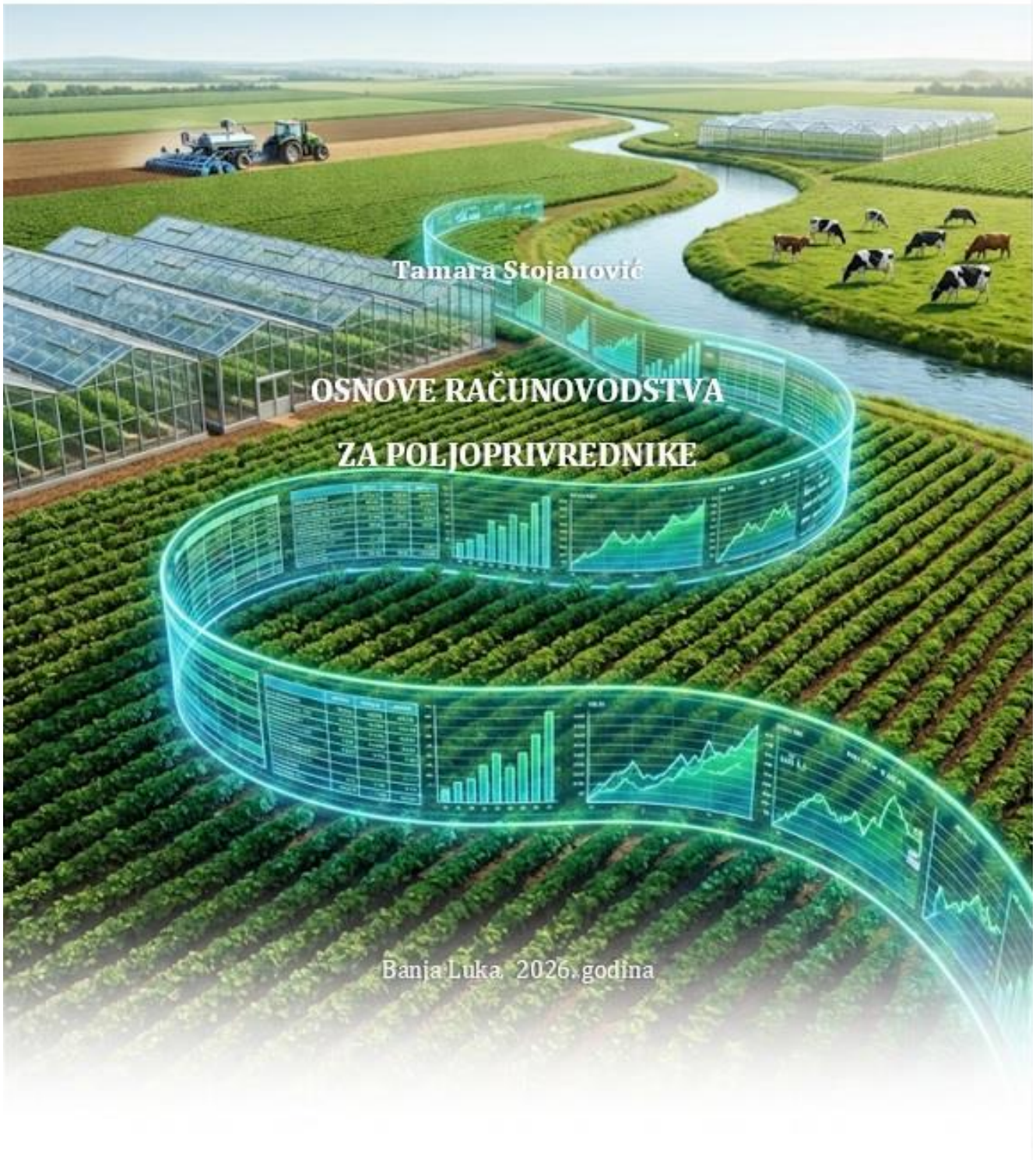
УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF AGRICULTURE

Tamara Stojanović

OSNOVE RAČUNOVODSTVA ZA POLJOPRIVREDNIKE

Banja Luka 2026. godina

OSNOVE RAČUNOVODSTVA ZA POLJOPRIVREDNIKE
Univerzitetski udžbenik

Izdavač:	Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci Univerzitetski grad, Bulevar vojvode Petra Bojanića 1A, Banja Luka
Za izdavača:	Prof. dr Ranko Škrbić, v. d. rektora Univerziteta u Banjoj Luci Prof. dr Zlatan Kovačević, dekan Poljoprivrednog fakulteta
Autor:	Prof. dr Tamara Stojanović, vanredni profesor Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet
Recenzenti:	Prof. dr Radomir Božić, redovni profesor Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet Pale
	Prof. dr Ljubica Ranogajec, redovni profesor Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Lektor i korektor:	Helena Radulj, profesor srpskog jezika i književnosti
Izdanje i format:	Prvo izdanje, 2026. godina
	Elektronsko izdanje (PDF)

Senat Univerziteta u Banjoj Luci, na sjednici održanoj 29.10.2026. godine, Odlukom broj 02/04-3.2946-62/26 dao je saglasnost za objavljivanje rukopisa „Osnove računovodstva za poljoprivrednike“, autora dr Tamare Stojanović, kao univerzitetskog udžbenika.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

658.14:631/635(075.8)(0.034.2)

СТОЈАНОВИЋ, Тамара, 1977-
Osnove računovodstva za poljoprivrednike [Elektronski izvor] : [univerzitetski udžbenik] / Tamara Stojanović. - Onlajn izd. - El. knjiga. - Banja Luka : Univerzitet u Banjoj Luci : Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci , 2026

Način pristupa (URL):
https://blupress.unibl.org/agro/catalog/book/212. - Насл. са насл. екрана. - Опис извора дана 3.11.2026. - Ел. публикација у ПДФ формату опсега 349 стр. - Библиографија: стр. 341-343. - Регистар.

ISBN 978-99997-45-50-5

COBISS.RS-ID 144983041

© Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet, 2026. Dozvoljeno je umnožavanje, dijeljenje i ispisivanje djela u izvornom obliku uz navođenje autora. Komercijalna upotreba i prerade nisu dozvoljene.

PREDGOVOR

Savremeni agrobiznis zahtijeva korjenitu promjenu u pristupu: poljoprivreda se u ekonomskom smislu više ne može posmatrati isključivo kroz prizmu primarne, terenske proizvodnje, već kao kompleksan poslovni sistem koji zavisi od preciznog i pravovremenog upravljanja informacijama. Donositi odluke na modernoj farmi oslanjajući se samo na intuiciju ili vizuelni pregled usjeva i stada, u uslovima visoke tržišne volatilnosti, siguran je put u poslovni neuspjeh. Računovodstvo, kao univerzalni „jezik poslovanja", identifikuje, mjeri i saopštava ekonomske informacije, omogućavajući budućim agronomima i menadžerima u poljoprivredi (agromenadžerima) da naprave jasnu razliku između operativne efikasnosti unutar farme i strateške efektivnosti na tržištu.

Radeći na pripremi ovog udžbenika, nastojala sam da osnovne računovodstvene koncepte i stroge pravne propise i standarde iz oblasti računovodstva (MRS/MSFI) organski povežem sa živim, biološkim procesima na njivi, u voćnjaku i štali. Posebna pažnja posvećena je specifičnostima koje poljoprivredu izdvajaju iz opšte ekonomije: od biološke transformacije i vrednovanja biološke imovine po fer vrijednosti (u skladu sa MRS 41), preko specifičnosti obuhvatanja državnih podsticaja, pa sve do savremenih izazova poput digitalne transformacije, primjene pametnih poljoprivrednih sistema i ESG izvještavanja o održivosti u okviru Zelene agende.

Važno je naglasiti da je ovaj udžbenik primarno posvećen **osnovama finansijskog računovodstva za poljoprivrednike**. Njegov osnovni cilj je ovladavanje osnovnim metodološkim mehanizmima i razumijevanje strukture finansijskih izvještaja. Zato tekst ne obuhvata kompleksnije metodološke cjeline i dubinske analitičke alate koji pripadaju naprednim kursevima računovodstva i upravljačkog računovodstva (poput naprednih sistema alokacije opštih troškova, detekcije i izračunavanja prelomne tačke ili složenog kalkulisanja troškova zasnovanog na aktivnostima).

Udžbenik je osmišljen tako da čitaoca postepeno vodi kroz metodološki ciklus: od osnovne bilansne jednačine i funkcionisanja Računovodstvenog informacionog sistema (RIS), preko strukture Bilansa stanja i Bilansa uspjeha, do tehnike dvojnog knjigovodstva, kontnog okvira i detaljnog obuhvatanja stalne i tekuće imovine. Praktični primjeri i vođene ilustracije – poput cjelokupnog računovodstvenog ciklusa PPG „Zeleno Polje" i poljoprivrednog preduzeća „Agro-Žito" d. o. o. – osmišljeni su s ciljem da teorijska znanja odmah

učine primjenjivim u realnom privrednom ambijentu Republike Srpske i Bosne i Hercegovine.

Izražavam duboku zahvalnost recenzentima, dr Radomiru Božiću i dr Ljubici Ranogajec, na dragocjenim sugestijama i stručnim opaskama koje su značajno unaprijedile kvalitet rukopisa, kao i izdavaču, Poljoprivrednom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, na podršci u objavljivanju ovog izdanja.

Iskreno vjerujem da će ovaj udžbenik studentima Poljoprivrednog fakulteta poslužiti kao pouzdan vodič kroz osnove finansijskog i upravljačkog računovodstva, a diplomiranim agronomima i menadžerima kao koristan priručnik u svakodnevnom radu i donošenju pravovremenih poslovnih odluka.

Banja Luka, novembra 2026. godine

Tamara Stojanović

SADRŽAJ

PREDGOVOR ..... **I**

1. UVOD U RAČUNOVODSTVO ZA POLJOPRIVREDNIKE **11**

1.1. Istorijski razvoj računovodstva i poljoprivredni korijeni civilizacije **12**

1.2. Pojam računovodstva kao „jezika poslovanja" i njegovi osnovni zadaci **13**

1.2.1 Efikasnost nasuprot efektivnosti u poljoprivrednom menadžmentu 14

1.2.2 Osnovni zadaci računovodstva u poljoprivredi 14

1.3. Računovodstvo kao integralni informacioni sistem (RIS) u poljoprivrednom menadžmentu **15**

1.4. Struktura računovodstvenog sistema: Finansijsko nasuprot upravljačkom računovodstvu **18**

1.4.1 Tradicionalni transakcijski pristup i specifični izazovi poljoprivrede 20

1.5. Poljoprivredno računovodstvo u domaćem okruženju **20**

1.5.1 Zakonodavne osnove i uloga APIF-a 21

1.5.2 Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG) i podsticaji 21

1.5.3 Evropski standardi: Od FADN-a ka FSDN mreži podataka o održivosti 22

1.5.4 Korisnici računovodstvenih informacija i izazovi u primjeni na farmama RS/BiH 24

1.5.4.1 Interni korisnici 24

1.5.4.2 Eksterni korisnici 24

1.5.5 Izazovi i barijere u vođenju računovodstva na farmama u RS/BiH 25

1.6. Budućnost: Digitalizacija, Zelena agenda i agronom kao analitičar **26**

1.6.1 Digitalna transformacija i pametna poljoprivreda 27

1.6.2 Zelena agenda i održivost 27

1.7. Rezime poglavlja **28**

1.8. Pitanja za ponavljanje i razumijevanje gradiva **29**

2. KONCEPTUALNI OKVIR FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA **31**

2.1. Finansijski izvještaji kao ogledalo agrobiznisa **32**

2.1.1 Korisnici finansijskih izvještaja u agrosektoru 32

2.1.2 Ciljevi finansijskog izvještavanja 33

2.2. Morfologija poslovnih procesa u poljoprivredi **33**

2.2.1 Poslovne (operativne) aktivnosti 34

2.2.2 Investicione aktivnosti 35

2.2.3 Finansijske aktivnosti 35

2.3. Kvalitativne karakteristike računovodstvenih informacija **36**

2.3.1 Relevantnost informacija 37

2.3.2 Pouzdanost informacija 37

2.3.3 Uporedivost informacija 38

2.3.4 Konzistentnost informacija 38

2.4. Konceptualni okvir: Pretpostavke i principi bilansiranja **39**

2.4.1 Osnovne pretpostavke finansijskog računovodstva 39

2.4.1.1 Pretpostavka o postojanju poslovnog subjekta 39
2.4.1.2 Pretpostavka o novčanoj jedinici....40
2.4.1.3 Pretpostavka o nastavku poslovanja (Going Concern)....40
2.4.1.4 Pretpostavka o obračunskom periodu....41
2.4.2 Osnovni principi računovodstvenog vrednovanja....41
2.4.2.1 Princip realizacije – načelo priznavanja prihoda....42
2.4.2.2 Načelo uzročnosti prihoda i rashoda – Matching princip....42
2.4.2.3 Akrualna (obračunska) naspram gotovinske (novčane) osnove računovodstva....43
2.4.2.4 Princip istorijskog troška – nabavne vrijednosti....45
2.4.2.5 Princip objektivnosti podataka....45
2.4.3 Modifikujući principi (Računovodstvena ograničenja)....46
2.4.3.1 Materijalnost – značajnost....46
2.4.3.2 Konzervatizam – načelo opreznosti....46
2.5. Zakonodavni i profesionalni okvir poljoprivrednog računovodstva....47
2.5.1 Zakonodavni okvir i poreski aspekt....47
2.5.2 Profesionalni okvir: Uloga MRS/MSFI....48
2.6. Rezime poglavlja....50
2.7. Pitanja za ponavljanje i razumijevanje gradiva....51
3. BILANS STANJA – KONCEPT, FORMA I STRUKTURA....53
3.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa stanja....54
3.2. Osnovna računovodstvena jednačina kao temelj Bilansa stanja....55
3.2.1 Dinamički prikaz očuvanja bilansne ravnoteže kroz praktične primjere...56
3.3. Klasifikacija i redoslijed pozicija u Bilansu stanja....57
3.3.1 Pristup opadajuće likvidnosti i rastuće ročnosti (Anglosaksonski model) 58
3.3.2 Pristup rastuće likvidnosti i opadajuće ročnosti (Kontinentalno-evropski model)....59
3.4. Detaljan pregled bilansnih pozicija....60
3.4.1 Tekuća (obrtna) imovina....60
3.4.2 Stalna (dugoročna) imovina i specifičnosti biološke imovine (MRS 41) 63
3.4.3 Obaveze (Tekuće naspram dugoročnih obaveza)....66
3.4.4 Analitički aspekt obaveza: Konceptualna razlika između likvidnosti i solventnosti....69
3.4.5 Vlasnički kapital i oblici poslovnog organizovanja....70
3.4.5.1 Uticaj pravne forme na terminologiju i prikaz kapitala....70
3.4.5.2 Izvještaj o promjenama na kapitalu....71
3.5. Rezime poglavlja....72
3.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva....74
4. BILANS USPJEHA – KONCEPT, FORMA I STRUKTURA....77
4.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa uspjeha....78
4.2. Osnovni format Bilansa uspjeha i računovodstvena jednačina rezultata 79
4.2.1 Osnovna bilansna shema....79
4.3. Obračunska (akrualna) osnova i načela priznavanja prihoda i rashoda u poljoprivredi....80
4.3.1 Prihodi u poljoprivrednoj djelatnosti i načelo realizacije....81

4.3.2 Rashodi u poljoprivrednoj djelatnosti i primjeri priznavanja 83
4.4. Metode obračuna finansijskog rezultata i struktura Bilansa uspjeha 85
4.4.1 Metoda troškova prodatih učinaka (COGS metoda) 86
4.4.2 Metoda ukupnih troškova 87
4.4.3 Tretman isplata vlasnicima i povlačenja sredstava (Zašto dividende nisu rashod?) 87
4.4.4 Detaljan pregled i ekonomski opis najznačajnijih pozicija Bilansa uspjeha 88
4.4.5 Praktični primjer: Uporedni pregled obračuna rezultata za „Agro-Žito“ d. o. o. 91
4.5. Zakonodavni i računovodstveni okvir u Bosni i Hercegovini 94
4.6. Specifičnost obračuna rezultata u poljoprivredi: Uticaj biološke imovine i državnih pomoći 95
4.6.1 Priznavanje prihoda usljed biološke transformacije (MRS 41) 95
4.6.2 Tretman državnih pomoći i subvencija 96
4.7. Rezime poglavlja 97
4.8. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 98
5. OSNOVNA BILANSNA JEDNAČINA I ODRŽAVANJE BILANSNE RAVNOTEŽE 101
5.1. Pojam Bilansa stanja i koncept bilansne ravnoteže 102
5.2. Profil i pravni okvir PPG „Zeleno Polje“ 103
5.3. Poslovne transakcije i analiza održavanja bilansne ravnoteže 104
5.3.1 T1: Ulog vlasnika i osnivanje gazdinstva 104
5.3.2 T2: Nabavka dugotrajne imovine na kredit 105
5.3.3 T3: Nabavka zaliha na odgođeno plaćanje 105
5.3.4 T4: Plaćanje operativnog troška gotovinom 106
5.3.5 T5: Prihod od osnovne djelatnosti i djelimična naplata 106
5.3.6 T6: Plaćanje obaveza prema dobavljačima 106
5.3.7 Specifične poljoprivredne transakcije 107
5.3.7.1 T7: Knjiženje kapitalne subvencije prema MRS 20 107
5.3.7.2 T8: Vrednovanje prirasta biološke imovine prema MRS 41 107
5.4. Analiza kumulativnog bilansnog uticaja i finalna ravnoteža 108
5.5. Rezime poglavlja 111
5.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 112
6. DVOJNO KNJIGOVODSTVO I RAČUNOVODSTVENI CIKLUS – OD TRANSAKCIJE DO FINANSIJSKOG IZVJEŠTAJA 114
6.1. Ograničenja osnovne bilansne jednačine 115
6.2. Prelazak sa jednačine na sistem: Pojam konta i proširena bilansna jednačina 116
6.2.1 Uvođenje konta (računa) 116
6.2.2 Proširena bilansna jednačina kao teorijski most 116
6.3. Pojam konta i „zlatna pravila“ dvojnog knjigovodstva 117
6.3.1 Anatomija T-konta: Šta zapravo znače „Duguje“ i „Potražuje“? 117

6.3.2 „Zlatna pravila“ knjiženja 117
6.4. Faze računovodstvenog ciklusa i osnovne evidencije 119
6.4.1 Računovodstveni ciklus 119
6.4.2 Osnovne računovodstvene evidencije 122
6.4.2.1 Osnovni princip stavke u Dnevniku 122
6.4.2.2 Vizuelni oblici konta Glavne knjige 123
6.4.3 Sistematska evidencija u Glavnoj knjizi (T-konta) 126
6.4.4 Pregled osnovnih klasa i grupa značajnih za agrobiznis 127
6.5. Praktični primjer evidentiranja ekonomskih događaja kroz Dnevnik i Glavnu knjigu: PPG „Zeleno Polje“ 130
6.5.1 Hronološka analiza transakcija i knjiženje u Dnevniku 130
6.5.2 Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi (na T-kontima i u tabelarnoj formi) 137
6.5.3 Sastavljanje probnog Bilansa 140
6.6. Korektivna knjiženja na kraju perioda 141
6.6.1 Transakcija T9: Obračun godišnje amortizacije građevinskih objekata 141
6.7. Korigovani probni Bilans kao osnova za konačne finansijske izvještaje 142
6.8. Izrada finansijskih izvještaja i zaključak knjiga 143
6.8.1 Zaključna knjiženja i zatvaranje privremenih konta 143
6.8.2 Sastavljanje Bilansa uspjeha (Izvještaj o ekonomskoj uspješnosti) 146
6.8.3 Sastavljanje finalnog Bilansa stanja (Izvještaj o finansijskoj poziciji) 147
6.9. Rezime poglavlja 148
6.10. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 148
7. STALNA SREDSTVA ZA RAD: NEMATERIJALNA IMOVINA I OSNOVNA SREDSTVA 151
7.1. Pojam, karakteristike i klasifikacija stalne imovine u poljoprivredi 152
7.2. Zakonodavni okvir za priznavanje i vrednovanje stalne imovine 154
7.3. Priznavanje i početno vrednovanje imovine 156
7.3.1 Princip istorijskog troška (Nabavna vrijednost) 156
7.4. Amortizacija osnovnih sredstava 157
7.4.1 Linearna (vremenska) metoda 157
7.4.2 Degresivna metoda (Metoda opadajućeg salda) 158
7.4.3 Funkcionalna metoda (Metoda prema učinku) 159
7.5. Tehnika knjiženja poslovnih promjena na stalnim sredstvima 159
7.5.1 Evidentiranje nematerijalne imovine (Nabavka i amortizacija) 159
7.5.2 Nabavka osnovnih sredstava kupovinom na eksternom tržištu 161
7.5.3 Izgradnja građevinskih objekata u tuđoj režiji (Investicije) 164
7.5.4 Tekuće i investiciono održavanje osnovnih sredstava 167
7.5.5 Otuđenje osnovnih sredstava: Prodaja i utvrđivanje rezultata 170
7.5.6 Rashodovanje (Otpis) i vanredni događaji 171
7.6. Napomena za menadžere i računovodstvene provjere 175
7.6.1 Evidentiranje obezvređenja imovine (MRS 36) 175
7.7. Rezime poglavlja 177
7.8. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 179

8. BIOLOŠKA IMOVINA: POJAM, KARAKTERISTIKE I RAČUNOVODSTVENI TRETMAN 181

8.1. Pojam poljoprivredne djelatnosti i regulatorni okvir (MRS 41) 182

8.2. Računovodstveni lanac transformacije proizvoda 183

8.3. Dugoročna naspram kratkoročne biološke imovine 184

8.4. Prikazivanje biološke imovine u Bilansu stanja 185
8.4.1 Kriterijumi za priznavanje biološke imovine 186

8.5. Metodologija početnog i naknadnog vrednovanja biološke imovine 186
8.5.1 Praktični primjeri naprednih metoda vrednovanja biološke imovine 188
8.5.2 Vrednovanje poljoprivrednih proizvoda u trenutku žetve 189
8.5.3 Računovodstveni obuhvat državnih pomoći (Donacija) 190
8.5.4 Usklađivanje fer vrijednosti na kraju perioda (bilansni dobici i gubici) .. 192
8.5.5 Alternativni metod vrednovanja (Model istorijskog troška) 192

8.6. Računovodstvo višegodišnjih zasada 193
8.6.1 Klasifikacija, grupisanje i mjerenje višegodišnjih zasada 193
8.6.1.1 Klasifikacija: Biljke darovaoci naspram poljoprivrednih proizvoda . 193
8.6.1.2 Grupisanje i mjerenje kao osnov pouzdanosti 194
8.6.1.3 Neraskidiva veza sa zemljištem 194
8.6.2 Računovodstveno obuhvatanje višegodišnjih zasada 195
8.6.2.1 Faza podizanja voćnjaka (Godine 1–3) 195
8.6.2.2 Aktiviranje voćnjaka na početku 4. godine 199
8.6.2.3 Test obezvređenja višegodišnjeg zasada 199

8.7. Računovodstvo osnovnog stada 200
8.7.1 Evidentiranje stočarskih transakcija u toku perioda 202
8.7.2 Obračun i knjiženje promjena na dan Bilansa 204

8.8. Rezime poglavlja 210

8.9. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 211

9. ZALIHE U POLJOPRIVREDI 214

9.1. Pojam, ekonomski značaj i klasifikacija zaliha prema MRS 2 215

9.2. Tipične poslovne promjene na računima zaliha 217
9.2.1 Obračun i knjiženje eksterne nabavke zaliha 220
9.2.2 Evidentiranje trošenja zaliha i metode obračuna troškova izlaza 222
9.2.2.1 Metoda ponderisanog prosječnog troška 223
9.2.2.2 FIFO metoda (First-In, First-Out / Prva ulazna cijena jednaka prvoj izlaznoj cijeni) 223
9.2.2.3 Praktični primjer: Obračun troškova dizel-goriva u sjetvi 224
9.2.3 Godišnji popis (Inventura) zaliha i evidentiranje inventurnih razlika 225
9.2.3.1 Računovodstvena procedura evidentiranja manjkova 226
9.2.3.2 Praktični primjer: Inventura merkantilnog kukuruza u silosu 226
9.2.4 Naknadno vrednovanje zaliha i obezvređenje 228
9.2.4.1 Računovodstvena tehnika indirektnog otpisa 229

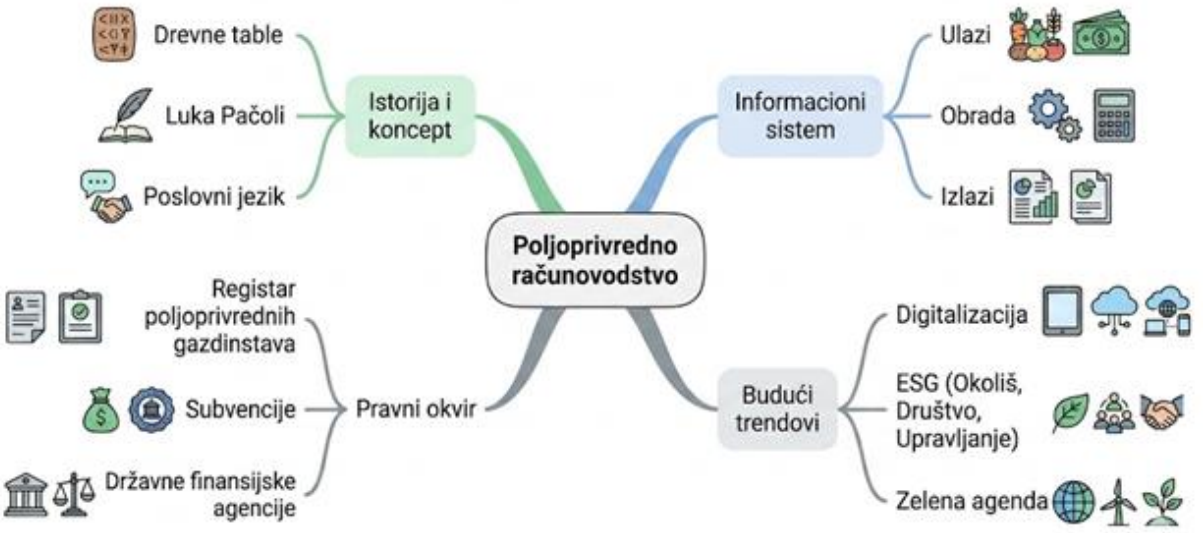
9.3. Kratkoročna biološka imovina (Zalihe u stočarskoj proizvodnji) 231
9.3.1 Pojam i specifičnost vrednovanja 231
9.3.2 Sveobuhvatni praktični primjer: Kompletan ciklus tova i prerade 231

9.4. Rezime poglavlja 235
9.5. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 236
10. KRATKOROČNA LIKVIDNA IMOVINA: NOVAC, POTRAŽIVANJA I AKTIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (AVR) 239
10.1. Specifičnost likvidne imovine 240
10.1.1 Materijalna naspram finansijske (likvidne) kratkoročne imovine 240
10.1.2 Specifičnost poljoprivrednog ciklusa i pritisak na likvidnost 242
10.2. Gotovina i gotovinski ekvivalenti 243
10.2.1 Upravljanje gotovinom i interna kontrola na farmi 244
10.2.2 Blagajničko poslovanje 244
10.2.3 Transakcioni (tekući) račun 247
10.3. Potraživanja od kupaca 250
10.3.1 Nastanak i priznavanje potraživanja 250
10.3.2 Vrednovanje i procjena kreditnog rizika 250
10.3.3 Metode procjene nenaplativih potraživanja 252
10.3.4 Računovodstveni pristupi otpisu potraživanja 253
10.3.5 Specifičnost prodaje u sistemu PDV-a 256
10.4. Aktivna vremenska razgraničenja (AVR) – Unaprijed plaćeni rashodi.. 258
10.4.1 Metode evidentiranja vremenskih razgraničenja 258
10.5. Rezime poglavlja 261
10.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 262
11. OBAVEZE I REZERVISANJA U POLJOPRIVREDI 265
11.1. Suština i klasifikacija obaveza u agrobiznisu 266
11.1.1 Klasifikacija obaveza po ročnosti 266
11.2. Obračun zarada i troškovi rada u poljoprivredi 267
11.2.1 Sistem doprinosa i poreza na dohodak u Republici Srpskoj 268
11.2.2 Specifična olakšica za nekvalifikovanu radnu snagu (NK) 268
11.2.3 Pravni okvir za angažovanje sezonskih radnika 269
11.2.4 Metodologija i formule obračuna plata u agraru 270
11.3. Obaveze prema dobavljačima i specifičnosti PDV sistema u poljoprivredi 272
11.3.1 Specifičnosti PDV sistema u agrobiznisu 273
11.3.1.1 Poljoprivredni subjekti u sistemu PDV-a 273
11.3.1.2 Poljoprivredna gazdinstva van sistema PDV-a 273
11.3.1.3 Praktičan primjer knjiženja nabavke repromaterijala 274
11.4. Finansijske obaveze prema bankama i Investiciono-razvojnoj banci RS 278
11.4.1 Računovodstveno praćenje otplate kredita 278
11.4.1.1 Praktičan primjer knjiženja dugoročnog kredita i anuiteta 279
11.5. Rashodi i MRS 37: Rezervisanja u poljoprivredi 281
11.5.1 Praktičan primjer knjiženja ekološkog rezervisanja na farmi 282
11.6. Rezime poglavlja 284
11.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 284
12. DODATAK 1: BILANS NOVČANIH TOKOVA 287

12.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa novčanih tokova 288
12.1.1 Konceptualni i strukturni jaz između dobiti i gotovine u poljoprivrednoj proizvodnji 289
12.1.2 Ključni uzroci nastanka jaza između dobiti i gotovine u agrobiznisu 289
12.2. Povezanost Bilansa novčanih tokova sa Bilansom stanja i Bilansom uspjeha 291
12.2.1 Mehanička i računovodstvena sprega između izvještaja 292
12.3. Klasifikacija novčanih tokova prema MRS 7 i specifičnostima agrobiznisa 292
12.3.1 Poslovne (operativne) aktivnosti 293
12.3.2 Investicione aktivnosti 294
12.3.3 Finansijske aktivnosti 295
12.3.4 Specifičnost tretmana podsticaja i grantova u poljoprivredi 296
12.4. Metode izrade i prezentacije Bilansa novčanih tokova 297
12.4.1 Direktna metoda 297
12.4.2 Indirektna metoda 298
12.4.2.1 Eliminacija nenovčanih stavki i specifičnosti MRS 41 u poljoprivredi 298
12.4.3 Uporedni prikaz izrade Bilansa novčanih tokova po direktnoj i indirektnoj metodi 300
12.5. Regulatorni i zakonski okvir u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini 304
12.5.1 Implikacije zakonskog okvira za agrobiznis i porodična gazdinstva 305
12.6. Rezime poglavlja 306
12.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva 308
13. DODATAK 2: FINANSIJSKI POKAZATELJI U AGROBIZNISU 312
13.1. Specifičnosti finansijske analize u agrobiznisu i uloga računovodstvenih informacija 313
13.1.1 Zašto klasična finansijska analiza nije dovoljna u agrobiznisu? 313
13.1.2 Od evidentiranja ka upravljanju: Računovodstvo kao navigacija 314
13.2. Analiza likvidnosti i upravljanje obrtnim kapitalom u agraru 315
13.2.1 Tekuća i brza likvidnost: „Zarobljeni“ kapital u zalihama i biološkoj imovini 315
13.2.1.1 Pokazatelj tekuće likvidnosti (engl. Current Ratio) 315
13.2.1.2 Brzi pokazatelj likvidnosti (engl. Quick Ratio / Acid-Test Ratio) 316
13.2.1.3 Neto obrtni kapital kao sezonski amortizer 316
13.2.1.4 Novčani ciklus: Put od sjetve do bankovnog računa 317
13.3. Pokazatelji zaduženosti i solventnosti (Fokus na bankarske kriterijume i IRB RS) 319
13.3.1 Pokazatelj zaduženosti imovine (engl. Debt-to-Asset Ratio) 319
13.3.2 Pokrivenost servisiranja duga (engl. Debt Service Coverage Ratio - DSCR) 320
13.3.3 Uloga namjenskih kreditnih linija IRB RS i usklađivanje sa biološkim ciklusom 321
13.4. Pokazatelji profitabilnosti, efikasnosti i sektorski KPI indikatori 322
13.4.1 Opšti pokazatelji profitabilnosti prilagođeni agraru 323

13.4.1.1 Stopa povrata na ukupnu imovinu (engl. Return on Assets - ROA) ... 323
13.4.1.2 Stopa povrata na sopstveni kapital (engl. Return on Equity - ROE) .. 323
13.4.2 Sektorski specifični agro-KPI indikatori ... 324
13.4.3 Benčmarking i poređenje sa FADN – FSDN standardima ... 325
13.5. Praktična primjena i vizuelizacija finansijskog zdravlja gazdinstva 327
13.5.1 Vizuelni analitički alati: Sistem „Semafora" i Radar dijagrami ... 327
13.5.2 Sveobuhvatna uporedna analiza: Gazdinstvo A vs. Gazdinstvo B ... 328
13.5.3 Tipične upravljačke i psihološke zamke agromenadžera ... 330
13.6. Rezime poglavlja ... 330
13.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva ... 331
PRILOG: IZVOD IZ KONTNOG OKVIRA ZA PREDUZEĆA I ZADRUGE ... 335
LITERATURA ... 341
INDEKS POJMOVA ... 344

1. UVOD U RAČUNOVODSTVO ZA POLJOPRIVREDNIKE

Ključni pojmovi			
Računovodstvo	Računovodstveni informacioni sistem (RIS)	Finansijsko računovodstvo	Upravljačko računovodstvo
Efikasnost i Efektivnost	Biološka transformacija	APIF (Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge)	FSDN (Farm Sustainability Data Network / ranije FADN)
ESG izvještavanje o održivosti			

1.1. Istorijski razvoj računovodstva i poljoprivredni korijeni civilizacije

Istorija računovodstva je stara koliko i sama civilizacija. Iako se danas računovodstvo često posmatra kao moderna korporativna disciplina vezana za banke i velike industrijske sisteme, njegov nastanak je neraskidivo vezan za prapočetke poljoprivredne proizvodnje. Razvoj računovodstvene evidencije bio je direktno uslovljen razvojem privrede, s jedne strane, i pojavom novca kao mjerila vrijednosti i platežnog sredstva, s druge strane.

Sve dok su proizvodne snage čovječanstva bile na nivou naturalne proizvodnje, odnosno proizvodnje robe isključivo za potrebe samog proizvođača i njegovog porodičnog gazdinstva – nije se osjećala potreba za sistematskom evidencijom. Ukoliko je u tom periodu i vršena razmjena dobara, ona se obavljala putem trampe. Razmjena se vršila u istom momentu (roba jedne upotrebne vrijednosti razmjenjivala se za robu druge upotrebne vrijednosti, npr. džak pšenice za ovcu), zbog čega nisu nastajali dugoročni dužničko-povjerilački odnosi, a samim tim nije bilo ni potrebe za zapisivanjem takvih transakcija.

Međutim, onog trenutka kada je razvoj poljoprivrede (prelaz sa sakupljanja plodova na organizovanu zemljoradnju i stočarstvo) omogućio stvaranje viškova vrijednosti, došlo je do pojave proizvodnje za tržište i razvoja trgovine. Upravo ovdje poljoprivreda i računovodstvo stupaju u istorijski brak koji traje do danas.

Najstariji do danas poznati računovodstveni dokumenti nisu ugovori kraljeva, niti vojni zapisi, već glinene pločice iz drevne Mesopotamije (oko 3200. godine p. n. e.) koje se danas čuvaju u muzeju Luvr u Parizu. Na ovim pločicama su primitivnim pismom ilustrovani poslovni događaji koji se odnose isključivo na trgovinu stokom i žitom. Prvi pisari i računovođe bili su zapravo kontrolori prinosa na posjedima vladara i hramova. Već u XVIII vijeku p. n. e., u drevnom Vavilonu, čuveni Hamurabijev zakonik donosi prve pravne odredbe o tome kako se moraju voditi precizne evidencije o dugovanjima, predaji poljoprivrednih proizvoda i vlasničkim odnosima, pod prijetnjom strogih kazni.

Kroz istoriju, svaka velika ekonomska i tehnološka revolucija iz temelja je mijenjala i računovodstvo:

- *Antika i feudalizam (naturalno-transakcijski pristup)*: U starom Rimu i kasnije na feudalnim posjedima srednjeg vijeka, računovodstvo je imalo

primarno kontrolnu funkciju. Cilj je bio da se evidentira koliko je kmet ili upravnik posjeda sakupio žita, maslina ili vina, te koliko je od toga predato vlastelinu. Fokus je bio na količinama i fizičkom očuvanju imovine.

- *Pojava dvojnog knjigovodstva (XV vijek)*: Sa razvojem pomorske trgovine i bankarstva u renesansnoj Italiji, franjevački kaluđer Luka Pačoli (Luca Pacioli) 1494. godine u Veneciji štampa djelo u kojem prvi put sistematski opisuje metodu dvojnog knjigovodstva[1]. Ovaj sistem uvodi pravilo da se svaka ekonomska promjena mora pratiti na dva mjesta (duguje i potražuje), što omogućava precizno mjerenje profita i kapitala trgovaca.
- *Industrijska revolucija (XIX vijek)*: Masovna proizvodnja donosi potrebu za praćenjem unutrašnjih troškova i amortizacije mašina. Računovodstvo se dijeli na ono koje izvještava spoljne korisnike (finansijsko) i ono koje pomaže menadžerima unutar fabrike (upravljačko).

Ulaskom u XXI vijek, era digitalizacije i globalnog tržišta postavila je pred računovodstvo nove izazove. Od sistema koji je nekada samo bilježio istorijske podatke na papiru ili glini, savremeno računovodstvo je evoluiralo u složen računovodstveno-informacioni sistem bez kojeg je moderno upravljanje agrobiznisom postalo potpuno nemoguće.

1.2. Pojam računovodstva kao „jezika poslovanja“ i njegovi osnovni zadaci

Da bismo razumjeli ulogu računovodstva u savremenoj poljoprivredi, moramo se osloboditi zablude da je ono samo zakonska obaveza ili prosto sabiranje računa. U ekonomskoj literaturi, računovodstvo se s pravom naziva „jezik poslovanja“[2].

Zašto jezik? Kao što prirodni jezici (srpski, engleski, njemački) koriste riječi i gramatička pravila da bi prenijeli informacije među ljudima, tako i

[1] Pacioli, L. (1494). *Summa de arithmetica, proportioni et proportionalita*. Venecija. (Dio pod naslovom *Tractatus de computis et scripturis* predstavlja prvi štampani prikaz dvojnog knjigovodstva).
[2] Robert F. Meigs & Walter B.Meigs (1999). *Računovodstvo: temelj poslovnog odlučivanja*. Zagreb: Mate.

računovodstvo koristi sopstvene simbole (prihode, rashode, imovinu, obaveze) i pravila (standarde i načela) da bi prenijelo informacije o ekonomskom zdravlju jednog preduzeća, zadruge ili poljoprivrednog gazdinstva. Ako menadžer, agronom ili investitor ne poznaje ovaj jezik, on ne može da „pročita“ da li farma ostvaruje stvarnu vrijednost ili srlja u stečaj.

Računovodstvo iz tog razloga definišemo kao zaokružen sistem koji *identifikuje, mjeri, evidentira i saopštava ekonomske informacije o poslovanju nekog subjekta, sa ciljem da korisnicima omogući donošenje ispravnih odluka, zasnovanih na činjenicama*.

1.2.1 Efikasnost nasuprot efektivnosti u poljoprivrednom menadžmentu

Glavni zadatak računovodstva jeste da obezbijedi informacije o tome da li se poljoprivrednim gazdinstvom upravlja na ekonomski ispravan način. U tom kontekstu, računovodstvene informacije služe kao osnovno mjerilo dva ključna ekonomska principa koja agronomi u praksi često miješaju: **efikasnosti** i **efektivnosti**.

- **Efikasnost (Raditi stvari na pravi način):** Efikasnost je fokusirana na odnos između uloženih inputa (resursa) i ostvarenih outputa (rezultata). Cilj je da se sa što manje troškova (sjemena, đubriva, goriva, radnih sati) ostvari željeni obim proizvodnje. Računovodstvo ovdje pomaže agronomu da izračuna *jediničnu cijenu koštanja* (npr. koliko tačno košta proizvodnja jednog litra mlijeka ili jednog kilograma maline) i da uoči gdje dolazi do rasipanja resursa.
- **Efektivnost (Raditi prave stvari):** Efektivnost se odnosi na stepen ostvarenja postavljenih ciljeva, odnosno na izbor prave strategije na tržištu. Možete biti izuzetno efikasni u proizvodnji pšenice (imati najniže troškove po hektaru u regiji), ali ako je cijena pšenice na svjetskom tržištu pala ispod nivoa rentabilnosti, vaša odluka da sijete pšenicu umjesto neke profitabilnije uljarice bila je *neefektivna*. Računovodstvo pruža dugoročne informacije o profitabilnosti različitih linija proizvodnje, pomažući menadžmentu da izabere „prave stvari“ koje donose najveću dodatnu vrijednost.

1.2.2 Osnovni zadaci računovodstva u poljoprivredi

Da bi ispunilo svoju ulogu „jezika poslovanja“ i podržalo efikasnost i efektivnost, računovodstvo pred sobom ima četiri osnovna zadatka:

1. **Pružanje dokaza o izvršenim poslovnim transakcijama (dokumentaciona funkcija):** Svaki litar kupljenog dizel-goriva, svaki prodat šleper kukuruza ili isplaćena plata radniku mora biti potkrijepljena validnim dokumentom (fakturom, priznanicom). Računovodstvo trajno čuva ove dokaze, štiteći imovinu gazdinstva i obezbjeđujući pravnu sigurnost.
2. **Praćenje i kontrola očuvanja imovine (kontrolna funkcija):** Poljoprivredna imovina je specifična i podložna rizicima (kvarljiva roba, uginuće stoke, otuđenje sjemenskog materijala). Kroz redovne evidencije i popise (inventure) računovodstvo kontroliše da li stvarno stanje na farmama i u silosima odgovara onom u knjigama.
3. **Utvrđivanje finansijskog rezultata i stanja imovine (informativna funkcija):** Na kraju obračunskog perioda (najčešće kalendarske godine) računovodstvo sumira sve prihode i rashode da bi dalo jasan odgovor na pitanje: *Da li smo ostvarili dobit ili gubitak, i kolika je ukupna vrijednost onoga što posjedujemo (i dugujemo)?*
4. **Osnova za donošenje odluka i planiranje (upravljačka funkcija):** Istorijski podaci iz računovodstva služe kao polazna tačka za kreiranje kalkulacija, budžeta i planova za narednu sjetvu ili investicione cikluse (npr. opravdanost podizanja novog zasada voća ili nabavke savremene poljoprivredne mehanizacije).

1.3. Računovodstvo kao integralni informacioni sistem (RIS) u poljoprivrednom menadžmentu

Savremena poljoprivreda se u ekonomskom smislu više ne može posmatrati isključivo kroz prizmu primarne, terenske proizvodnje. Ona predstavlja kompleksan poslovni sistem koji zahtijeva precizno i pravovremeno upravljanje informacijama. Donositi odluke na modernoj farmi samo na osnovu intuicije ili vizuelnog pregleda usjeva i stada recept je za poslovni neuspjeh u uslovima visoke tržišne volatilnosti.

Računovodstvo, u svom najširem smislu, predstavlja **vitalni podsistem ukupnog upravljačkog informacionog sistema** svakog poljoprivrednog subjekta bez obzira na njegovu veličinu, vrstu proizvodnje ili pravnu formu (porodično komercijalno gazdinstvo, poljoprivredna zadruga ili privredno društvo). Sve osnovne funkcije menadžmenta unutar jednog poljoprivrednog preduzeća neraskidivo su povezane sa računovodstvom jer ono služi kao

centralni depo podataka i generator kvantitativnih informacija neophodnih za koordinaciju svih poslovnih procesa nekog poslovnog subjekta.

Računovodstveni informacioni sistem (RIS) funkcioniše kroz kontinuirani ciklus koji obuhvata:

1. **Identifikaciju i prikupljanje** primarnih podataka o poslovnim događajima (ulazni računi za repromaterijal, otkupni listovi, sjetveni dnevnici),
2. **Klasifikaciju i obradu** tih podataka kroz sistem knjigovodstvenih evidencija (na bazi dvojnog knjigovodstva),
3. **Objelodanjivanje informacija** u vidu izvještaja koji sirove brojeve pretvaraju u korisne informacije za menadžere.

Ilustracija 1.1. *Računovodstveni informacioni sistem u poljoprivredi*

Da bismo plastično prikazali kako RIS prožima cjelokupno poslovanje i kako računovodstvena funkcija podržava ostale segmente poljoprivrednog menadžmenta, koristićemo sljedeći pregled dat u Tabeli 1.1.

Tabela 1.1. *Povezanost funkcija menadžmenta i računovodstvenog informacionog sistema (RIS)*

Funkcija menadžmenta	Predmet upravljanja i specifičnost u poljoprivredi	Uloga i doprinos Računovodstvenog informacionog sistema (RIS)
Istraživačko-razvojna	Uvođenje novih sorti, hibrida, tehnologija (npr. precizna poljoprivreda, sistemi za navodnjavanje) ili prelazak na organsku proizvodnju.	Pruža istorijske podatke o troškovima i analizira finansijsku opravdanost, rentabilnost i period povrata planiranih investicija.
Proizvodna	Organizacija sjetve, žetve, ishrane stoke, primjene agrotehničkih mjera; upravljanje biološkom transformacijom usjeva i stada.	Prati naturalne i vrijednosne inpute (sjeme, đubrivo, stočna hrana), obračunava stvarnu cijenu koštanja proizvoda i locira mjesta nastanka prekomjernih troškova.
Komercijalna (nabavka i prodaja)	Nabavka repromaterijala pod povoljnim uslovima; plasman i prodaja kvarljivih poljoprivrednih proizvoda na dinamičnom tržištu.	Evidentira obaveze prema dobavljačima i potraživanja od kupaca, prati kretanje zaliha sirovina i gotovih proizvoda, te analizira profitabilnost pojedinih kanala prodaje.
Kadrovska (Ljudski resursi)	Upravljanje stalno zaposlenim stručnjacima (agronomi, veterinari) i specifičnom sezonskom radnom snagom tokom sezonskih radova (berba, žetva).	Vodi evidenciju o radnim satima (učinku), vrši obračun plata, naknada, poreza i doprinosa, te analizira produktivnost rada po jedinici kapaciteta (npr. po hektaru).
Finansijska	Obezbjeđenje likvidnosti, upravljanje novčanim tokovima, privlačenje kredita, upravljanje rizicima i povlačenje državnih podsticaja.	Kreira finansijske izvještaje (Bilans stanja i Bilans uspjeha), prati stanje na žiro računima, obezbjeđuje transparentnu dokumentaciju za banke i bazu za aplikaciju za subvencije.
Pravna	Usklađenost poslovanja sa Zakonom o poljoprivredi, poreskim propisima, propisima iz oblasti ekologije i imovinsko-pravnim odnosima nad zemljištem.	Obezbjeđuje da se sve poslovne promjene knjiže u skladu sa važećim zakonima, propisima i računovodstvenim standardima (MRS/MSFI), sprečavajući pravne i finansijske sankcije.

Iz ove sistemske perspektive jasno je da za buduće agronome računovodstvo ne smije biti shvaćeno kao niz krutih, tehničkih procedura namijenjenih isključivo knjigovođama. To je mehanizam koji sirove ekonomske podatke sa njive, iz voćnjaka ili sa farme pretače u strukturne informacije. Bez tih informacija, menadžer poljoprivrednog gazdinstva bio bi praktično „slijep" na tržištu, nesposoban da koordinira bilo koju od navedenih funkcija na efikasan način.

1.4. Struktura računovodstvenog sistema: Finansijsko nasuprot upravljačkom računovodstvu

Računovodstvo poljoprivrednog preduzeća nije jedinstvena, monolitna cjelina, već se sastoji iz više međusobno povezanih dijelova koji se mijenjaju uporedo sa promjenama u poslovnom okruženju. Savremeni pristup podjeli računovodstva polazi od različite vrste informacija koje ono pruža. Za studente poljoprivrede razumijevanje razlike između finansijskog i upravljačkog računovodstva je od presudnog značaja budući da se ova dva pravca bave istim podacima, ali sa potpuno različitim ciljevima, perspektivama i korisnicima.

Najjednostavnije rečeno: finansijsko računovodstvo je „jezik" kojim poljoprivredno preduzeće komunicira sa spoljnim svijetom, dok je upravljačko računovodstvo „alat" kojim se to preduzeće oblikuje iznutra.

- **Finansijsko računovodstvo (Pogled u prošlost i usklađenost):** Njegova osnovna karakteristika je da proizvodi informacije za *opšte svrhe*. Ove informacije opisuju raspoloživa finansijska sredstva, obaveze i rezultate aktivnosti (uspješnost) poljoprivrednog preduzeća, zadruge ili gazdinstva u proteklom periodu. Primarno se fokusira na eksterne korisnike kao što su banke, investitori i državni organi. Zbog toga finansijsko računovodstvo mora strogo primjenjivati i poštovati zakone, propise i standarde (kao što su Međunarodni računovodstveni standardi – MRS, tj. Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja – MSFI), kako bi izvještaji bili uporedivi i objektivni.
- **Upravljačko računovodstvo (Pogled u budućnost i operativna efikasnost):** S druge strane, upravljačko računovodstvo je usmjereno isključivo ka internim korisnicima – vlasnicima, menadžerima i agronomima koji svakodnevno donose operativne i strateške odluke. Ono nije ograničeno rigidnim zakonskim standardima, već je potpuno fleksibilno i prilagodljivo specifičnim potrebama farme. Njegova primarna svrha je da pomogne u upravljanju resursima kako bi se maksimizirao profit i efikasnost.

Dok finansijsko računovodstvo stvara opštu, sumarnu sliku cijelog preduzeća namijenjenu spoljnim akterima, upravljačko računovodstvo „kopa dublje“. Ono pruža detaljne, analitičke informacije unutar samog gazdinstva, analizirajući profitabilnost po pojedinačnim parcelama, stadima ili čak po satu rada određene mašine.

Za buduće agronome je najvažnije razumjeti da se upravljačko računovodstvo ne bavi samo finansijskim podacima. Ono unutar jedinstvenog sistema integriše i ključne **nefinansijske informacije**, kao što su:

- ostvareni prinosi po hektaru (kg/ha),
- kvalitet i hemijski sastav zemljišta,
- zdravstveni karton stoke i konverzija hrane po grlu.

Upravljačko računovodstvo povezuje ove prirodne, biološke parametre sa troškovima, omogućavajući kreiranje budžeta, projekcija i analiza tipa „šta-ako“ za buduće poslovanje. Da bismo lakše uočili razlike, pogledajmo uporedni pregled u Tabeli 1.2.

Tabela 1.2. *Finansijsko naspram upravljačkog računovodstva*

Karakteristika	Finansijsko računovodstvo	Upravljačko računovodstvo
Primarni korisnici	Eksterni (banke, država, investitori)	Interni (vlasnici, menadžeri, agronomi)
Pravila i standardi	Strogi (MRS/MSFI, poreski zakoni)	Fleksibilni, interni, prilagođeni potrebama
Vremenski horizont	Istorijski (fokus na prošlost)	Budući i sadašnji (fokus na budućnost)
Učestalost izvještavanja	Periodična (godišnje, polugodišnje)	Kontinuirana (mjesečno, nedeljno, dnevno)
Nivo detaljnosti	Visoko agregiran (cijeli entitet)	Veoma detaljan (segmenti, proizvodi, aktivnosti)
Osnova za mjerenje	Isključivo finansijska	Finansijska i nefinansijska (npr. kg/ha, litara/grlu)

Finansijsko računovodstvo stvara opštu, sintetičku sliku (kroz finansijske izvještaje) namijenjenu spoljnim akterima kako bi oni mogli da procijene sigurnost svojih ulaganja i uspješnost privrednog subjekta. Nasuprot tome, upravljačko računovodstvo pruža detaljne, analitičke informacije unutar samog preduzeća/gazdinstva, koje su menadžerima neophodne za svakodnevno operativno rukovođenje, planiranje i optimizaciju troškova.

1.4.1 Tradicionalni transakcijski pristup i specifični izazovi poljoprivrede

Iako je istorijski razvoj doveo do savršenih modela za praćenje fabričke proizvodnje i trgovine, moderno računovodstvo se dugo suočavalo sa jednim ozbiljnim problemom kada je u pitanju poljoprivreda. Tradicionalni računovodstveni sistemi oslanjaju se na tzv. transakcijski pristup – pravilo da se ekonomska vrijednost priznaje tek onda kada se desi formalna kupoprodajna transakcija na tržištu (razmjena podržana fakturom ili gotovinom).

Za klasičnu industriju to je sasvim dovoljno: fabrika kupi čelik, preradi ga u automobil i proda ga. Vrijednost automobila se zna jer postoji tržišna transakcija.

Međutim, u poljoprivredi se dešava fenomen koji tradicionalna ekonomija dugo nije znala adekvatno da izmjeri, a to je biološka transformacija. Kada posadite sadnicu voća, ona raste, razvija se i povećava svoju vrijednost iz godine u godinu kroz prirodne biološke procese (rast, starenje, plodonošenje), čak i ako se u tom periodu ne desi nijedna jedina tržišna transakcija. Krava koja nosi tele povećava vrijednost stada samim biološkim procesom unutar štale.

Čekati formalnu prodaju da bi se prikazao uspjeh (što nalaže stari transakcijski pristup) u poljoprivredi bi dalo potpuno iskrivljenu sliku o snazi gazdinstva. Zbog toga se savremeno računovodstvo moralo prilagoditi i razviti posebne koncepte (poput fer vrijednosti i biološke imovine), o čemu će se detaljnije razmatrati i u nastavku. Računovodstvo u poljoprivredi nije samo puko pasivno bilježenje prošlih računa, već dinamičan alat koji mora vjerno da preslika žive, biološke procese sa njive i farme u finansijske izvještaje.

1.5. Poljoprivredno računovodstvo u domaćem okruženju

Specifičnosti poljoprivrede u Republici Srpskoj (RS) i Bosni i Hercegovini (BiH) zahtijevaju od budućih agronoma ne samo poznavanje univerzalnih računovodstvenih principa, već i jasno razumijevanje lokalnog institucionalnog i pravnog okvira. Računovodstvene informacije u našem privrednom ambijentu imaju dualnu ulogu: one su nezamjenjiv alat za preživljavanje i donošenje odluka na tržištu, ali i eliminatorni preduslov za ostvarivanje prava na državne podsticaje.

1.5.1 Zakonodavne osnove i uloga APIF-a

Vođenje finansijskog računovodstva u BiH je propisano zakonima o računovodstvu i reviziji na entitetskim nivoima. Ovi zakonski propisi obavezuju sva privredna društva, uključujući poljoprivredna preduzeća i poljoprivredne zadruge, da svoje zvanične finansijske izvještaje sastavljaju u strogoj usklađenosti sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI). Unutar ovog međunarodnog okvira, za poljoprivredu je od posebne važnosti specifični standard – **Međunarodni računovodstveni standard 41 (MRS 41 – Poljoprivreda)**[3], kojim se uređuju pravila knjiženja biološke imovine i poljoprivrednih proizvoda.

Sva pravna lica iz oblasti agrara u Republici Srpskoj imaju zakonsku obavezu da svoje zvanične godišnje finansijske izvještaje podnose **Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF)**. Ti izvještaji postaju dio javnog i centralizovanog registra finansijskih institucija.

Zakonodavac primjenjuje strogu kaznenu politiku kako bi osigurao finansijsku disciplinu. Pravila za vođenje evidencije u Republici Srpskoj su striktna, a njihovo nepoštovanje povlači ozbiljne kaznene posljedice. Zakon o računovodstvu i reviziji predviđa visoke novčane kazne za prekršaje koji se odnose na neadekvatno vođenje dokumentacije, propuste u nadzoru, kao i za nepodnošenje ili neblagovremeno podnošenje finansijskih izvještaja APIF-u.[4] Ove rigorozne kazne jasno ukazuju na to da država računovodstvenu dokumentaciju posmatra kao primarni instrument kontrole i dokaz o zakonitom i namjenskom trošenju javnog novca. Za agronome koji će raditi kao menadžeri na farmama ili stručni savjetodavci, poznavanje tih pravila je esencijalno kako bi zaštitili subjekat kojim upravljaju od teških pravnih i finansijskih rizika.

1.5.2 Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG) i podsticaji

Za poljoprivredna gazdinstva (uključujući i porodična komercijalna i nekomercijalna poljoprivredna gazdinstva) ključni pravni akt u Republici Srpskoj je **Zakon o poljoprivredi Republike Srpske**, kojim se definiše

[3] Vidjeti detaljnije: *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (IAS 41 – Agriculture)*, usvojen od Odbora za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). U Republici Srpskoj primjenjuje se u skladu sa zvaničnim prevodom objavljenom u Službenom glasniku Republike Srpske.

[4] *Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25).

uspostavljanje i funkcionisanje **Registra poljoprivrednih gazdinstava (RPG)**.[5] Ovaj registar, takođe, operativno vodi i ažurira agencija APIF i on predstavlja centralnu bazu podataka o svim aktivnim subjektima u poljoprivrednom sektoru.

Upis u RPG i redovno godišnje ažuriranje podataka o sjetvenim površinama i stočnom fondu zakonska je obaveza za sve koji žele da se legalno bave poljoprivrednom proizvodnjom i primaju bilo kakav oblik državne podrške. Pored opšteg registra, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS vodi i niz specifičnih evidencija (poput registra vinograda, maslinjaka ili baze identifikacije životinja) koje zahtijevaju precizno knjigovodstveno praćenje. Putem posebnog pravilnika, resorno ministarstvo propisuje vrstu, obim i način prikupljanja poljoprivredno-knjigovodstvenih podataka, što predstavlja direktan pokušaj standardizacije i uvođenja reda u prikupljanju podataka na terenu.

Veza između knjigovodstva i države najočiglednija je kroz godišnji **Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela**. Najnovije verzije ovog pravilnika za 2026. godinu sve snažnije naglašavaju potrebu za apsolutno transparentnim dokazivanjem kapitalnih investicija i operativnih troškova.[6] Da bi farmer ostvario pravo na subvenciju za nabavku novog traktora, podizanje protivgradne mreže ili premiju za mlijeko, on državi mora podnijeti validne fakture, fiskalne račune, bankovne izvode i računovodstvene zapise koji dokazuju da je transakcija stvarno izvršena. Bez urednog računovodstva, ti podsticaji postaju nedostižni.

1.5.3 Evropski standardi: Od FADN-a ka FSDN mreži podataka o održivosti

U okviru procesa evropskih integracija, Bosna i Hercegovina se obavezala na uspostavljanje i primjenu evropskih metodologija za praćenje poljoprivrednih gazdinstava. Više od šest decenija osnovni instrument Evropske komisije bio je **FADN** (engl. *Farm Accountancy Data Network* – Sistem računovodstvenih podataka na farmama), koji je služio za sistemsku procjenu ekonomskih prihoda i analizu uticaja Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) EU.

---

[5] *Zakon o poljoprivredi Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 70/06, 20/07, 86/07 i 71/09). Vidjeti, takođe, pripadajuće uredbe i pravilnike o vođenju Registra poljoprivrednih gazdinstava (RPG) koje operativno sprovodi APIF.

[6] *Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela*, aktuelni tekst za tekuću godinu koji objavljuje Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske.

Međutim, usvajanjem Uredbe (EU) 2023/2674, Evropska unija je zvanično transformisala FADN u **FSDN** (engl. *Farm Sustainability Data Network* – Mreža podataka o održivosti poljoprivrednih gazdinstava). Ova evolucija predstavlja odgovor na ciljeve Evropskog zelenog plana (*European Green Deal*) i strategije „Od polja do stola“ (*Farm to Fork*). Dok se tradicionalni FADN fokusirao isključivo na mikroekonomske i finansijske varijable (prihodi, troškovi, struktura imovine), savremeni **FSDN proširuje obuhvat na tri stuba održivosti (ESG)**:

1. **Ekonomska održivost:** prihodi, investicije, troškovi proizvodnje i produktivnost;
2. **Ekološka održivost:** upotreba pesticida, mineralnih đubriva, potrošnja vode i energije, emisije gasova i prakse očuvanja biodiverziteta zemljišta;
3. **Društvena održivost:** struktura i uslovi rada zaposlenih i sezonskih radnika, zdravstvena zaštita, rodna ravnopravnost i smjena generacija na gazdinstvima.

Iako su do sada sprovedene detaljne analize pojedinih sektora (poput voćarstva, povrtarstva i žitarica)[7] uz podršku organizacije FAO i Evropske unije kako bi se mapirale specifičnosti lokalnih gazdinstava, i iako su uspostavljene baze podataka na nivou entiteta, potpuna integracija FADN-FSDN-a na nivou cijele BiH i dalje predstavlja administrativni izazov zbog podijeljenih nadležnosti.[8]

Za poljoprivredne proizvođače i menadžere u Republici Srpskoj i BiH, uvođenje FSDN koncepta ima višestruku ulogu. Pored zakonskog usaglašavanja, FSDN omogućava napredni **benčmarking** (engl. *benchmarking*) – upoređivanje ne samo finansijske efikasnosti i troškova sa sličnim farmama u regionu i u EU, već i ekološke efikasnosti gazdinstva, što direktno utiče na pristup fondovima, „zelenim subvencijama“ i premijskim cijenama na savremenom tržištu hrane.

[7] FAO. (2012). *The Fruit and Vegetable Sector in Bosnia and Herzegovina*. Preparation of IPARD Sector Analyses in Bosnia and Herzegovina, GCP/BIH/007/EC. https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/7ca29c87-53ef-49c1-8618-cefe98e1d401/content

[8] Regional Cooperation Council. (2025). *2023 Report on the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans Action Plan (GARI)*. https://www.rcc.int/download/docs/GARI%20Report%202023_final.pdf/2e2b8ff18516b0d582d2c5b84d21defe.pdf

1.5.4 Korisnici računovodstvenih informacija i izazovi u primjeni na farmama RS/BiH

Razumijevanje toga ko koristi računovodstvene informacije i iz kojih razloga, pomaže agronomu da bolje dizajnira izlazne izvještaje računovodstvenog informacionog sistema. Korisnike možemo podijeliti u dvije osnovne grupe: interne i eksterne.

1.5.4.1 Interni korisnici

Glavni interni korisnik je **vlasnik ili menadžer farme**, čiji je primarni interes praćenje profitabilnosti i dugoročne održivosti gazdinstva. Međutim, u specifičnom kontekstu poljoprivrede, kao značajni interni korisnici javljaju se i:

- **Operativni menadžeri:** Donose svakodnevne odluke na terenu, poput angažovanja sezonske radne snage ili određivanja redoslijeda žetve po parcelama.
- **Šefovi odjeljenja (npr. upravnici stočarskih objekata):** Prate naturalne pokazatelje, kao što je konverzija hrane u prirast stoke. Ovi nefinansijski podaci se obavezno integrišu u upravljačko računovodstvo radi kontrole troškova hrane.
- **Vlasnici poljoprivrednih gazdinstava:** Za njih je računovodstvo ključno kako bi uspješno *razdvojili lični (kućni) budžet od poslovnog budžeta farme*, što u praksi predstavlja jedan od najčešćih problema malih biznisa.

1.5.4.2 Eksterni korisnici

Eksterni korisnici se nalaze van samog gazdinstva ali imaju direktan finansijski ili pravni interes u njegovom poslovanju:

- **Banke i kreditori:** Oni su najstroži korisnici finansijskih izvještaja. Primarno ih zanimaju *Bilans stanja* (da procijene vrijednost imovine koja može poslužiti kao garancija/hipoteka za kredit) i *Izvještaj o tokovima gotovine* (da vide stvarnu sposobnost farme da otplaćuje mjesečne rate). Uredne i transparentne knjige značajno smanjuju informacionu asimetriju između farmera i banke, što poljoprivrednicima otvara vrata za dobijanje kredita sa nižim kamatnim stopama.
- **Državne agencije i Ministarstvo:** Koriste računovodstvene podatke za kontrolu namjenskog utroška podsticaja i za kreiranje adekvatnih mjera agrarne politike.

- **Investitori:** Kod većih poljoprivrednih preduzeća i akcionarskih društava investitori traže egzaktne dokaze o povratu na imovinu (ROA) i profitnim maržama prije nego što ulože kapital u modernizaciju sistema.
- **Kupci i poslovni partneri:** U savremenim lancima snabdijevanja hranom veliki otkupljivači (poput trgovačkih lanaca ili prerađivačke industrije) često zahtijevaju od poljoprivrednika dokaze o ekonomskoj stabilnosti i kontinuitetu proizvodnje, što se primarno dokazuje računovodstvenom dokumentacijom.

1.5.5 Izazovi i barijere u vođenju računovodstva na farmama u RS/BiH

Iako je važnost računovodstva teorijski očigledna, nivo njegove stvarne primjene u praksi u Republici Srpskoj i BiH je i dalje na nezadovoljavajućem nivou, posebno kada su u pitanju mali i srednji proizvođači. Studenti agronomije moraju biti svjesni ključnih barijera na terenu kako bi mogli ponuditi realna rješenja u budućnosti.

1. **Ekonomska struktura i prihodi „van farme“**: Veliki broj malih farmi u BiH nije ekonomski samoodrživ isključivo od poljoprivredne djelatnosti. Značajan dio prihoda ovih domaćinstava potiče iz izvora van farme, kao što su plate iz drugih sektora, penzije ili doznake iz inostranstva. Kada poljoprivreda nije jedini (ili primarni) izvor egzistencije, vlasnici su manje motivisani da vode precizno računovodstvo same farme. Gubitke i neefikasnost u poljoprivrednoj proizvodnji nesvjesno pokrivaju prihodima iz drugih izvora, čime se maskira stvarna slika o nerentabilnosti.
2. **Psihološki faktori i administrativni otpor:** Na našem terenu postoji duboko ukorijenjen tradicionalni otpor prema formalizaciji poslovanja. Mnogi poljoprivrednici vođenje knjiga i sakupljanje računa posmatraju isključivo kao alat države za uvođenje novih poreza i nameta, a ne kao instrument za sopstveni razvoj i napredak. Angažovanje profesionalnog računovođe ili kupovina specijalizovanog softvera i dalje se doživljava kao čist trošak, a ne kao dugoročno isplativa investicija.
3. **Jaz u finansijskoj pismenosti:** Finansijska pismenost je direktno povezana sa modernizacijom agrobiznisa. Istraživanja pokazuju da farmeri sa višim nivoom obrazovanja i oni koji su više kreditno zaduženi imaju znatno veću tendenciju da koriste računovodstvene informacije, jer ih na to primorava potreba za upravljanjem rizikom.

Da bismo lakše sistematizovali ove probleme i definisali ulogu agronoma kao savjetodavca, u Tabeli 1.3. su prikazane glavne barijere i njihova potencijalna rješenja:

Tabela 1.3. *Barijere i rješenja u primjeni računovodstva za male farmere*

Barijera	Opis problema u praksi	Potencijalno rešenje i uloga agronoma
Visoki troškovi	Profesionalni računovodstveni sistemi, softveri i angažovanje agencija su preskupi za malu, porodičnu farmu.	Korišćenje jednostavnih digitalnih alata i aplikacija; udruživanje u zadruge radi zajedničkog knjigovodstva.
Mala gazdinstva	Teškoće u razdvajanju ličnih (porodičnih) troškova života od stvarnih troškova poljoprivredne proizvodnje.	Edukacija farmera o važnosti principa „čistih računa“ – povlačenje jasne linije između porodične kase i kase gazdinstva.
Strah od poreza	Percepcija i uvjerenje da će bilo kakvo formalno vođenje evidencije privući pažnju poreskih organa i donijeti veće dažbine.	Jasno razgraničenje između *poreskog knjigovodstva* i *upravljačkog računovodstva* koje ostaje „unutar kuće“ kao poslovna tajna za optimizaciju profita.
Nedostatak vremena	Poljoprivredni radovi na polju i u štali zahtijevaju puni angažman, ostavljajući farmeru malo ili nimalo prostora za administraciju.	Automatizacija unosa podataka kroz digitalne dnevnike polja, koji se mogu integrisati sa savremenom mehanizacijom i pametnim telefonima.

1.6. Budućnost: Digitalizacija, Zelena agenda i agronom kao analitičar

Tradicionalni koncept računovodstva koji se oslanjao na ručno ispisivanje naloga, sakupljanje papirnih faktura i retrospektivno računanje dobiti na kraju godine nepovratno odlazi u prošlost. Pred savremenom poljoprivredom Republike Srpske i BiH nalaze se dva krupna izazova koji iz temelja mijenjaju i samu računovodstvenu struku: **digitalna transformacija** i **zahtjevi za ekološkom održivošću**.

U takvom ambijentu, uloga diplomiranog agronoma se radikalno mijenja. On više nije samo stručnjak za zaštitu bilja ili ishranu stoke koji povremeno pogleda u troškovnik, već postaje ključni **poslovni analitičar** koji podatke sa

terena spaja sa računovodstvenim sistemom kako bi osigurao preživljavanje i razvoj agrobiznisa.

1.6.1 Digitalna transformacija i pametna poljoprivreda

Uvođenje koncepata „poljoprivrede 4.0“, precizne poljoprivrede, senzora, dronova i pametnih mašina (poput traktora sa GPS upravljanjem) generiše enormnu količinu podataka u realnom vremenu. Računovodstveni informacioni sistemi se danas integrišu sa softverima za upravljanje farmama (engl. *Farm Management Information Systems* – FMIS).

Za agronoma to znači sljedeće:

- **Automatizovano praćenje troškova:** Pametna prskalica tačno bilježi koliko je litara zaštitnog sredstva potrošeno na kojoj parceli i te podatke automatski šalje u upravljačko računovodstvo. Nema više nagađanja i ručnih sumnjivih procjena.
- **Smanjenje administracije:** Digitalni dnevnici polja omogućavaju da se naturalni inputi (sjeme, đubrivo, radni sati) unose jednim klikom putem mobilnog telefona direktno sa njive, čime se eliminiše problem „nedostatka vremena“ koji smo pomenuli kod malih farmera.

1.6.2 Zelena agenda i održivost

Drugi, još značajniji talas promjena dolazi sa **Zelenom agendom za Zapadni Balkan** i sve strožim zahtjevima tržišta po pitanju očuvanja životne sredine. Savremeno poljoprivredno računovodstvo se više ne može ograničiti samo na praćenje konvencionalnih finansijskih troškova. U modernom poslovanju sve veći značaj dobija **ESG (Environmental, Social, and Governance) izvještavanje o održivosti**.

Uzmimo za primjer **organske farme** u Republici Srpskoj. Njihov računovodstveni sistem mora pretrpjeti duboku transformaciju kako bi postao sposoban da generiše informacije o tome kako se uvođenje ekoloških mjera odražava na dugoročnu ekonomsku stabilnost gazdinstva. Kod organske proizvodnje, odricanje od sintetičkih inputa (mineralnih đubriva i pesticida) u prvim godinama (periodu konverzije) često dovodi do pada prinosa i rasta troškova žive radne snage.[9]

[9] Vidjeti: Stojanović Tamara (2026). Bridging the Sustainability Data Gap in the Western Balkans: The 'ESG-Admin' Model Applied to Bosnia and Herzegovina. *XV International Symposium on Agricultural Sciences AgroReS 2026, BOOK OF PROCEEDINGS*, pp. 283-290, May, 2026.

Klasično finansijsko računovodstvo bi ovo prikazalo kao čist gubitak i loš poslovni potez. Međutim, napredno ekološko računovodstvo posmatra širu sliku: ono ekološke parametre (poput karbonskog otiska, očuvanja biodiverziteta zemljišta, smanjenja emisije gasova staklene bašte ili energetske efikasnosti) prevodi u jezik finansijskih indikatora. Agronom-analitičar koristi ove podatke da bi dokazao:

1. da proizvod ostvaruje višu premijsku cijenu na tržištu koja kompenzuje pad prinosa,
2. da farma dugoročno čuva supstrat (zemljište) čija vrijednost kao osnovnog sredstva raste,
3. da gazdinstvo ispunjava uslove za specifične „zelene subvencije“ i ekološke podsticaje u skladu sa *Strategijom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske*.[10]

Na taj način, računovodstvene informacije obezbjeđuju bazu za donošenje odluka koje balansiraju profit i očuvanje prirode. Student agronomije koji ovlada ovim konceptualnim okvirom biće spreman da prevede poljoprivredu sa naših prostora iz tradicionalne sfere u eru modernog agrobiznisa, zasnovanog na informacijama i principima održivosti. Sposobnost da se interpretira Bilans, izračuna jedinični trošak ili procijeni ekonomska opravdanost uvođenja ekoloških mjera postaće jednako važna kao i poznavanje agrotehnike.

1.7. Rezime poglavlja

- **Poljoprivredni korijeni:** Računovodstvo nije vještački nametnuta disciplina, već sistem koji je istorijski nastao i razvijao se uporedo sa poljoprivrednom proizvodnjom. Prvi pisani tragovi u istoriji čovječanstva (glinene pločice iz Mesopotamije) odnosili su se upravo na evidenciju prometa stoke i žita.
- **Jezik poslovanja:** Računovodstvo predstavlja univerzalni jezik poslovanja koji identifikuje, mjeri i komunicira ekonomske informacije. Poznavanje ovog jezika omogućava agronomima i menadžerima da razlikuju operativnu *efikasnost* (optimizaciju troškova unutar farme) od strateške *efektivnosti* (donošenja pravih odluka na tržištu).
- **Integralni sistem (RIS):** Savremeno računovodstvo funkcioniše kao integralni informacioni sistem koji prožima i povezuje sve vitalne funkcije

[10] Vlada Republike Srpske: *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2021–2027. godina*.

poljoprivrednog menadžmenta – od proizvodnje i komercijale, preko ljudskih resursa, pa sve do finansija i pravne usklađenosti.

- **Dva lica računovodstva:** Računovodstveni sistem se dijeli na *finansijsko* (okrenuto prošlosti, eksternim korisnicima i strogo regulisano standardima) i *upravljačko računovodstvo* (okrenuto budućnosti, internim menadžerima, koje pored finansijskih integriše i ključne nefinansijske parametre poput prinosa po hektaru ili konverzije hrane).
- **Lokalni i evropski okvir:** U Republici Srpskoj i BiH računovodstvo je zakonska obaveza (podnošenje izvještaja APIF-u pod prijetnjom kazni), ali i eliminatorni uslov za ostvarivanje prava na državne podsticaje (RPG). Kroz proces evropskih integracija, predstoji nam puna implementacija **FSDN sistema** (evolucije FADN-a u pravcu praćenja ekonomske, ekološke i socijalne održivosti) kao alata za sveobuhvatni benčmarking farmi.
- **Sinteza budućnosti:** Era digitalizacije (pametna poljoprivreda) i Zelena agenda (ESG izvještavanje o održivosti) transformišu ulogu diplomiranog agronoma. On postaje poslovni analitičar sposoban da ekološke parametre prevede u jezik finansijskih indikatora, obezbjeđujući opstanak farme u uslovima tržišne volatilnosti.

1.8. Pitanja za ponavljanje i razumijevanje gradiva

Grupa A: Istorijski razvoj i osnovni pojmovi računovodstva

1. Zašto se pojava prvih računovodstvenih evidencija vezuje upravo za poljoprivrednu proizvodnju i gdje su pronađeni najstariji zapisi?
2. Kako je prelazak sa naturalne proizvodnje (trampe) na tržišnu ekonomiju uslovio razvoj računovodstva?
3. Šta je to dvojno knjigovodstvo, u kojem vijeku se pojavljuje i ko je zaslužan za njegovu prvu sistematsku popularizaciju?
4. Kako je industrijska revolucija uticala na podjelu i razvoj računovodstva?
5. Objasnite zašto se računovodstvo s pravom naziva „jezikom poslovanja“!
6. Koja je ključna razlika između ekonomske *efikasnosti* i *efektivnosti* u upravljanju poljoprivrednim gazdinstvom?

Grupa B: Računovodstvo kao informacioni sistem i njegova struktura

7. Koje su osnovne faze kroz koje funkcioniše Računovodstveni informacioni sistem (RIS)?

8. Na koji način RIS podržava *proizvodnu*, a na koji *komercijalnu funkciju* unutar jedne poljoprivredne zadruge ili preduzeća?
9. Navedite četiri osnovna zadatka računovodstva u poljoprivredi i objasnite njegovu kontrolnu funkciju!
10. Uporedite finansijsko i upravljačko računovodstvo prema kriterijumu *primarnih korisnika* i *vremenskog fokusa*!
11. Zašto je za upravljačko računovodstvo u poljoprivredi važno da, pored finansijskih, prati i nefinansijske (stručne) podatke? Navedite primjere tih podataka!

Grupa C: Pravni okvir, barijere u praksi i savremeni trendovi

12. Koja je uloga Agencije za posredničke, informatičke i finansijske usluge (APIF) u kontekstu finansijskog izvještavanja u Republici Srpskoj i kakve su posljedice nepoštovanja propisa?
13. Šta je to Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG) i na koji način su računovodstvene evidencije povezane sa ostvarivanjem prava na državne podsticaje?
14. Šta predstavlja skraćenica FSDN (ranije FADN), koja je primarna svrha tog sistema i kako koncept *benčmarking* pomaže domaćim farmerima?
15. Koje su glavne psihološke i ekonomske barijere zbog kojih je nivo primjene računovodstva na malim porodičnim farmama u BiH još uvijek nizak?
16. Šta podrazumijeva pojam „prihodi van farme“ (*off-farm income*) i kako on može maskirati stvarnu ekonomsku sliku gazdinstva?
17. Kako digitalizacija i „pametna poljoprivreda“ olakšavaju funkcionisanje računovodstva na terenu?
18. Šta je to ESG izvještavanje i zašto tradicionalni računovodstveni pristup nije dovoljan da prikaže stvarnu vrijednost i održivost jedne organske farme?

2. KONCEPTUALNI OKVIR FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

Ključni pojmovi			
Finansijski izvještaji	Relevantnost	Pretpostavka poslovnog subjekta	Akrualna osnova
Poslovne aktivnosti	Pouzdanost	Kontinuitet poslovanja	Istorijski trošak
Investicione aktivnosti	Uporedivost	Princip realizacije	Fer vrijednost
Finansijske aktivnosti	Konzistentnost	Načelo uzročnosti	MRS 41 – Poljoprivreda

2.1. Finansijski izvještaji kao ogledalo agrobiznisa

Za razliku od drugih privrednih grana gdje se poslovni procesi odvijaju u kontrolisanim, industrijskim uslovima, poljoprivredna proizvodnja je neraskidivo povezana sa prirodnim zakonitostima, biološkim transformacijama i klimatskim faktorima. Finansijski izvještaji u agrobiznisu nisu samo skup suvih cifara i statističkih podataka; oni predstavljaju strukturno, monetarno ogledalo svih bioloških i ekonomskih procesa koji se odvijaju na jednom poljoprivrednom gazdinstvu, zadruzi ili agroindustrijskom preduzeću.

Uspjeh sjetve, prirast žive stoke, podizanje višegodišnjih zasada ili nabavka savremene mehanizacije – sve te aktivnosti na kraju svog ciklusa dobijaju svoj konačni izraz u obliku računovodstvenih informacija. Finansijski izvještaji predstavljaju strukturni istorijski prikaz finansijskog položaja, uspješnosti poslovanja i novčanih tokova pravnog lica. Oni su finalni proizvod računovodstvenog procesa, osmišljeni kao univerzalan jezik poslovne komunikacije koji omogućava različitim interesnim grupama da donose racionalne ekonomske odluke.

Za buduće agronome i agromenadžere, razumijevanje ovih izvještaja je od kritične važnosti. Bez obzira na to da li ćete upravljati sopstvenim gazdinstvom, raditi kao tehnolozi u velikim agrokombinatima ili donositi odluke u bankarskom sektoru o finansiranju agrara, finansijski izvještaji će Vam služiti kao osnovni alat za evaluaciju prošlih i planiranje budućih menadžerskih akcija.

2.1.1 Korisnici finansijskih izvještaja u agrosektoru

Finansijske informacije koje generiše računovodstveni sistem poljoprivrednog preduzeća nisu namijenjene samo internoj upotrebi. Širok spektar eksternih i internih korisnika oslanja se na ove izvještaje kako bi zaštitio svoje ekonomske interese ili donio strateške odluke. Zbog specifičnosti agrara, potrebe ovih korisnika se donekle razlikuju u poređenju sa opštom ekonomijom.

Vlasnici i menadžment ocjenjuju profitabilnost različitih linija proizvodnje (npr. ratarstvo naspram stočarstva), donose odluke o strukturi sjetve, investicijama u mehanizaciju i kontroli troškova inputa (đubrivo, sjeme, hrana za stoku).

Banke i kreditori procjenjuju likvidnost i solventnost gazdinstva prije odobravanja namjenskih kredita (npr. za proljećnu sjetvu ili nabavku traktora). Zbog sezonskog karaktera poljoprivrede, banke posebno analiziraju izvještaje o

novčanim tokovima kako bi utvrdile sposobnost otplate duga u periodima van žetve.

Državni organi i agencije kontrolišu namjensko trošenje sredstava dobijenih kroz podsticaje i subvencije, donose mjere agrarne politike na makronivou, te obračunavaju i naplaćuju poreze (poreski Bilans).

Veliki prerađivački kapaciteti (mljekare, mlinovi, uljare) – **kupci i prerađivači** – analiziraju finansijsku stabilnost svojih kooperanata kako bi osigurali kontinuitet i sigurnost snabdijevanja primarnim sirovinama.

Proizvođači i distributeri sjemenske robe, mineralnih đubriva i zaštitnih sredstava (**dobavljači**) analiziraju bonitet poljoprivrednika kako bi odlučili o prodaji inputa „na poček" (odloženo plaćanje do žetve).

2.1.2 Ciljevi finansijskog izvještavanja

Osnovni cilj finansijskog izvještavanja jeste da obezbijedi informacije o finansijskom položaju (Bilans stanja), uspješnosti poslovanja (Bilans uspjeha) i promjenama u finansijskom položaju (Bilans tokova gotovine) koje su korisne širokom krugu korisnika u donošenju ekonomskih odluka.

Međutim, da bi ovi ciljevi bili ostvareni u specifičnom kontekstu poljoprivrede, finansijsko izvještavanje mora uspješno da premošćuje jaz između biologije i ekonomije. Finansijski izvještaji moraju realno da prikažu efekte biološke transformacije – procesa rasta, uginuća, proizvodnje i reprodukcije koji uzrokuju kvalitativne i kvantitativne promjene na biološkoj imovini (stoci i zasadima). Adekvatno definisan cilj izvještavanja u poljoprivredi podrazumijeva prikazivanje prave ekonomske suštine poljoprivrednog preduzeća, omogućavajući korisnicima da procijene kako su prirodni faktori i menadžerske odluke uticali na stvaranje nove vrijednosti.

2.2. Morfologija poslovnih procesa u poljoprivredi

Da bi poljoprivredni subjekat uopšte počeo svoju proizvodnu djelatnost, on prije svega mora postati poslovno sposoban putem pribavljanja kapitala. U zavisnosti od pravne forme, velika agroindustrijska akcionarska društva kapital uglavnom pribavljaju emisijom akcija i obveznica na finansijskom tržištu, dok ostali oblici organizovanja (društva sa ograničenom odgovornošću, poljoprivredne zadruge i porodična poljoprivredna gazdinstva) to ostvaruju direktnim unosom kapitala vlasnika ili osnivača. Nakon uplate osnivačkog uloga

na namjenski račun kod poslovne banke i sprovođenja zakonske procedure registracije kod privrednog suda, osniva se novo pravno lice koje od tog trenutka postaje zaseban ekonomski i pravni entitet.

Organizacije, banke i pojedinci koji obezbjeđuju dugoročne izvore sredstava predstavljaju ključne stejkholdere (interesne grupe) jedne kompanije. Zbog toga su sve strateške i operativne aktivnosti menadžmenta usmjerene na kreiranje vrijednosti za vlasnike i povjerioce. U poljoprivrednom menadžmentu, ovaj kontinuirani proces kreiranja vrijednosti i kretanja novca odvija se kroz tri fundamentalne vrste aktivnosti:

1. **Poslovne (operativne) aktivnosti**,
2. **Investicione aktivnosti** i
3. **Finansijske aktivnosti**.

Sve tri aktivnosti su uzročno-posljedično povezane i čine jedinstven zatvoreni ciklus reprodukcije u agrobiznisu.

2.2.1 Poslovne (operativne) aktivnosti

Poslovne aktivnosti obuhvataju sve svakodnevne, rutinske i repetitivne radnje koje predstavljaju samu srž ili „jezgro“ (engl. *core business*) djelatnosti jednog poljoprivrednog entiteta. One oslikavaju svakodnevni život i osnovnu proizvodnu funkciju agrara. U računovodstvenom smislu, ove aktivnosti su primarni generatori tekućih prihoda i rashoda, te direktno opredjeljuju finansijski rezultat (dobit ili gubitak) preduzeća u tekućem periodu.

U poljoprivrednoj praksi, tipični primjeri poslovnih aktivnosti uključuju:

- Kupovinu varijabilnih inputa kao što su sjemenski materijal, mineralna đubriva, pesticidi, stočna hrana i gorivo;
- Isplatu nadnica sezonskim radnicima angažovanim na poslovima sjetve, rezidbe ili žetve;
- Prodaju primarnih poljoprivrednih proizvoda (npr. sirovog mlijeka, tovljenika, voća, pšenice i drugih žitarica);
- Plaćanje tekućih režijskih troškova, poput električne energije za rad rashladnih komora, inkubatora ili sistema za mužu;
- Naplatu potraživanja od otkupljivača, prerađivačkih fabrika ili distributivnih centara.

2.2.2 Investicione aktivnosti

Investicione aktivnosti su dugoročnog karaktera i odnose se na ulaganje novčanih sredstava u nabavku stalne (dugotrajne) imovine – materijalnih resursa koji će poljoprivrednom subjektu služiti duži niz godina i omogućiti buduću proizvodnju. Ove aktivnosti se u agromenadžmentu s pravom nazivaju „ulaganjima u budućnost“.

Za razliku od poslovnih aktivnosti, investicioni procesi u trenutku nastanka ne utiču na tekući prihod ili rashod, već dovode do promjene u strukturi dugotrajne imovine u Bilansu stanja. Tek kasnije, kroz proces amortizacije ili biološkog prirasta, ove investicije postepeno prenose svoju vrijednost na konačne proizvode.

Karakteristični primjeri investicionih aktivnosti u poljoprivredi su:

- Kupovina pogonske mehanizacije (novog traktora, kombajna) ili priključnih mašina;
- Podizanje višegodišnjih zasada (npr. sadnja intenzivnih voćnjaka ili vinograda);
- Izgradnja kapitalnih objekata, kao što su savremene štale, staklenici, plastenici ili podne hladnjače;
- Kupovina poljoprivrednog zemljišta ili instalacija naprednih sistema za navodnjavanje;
- Otuđenje (prodaja) stare, amortizovane mehanizacije ili osnovnog stada.

2.2.3 Finansijske aktivnosti

Finansijske aktivnosti definišu eksterne odnose poljoprivrednog subjekta sa investitorima (vlasnicima) i kreditorima (bankama). To su aktivnosti kojima se obezbjeđuje inicijalni i dopunski kapital za poslovanje, ili se vraćaju obaveze prema onima koji su ta sredstva obezbijedili i predstavljaju kretanje novčanih tokova između samog gazdinstva i njegovih spoljašnjih izvora finansiranja.

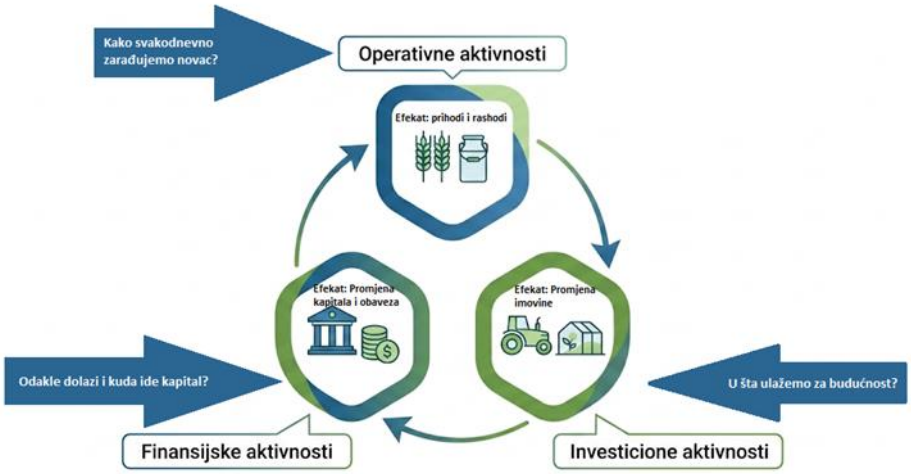
Računovodstveno posmatrano, finansijske aktivnosti ne utiču na imovinu niti tekuće troškove, već direktno mijenjaju strukturu i veličinu sopstvenog kapitala i dugoročnih obaveza preduzeća.

U agrosektoru se pod finansijskim aktivnostima podrazumijevaju:

- Zaduživanje kod poslovnih banaka ili mikrokreditnih organizacija putem namjenskih agrarnih kredita (npr. dugoročni kredit za kupovinu zemljišta);

- Redovna otplata glavnice kredita i pratećih finansijskih obaveza prema bankama;
- Dodatna ulaganja vlasnika (npr. kada farmer ulaže ličnu uštađevinu u proširenje kapaciteta gazdinstva);
- Isplata udjela u dobiti (dividende) vlasnicima ili članovima zadruge nakon uspješne poslovne godine.

Kako bi se lakše uočile suštinske razlike i sinergija između tih procesa, u prikazu koji slijedi dat je pregled tri ključne aktivnosti u poljoprivredi.

Ilustracija 2.1. *Aktivnosti koje stvaraju vrijednost u poljoprivredi*

2.3. Kvalitativne karakteristike računovodstvenih informacija

Da bi finansijski izvještaji ostvarili svoju primarnu svrhu i poslužili kao pouzdana podloga za donošenje menadžerskih, investicionih i kreditnih odluka, informacije sadržane u njima moraju posjedovati određeni nivo kvaliteta. Kvalitativne karakteristike predstavljaju svojevrsni metodološki most između ciljeva finansijskog izvještavanja (onoga *zašto* se izvještaji sastavljaju) i samih računovodstvenih načela i principa (onoga *kako* se oni sastavljaju).

Savremeni konceptualni okvir prepoznaje četiri fundamentalne kvalitativne osobine računovodstvenih informacija:

1. **Relevantnost**,
2. **Pouzdanost**,

3. **Uporedivost** i
4. **Konzistentnost**.

2.3.1 Relevantnost informacija

Informacija se smatra relevantnom ukoliko ima moć da utiče na donošenje ekonomske odluke korisnika, odnosno ako bi donošenje te odluke bilo drugačije da date informacije nema. Relevantne informacije imaju prediktivnu vrijednost (pomažu korisnicima da predvide buduću uspješnost na osnovu retrospektivnih podataka) i potvrdu vrijednost (obezbjeđuju povratnu informaciju o tačnosti ranijih predviđanja).

Agronomski ugao: Kada informacija gubi relevantnost?

Ako agromenadžer planira investiciju u podizanje novog plastenika za proizvodnju paradajza, od ključne (relevantne) važnosti biće mu tekući troškovi proizvodnje po kilogramu, visina državnih subvencija koje može ostvariti, te prosječna tržišna cijena po kojoj se paradajz prodavao u prethodnoj sezoni. Nasuprot tome, precizan podatak o tome koliko je mineralnog đubriva i po kojoj cijeni gazdinstvo nabavilo prije pet godina potpuno gubi svoju relevantnost za ovu odluku jer ta informacija ne mijenja i ne oblikuje sadašnju odluku poljoprivrednika.

2.3.2 Pouzdanost informacija

Pouzdanost podrazumijeva da je informacija tačna, neutralna (objektivna), nepristrasna i provjerljiva, te da vjerno i bez namjernog „uljepšavanja“ prikazuje ekonomsku suštinu poslovnih događaja. Pouzdana informacija je ona koja u sebi ne sadrži materijalno značajne greške.

Agronomski ugao: Pouzdanost kao vaga

Pouzdana informacija u agraru djeluje poput precizne vage u stočarstvu – ona mora pokazati tačnu težinu i stvarno stanje. Ako je u poslovnim knjigama poljoprivrednog subjekta evidentirano da na farmi postoji 20 muznih krava, ta brojka mora egzaktno odgovarati fizičkom stanju u štali. Ukoliko bi poljoprivrednik svjesno prikazivao niže operativne troškove od stvarnih kako bi prividno poboljšao rezultat gazdinstva pred bankom, takva informacija gubi osobinu pouzdanosti i postaje izvor manipulacije.

2.3.3 Uporedivost informacija

Informacija posjeduje kvalitet uporedivosti ukoliko je od različitih pravnih lica prikazana i prezentovana na sličan način. Uporedivost je izuzetno korisna jer omogućava finansijskim analitičarima i menadžerima da identifikuju stvarne ekonomske sličnosti ili razlike između dva ili više preduzeća.

Agronomski ugao: Uporedivost troškova

U poljoprivredi je poređenje dvije farme (npr. dva mliječna gazdinstva) moguće jedino ako obje koriste istu klasifikaciju troškova i iste računovodstvene standarde. Tek kada su troškovi stočne hrane na obje farme izračunati po istom osnovu – na primjer, po jednom litru proizvedenog mlijeka – agromenadžer može sa sigurnošću znati koje gazdinstvo napreduje, a koje zaostaje u troškovnoj efikasnosti.

2.3.4 Konzistentnost informacija

Konzistentnost (stalnost) označava primjenu istih računovodstvenih metoda i načina prezentacije kroz različite periode unutar istog preduzeća. Time se osigurava vremenska uporedivost finansijskih izvještaja. Kada je poslovanje konzistentno, korisnik izvještaja može biti siguran da su promjene u krajnjem rezultatu posljedica stvarnih ekonomskih događaja, a ne vještačkih promjena u računovodstvenim tehnikama.

Agronomski ugao: Pravila igre kroz godine

Konzistentnost poručuje poljoprivredniku: „Igraj po istim računovodstvenim pravilima svake godine“. Ukoliko je agromenadžer u 2024. godini obračunavao amortizaciju traktora primjenom linearne metode, a u 2025. godini bez opravdanog razloga pređe na ubrzanu metodu, finansijski rezultati te dvije godine postaju neuporedivi. Isto važi i ako se zalihe đubriva jedne godine vrednuju po nabavnoj, a naredne po trenutnoj tržišnoj cijeni – svako narušavanje konzistentnosti oduzima smisao analizi istorijskih trendova na gazdinstvu.

2.4. Konceptualni okvir: Pretpostavke i principi bilansiranja

Sastavljanje finansijskih izvještaja koji služe za opštu upotrebu zahtijeva postojanje visokog stepena konzistentnosti i standardizacije. Svako ko vrši poređenje finansijskih izvještaja različitih poljoprivrednih preduzeća ne bi trebalo da ima dilemu da li su ti subjekti koristili potpuno različite računovodstvene sisteme i pravila. Zbog toga savremena računovodstvena teorija, bliska idejama anglosaksonskog računovodstva ali u potpunosti integrisana u Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI), cjelokupan sistem bilansiranja dijeli na tri nivoa:

1. **Osnovne računovodstvene pretpostavke** – koje obezbjeđuju bazične uslove za računovodstveno vrednovanje;
2. **Računovodstvene principe (načela)** – kojima se direktno reguliše priznavanje i vrednovanje bilansnih pozicija;
3. **Principi koji djeluju kao ograničenja** – odnosno modifikujući principi koji dozvoljavaju odstupanja u specifičnim okolnostima.

2.4.1 Osnovne pretpostavke finansijskog računovodstva

Pretpostavke predstavljaju polazne tačke, odnosno ambijent u kojem računovodstveni sistem uopšte može da funkcioniše. One se uzimaju kao same po sebi razumljive prilikom sastavljanja izvještaja.

2.4.1.1 Pretpostavka o postojanju poslovnog subjekta

Bez obzira na to da li se radi o akcionarskom društvu, društvu sa ograničenom odgovornošću, poljoprivrednoj zadruzi ili porodičnom komercijalnom poljoprivrednom gazdinstvu, poslovni subjekat se smatra pravno i ekonomski potpuno odvojenim i različitim subjektom u odnosu na njegove vlasnike. Shodno tome, finansijski izvještaji prikazuju isključivo transakcije tog specifičnog subjekta, dok se privatne transakcije vlasnika ne smiju obuhvatati poslovnim knjigama.

Agronomski ugao: Razgraničenje imovine

Ukoliko nosilac porodičnog komercijalnog gazdinstva koristi isti traktor za rad na sopstvenim njivama, ali i za privatne potrebe, u računovodstvenom sistemu gazdinstva mora se precizno alocirati i evidentirati samo onaj dio troškova (gorivo, amortizacija) koji se odnosi na poljoprivrednu proizvodnju. Takođe, ako se iz kase gazdinstva podigne novac za kupovinu kućnog aparata ili televizora za porodičnu kuću, taj odliv se ne smije proknjižiti kao trošak proizvodnje, već isključivo kao podizanje gotovine od strane vlasnika (smanjenje kapitala). Gazdinstvo je, u računovodstvenom smislu, „posebna osoba".

2.4.1.2 Pretpostavka o novčanoj jedinici

Finansijski izvještaji su kvantitativne prirode i mogu da sadrže samo one transakcije i ekonomske događaje koji se mogu objektivno izmjeriti i iskazati u novčanim jedinicama. Kod nas se ovi izvještaji sastavljaju u nacionalnoj valuti (konvertibilna marka – KM), pod pretpostavkom da je njena vrijednost relativno stabilna.

Za agromenadžere je važno da razumiju ograničenje ove pretpostavke: neki od ključnih faktora uspjeha u poljoprivredi, poput izuzetnog kvaliteta (boniteta) zemljišta, višegodišnjeg iskustva samog agronoma ili povoljne mikroklime, nikada se neće direktno pojaviti u Bilansu stanja jer nemaju egzaktnu novčanu vrijednost. Njihov efekat će se vidjeti tek posredno kroz uvećane prihode tokom vremena. S druge strane, kupovina opreme ili sistema za navodnjavanje se odmah bilježi, jer iza nje stoji jasan novčani iznos. Takođe, ova pretpostavka zanemaruje efekte inflacije, što znači da se kupovna moć novca posmatra kao konstantna kroz vrijeme.

2.4.1.3 Pretpostavka o nastavku poslovanja (Going Concern)

Računovodstvene metode i procjene vrijednosti imovine zasnivaju se na osnovnoj pretpostavci da će preduzeće nastaviti sa svojim radom i operacijama u doglednoj, neodređenoj budućnosti.[11] Ta pretpostavka se dovodi u pitanje samo ako postoje jasni dokazi da subjekt ide ka likvidaciji ili stečaju.

[11] Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). *Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje (Conceptual Framework for Financial Reporting)*, odjeljak o osnovnim pretpostavkama.

Agronomski ugao: Uticaj na vrednovanje

Ako poljoprivredno preduzeće posjeduje zemljište i silose koje planira dugoročno da koristi u ratarskoj proizvodnji, ta imovina se u Bilansu stanja vodi po njenoj knjigovodstvenoj (istorijskoj) vrijednosti, a ne po trenutnoj prodajnoj cijeni na tržištu, jer preduzeće nema namjeru da tu imovinu rasproda. Međutim, ako bi gazdinstvo bilo pred zatvaranjem, računovodstvene procjene bi se morale dramatično promijeniti: sva imovina bi se tada morala spustiti na neto likvidacionu (brzu prodajnu) vrijednost.

2.4.1.4 Pretpostavka o obračunskom periodu

Iako je poslovanje poljoprivrednog subjekta neprekidan proces, menadžmentu, bankama i državi su informacije potrebne u kraćim vremenskim intervalima da bi mogli donositi pravovremene odluke. Ova pretpostavka podrazumijeva vještačko dijeljenje kontinuiteta života preduzeća na kraće periode (mjesečne, kvartalne, polugodišnje ili najčešće – godišnje izvještaje).

U opštoj ekonomiji se uglavnom koristi kalendarska godina (od 1. januara do 31. decembra). Međutim, u poljoprivredi je često svrsishodnije koristiti **fiskalnu (poslovnu) godinu** koja se poklapa sa prirodnim proizvodnim ciklusom i završava se onda kada je proizvodna sezona gotova i kada su zalihe na polju ubrane.

Agronomski ugao: Vještačko sječenje prirodnog ciklusa

Plastenik s jagodama ili višegodišnji zasad koristi se dugi niz godina, ali računovodstvo je prinuđeno da svake godine vještački „odsiječe“ Bilans i prikaže samo dio troška (amortizaciju plastenika), tekuće prihode od prodaje plodova u toj konkretnoj godini, te rashode za đubrivo i radnu snagu koji se odnose isključivo na tu sezonu. Iako farma živi i proizvodi bez prekida, računovodstvo je posmatra kroz „godine života“.

2.4.2 Osnovni principi računovodstvenog vrednovanja

Principi računovodstvenog vrednovanja direktno upravljaju mehanizmom utvrđivanja finansijskog rezultata i određuju tačan trenutak kada neki ekonomski događaj postaje dio prihoda ili rashoda u Bilansu uspjeha.

2.4.2.1 Princip realizacije – načelo priznavanja prihoda

Ovaj princip daje odgovor na ključno pitanje: *U kojem trenutku se prihod smatra zarađenim?* Prihod se u računovodstvu ne priznaje onda kada primimo novac (gotovinu), već onda kada je preduzeće u potpunosti zaradilo pravo na taj novac kroz tržišnu transakciju.

Opšteprihvaćeni kriterijumi za priznavanje prihoda prema MRS/MSFI nalažu da se prihod knjiži tek kada su svi značajni rizici i koristi preneseni na kupca, kada se iznos prihoda može objektivno izmjeriti, kada su prateći troškovi mjerljivi i kada se priticanje ekonomske koristi može razumno predvidjeti.[12] U praksi se to najčešće materijalizuje kroz **metod fakturisane realizacije** – u momentu kada je proizvod isporučen, a kupcu ispostavljena izlazna faktura.

> **Agronomski ugao: Prodaja pšenice i avansno plaćanje**
>
> Ako zemljoradnik mlinu isporuči 10 tona pšenice u oktobru 2025. godine, a ugovorom je definisano da će mlin izvršiti plaćanje tek u januaru 2026. godine, prihod se mora evidentirati u oktobru 2025. godine jer je tada izvršena isporuka i prenesen rizik. Obrnuto, ukoliko kupac u januaru unaprijed uplati godišnju isporuku mlijeka za cijelu godinu, farmer taj novac ne smije odmah proknjižiti kao prihod, već kao avansnu obavezu. Prihod se priznaje sukcesivno, svakog mjeseca, u visini 1/12 ukupnog iznosa, tek nakon što mlijeko bude stvarno isporučeno.

2.4.2.2 Načelo uzročnosti prihoda i rashoda – Matching princip

Ovaj princip je direktan logički nastavak principa realizacije i predstavlja stub obračuna periodičnog rezultata. On zahtijeva da se **rashodi dodijele onom obračunskom periodu u kojem su nastali njima prouzrokovani prihodi**. To znači da se utrošeni resursi moraju direktno suprotstaviti i upariti sa ekonomskim koristima koje su iz tog utroška proizašle. Bez primjene ovog principa, računovodstveni rezultat bi bio potpuno deformisan i neupotrebljiv za analizu.

---

[12] Vidjeti detaljnije: *MSFI 15 – Prihodi od ugovora sa kupcima* (IFRS 15 – Revenue from Contracts with Customers) i *MRS 1 – Prezentacija finansijskih izvještaja* (IAS 1 – Presentation of Financial Statements).

Agronomski ugao: Proizvodna cijena luka

Zamislite situaciju u kojoj gazdinstvo u martu kupuje sjeme, đubrivo i gorivo, u aprilu i maju plaća radnike, a u julu bere i prodaje luk. Ukoliko bismo se vodili isključivo datumom plaćanja, proljećni mjeseci bi prikazali ogroman gubitak, a jul nerealno visoku dobit. Da bi se to spriječilo, računovodstvo sve ove troškove tretira kao ulaganje u zalihe (proizvodnu cijenu koštanja luka). Svi ti troškovi „čekaju" u Bilansu stanja sve do jula. Tek kada se u julu ostvari prihod od prodaje luka, te zalihe se skidaju sa stanja i ti akumulirani troškovi postaju rashod tog perioda. Rezultat je čisto i realno sučeljavanje prihoda i rashoda.

U poljoprivredi mnogi troškovi ne donose korist u istoj godini, već postepeno kroz dugi niz godina. Zbog toga računovodstvo koristi složenije alate „uparivanja", kao što su:

- **Amortizacija osnovnih sredstava:** Ako se kupi traktor za 120.000 KM sa vijekom trajanja od 10 godina, cijeli iznos se ne knjiži kao trošak u prvoj godini (što bi izazvalo lažni katastrofalan gubitak), već se svake godine sistematski priznaje po 12.000 KM rashoda, prateći doprinos tog traktora ostvarivanju prihoda kroz svih 10 godina.
- **Aktiviranje biološke imovine:** Prilikom podizanja voćnjaka, svi troškovi pripreme zemljišta, sadnica i njege u prvih nekoliko godina ne idu u rashode, već se kapitalizuju u Bilansu stanja kao investicija u biološku imovinu. Tek kada voćnjak uđe u fazu rodnosti i počne da donosi prihod, njegova vrijednost počinje postepeno da se amortizuje i sučeljava sa prihodom od prodaje plodova.

2.4.2.3 Akrualna (obračunska) naspram gotovinske (novčane) osnove računovodstva

Međunarodni standardi strogo propisuju da se finansijski izvještaji (izuzev Izvještaja o novčanim tokovima) moraju sastavljati na **akrualnoj (obračunskoj) osnovi**. To znači da se poslovni događaji bilježe u trenutku kada su nastali (kada je roba isporučena ili trošak napravljen), bez obzira na to kada se desio stvarni priliv ili odliv gotovine. Mala porodična, nekomercijalna gazdinstva ponekad koriste gotovinsku osnovu (bilježe događaj tek kad novac „prođe kroz kasu"), ali to ne pruža poštenu sliku o ekonomskoj realnosti i profitabilnosti poslovanja.

Agronomski ugao: Računovodstveni primjer akrualne naspram gotovinske osnove

Da bismo razumjeli zašto računovodstvena profesija insistira na akrualnom principu, pogledajmo primjer jednog komercijalnog gazdinstva u dvije uzastopne poslovne godine:

U decembru 2025. godine, gazdinstvo je isporučilo lokalnom mlinu pšenicu u vrijednosti od **10.000 KM**. Prema ugovoru, mlin će isporučenu pšenicu platiti tek u **februaru 2026. godine**. Ukupni troškovi proizvodnje te pšenice iznosili su **7.000 KM**. U ovaj iznos su uključene i decembarske plate sezonskih radnika od **5.000 KM** koje su obračunate, ali će fizički biti isplaćene tek u **januaru 2026. godine**. Preostalih **2.000 KM** troškova (gorivo i ambalaža) plaćeni su odmah u gotovini tokom decembra 2025. godine.

Pogledajmo kako izbor računovodstvene osnove značajno mijenja sliku o uspješnosti poslovanja gazdinstva u 2025. godini:

Pozicija u Bilansu uspjeha	Akrualna osnova (2025)	Gotovinska osnova (2025)
Prihod od prodaje pšenice	**10.000 KM** *(priznaje se jer je pšenica isporučena, iako novac još nije legao na račun)*	**0 KM** *(ne bilježi se ništa, jer novac nije primljen u 2025. godini)*
Rashodi (Troškovi proizvodnje)	**7.000 KM** *(obuhvata ukupne troškove sjetve i rada koji se odnose na tu pšenicu)*	**2.000 KM** *(bilježi se samo ono što je stvarno plaćeno sa računa u toj godini)*
Neto Dobitak / Gubitak	**+3.000 KM (Dobitak)**	**-2.000 KM (Gubitak)**

Metodološki zaključak za agromenadžere:

Ako bismo koristili gotovinsku osnovu, ispalo bi da je gazdinstvo u 2025. godini poslovalo katastrofalno i pretrpilo gubitak od **2.000 KM**, iako je u stvarnosti proizvelo i isporučilo odličan rod. Gubitak je prividan i potiče samo od različitog momenta priznavanja prihoda i pratećih rashoda. Akrualna osnova poštenije prikazuje ekonomsku realnost i trud poljoprivrednika: ona jasno pokazuje da je proizvodnja pšenice bila profitabilna i da je ostvarena čista dobit od **3.000 KM**.

Isti princip važi i na strani rashoda. Ako farma u novembru 2025. godine nabavi mineralno đubrivo na odgođeno plaćanje (sa rokom dospijeća u martu 2026. godine) i odmah ga baci na njivu za jesenju sjetvu, trošak se priznaje u **2025. godini**, jer je đubrivo tada potrošeno i ugrađeno u budući rod.

2.4.2.4 Princip istorijskog troška – nabavne vrijednosti

Ovaj princip nalaže da se imovina i obaveze u poslovnim knjigama vode i iskazuju u visini stvarnog novčanog ulaganja učinjenog u momentu njihovog sticanja, a ne po njihovoj promjenljivoj trenutnoj tržišnoj vrijednosti. Stoga se u računovodstvu striktno razlikuju tekući operativni troškovi (koji odmah idu u Bilans uspjeha) i nabavna vrijednost imovine (ulaganja koja idu u aktivu Bilansa stanja i čekaju trošenje). Za proizvedene učinke na gazdinstvu, istorijski trošak se materijalizuje kroz **cijenu koštanja** (zbir svih troškova proizvodnje).

Agronomski ugao: Primjer sa zemljištem

Ako je poljoprivredno preduzeće 2010. godine kupilo 10 hektara poljoprivrednog zemljišta za 100.000 KM, to zemljište će se u Bilansu stanja i 2026. godine voditi po iznosu od 100.000 KM, bez obzira na to što je njegova trenutna tržišna vrijednost zbog urbanizacije ili potražnje skočila na 300.000 KM. Vrijednost se u knjigama ne mijenja usljed tržišnih oscilacija, osim ako se ne primijeni specifičan i strogo regulisan model revalorizacije.

2.4.2.5 Princip objektivnosti podataka

Princip objektivnosti podataka usko je povezan sa pouzdanošću informacija. On zahtijeva da se sva računovodstvena vrednovanja moraju zasnivati na **objektivnim, provjerljivim i dokumentovanim dokazima** (fakture dobavljača, ugovori, bankovni izvodi, otpremnice) kako bi se izbjegla bilo kakva proizvoljnost ili manipulacija od strane menadžmenta ili računovođe.

Upravo zbog ispunjenja principa objektivnosti, računovodstvena praksa preferira istorijski trošak jer je on dokumentovan stvarnom fakturom. Ipak, savremeno računovodstvo pod određenim uslovima dopušta primjenu **sadašnje vrijednosti** (današnja vrijednost budućih novčanih tokova, npr. kod dugoročnih kredita ili lizinga mehanizacije) i **tržišne (fer) vrijednosti**. U poljoprivredi, fer vrijednost se široko primjenjuje za biološku imovinu (npr. berzanske cijene stoke sa zvaničnih stočnih berzi),[13] ali samo pod uslovom da je to tržište aktivno i da se cijene mogu objektivno i nezavisno potvrditi. Ukoliko takvi objektivni berzanski dokazi ne postoje, računovodstvo se obavezno vraća sigurnom principu nabavne vrijednosti ili cijene koštanja.

[13] MSFI 13 – Odmjeravanje fer vrijednosti (IFRS 13 – Fair Value Measurement).

2.4.3 Modifikujući principi (Računovodstvena ograničenja)

Ovi principi djeluju kao korektivni mehanizmi koji u specifičnim situacijama neizvjesnosti dozvoljavaju ili nalažu odstupanje od prethodno navedenih rigidnih pravila.

2.4.3.1 Materijalnost – značajnost

Principom materijalnost – značaj poručuje se da računovodstveni sistem mora detaljno i odvojeno prikazati sve informacije koje su dovoljno važne (materijalne) da mogu uticati na ekonomske odluke korisnika. S druge strane, informacije koje su beznačajne i sitne ne treba posebno raščlanjivati, već ih treba prikazati zbirno i pojednostavljeno kako se računovodstveni proces ne bi pretvorio u neekonomično komplikovanje. Procjena o tome šta je materijalno značajno zavisi od veličine preduzeća.

Agronomski ugao: Trošak sitnog alata

Ako velika agrokompanija kupi 50 komada malih ručnih makaza za rezidbu voćnjaka po cijeni od 5 KM (ukupno 250 KM), te makaze tehnički predstavljaju imovinu koja će trajati nekoliko godina i trebalo bi ih voditi kao dugotrajnu imovinu i amortizovati. Međutim, vodeći se načelom materijalnosti, ovaj iznos je potpuno beznačajan za ukupni Bilans kompanije, pa računovođa sav sitni alat odmah otpisuje i knjiži kao tekući trošak materijala, pojednostavljujući proceduru. Isto važi i ako se u transportu ošteti jedna vreća sjemena od 20 KM – to se neće posebno izdvajati u finansijskim izvještajima.

2.4.3.2 Konzervatizam – načelo opreznosti

Poljoprivreda je prepuna rizika i neizvjesnosti (bolesti stoke, vremenske nepogode, pad tržišnih cijena). Kada je ishod neke transakcije neizvjestan, princip opreznosti nalaže računovođama da odaberu onaj tretman koji će **spriječiti precjenjivanje imovine i prihoda, odnosno potcjenjivanje obaveza i rashoda**. U računovodstvenoj praksi važi zlatno pravilo: *Priznaj potencijalni gubitak odmah čim se pojavi sumnja, a prihod tek kada se definitivno realizuje na tržištu*.

Agronomski ugao: Vrednovanje zaliha i sumnjiva potraživanja

Pretpostavimo da velika farma na zalihama ima 100 tona pšenice čija je proizvodna cijena koštanja bila 240 KM/t. Međutim, usljed poremećaja na tržištu, trenutna prodajna cijena pšenice na dan sastavljanja Bilansa je pala na 220 KM/t. Shodno načelu opreznosti, zalihe se u Bilansu stanja ne smiju voditi po istorijskom trošku (240 KM/t), već se moraju spustiti na nižu, tržišnu vrijednost (220 KM/t), a razlika od se odmah knjiži kao rashod (gubitak od obezvređenja). Na taj način se sprečava da preduzeće prikaže lažno veću imovinu od one koju stvarno može unovčiti.

Takođe, ukoliko kupac kojem je isporučeno voće kasni sa plaćanjem i postoji opravdana sumnja da je upao u finansijske probleme, menadžment mora odmah formirati ispravku vrijednosti potraživanja i priznati rashod, ne čekajući sudski epilog.

Opreznost ne znači namjerno i neosnovano potcjenjivanje uspjeha, već služi isključivo kao smjernica u uslovima sumnje. Logika je jednostavna: ukoliko se neizvjesnost pozitivno riješi, korisnici izvještaja će se prijatno iznenaditi, dok bi ih obrnuta situacija (otkrivanje skrivenih gubitaka) razočarala i ugrozila njihovo povjerenje.

2.5. Zakonodavni i profesionalni okvir poljoprivrednog računovodstva

Istinito i fer prikazivanje finansijskog položaja i uspješnosti određenog poljoprivrednog subjekta ne može se odvijati bez jasnih pravila za pripremanje, priznavanje i vrednovanje pozicija u finansijskim izvještajima. U našoj zemlji, ovaj sistem je uređen kroz dva komplementarna nivoa: **zakonske propise** i **profesionalne standarde**.

2.5.1 Zakonodavni okvir i poreski aspekt

Prvi nivo regulative čine zakoni i podzakonski akti koji se donose na entitetskim nivoima, ali su međusobno usklađeni na državnom nivou. **Zakon o računovodstvu i reviziji** postavlja pravni okvir: njime se definiše koja poljoprivredna preduzeća i zadruge su obavezna da vode poslovne knjige, kako se razvrstavaju po veličini (mala, srednja, velika) i u kojim rokovima su dužna

da predaju svoje godišnje finansijske izvještaje nadležnim agencijama (APIF/FIA).[14]

Pored ovog zakona, agromenadžer se u svakodnevnom radu susreće sa poreskom regulativom (**Zakon o porezu na dobit**, **Zakon o porezu na dohodak** i **Zakon o PDV-u**).[15] U poljoprivredi je računovodstvo često osnovni alat pomoću kojeg se dokazuje poreska osnovica, ali i osnovni uslov za ostvarivanje prava na državne podsticaje, subvencije i regresirano gorivo.

2.5.2 Profesionalni okvir: Uloga MRS/MSFI

Dok zakoni daju opšti okvir, sama pravila knjiženja i procjene vrijednosti imovine detaljno uređuje profesionalna regulativa. Pravila razvijena kroz teoriju standardizovana su i kodifikovana u okviru pisanih dokumenata koje nazivamo računovodstveni standardi.

Računovodstveni standardi se primarno mogu podijeliti na državne i međunarodne.

- **Državni računovodstveni standardi** nastaju pod direktnim uticajem socijalnih, kulturnih, pravnih i ekonomskih specifičnosti jedne konkretne zemlje. Istorijski gledano, svaka jača ekonomija razvijala je sopstveni set pravila (npr. britanski, australijski ili japanski standardi). Najpoznatiji među njima su američki **US GAAP** (*Generally Accepted Accounting Principles*), koji su zbog ekonomske snage SAD i razvijenosti njihovog finansijskog tržišta dugo važili za globalno prihvatljiva pravila. Međutim, postojanje različitih nacionalnih sistema potpuno je onemogućavalo uporedivost izvještaja preduzeća iz različitih zemalja.
- **Međunarodni računovodstveni standardi** nastaju kao odgovor na internacionalizaciju trgovine i proizvodnje. Najveći pritisak za ujednačavanjem (harmonizacijom) pravila na globalnom nivou izvršile su multinacionalne kompanije, jer su od tog procesa najviše profitirale.

Danas se približavanje računovodstvenih pravila u svijetu odvija kroz sužavanje izbora na dvije dominantne globalne opcije: **US GAAP** i **MRS/MSFI**. Za razliku od američkih pravila koja su izvorno nacionalna, **Međunarodni računovodstveni standardi (MRS)** i **Međunarodni standardi finansijskog**

---

[14] *Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25). Za Federaciju BiH vidjeti: *Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH* („Službene novine FBiH", br. 15/21).

[15] *Zakon o porezu na dobit* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 94/15, 1/17, 58/19, 48/24 i 114/25) i *Zakon o porezu na dohodak* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 60/15, 5/16, 66/18, 105/19, 123/20, 49/21, 119/21, 56/22, 112/23, 110/24 i 114/25).

izvještavanja (MSFI) plod su dugotrajnog usaglašavanja stručnjaka iz velikog broja različitih zemalja.

Naša zemlja je svjesno slijedila svjetski proces usaglašavanja sa MRS/MSFI sa jasnim ciljem da izgradi privredno-sistemski ambijent koji odgovara uslovima savremenih, razvijenih tržišnih privreda. Propisi za profesionalne računovođe u našem pravnom prostoru predstavlja širok pojam. Standardizacija finansijskog izvještavanja u našoj zemlji zakonski obuhvata nekoliko ključnih elemenata:

- **Kodeks etike za profesionalne računovođe** (zasnovan na etičkom kodeksu IFAC-a);
- **Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) *i* Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI),** uključujući i pojednostavljeni MSFI za mala i srednja preduzeća (MSFI za MSP);
- **Međunarodne standarde revizije (MSR)** – koji uređuju postupak nezavisne revizorske provjere finansijskih izvještaja;
- **Pravila i standarde za sticanje profesionalnih zvanja –** definisane kroz Jedinstveni program Komisije za računovodstvo i reviziju BiH i sistem licenciranja (Savez računovođa i revizora Republike Srpske / entitetska ministarstva finansija), kojima se uređuju uslovi za sticanje i održavanje zvanja certifikovanog računovođe i ovlašćenog revizora;
- **Zakonske i tehničke standarde za računovodstvene softvere** – propisane Zakonom o računovodstvu i reviziji, koji nalažu da programi za obradu podataka moraju onemogućiti naknadne neovlaštene prepravke, garantovati nepromjenjivost unesenih stavova (revizorski trag), osigurati automatsku bilansnu ravnotežu i standardizovani izvoz finansijskih izvještaja prema zvaničnim obrascima APIF-a.

Za buduće agronome, tri elementa ove regulative imaju posebnu težinu u praksi:

1. **MRS 41 – Poljoprivreda (*IAS 41*):** Ovo je jedinstveni međunarodni standard kreiran isključivo za agrarni sektor. On propisuje kako se u knjigama vodi biološka imovina (živa stoka i višegodišnji zasadi) i kako se obračunava njena vrijednost kroz procese biološke transformacije (rast, prirast, rađanje).[16]
2. **MSFI za mala i srednja preduzeća (MSFI za MSP):** Pošto je većina poljoprivrednih preduzeća i zadruga kod nas klasifikovana kao mala ili

[16] *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda* (IAS 41 – Agriculture), usvojen od strane Odbora za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

srednja, oni ne moraju primjenjivati komplikovane, pune standarde, već ovaj pojednostavljeni set pravila koji im olakšava poslovanje.[17]

3. **Pravilnik o jednostavnom knjigovodstvu za porodična gazdinstva:** Za registrovana komercijalna porodična poljoprivredna gazdinstva (fizička lica), propisan je maksimalno pojednostavljen sistem. Ona ne moraju voditi složeno dvojno računovodstvo, već prosti sistem bilježenja kroz Knjigu prihoda i rashoda, što olakšava vođenje evidencije sitnim proizvođačima.[18]

> **Značaj za agromenadžere:**
>
> Primjena MRS/MSFI u našoj zemlji obezbjeđuje da finansijski izvještaji jednog poljoprivrednog subjekta iz Banje Luke ili bilo kog drugog dijela zemlje budu metodološki identični i potpuno uporedivi sa izvještajima agroholdinga iz Njemačke, Francuske ili bilo koje druge evropske države. To olakšava privlačenje inostranih investicija, dobijanje međunarodnih agrarnih grantova i fondova, te omogućava domaće prisustvo na globalnom tržištu hrane.

2.6. Rezime poglavlja

- **Finansijski izvještaji kao ogledalo agrobiznisa:** Finansijski izvještaji predstavljaju monetarni prikaz svih bioloških i ekonomskih procesa na poljoprivrednom gazdinstvu ili agropreduzeću, pružajući strukturne informacije ključnim korisnicima (vlasnicima, menadžerima, bankama, državi, prerađivačima i dobavljačima) za donošenje racionalnih poslovnih odluka.
- **Kružni tok vrijednosti kroz tri aktivnosti:** Kreiranje vrijednosti u poljoprivredi odvija se kroz *poslovne* (svakodnevna proizvodnja, kupovina inputa i prodaja plodova), *investicione* (ulaganja u dugotrajnu imovinu poput traktora, objekata i voćnjaka) i *finansijske aktivnosti* (pribavljanje i otplata kredita, ulozi vlasnika).
- **Kvalitativne karakteristike informacija:** Da bi izvještaji bili upotrebljivi u agromenadžmentu, moraju nositi informacije koje su *relevantne* (utiču na odluku), *pouzdane* (tačne, neutralne i provjerljive), *uporedive* (sa drugim preduzećima) i *konzistentne* (primjena istih metoda kroz godine).

---

[17] Za primjenu na malim gazdinstvima vidjeti: *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja za mala i srednja preduzeća (IFRS for SMEs)*, Odjeljak 34 – Specijalne aktivnosti.

[18] *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja poslovnih knjiga i evidencija fizičkih lica koja obavljaju samostalnu djelatnost* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 119/21 i 25/24).

- **Osnovne računovodstvene pretpostavke:** Računovodstveni sistem počiva na odvojenosti imovine gazdinstva od lične imovine vlasnika (*poslovni subjekat*), mjerenju u novcu (*novčano mjerilo*), pretpostavci neprekidnog rada (*going concern*) i podjeli poslovanja na kraće periode (*obračunski period*), gdje se u poljoprivredi često primjenjuje *fiskalna (prirodna) poslovna godina*.
- **Principi vrednovanja i akrualna osnova:** Prihod se priznaje u momentu isporuke i prenosa rizika (*princip realizacije*), a rashodi se sučeljavaju sa prihodima koje su prouzrokovali (*Matching princip*). Izvještaji se sastavljaju na *akrualnoj (obračunskoj) osnovi* (događaj se bilježi kad nastane, a ne kad se plati), dok se imovina primarno vodi po *istorijskom trošku* na osnovu dokaza (*princip objektivnosti*).
- **Modifikujući principi (Ograničenja):** Zbog specifičnih okolnosti, *načelo materijalnosti* dozvoljava pojednostavljeno knjiženje sitnih iznosa (npr. alata), dok *načelo opreznosti (konzervatizam)* nalaže da se potencijalni gubici (npr. pad vrijednosti zaliha) priznaju odmah čim se pojavi sumnja.
- **Pravni i profesionalni okvir u agrobiznisu:** Okvir izvještavanja čini spoj državne/poreske legislative (Zakon o računovodstvu, Zakon o porezu na dobit/dohodak/PDV) i profesionalne regulative (MRS/MSFI). Za agrar su od ključnog značaja **MRS 41 – Poljoprivreda** (biološka imovina), pojednostavljeni **MSFI za MSP** i Pravilnikom o obliku, sadržaju i načinu vođenja poslovnih knjiga i evidencija fizičkih lica koja obavljaju samostalnu djelatnost („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 119/21 i 25/24).

2.7. Pitanja za ponavljanje i razumijevanje gradiva

1. Šta su finansijski izvještaji i koja je njihova svrha u savremenom agrobiznisu?
2. Ko su primarni korisnici finansijskih izvještaja u poljoprivredi i na koja specifična pitanja oni traže odgovore u ovim izvještajima?
3. Navedite tri osnovne aktivnosti koje kreiraju vrijednost na poljoprivrednom gazdinstvu i objasnite njihove računovodstvene efekte.
4. Kada se jedna računovodstvena informacija smatra *relevantnom*, a kada *pouzdanom*? Ilustrujte to primjerom iz poljoprivredne prakse.
5. Zašto je za agromenadžera važna *konzistentnost* u primjeni računovodstvenih metoda (poput amortizacije traktora)?

6. Kako pretpostavka o poslovnom subjektu i pretpostavka o novčanom mjerilu utiču na vođenje poslovnih knjiga na porodičnom komercijalnom gazdinstvu?
7. Objasnite razliku između kalendarske i fiskalne (prirodne) poslovne godine u poljoprivredi.
8. Na koji način *Matching* princip (načelo uzročnosti) sprečava deformaciju finansijskog rezultata prilikom sjetve i žetve koja se odvija u različitim mjesecima?
9. Na bazi kojih kriterijuma i u kojem trenutku poljoprivrednik priznaje prihod od prodatih proizvoda prema principu realizacije?
10. Ukoliko agrokompanija u novembru 2025. godine nabavi i potroši đubrivo za jesenju sjetvu, a račun dobavljaču plati tek u martu 2026. godine, objasnite kako će se ovaj događaj odraziti na finansijski rezultat 2025. godine primjenom akrualne, a kako primjenom gotovinske osnove računovodstva.
11. Zašto princip istorijskog troška doprinosi objektivnosti podataka i koje je njegovo osnovno ograničenje kada je u pitanju poljoprivredno zemljište?
12. Kako se načelo opreznosti (konzervatizma) primjenjuje u situaciji kada tržišna cijena pšenice na zalihama padne ispod njene proizvodne cijene koštanja?
13. Kako se određuje da li je neki trošak (poput kupovine sitnog alata) materijalan (značajan) i kako to utiče na način njegovog knjiženja?
14. Koja je suštinska razlika između nacionalnih računovodstvenih standarda (poput US GAAP) i međunarodnih standarda (MRS/MSFI)?
15. Koji standardi i propisi iz oblasti računovodstva su zakonski obavezujući u našoj zemlji?

3. BILANS STANJA – KONCEPT, FORMA I STRUKTURA

Ključni pojmovi			
Bilans stanja	Aktiva	Pasiva	Likvidnost
Solventnost	Biološka imovina	Fer vrijednost	Zadržana dobit

3.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa stanja

Bilans stanja predstavlja fundamentalni finansijski izvještaj koji sistematizovano prikazuje imovinu (sredstva), obaveze i kapital preduzeća u određenom trenutku. Primarna svrha ovog izvještaja jeste da pruži jasan uvid u finansijski položaj i strukturu izvora finansiranja preduzeća na tačno utvrđeni dan (najčešće na dan 31. decembra).

U računovodstvenoj teoriji i pedagoškoj praksi, Bilans stanja se najslikovitije definiše kroz analogiju sa **finansijskom „fotografijom" ili „snimkom"** preduzeća. Baš kao što fotografski aparat bilježi i zamrzava jedan jedini trenutak u vremenu, tako i Bilans stanja prikazuje stanje resursa kojima preduzeće raspolaže i dugova koje ima isključivo na taj specifičan dan.

Ova statička priroda suštinski razlikuje Bilans stanja od Bilansa uspjeha.

Dok je Bilans uspjeha analogan „video-snimku" jer prikazuje dinamiku poslovnih događaja – odnosno prihode i rashode koji su nastajali kontinuirano tokom određenog perioda (npr. tokom cijele poslovne godine) – čitanje Bilansa stanja odgovara posmatranju zamrznute slike nastale pritiskom na dugme za „pauzu" (Ilustracija 3.1).

Ilustracija 3.1. *Bilans stanja kao 'snap shot'*

Napomena:

Finansijska slika dobijena ovim „snimkom" može pružiti znatno drugačije indikatore ukoliko se analiza izvrši u nekom drugom trenutku unutar iste godine. Ova varijabilnost je posebno izražena u poljoprivredi zbog visokog stepena sezonskih oscilacija u nivoima zaliha, potraživanja i gotovog novca.

U suštini, Bilans stanja kroz svoju strukturu daje strukturne i egzaktne odgovore na dva fundamentalna ekonomska pitanja:

1. **Koje ekonomske resurse preduzeće ima pod kontrolom?** (Aktiva)
2. **Iz kojih pravnih i vlasničkih izvora su ti resursi finansirani?** (Pasiva).

3.2. Osnovna računovodstvena jednačina kao temelj Bilansa stanja

Konstrukcija i permanentna ravnoteža Bilansa stanja počivaju na jednom od najvažnijih aksioma ekonomske nauke – **osnovnoj računovodstvenoj jednačini**. Ova jednačina matematički izražava činjenicu da sva imovina kojom jedno preduzeće raspolaže mora imati svoj jasan i prepoznatljiv izvor finansiranja.

Osnovna računovodstvena jednačina glasi:

Imovina (Sredstva) = Obaveze + Vlasnički kapital

Da bi se razumjela suština ove jednačine, potrebno je precizno definisati njene tri fundamentalne komponente:

- **Imovina (Aktiva)** predstavlja sve ekonomske resurse koji su pod pravnom i ekonomskom kontrolom preduzeća, a od kojih se opravdano očekuje da će u budućnosti donijeti ekonomsku korist (npr. kroz proizvodnju, prodaju ili smanjenje troškova). U poljoprivredi to su zemljište, traktori, objekti farme, osnovno stado, zalihe sjemena ili gotovih proizvoda.
- **Obaveze (Pasiva – tuđi izvori)** predstavljaju trenutne pravne i ekonomske dugove preduzeća proizašle iz prošlih poslovnih događaja, čije će izmirenje u budućnosti dovesti do odliva ekonomskih resursa (najčešće gotovine). To su krediti banaka, dugovi dobavljačima za nabavljeni repromaterijal, neisplaćene plate radnicima ili porezi.
- **Vlasnički kapital (Pasiva – sopstveni izvori)** predstavlja rezidualno pravo vlasnika nad imovinom preduzeća nakon što se odbiju sve obaveze. Zbog toga se kapital često naziva i **neto imovina**.

Jednačina se može posmatrati i sa aspekta ekonomske logike: lijeva strana (Imovina) prikazuje *konkretne oblike* u kojima su sredstva angažovana, dok desna strana (Obaveze + Kapital) prikazuje *izvore* iz kojih su ta sredstva pribavljena.

Bez obzira na broj, obim i složenost poslovnih transakcija koje se svakodnevno odvijaju unutar poljoprivrednog preduzeća, **bilansna ravnoteža nikada ne može biti narušena**. Svaki poslovni događaj izaziva promjene koje se međusobno neutrališu, zadržavajući lijevu i desnu stranu jednačine u stalnom balansu.

3.2.1 Dinamički prikaz očuvanja bilansne ravnoteže kroz praktične primjere

Kako bi se olakšalo razumijevanje koncepta bilansne ravnoteže, u nastavku se analiziraju četiri hipotetičke, ali tipične situacije na novoosnovanom poljoprivrednom gazdinstvu:

1. Osnivanje preduzeća i početni ulog vlasnika

Vlasnik osniva poljoprivredno preduzeće i na bankovni račun ulaže gotovinu u iznosu od 100.000 KM.

- *Efekat na jednačinu:* Na strani imovine povećava se stavka Gotovina za 100.000 KM, dok se na strani izvora povećava Vlasnički kapital za isti iznos. Ravnoteža je uspostavljena.

Imovina (Gotovina: 100.000 KM)	**=**	**Obaveze (0 KM) + Vlasnički kapital (100.000 KM)**

2. Nabavka opreme putem dugoročnog kredita

Preduzeće donosi odluku o unapređenju mehanizacije i kupuje savremeni traktor u vrijednosti od 50.000 KM. Kupovina je u potpunosti finansirana odobrenim dugoročnim kreditom od poslovne banke.

- *Efekat na jednačinu:* Na strani imovine pojavljuje se nova stavka – Oprema (traktor) u vrijednosti od 50.000 KM. Istovremeno, na desnoj strani jednačine povećavaju se Obaveze (Dugoročni krediti) za 50.000 KM. Ukupna bilansna suma sada iznosi 150.000 KM, a ravnoteža je očuvana.

Imovina (Gotovina: 100.000 + Oprema: 50.000)	**=**	**Obaveze (50.000 KM) + Vlasnički kapital (100.000 KM)**

3. Nabavka repromaterijala za gotov novac (Kvalitativna promjena unutar imovine)

Za potrebe predstojeće sjetve, preduzeće sa bankovnog računa isplaćuje 10.000 KM za nabavku mineralnog đubriva i sjemenskog materijala.

- *Efekat na jednačinu:* Ova transakcija predstavlja tzv. *zamjenu oblika imovine*. Stavka Gotovina se smanjuje za 10.000 KM (sada iznosi 90.000 KM), ali se istovremeno pojavljuje nova stavka imovine – Zalihe repromaterijala u iznosu od 10.000 KM. Desna strana jednačine ostaje

potpuno nepromijenjena i vrijednost imovine i dalje iznosi 150.000 KM.

Imovina (Gotovina: 90.000 KM + Zalihe: 10.000 KM + Oprema: 50.000 KM)	**=**	**Obaveze (50.000 KM) + Vlasnički kapital (100.000 KM)**

4. Djelimična otplata obaveza prema banci

Nakon određenog perioda, preduzeće sa svog računa prebacuje 5.000 KM banci na ime otplate dijela duga za kupljeni traktor.

- ☞ *Efekat na jednačinu:* Na lijevoj strani, stavka Gotovina se smanjuje za 5.000 KM (sa 90.000 KM na 85.000 KM). Na desnoj strani, Obaveze prema banci se, takođe, smanjuju za 5.000 KM (sa 50.000 KM na 45.000 KM). Ukupna bilansna suma se smanjuje na 145.000 KM, ali su lijeva i desna strana i dalje u savršenoj ravnoteži.

Imovina (Gotovina: 85.000 KM + Zalihe: 10.000 KM + Oprema: 50.000 KM)	**=**	**Obaveze (45.000 KM) + Vlasnički kapital (100.000 KM)**

Prethodni primjeri dokazuju da poslovni događaji mogu mijenjati obim (kvantitet) bilansne sume ili samo njenu strukturu (kvalitet), ali osnovni postulat računovodstvene jednačine i bilansne ravnoteže ostaje isti.

3.3. Klasifikacija i redoslijed pozicija u Bilansu stanja

Informacije koje pruža Bilans stanja imaju svoju punu analitičku i saznajnu vrijednost tek kada su bilansne pozicije unutar njega sistematski klasifikovane, a srodne stavke grupisane prema logičkoj i unaprijed utvrđenoj shemi. Nasumično nizanje pozicija obezvrijedilo bi čitljivost finansijskog izvještaja. Zbog toga se u računovodstvenoj praksi primjenjuju fundamentalna načela **materijalnosti** (značajnosti) i **potpunog objelodanjivanja**. Prema ovim načelima, svaka ekonomska stavka koja ima materijalni značaj – odnosno koja može uticati na donošenje odluka razumnog korisnika finansijskih izvještaja – mora biti prikazana odvojeno, dok se srodne stavke spajaju u homogene kategorije koje opisuju njihovu suštinsku ekonomsku prirodu.

U tom kontekstu, unutar aktive se vrši klasifikacija na klase tekućih (obrtnih) i stalnih (dugoročnih) sredstava. Na istovjetan način, unutar pasive se vrši strukturiranje obaveza na kratkoročne (tekuće) i dugoročne izvore.

Da bi informacije u Bilansu stanja bile korisne za eksternu i internu analizu, pozicije unutar njega se slažu na osnovu dva fundamentalna kriterijuma:

1. **Princip likvidnosti** – primjenjuje se na stranu aktive i označava brzinu i lakoću kojom se određeni oblik imovine može transformisati u gotovinu.
2. **Princip ročnosti (dospjelosti)** – primjenjuje se na stranu pasive i označava rok u kojem pojedine obaveze dospijevaju na plaćanje, odnosno trajanje izvora finansiranja.

U zavisnosti od pravnog i istorijskog razvoja računovodstvenih sistema, u globalnoj praksi su se izdvojila dva dijametralno suprotna pristupa redoslijedu bilansnih pozicija.

3.3.1 Pristup opadajuće likvidnosti i rastuće ročnosti (Anglosaksonski model)

Ovaj pristup je karakterističan za anglosaksonsku računovodstvenu praksu i primarno je fokusiran na kratkoročnu finansijsku perspektivu i analizu trenutne sposobnosti plaćanja preduzeća.

- **U aktivi (opadajuća likvidnost):** Imovina se klasifikuje počevši od najlikvidnijih oblika ka manje likvidnim. Na samom vrhu se nalazi tekuća imovina (gotovina, potraživanja, zalihe), dok se ispod nje prikazuje stalna imovina (oprema, objekti, zemljište).
- **U pasivi (rastuća ročnost):** Izvori finansiranja se prikazuju od onih koji najbrže dospijevaju na naplatu do onih koji su najtrajniji. Redoslijed počinje od tekućih (kratkoročnih) obaveza, preko dugoročnih obaveza, pa sve do sopstvenog kapitala koji se nalazi na dnu kao trajan izvor finansiranja bez unaprijed definisanog roka dospijeća.

Ekonomska logika:

Ovaj format direktno suprotstavlja imovinu koja će se brzo konvertovati u novčana sredstva sa obavezama koje se moraju namiriti u kratkom roku. Time se investitorima i kreditorima olakšava brza procjena kratkoročne likvidnosti preduzeća.

3.3.2 Pristup rastuće likvidnosti i opadajuće ročnosti (Kontinentalno-evropski model)

Pristup rastuće likvidnosti dominira u kontinentalnoj Evropi i predstavlja zakonski propisani okvir u domaćem zakonodavstvu.[19] Ovaj model se u stručnoj literaturi naziva i **kriterijumom sigurnosti**, jer se u prvi plan stavlja dugoročna stabilnost i temelj poslovanja preduzeća.

- **U aktivi (rastuća likvidnost):** Imovina se prikazuje obrnutim redoslijedom – počevši od najmanje likvidne imovine ka najlikvidnijoj. Na početku se iskazuje stalna (dugoročna) imovina kao bazni oslonac proizvodnje, a tek nakon nje tekuća (obrtna) imovina.
- **U pasivi (opadajuća ročnost):** Izvori finansiranja se unose počevši od najtrajnijih kapitalnih izvora ka najkratkoročnijim dugovima. Redoslijed započinje sa vlasničkim kapitalom, nastavlja se dugoročnim obavezama, dok se na samom kraju pasive iskazuju tekuće (kratkoročne) obaveze.

Ekonomska logika:

Ovaj format naglašava stabilnost i dugoročnu strukturu preduzeća. On vizuelno i analitički povezuje dugoročno vezanu imovinu sa izvorima finansiranja koji su je podržali (kapital i dugoročni krediti), što pruža jasan uvid u kvalitet pokrića stalne imovine sopstvenim i dugoročnim izvorima.

Tabela 3.1. komparativno ilustruje strukturu Bilansa stanja prema oba metodološka pristupa.

Tabela 3.1. *Uporedni pregled bilansnih modela*

Pristup 1: Opadajuća likvidnost / Rastuća ročnost (MSFI / Anglosaksonska praksa)[20]	**Pristup 2: Rastuća likvidnost / Opadajuća ročnost (Domaća praksa)**
AKTIVA (Počinje sa tekućom imovinom)	AKTIVA (Počinje sa stalnom imovinom)
1. Tekuća (obrtna) imovina **2. Stalna (dugoročna) imovina**	1. Stalna (dugoročna) imovina 2. Tekuća (obrtna) imovina

[19] Ovaj pristup je u skladu sa važećim *Zakonom o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25), te pratećim *Pravilnikom o Kontnom okviru i sadržini računa u Kontnom okviru za privredna društva, zadruge i druga pravna lica* („Službeni glasnik RS“, br. 104/21, 59/22), koji striktno propisuju formu i sadržaj Bilansnih obrazaca prema principu rastuće likvidnosti.

[20] Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 1 (MRS 1)* – Prikazivanje finansijskih izveštaja, stavovi koji se odnose na strukturu i sadržaj Bilansa stanja.

PASIVA (Počinje sa kratkoročnim obavezama)	PASIVA (Počinje sa sopstvenim kapitalom)
1. Tekuće (kratkoročne) obaveze **2. Dugoročne obaveze** **3. Vlasnički kapital**	1. Vlasnički kapital 2. Dugoročne obaveze 3. Tekuće (kratkoročne) obaveze

U nastavku, pojedinačni elementi i pozicije Bilansa stanja analiziraće se polazeći od prvog pristupa (opadajuće likvidnosti i rastuće ročnosti) kako bi se detaljno pratila ekonomska transformacija od gotovog novca do najsloženijih dugoročnih struktura kapitala.

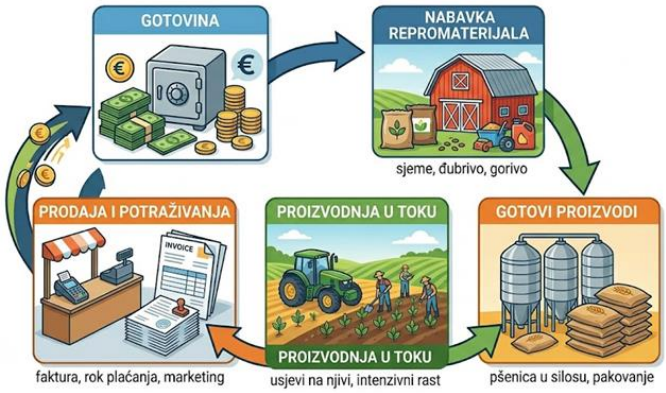
3.4. Detaljan pregled bilansnih pozicija

3.4.1 Tekuća (obrtna) imovina

Tekuća imovina obuhvata gotovinu i sva druga sredstva za koja se realno očekuje da će biti pretvorena u gotovinu, prodata ili utrošena u roku od jedne godine ili u okviru jednog poslovnog ciklusa, u zavisnosti od toga koji je period duži. Ova sredstva se u Bilans stanja unose po principu opadajuće likvidnosti, što analitičarima omogućava da procijene kojom brzinom preduzeće može generisati gotov novac radi izmirenja dospjelih kratkoročnih obaveza.

U poljoprivrednoj djelatnosti, definisanje tekuće imovine preko **poslovnog ciklusa (ciklusa reprodukcije)** ima fundamentalni značaj. Poslovni ciklus predstavlja period koji protekne od momenta ulaganja gotovog novca u primarne zalihe (sjeme, đubrivo, stočna hrana), preko njihove transformacije u proizvodnju u toku i gotove proizvode, do njihove prodaje na tržištu i konačne naplate potraživanja od kupaca, čime se novac ponovo vraća u preduzeće.[21]

[21] Sa računovodstvenog aspekta, definisanje tekuće imovine preko dužine operativnog ciklusa u poljoprivredi usklađeno je sa okvirima MSFI. Vidjeti: Krstić, B. (2018): *Upravljanje finansijama u agrobiznisu*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, str. 84. Autor pojašnjava da kod kultura sa dugom vegetacijom ili specifičnih bioloških procesa, operativni ciklus suspenduje kalendarsko pravilo od 12 mjeseci.

Ilustracija 3.2. *Poslovni ciklus u poljoprivrednoj djelatnosti*

Dok u nekim granama privrede, poput maloprodaje, ovaj ciklus traje svega nekoliko dana ili sedmica, u poljoprivredi on često traje duže od jedne kalendarske godine. Kod višegodišnjih kultura, specifičnih kategorija stoke ili proizvodnje vina i jakih alkoholnih pića, tehnološki proces zahtijeva višegodišnje vezivanje sredstava. Bez obzira na to što proces traje duže od 12 mjeseci, sva sredstva koja učestvuju u jednom zaokruženom ciklusu reprodukcije zadržavaju status tekuće imovine.

U Tabeli 3.2 prikazana je standardna struktura tekuće imovine poljoprivrednog preduzeća sa detaljnim ekonomskim opisom i praktičnim primjerima.

Tabela 3.2. *Struktura i primjeri tekuće imovine u poljoprivredi*

Pozicija u Bilansu	Ekonomski opis	Karakteristični primjeri iz agrobiznisa
1. Novac i novčani ekvivalenti	Najlikvidniji oblik imovine koji je odmah raspoloživ za izmirenje svih vrsta obaveza. Uključuje gotovinu u blagajni i sredstva na računima.	• Gotovina u kasi gazdinstva za tekuće sitne troškove. • Sredstva na žiro računu u poslovnoj banci. • Kratkoročni oročeni depoziti (npr. do 30 dana).
2. Kratkoročna finansijska ulaganja	Finansijski plasmani sa rokom dospijeća do godinu dana, preduzeti sa ciljem ostvarivanja prinosa na privremeno slobodan novac.	• Ulaganje viška likvidnih sredstava u državne obveznice. • Kupljene akcije prerađivačkih kompanija radi brze preprodaje. • Udjeli u investicionim fondovima sa brzim povlačenjem novca.
3. Potraživanja od kupaca	Pravna prava na naplatu gotovine od lica koja su preuzela proizvode ili usluge, a plaćanje izvršavaju u odloženom roku.	• Potraživanja od mljekare za isporučeno sirovo mlijeko. • Dug lokalnog mlinarskog preduzeća za preuzetu pšenicu. • Potraživanja od trgovinskih lanaca za isporučeno voće.
4. Ostala kratkoročna potraživanja	Potraživanja koja nisu direktno proistekla iz osnovne prodaje poljoprivrednih proizvoda.	• Potraživanja od države po osnovu povrata PDV-a. • Unaprijed plaćeni akontativni porez na dobit. • Potraživanja od osiguravajućeg društva za nastale štete na usjevima.
5. Potraživanja od povezanih lica	Finansijska i komercijalna potraživanja unutar iste holding grupe ili između partnerskih gazdinstava pod zajedničkom kontrolom.	• Kratkoročne pozajmice date sestrinskoj firmi u grupi. • Fakturisana vrijednost sadnog materijala partnerskom kooperantu. • Dug povezanog preduzeća za zajedničku nabavku dizel-goriva.
6. Zalihe	Materijalni resursi koji se drže radi prodaje u redovnom toku poslovanja, koji se nalaze u procesu proizvodnje ili se troše kao repromaterijal.	• Repromaterijal: zalihe sjemena, vještačkog đubriva, stočne hrane i goriva. • Gotovi proizvodi u skladištu: pšenica, kukuruz, jabuke. • Ambalaža i proizvodi u preradi (mlijeko u hladnjači).
7. Unaprijed plaćeni troškovi (AVR)	Iznosi koji su plaćeni u tekućem periodu, ali se ekonomski odnose na rashode koji će nastati u narednih 12 mjeseci.	• Plaćena polisa osiguranja za traktore i kombajne za iduću godinu. • Unaprijed plaćeni zakup poljoprivrednog zemljišta. • Godišnja pretplata na softverske sisteme za upravljanje farmom.

Analitički posmatrano, prve tri pozicije (novac, kratkoročni plasmani i potraživanja) čine podgrupu **likvidnih sredstava sa brzim obrtom**. Za razliku od njih, zalihe imaju znatno niži stepen likvidnosti. Poljoprivrednom preduzeću je potreban značajan period da transformiše primarne zalihe u gotov proizvod, pronađe kupca, izvrši isporuku i na kraju naplati potraživanje. Zbog toga se u sistemu opadajuće likvidnosti zalihe pozicioniraju na samom kraju materijalnih oblika tekuće imovine.

3.4.2 Stalna (dugoročna) imovina i specifičnosti biološke imovine (MRS 41)

Stalna ili dugoročna imovina obuhvata ekonomske resurse koji se koriste u poslovnim aktivnostima preduzeća tokom perioda dužeg od jedne godine. Ova sredstva se ne pribavljaju radi dalje prodaje u redovnom toku poslovanja, već čine materijalnu i nematerijalnu osnovu za funkcionisanje cjelokupnog proizvodno-poslovnog sistema. U sistemu opadajuće likvidnosti, ova sredstva se pozicioniraju iza tekuće imovine jer ne predstavljaju spremno raspoloživ izvor gotovog novca.

Stalna imovina poljoprivrednog preduzeća klasifikuje se u četiri osnovne kategorije:

1. Dugoročne investicije

U ovu kategoriju ubrajaju se finansijski plasmani i ulaganja za koje se očekuje da će ih preduzeće držati u svom posjedu duže od jedne godine. Svrha ovih investicija jeste ostvarivanje dugoročnih poslovnih ciljeva, prihoda od kamata i dividendi, ili uspostavljanje stabilnih poslovnih odnosa unutar agrokompleksa. U dugoročne investicije spadaju:

- **Hartije od vrijednosti (HOV) raspoložive za prodaju:** Dugoročne finansijske investicije u akcije drugih kompanija koje se vrednuju po fer vrijednosti, sa namjerom prodaje ukoliko se pojavi profitabilna prilika.
- **HOV koje se drže do dospijeća:** Dugoročni dužnički instrumenti (poput državnih obveznica) koje preduzeće ima namjeru i mogućnost da zadrži do roka njihovog konačnog dospijeća.
- **Ulaganja u povezana lica i zajedničke poslove (engl. *joint venture*):** Sticanje značajnog vlasničkog učešća (od 20% do 50%) u lokalnim prerađivačkim kapacitetima (npr. mljekarama, mlinovima) ili zajednička izgradnja infrastrukturnih objekata sa drugim farmama.
- **Nekretnine koje se drže u svrhu investiranja:** Zemljišne parcele ili

skladišni objekti koji se ne koriste za sopstvenu poljoprivrednu proizvodnju, već sa primarnim ciljem ostvarivanja prihoda od zakupnine ili rasta tržišne vrijednosti kapitala.

2. Nekretnine, postrojenja i oprema

Ova kategorija obuhvata opipljiva fiksna sredstva koja se aktivno upotrebljavaju u primarnoj proizvodnji ili administraciji preduzeća. Sva osnovna sredstva iz ove grupe, izuzev zemljišta koje je trajno po svojoj prirodi, podložna su fizičkom i ekonomskom trošenju. Zbog toga se njihov istorijski trošak (nabavna vrijednost) sistemski umanjuje kroz obračun **amortizacije**, koja predstavlja rashod perioda u Bilansu uspjeha. U ovu kategoriju dugoročne imovine spadaju:

- **Zemljište:** Oranice, voćnjaci, pašnjaci i livade u vlasništvu farme. Kao trajni resurs, zemljište se ne amortizuje.
- **Zgrade i građevinski objekti:** Štala, silosi, skladišta za žitarice, plastenici i upravne zgrade.
- **Mašine i oprema:** Traktori, kombajni, priključna mehanizacija, mlinovi i automatizovani sistemi za navodnjavanje.
- **Investicije u toku i avansi:** Vrijednost objekata u izgradnji (npr. nova štala u fazi podizanja krovne konstrukcije) i novčani avansi uplaćeni dobavljačima za nabavku mehanizacije.

U Bilansu stanja, sredstva koja se amortizuju prikazuju se preko svoje nabavne vrijednosti, ispravke vrijednosti (kumulirane amortizacije) i neto knjigovodstvene vrijednosti:

Neto knjigovodstvena vrijednost = Nabavna vrijednost – Akumulirana amortizacija

3. Biološka imovina (Specifičnost agrobiznisa – MRS 41)

Međunarodni računovodstveni standard **MRS 41 – Poljoprivreda** definiše biološku imovinu kao žive životinje ili biljke koje su pod kontrolom preduzeća kao rezultat prošlih događaja.[22] To je ključna specifičnost koja poljoprivredno računovodstvo razlikuje od svih ostalih privrednih grana.

Za potrebe sastavljanja Bilansa stanja, biološku imovinu je neophodno klasifikovati na osnovu kriterijuma ročnosti:

- **Dugoročna (stalna) biološka imovina:** Obuhvata žive organizme čiji je

[22] Vidjeti detaljnije: *Međunarodni računovodstveni standard 41 (MRS 41) – Poljoprivreda*, odjeljci koji definišu priznavanje i odmjeravanje biološke imovine i poljoprivrednih proizvoda u tački žetve/ubiranja plodova.

produktivni vijek duži od jedne godine. Tu spadaju osnovno stado (krave muzare, priplodna grla, ovce, svinje) i višegodišnji zasadi (vinogradi, voćnjaci, maslinjaci, šumski zasadi).

- **Tekuća (obrtna) biološka imovina:** Obuhvata biološka sredstva koja će se transformisati u gotov proizvod ili realizovati u roku kraćem od 12 mjeseci (npr. tovna junad, svinje u tovu, jednogodišnji usjevi na njivama poput pšenice ili kukuruza u fazi rasta prije žetve). Napomena: pšenica u polju je biološka imovina, dok pšenica smještena u silos nakon žetve gubi biološki status i postaje zaliha gotovih proizvoda.

Za razliku od tradicionalnih osnovnih sredstava koja se vrednuju po istorijskom trošku umanjenom za amortizaciju, biološka imovina se primarno **vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje**.[23]

Knjigovodstvena vrijednost biološke imovine = Fer vrijednost – Troškovi prodaje

4. Nematerijalna sredstva

Nematerijalna sredstva predstavljaju identifikaciju nemonetarnih resursa bez fizičke supstance, koji preduzeću donose ekonomske koristi na bazi zakonskih ili ugovornih prava. Poput materijalnih osnovnih sredstava, većina nematerijalnih sredstava se amortizuje tokom svog korisnog vijeka trajanja. U ovoj kategoriji dugoročne imovine obično se nalaze:

- **Patenti i licence:** Ekskluzivna prava na korišćenje specifičnih tehnologija uzgoja, patenata za preradu prehrambenih proizvoda ili licenci za uzgoj zaštićenih sorti povrća.
- **Autorska prava i softver:** Specijalizovani softverski paketi za upravljanje farmom, optimizaciju obroka u stočarstvu ili satelitsko praćenje usjeva.
- **Tržišne marke i brendovi:** Zaštićeni i registrovani brendovi pod kojima se poljoprivredni proizvodi (npr. specifična vrsta sira ili brendiranog mlijeka) plasiraju na tržište, čime se povećava

[23] Ovo pravilo je detaljno elaborirano u Međunarodnom standardu finansijskog izvještavanja 13 (MSFI 13) – Odmeravanje fer vrednosti, gdje se pravi jasna razlika između inkrementalnih troškova transakcije (troškovi prodaje) i troškova transporta koji zavise od lokacije imovine. U troškove prodaje ubrajaju se isključivo inkrementalni troškovi koji direktno proističu iz otuđenja imovine, kao što su posredničke provizije, naknade berzama i regulatornim tijelima, te porezi na promet. Troškovi transporta do tržišta ne smatraju se troškovima prodaje. Ako tržišna cijena podrazumijeva isporuku na udaljenu lokaciju, trošak transporta se uzima u obzir isključivo pri utvrđivanju same fer vrijednosti na farmi (tako što se transport oduzme od tržišne cijene), ali se nakon toga ne smije ponovo računati kao trošak prodaje.

prepoznatljivost i prodajna cijena.

- **Goodwill (reputacija):** Predstavlja nematerijalnu vrijednost koja nastaje isključivo prilikom akvizicije (kupovine) drugog preduzeća, kao pozitivna razlika između plaćene kupoprodajne cijene i neto fer vrijednosti identifikovane imovine i obaveza tog preduzeća. Odražava lojalnost kupaca, kvalitet menadžmenta i tržišnu poziciju.

3.4.3 Obaveze (Tekuće naspram dugoročnih obaveza)

Obaveze u Bilansu stanja predstavljaju zahtjeve povjerilaca prema imovini preduzeća i odražavaju dio resursa koji je finansiran iz tuđih izvora. Sa stanovišta finansijskog upravljanja i u skladu sa principom opadajuće likvidnosti (odnosno rastuće ročnosti), obaveze se u pasivi klasifikuju u dvije primarne kategorije na osnovu roka njihovog dospijeća:

- **Tekuće (kratkoročne) obaveze:** Finansijski i komercijalni dugovi koji dospijevaju na plaćanje u roku od jedne godine ili unutar jednog poslovnog ciklusa.
- **Dugoročne obaveze:** Obaveze čiji je rok plaćanja duži od dvanaest mjeseci od dana bilansiranja.

Podjela obaveza na kratkoročne i dugoročne pruža ključne informacije o finansijskom zdravlju agrobiznisa, jer omogućava poređenje brzine transformacije obrtne imovine u gotovinu sa dinamikom dospijeća kratkoročnih dugova.

Tabela 3.3. prikazuje uporednu strukturu, ekonomske opise i karakteristične primjere obje kategorije obaveza u poljoprivredi.

Tabela 3.3. *Struktura, opis i primjeri obaveza u agrobiznisu*

Kategorija obaveza	Pozicija u Bilansu	Ekonomski opis	Karakteristični primjeri iz poljoprivrede
I. Tekuće (kratkoročne) obaveze	1. Obaveze prema dobavljačima	Kratkoročni dugovi za preuzeti repromaterijal, robu ili izvršene usluge koje još nisu plaćene.	• Dug dobavljaču za nabavljeno sjeme, vještačko đubrivo i dizel-gorivo.
	2. Rezervisanja za date garancije	Procijenjeni budući troškovi servisiranja ili popravki proizvoda unutar garantnog roka.	• Rezervisanje za troškove servisa ako preduzeće prodaje poljoprivrednu mehanizaciju uz dvogodišnju garanciju.
	3. Ostale kratkoročne obaveze	Druge operativne obaveze koje se moraju namiriti u tekućoj godini.	• Neisplaćene plate sezonskim radnicima angažovanim na berbi. • Neplaćeni računi za električnu energiju na farmi.
	4. Obaveze za porez na dobit	Obračunati porez na ostvareni profit u tekućoj godini koji tek treba da se uplati u budžet.	• Porez na dobitak ostvaren od prošlogodišnje prodaje pšenice, kukuruza ili mlijeka.
	5. Obaveze za dividende	Dio ostvarene dobiti koji je skupština akcionara odobrila za raspodjelu vlasnicima, ali još nije isplaćen.	• Izglasane, a još uvijek neisplaćene dividende na račune akcionara poljoprivredne korporacije.
	6. Tekuće dospijeće dugoročnih obaveza	Dio glavnice dugoročnog kredita ili lizinga koji dospijeva na naplatu u narednih 12 mjeseci.	• Rata petogodišnjeg kredita za traktor koja se obavezno mora platiti u tekućoj poslovnoj godini.
	7. Unaprijed naplaćeni prihodi (Pasivna vremenska razgraničenja – PVR)	Gotovinski iznosi primljeni unaprijed od kupaca za proizvode koji će tek biti isporučeni.	• Avansna uplata otkupljivača za ugovorenu godišnju isporuku svježeg povrća ili mlijeka.

Kategorija obaveza	Pozicija u Bilansu	Ekonomski opis	Karakteristični primjeri iz poljoprivrede
II. Dugoročne obaveze	1. Obaveze za dugoročne kredite	Finansijski dugovi prema bankama sa rokom otplate dužim od godinu dana, umanjeni za tekuće dospijeće.	• Preostali dio glavnice višegodišnjeg kredita uzetog za kupovinu zemljišta, podizanje silosa ili nabavku kombajna.
	2. Obaveze za lizing	Dugoročne obaveze po osnovu nabavke opreme ili mehanizacije putem finansijskog lizinga.	• Obaveze prema lizing kući za traktore i kombajne uzete na finansijski lizing na period od 4 godine.
	3. Rezervisanja za otpremnine	Dugoročna rezervisanja sredstava za obavezne isplate radnicima prilikom odlaska u penziju.	• Procijenjeni trošak budućih otpremnina za dugogodišnje stalno zaposlene radnike na farmi.
	4. Obaveze za izdate obveznice	Dugoročni dug prema investitorima koji su kupili dužničke hartije od vrijednosti koje je preduzeće emitovalo.	• Emitovane korporativne obveznice sa rokom dospijeća od 5 godina radi finansiranja izgradnje novih plastenika.

3.4.4 Analitički aspekt obaveza: Konceptualna razlika između likvidnosti i solventnosti

U poljoprivrednoj praksi, razumijevanje korelacije između tekuće imovine i tekućih obaveza ključno je za održavanje kontinuiteta poslovanja. Na ovom odnosu bazira se fundamentalna razlika između dva ekonomska pojma koja studenti često pogrešno poistovjećuju: **likvidnosti** i **solventnosti**.

- **Solventnost** predstavlja dugoročnu sposobnost preduzeća da iz ukupne raspoložive imovine izmiri sve svoje ukupne obaveze (kako kratkoročne, tako i dugoročne). Ako je ukupna imovina veća od ukupnih dugova, preduzeće je solventno.
- **Likvidnost** predstavlja kratkoročnu sposobnost preduzeća da svoje dospjele obaveze izmiri na vrijeme i u gotovom novcu. To zahtijeva usklađenost između brzine priliva gotovine iz tekuće imovine i dinamike odliva gotovine za tekuće obaveze.

Koncepcijski primjer analize likvidnosti i solventnosti:

Zamislimo poljoprivrednika koji posjeduje savremeni kombajn čija je trenutna tržišna vrijednost 100.000 KM, dok njegov preostali dug banci po kreditu za taj isti kombajn iznosi 60.000 KM.

Vlasnik ima više nego dovoljno imovine da pokrije dug (neto vrijednost iznosi 40.000 KM), što znači da je **solventan**.

Međutim, rata kredita dospijeva na naplatu petog dana u mjesecu, a novac od otkupljivača za isporučene žitarice poljoprivrednik prima tek desetog dana u mjesecu. Farmer nema namjeru, niti ekonomsku logiku, da proda kombajn koji mu je osnovno sredstvo za rad kako bi platio ratu. Zbog ovog petodnevnog nesklada u tokovima gotovine, poljoprivrednik je u tom specifičnom trenutku **nelikvidan**, iako je suštinski potpuno solventan.

Ukoliko se ovakve situacije produže usljed kašnjenja otkupljivača ili poremećaja na tržištu, problem nelikvidnosti prerasta u ozbiljnu ugroženost opstanka biznisa. Dobavljači mogu ukinuti odloženo plaćanje i zahtijevati avansne uplate, dok banke postaju sumnjičave, odbijaju odobravanje kratkoročnih kredita za tekuću likvidnost ili ih odobravaju uz izuzetno visoke kamatne stope zbog povećanog rizika. Dugotrajna nelikvidnost na kraju neumitno vodi preduzeće u stanje nesolventnosti i stečaj.

3.4.5 Vlasnički kapital i oblici poslovnog organizovanja

Vlasnički kapital predstavlja preostali (rezidualni) interes vlasnika u imovini poljoprivrednog preduzeća nakon što se od ukupne vrijednosti imovine oduzmu sve dospjele obaveze prema povjeriocima. U preuređenoj formi osnovne računovodstvene jednačine, ovaj koncept se izražava na sljedeći način:

Vlasnički kapital (Neto imovina) = Imovina – Obaveze

Ova jednačina naglašava pravni i ekonomski prioritet zahtjeva povjerilaca (dobavljača, banaka, države) u odnosu na zahtjeve vlasnika. U slučaju likvidacije ili stečaja preduzeća, obaveze prema povjeriocima se moraju namiriti u potpunosti prije nego što vlasnici mogu povući preostala sredstva za lične potrebe.

Bez obzira na pravnu formu poljoprivrednog preduzeća, vlasnički kapital se suštinski sastoji od dvije osnovne komponente:

1. **Uloženi (osnovni) kapital:** Iznosi koje su vlasnici direktno i trajno uložili u preduzeće prilikom osnivanja ili naknadnih dokapitalizacija.
2. **Zarađeni kapital (Zadržana dobit):** Kumulativni profit koji je preduzeće ostvarilo tokom svog poslovanja, a koji nije isplaćen vlasnicima u vidu dividendi ili povlačenja kapitala, već je reinvestiran nazad u nabavku nove imovine (npr. kupovinu poljoprivrednih priključaka ili proširenje kapaciteta).

3.4.5.1 Uticaj pravne forme na terminologiju i prikaz kapitala

Način prikazivanja i struktura kapitala u Bilansu stanja direktno zavise od oblika vlasništva i pravne forme pod kojom poljoprivredno preduzeće posluje.[24]

U društvima lica (samostalni preduzetnici i ortakluci), kapital se u Bilansu stanja najčešće prikazuje kao jedinstven, zbirni iznos za svakog pojedinačnog vlasnika, koji u sebi već sadrži i početni ulog i pripadajući dio zadržane dobiti.

Nasuprot tome, kod akcionarskih društava uloženi kapital se striktno razdvaja od zarađenog kapitala (zadržane dobiti). Takođe, zbog stalne fluktuacije i trgovine akcijama na tržištu, u Bilansu stanja korporacije se nikada ne navode imena pojedinačnih akcionara.

---

[24] Vidjeti: *Zakon o privrednim društvima Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13, 100/17, 82/19, 17/23, 45/25), odredbe koje regulišu osnovni kapital, uloge članova kod društva sa ograničenom odgovornošću, te emisiju akcija i statutarne rezerve kod akcionarskih društava.

U Tabeli 3.4 dat je pregled terminoloških specifičnosti za različite oblike poslovanja.

Tabela 3.4. *Oblici poslovanja i terminologija kapitala*

Oblik poslovanja	Vlasnička struktura	Terminologija u Bilansu stanja
Samostalni preduzetnik (Inokosno društvo)	Jedan vlasnik (fizičko lice)	Trajni kapital vlasnika
Ortačko društvo (Ortakluk)	Dva ili više vlasnika (ortaka)	Ulozi ortaka (Kapital ortaka)
Društvo sa ograničenom odgovornošću (d. o. o.)	Jedan ili više vlasnika udjela	Udjeli društva sa ograničenom odgovornošću
Akcionarsko društvo (a. d.)	Veliki broj vlasnika akcija (akcionara)	Akcionarska glavnica (Akcijski kapital)

3.4.5.2 Izvještaj o promjenama na kapitalu

Kako bi se obezbijedio potpuni uvid u dinamiku sopstvenih izvora finansiranja, uz Bilans stanja se obavezno sastavlja *Izvještaj o promjenama na kapitalu*. Ovaj izvještaj detaljno prikazuje sve poslovne događaje koji su doveli do povećanja ili smanjenja kapitala između dva bilansna perioda (tokom tekuće poslovne godine).

Kapital se u toku godine mijenja pod uticajem četiri ključna faktora:

- **Povećanje:** Kroz dodatne uloge vlasnika (emitovanje novih akcija) i kroz ostvarenu neto dobit u tekućem periodu.
- **Smanjenje:** Kroz povlačenje kapitala od strane vlasnika za lične potrebe (kod društava lica) ili kroz izglasane i raspodijeljene dividende (kod akcionarskih društava).

Komparativni primjeri prikaza ovih promjena za ortačko društvo i akcionarsko društvo detaljno su ilustrovani u tabelama 3.5 i 3.6, na bazi početnog kapitala od 600.000 KM.

Tabela 3.5. *Izvještaj o promjenama na ortačkom kapitalu (u KM)*

Elementi izvještaja	Petar Petrović	Marko Marković	Ukupno
Stanje kapitala na dan 1.1.20x2.	150.000	450.000	600.000
Plus: Dodatni ulozi kapitala	5.000	15.000	20.000
Plus: Pripadajuća neto dobit za 20x2.	20.000	60.000	80.000
Međuzbir	*175.000*	*525.000*	*700.000*
Minus: Povlačenja kapitala tokom godine	(10.000)	(30.000)	(40.000)
Stanje kapitala na dan 31.12.20x2.	**165.000**	**495.000**	**660.000**

U ovom slučaju, partneri su dobit i povlačenja raspodijelili proporcionalno svojim početnim ulozima, što je definisano internim ortačkim ugovorom.

Tabela 3.6. *Izvještaj o promjenama na akcijskom kapitalu korporacije (u KM)*

Elementi izvještaja	Obične akcije	Zadržana dobit	Ukupno kapital
Početno stanje na dan 1.1.20x2.	320.000	280.000	600.000
Plus: Novoemitovane obične akcije	20.000	—	20.000
Plus: Ostvarena neto dobit za 20x2.	—	80.000	80.000
Minus: Izglasane dividende akcionarima	—	(40.000)	(40.000)
Krajnje stanje na dan 31.12.20x2.	**340.000**	**320.000**	**660.000**

Izvještaj u Tabeli 3.6 jasno pokazuje da je od 80.000 KM zarađene neto dobiti, polovina (40.000 KM) isplaćena akcionarima u novcu, dok je preostalih 40.000 KM zadržano unutar korporacije, čime je saldo zadržane dobiti kumulativno porastao na 320.000 KM radi finansiranja budućih razvojnih projekata.

3.5. Rezime poglavlja

- **Koncept i svrha Bilansa stanja:** Bilans stanja je fundamentalni finansijski izvještaj koji sistematično prikazuje finansijski položaj preduzeća u tačno određenom trenutku. Za razliku od Bilansa uspjeha koji ima dinamički karakter i prikazuje poslovne događaje kroz određeni period, Bilans stanja ima statičku prirodu i djeluje kao finansijski „snimak“ ili „fotografija“

imovine, obaveza i kapitala na specifičan dan.

- **Osnovna računovodstvena jednačina:** Temelj sastavljanja i permanentne ravnoteže Bilansa stanja jeste jednačina koja glasi: Imovina = Obaveze + Vlasnički kapital. Ona reflektuje ekonomsku zakonitost da se sva imovina (ekonomski resursi pod kontrolom preduzeća) mora finansirati ili iz tuđih izvora (potraživanja povjerilaca odnosno obaveze) ili iz sopstvenih izvora (ulaganja i zahtjevi vlasnika odnosno kapital).
- **Metodološki pristupi klasifikaciji:** Pozicije unutar Bilansa stanja nisu poredane nasumično, već prate stroge principe likvidnosti (u aktivi) i ročnosti ili dospjelosti (u pasivi). U računovodstvenoj praksi postoje dva modela: pristup *opadajuće likvidnosti i rastuće ročnosti* (karakterističan za anglosaksonsku praksu i MSFI okvir) koji primarno naglašava procjenu trenutne likvidnosti, te pristup *rastuće likvidnosti i opadajuće ročnosti* (karakterističan za kontinentalnu Evropu i domaću praksu) koji akcenat stavlja na dugoročnu stabilnost i sigurnost poslovanja.
- **Struktura aktive:** Aktiva se dijeli na tekuću (obrtnu) i stalnu (dugoročnu) imovinu. Tekuća imovina obuhvata gotovinu, kratkoročne plasmane, potraživanja i zalihe koji će se transformisati u gotov novac u roku od jedne godine ili unutar jednog poslovnog ciklusa. Stalna imovina obuhvata resurse koji služe kao trajna osnova poslovanja i uključuje dugoročne investicije, nekretnine, postrojenja, opremu i nematerijalna sredstva.
- **Specifičnost poljoprivrednog računovodstva (MRS 41):** Ključna osobenost agrobiznisa ogleda se u postojanju *biološke imovine* (živih životinja i biljaka). Za razliku od ostale stalne imovine koja se vrednuje po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za amortizaciju, biološka imovina se u Bilansu stanja primarno vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje. Takođe, poljoprivredni poslovni ciklus često traje duže od jedne godine, što zahtijeva pažljivo razlikovanje biološke imovine u polju od zaliha gotovih proizvoda u skladištu.
- **Struktura obaveza i finansijska analiza:** Obaveze predstavljaju dugove povjeriocima i klasifikuju se na tekuće (kratkoročne, sa rokom dospijeća do 12 mjeseci) i dugoročne (preko godinu dana). Upoređivanjem strukture tekuće imovine i tekućih obaveza ocjenjuje se *likvidnost* (sposobnost blagovremenog plaćanja dospjelih obaveza), dok se poređenjem ukupne imovine i ukupnih dugova ocjenjuje *solventnost* preduzeća.
- **Koncept vlasničkog kapitala:** Kapital ima rezidualnu prirodu i predstavlja neto imovinu preduzeća koja preostaje nakon što se namire svi zahtjevi povjerilaca. Sastoji se od uloženog kapitala i zarađenog kapitala (zadržane

dobiti). Terminologija i vizuelni prikaz kapitala direktno zavise od pravne forme poljoprivrednog preduzeća (samostalni preduzetnik, d. o. o. ili akcionarsko društvo), dok se dinamika i uzroci promjena na sopstvenim izvorima između dva bilansna perioda detaljno prate kroz *Izvještaj o promjenama na kapitalu*.

3.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Objasnite statičku prirodu Bilansa stanja naspram dinamičke prirode Bilansa uspjeha koristeći analogiju fotografije i video-snimka. Na koji način sezonska karakteristika poljoprivredne proizvodnje može uticati na izgled ove „fotografije“ u različitim mjesecima iste godine?
2. Kako glasi osnovna računovodstvena jednačina? Detaljno obrazložite ekonomsku suštinu njene lijeve i desne strane.
3. Uporedite principe slaganja bilansnih pozicija prema opadajućoj likvidnosti (anglosaksonski model) i rastućoj likvidnosti (kontinentalnoevropski model). Koji od ova dva modela je zakonski propisan u domaćoj računovodstvenoj praksi?
4. Definišite pojam *poslovni ciklus* u poljoprivredi. Zašto dužina ovog ciklusa može suspendovati opšte pravilo da se tekuća imovina vezuje isključivo za period do 12 mjeseci?
5. Koja je suštinska razlika između biološke imovine (u skladu sa MRS 41) i tradicionalnih nekretnina, postrojenja i opreme s obzirom na njihovo inicijalno i kasnije vrednovanje?
6. Pojasnite konceptualnu razliku između *likvidnosti* i *solventnosti* poljoprivrednog preduzeća. Može li preduzeće biti solventno, a istovremeno nelikvidno, i obrnuto? Navedite primjer.
7. Šta predstavlja *zadržana dobit* i na koji način ona odražava vezu između Bilansa uspjeha (ostvarenog rezultata) i Bilansa stanja (promjene u strukturi kapitala)?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Primjena računovodstvene jednačine i bilansna ravnoteža

Poljoprivredno gazdinstvo „AgroPlus“ ima sljedeće stanje na svojim računima na dan 31.12.20x1. godine:

- Gotovina na tekućem računu: 25.000 KM
- Zalihe sjemena i đubriva: 12.000 KM
- Poljoprivredno zemljište: 120.000 KM
- Traktori i mehanizacija (neto): 45.000 KM
- Obaveze prema dobavljačima za zaštitna sredstva: 8.000 KM
- Dugoročni kredit kod banke: 54.000 KM

Zahtjevi:

1. Izračunajte vrijednost ukupne imovine (aktive) gazdinstva.
2. Izračunajte vrijednost ukupnih obaveza (dugova povjeriocima).
3. Koristeći preuređenu računovodstvenu jednačinu, odredite neto vrijednost, odnosno vlasnički kapital ovog gazdinstva.

Zadatak 2: Klasifikacija pozicija i obračun knjigovodstvene vrijednosti

Poljoprivredno preduzeće posjeduje opremu za mužu krava čija je nabavna vrijednost prilikom kupovine iznosila 80.000 KM. Do tekućeg bilansnog perioda, preduzeće je kroz troškove amortizacije otpisalo ukupno 32.000 KM vrijednosti te opreme. Istovremeno, na farmi se nalazi osnovno stado muznih krava čija je trenutna fer (tržišna) vrijednost procijenjena na 65.000 KM, dok procijenjeni troškovi prodaje (provizije stočne berze i takse) iznose 2.000 KM.

Zahtjevi:

1. Izračunajte sadašnju (neto knjigovodstvenu) vrijednost opreme za mužu.
2. Izračunajte knjigovodstvenu vrijednost biološke imovine (osnovnog stada) u skladu sa pravilima MRS 41.
3. U koju kategoriju imovine (tekuću ili stalnu) ćete svrstati svaku od ove dvije pozicije?

Zadatak 3: Sastavljanje Izvještaja o promjenama na kapitalu

Dva partnera, Goran i Dragan, osnivaju ortačko poljoprivredno društvo. Na dan 1.1.20x2. godine stanje njihovog kapitala iznosi: Goran 50.000 KM, a Dragan 100.000 KM. Tokom 20x2. godine desili su se sljedeći događaji:

- Ostvarena je ukupna neto dobit u iznosu od 30.000 KM. Prema ugovoru, dobit se dijeli proporcionalno početnom kapitalu (u omjeru 1 : 2).
- Goran je tokom godine uložio dodatnih 5.000 KM u gotovini.
- Dragan je za lične potrebe (podizanje gotovine) povukao 12.000 KM sa računa preduzeća.

Zahtjev:

- Sastavite Izvještaj o promjenama na ortačkom kapitalu za godinu koja se završava 31.12.20x2. godine i odredite krajnji saldo kapitala za oba ortaka, kao i ukupni kapital društva.

4. BILANS USPJEHA – KONCEPT, FORMA I STRUKTURA

Ključni pojmovi			
Bilans uspjeha	Prihodi	Rashodi	Bruto marža
Načelo realizacije	Princip uzročnosti	Fer vrijednost	Metoda ukupnih troškova
Korekcija zaliha	Poslovni dobitak		

4.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa uspjeha

Bilans uspjeha (engl. *Income Statement* ili *Profit and Loss Statement*) predstavlja fundamentalni računovodstveni izvještaj u kojem su sistematski iskazani ostvareni prihodi, nastali rashodi i finansijski rezultat (dobitak ili gubitak) preduzeća u određenom periodu. Za razliku od Bilansa stanja koji daje uvid u finansijsku poziciju na tačno određeni dan, Bilans uspjeha je po svojoj prirodi **periodičan i dinamičan izvještaj**.

U pedagoškoj praksi, ako Bilans stanja definišemo kao finansijsku „fotografiju“, onda se Bilans uspjeha najslikovitije može opisati kao finansijski „video-snimak“ poslovanja.

Dok fotografski aparat bilježi i zamrzava jedan jedini trenutak u vremenu (stanje imovine i dugova na dan 31. decembra), video-kamera bilježi neprekidne tokove aktivnosti – sve akcije, procese, sjetve, žetve, prodaje i troškove koji su se kontinuirano dešavali tokom određenog perioda (Ilustracija 4.1).

Ilustracija 4.1. Bilans uspjeha kao „video-snimak“

Jedini pravi smisao ovog izvještaja leži u činjenici da se prihodi i rashodi prikazuju sučeljeno za tačno definisan vremenski segment, tako da se i njihova razlika (ostvarena dobit ili gubitak) odnosi isključivo na taj period. Za potrebe efikasnog menadžmenta i upravljanja agrobiznisom, iskazivanje samo totalnog rezultata na kraju životnog vijeka preduzeća bilo bi potpuno nefunkcionalno. Menadžmentu, investitorima i kreditorima su potrebne pravovremene i kvalitetne informacije za donošenje poslovnih odluka. Zbog toga se Bilans uspjeha sastavlja za specifične vremenske intervale:

- jedan mjesec,
- kvartal (tromjesečje),
- polugodište ili
- poslovnu godinu (koja se najčešće završava 31. decembra).

Menadžerska napomena:

Poljoprivredna proizvodnja je pod snažnim uticajem sezonskih oscilacija i bioloških ciklusa. Sastavljanje mjesečnih ili kvartalnih Bilansa uspjeha omogućava menadžeru da prati da li visoki rashodi u periodu sjetve pronalaze opravdanje u prihodima koji će se realizovati u periodu žetve, te da na vrijeme planira potrebe za obrtnim sredstvima i kratkoročnim finansiranjem.

U suštini, dok nam Bilans stanja govori *šta preduzeće ima i ko je to finansirao*, Bilans uspjeha pruža egzaktan odgovor na treće fundamentalno ekonomsko pitanje:

- **Koliko je preduzeće uspješno poslovalo i koliku je ekonomsku vrijednost stvorilo (ili izgubilo) u posmatranom periodu?**

4.2. Osnovni format Bilansa uspjeha i računovodstvena jednačina rezultata

Konstrukcija Bilansa uspjeha i izračunavanje uspješnosti poslovanja počivaju na **računovodstvenoj jednačini finansijskog rezultata**. Ova jednačina predstavlja matematički izraz sučeljavanja ekonomskih tokova unutar preduzeća i glasi:

Prihodi – Rashodi = Neto dobitak (gubitak)

Iz ove bazične relacije proizlaze dva logička ishoda poslovanja:

- Ako su **Prihodi > Rashodi**, preduzeće je ostvarilo **neto dobit** (profit, zaradu).
- Ako su **Rashodi > Prihodi**, preduzeće je ostvarilo **neto gubitak.**

Utvrđivanje ovog rezultata smatra se jednim od osnovnih ciljeva računovodstva. Pojmovi kao što su zarada, profit ili dobit u finansijskoj teoriji se često koriste kao sinonimi i svi se odnose na isti koncept – neto vrijednost koja pripada vlasnicima nakon što su pokriveni svi troškovi poslovanja.

4.2.1 Osnovna bilansna shema

Kako bi studenti lakše vizuelizovali ovu jednačinu, u Tabeli 4.1 je prikazan najjednostavniji, bazični format Bilansa uspjeha. Ovaj format se koristi kao polazna osnova, dok se u stvarnoj praksi pozicije detaljnije raščlanjuju.

Tabela 4.1. *Osnovni strukturni format Bilansa uspjeha*

Preduzeće „Agro-Žito“ d. o. o.* Bilans uspjeha za godinu koja se završava 31.12.20x1.	
Pozicija	Iznos (u KM)
Prihodi (Ekonomske koristi koje su ušle u preduzeće)	801.000
Minus: ***Rashodi (Resursi utrošeni radi ostvarenja prihoda)***	(701.000)
= Neto rezultat (Dobitak/Gubitak za posmatranu godinu)	**100.000**

**„Agro-Žito“ d. o. o. je fiktivno mješovito poljoprivredno gazdinstvo koje se bavi:*
- *Ratarstvom: Uzgoj i prodaja pšenice i kukuruza.*
- *Stočarstvom: Farma muznih krava (proizvodnja i prodaja sirovog mlijeka) i uzgoj tovne junadi.*
- *Preradom: Manji pogon za pakovanje sopstvenih žitarica i preradu dijela mlijeka.*

Neto dobitak od 100.000 KM ostvaren u Bilansu uspjeha ne nestaje na kraju godine. On predstavlja zarađeni kapital preduzeća koji se prenosi u Bilans stanja (u pasivu) na račun Zadržane dobiti, čime se direktno povećava neto imovina vlasnika preduzeća.

4.3. Obračunska (akrualna) osnova i načela priznavanja prihoda i rashoda u poljoprivredi

Ključno pravilo koje studenti poljoprivrede moraju savladati jeste da se savremeni Bilans uspjeha **ne bazira na gotovinskim tokovima** (uplatama i isplatama novca). Finansijski izvještaji se obavezno sastavljaju uz upotrebu **obračunske (akrualne) računovodstvene osnove**.

Ova osnova podrazumijeva da se efekti poslovnih transakcija i ostalih događaja priznaju onda kada su oni zaista nastali, a ne u momentu kada se vrši isplata ili priliv gotovine. Unutar akrualne osnove, sastavljanje Bilansa uspjeha počiva na dva fundamentalna računovodstvena načela:

1. **Načelo realizacije (princip priznavanja prihoda):** Prihodi se priznaju i unose u Bilans uspjeha u onom obračunskom periodu u kojem su zarađeni, odnosno kada su proizvodi isporučeni ili usluge izvršene.
2. **Princip uzročnosti prihoda i rashoda (engl. *matching principle*):** Rashodi se priznaju u onom obračunskom periodu u kojem su nastali troškovi koji su direktno doprinijeli ostvarivanju tih prihoda. Rashodi i prihodi se moraju direktno „upariti“.

U poljoprivrednoj praksi agrobiznisa, ova pravila se konkretizuju na sljedeći način:

- **Prihodi se priznaju kada su zarađeni** (tj. u momentu kada se kupcu

isporuče poljoprivredni proizvodi, npr. pšenica, voće ili sirovo mlijeko), bez obzira na to da li je kupac taj novac odmah platio.

- **Rashodi se priznaju kada su nastali** (tj. u momentu kada su potrošeni ekonomski resursi za potrebe proizvodnje, npr. iskorišteno sjeme, bačeno vještačko đubrivo na njivu ili upotrijebljena stočna hrana), bez obzira na to da li su te sirovine odmah plaćene dobavljaču.

ZABLUDA: DOBIT NIJE ISTO ŠTO I NOVAC

Česta greška menadžera-početnika u poljoprivredi jeste stav da ako na žiro računu farme ima 50.000 KM gotovine, to automatski znači da je farma ostvarila dobit. Po obračunskoj osnovi, farma može imati pun račun novca (npr. od uzetog kredita ili primljenih avansa), a da pritom posluje sa gubitkom. Nasuprot tome, farma može ostvariti odličnu dobit, a da trenutno nema novca jer kupci kasne sa plaćanjem.

4.3.1 Prihodi u poljoprivrednoj djelatnosti i načelo realizacije

Prihodi predstavljaju priliv ekonomskih koristi (povećanje imovine ili smanjenje obaveza) koje pritiču u preduzeće tokom obračunskog perioda, primarno kao posljedica prodaje poljoprivrednih proizvoda ili pružanja usluga. U preduzeću **„Agro-Žito" d. o. o.** prihodi nastaju kao rezultat završetka pojedinačnih bioloških i proizvodnih ciklusa (prodaja mlijeka, pšenice, mesa ili jaja).

Vrste prihoda u poljoprivrednoj djelatnosti su specifične i direktno zavise od prirode biološke imovine i državnih podsticaja. U Bilansu uspjeha poljoprivrednog preduzeća (kao što je „Agro-Žito" d. o. o.) obično se pojavljuju sljedeće kategorije prihoda:

- Prihodi od prodaje usjeva (pšenice i kukuruza),
- Prihodi od prodaje sirovog mlijeka i poljoprivrednih prerađevina,
- Prihodi od prodaje stoke i živine namijenjene prodaji na tržištu (tovna junad),
- Prihodi od povećanja vrijednosti zaliha proizvodnje,
- Prihodi od povećanja fer vrijednosti stoke i živine na kraju godine (usljed biološkog rasta osnovnog stada prema MRS 41),
- Dobici od prodaje izlučene stoke za klanicu,
- Prihodi od državnih pomoći, premija i subvencija (npr. podsticaji po litru mlijeka ili hektaru obradive površine),
- Prihodi od naknade štete od osiguravajućih društava (npr. u slučaju

grada ili suše).

Sve ove ekonomske koristi se u računovodstvu manifestuju ili u vidu trenutnog priliva **novca** ili kao **buduće pravo na novac** (potraživanja od kupaca). Ključno je zapamtiti: prema načelu realizacije, prihod se priznaje onda kada je zarađen (isporukom robe), a ne onda kada je novac naplaćen!

Da bismo ovo detaljnije ilustrovali, pretpostavimo da preduzeće „Agro-Žito" d. o. o. redovno isporučuje svježe povrće i mliječne proizvode jednom lokalnom restoranu. „Agro-Žito" d. o. o. ostvaruje prihod u onom trenutku kada njegovi radnici obave fizičku isporuku korpe proizvoda na adresu restorana. U zavisnosti od ugovora, postoje tri načina na koja restoran može izvršiti plaćanje (Tabela 4.2).

Tabela 4.2. *Primjeri i efekti evidentiranja prihoda za „Agro-Žito" d. o. o.*

Situacija	Efekat na novčana sredstva	Efekat na račune potraživanja	Efekat na prihode	Efekat na nezarađeni prihod (PVR)
1a) Restoran u martu plati avans za isporuku proizvoda koja će biti u maju.	*Povećanje*	—	—	*Povećanje*
1b) U maju, „Agro-Žito" d. o. o. isporučuje naručenu robu na adresu.	—	—	*Povećanje*	*Smanjenje*
2) „Agro-Žito" d. o. o. isporuči proizvode restoranu, a restoran plati odmah pri preuzimanju.	*Povećanje*	—	*Povećanje*	—
3a) „Agro-Žito" d. o. o. isporuči proizvode u maju i ispostavi fakturu s rokom plaćanja od 30 dana.	—	*Povećanje*	*Povećanje*	—
3b) Restoran u potpunosti plaća fakturu u junu.	*Povećanje*	*Smanjenje*	—	—

U situaciji 1: Novac primljen u martu **nije prihod**. „Agro-Žito" d. o. o. je primio novac, ali još nije prenio vlasništvo nad robom. Taj novac predstavlja obavezu prema kupcu i knjiži se kao „nezarađeni prihod" (Pasivna vremenska

razgraničenja – PVR). Tek u maju, kada se roba isporuči, obaveza se gasi i evidentira se stvarni prihod.

U situaciji 2: Isporuka robe i naplata se dešavaju istovremeno, pa se primljeni novac odmah u maju priznaje kao prihod.

U situaciji 3: Kada „Agro-Žito“ d. o. o. u maju izvrši isporuku, došlo je do realizacije i **prihod se mora priznati u maju**, iako novac nije primljen. Umjesto novca, u Bilansu stanja se aktivira stavka *Potraživanja od kupaca*. U junu, kada restoran uplati novac, potraživanje se gasi, a gotovina povećava; prihod se u junu ne bilježi jer je već priznat u maju.

Obratite pažnju da se u sva tri slučaja prihod smatra realizovanim **isključivo u maju** – onda kada je „Agro-Žito“ d. o. o. obavio isporuku i prenio ekonomske koristi na klijenta, što je u potpunosti u skladu sa akrualnom osnovom računovodstva.

4.3.2 Rashodi u poljoprivrednoj djelatnosti i primjeri priznavanja

Rashodi predstavljaju smanjenje ekonomskih koristi tokom obračunskog perioda u obliku odliva ili smanjenja imovine, odnosno nastanka obaveza, što za posljedicu ima smanjenje sopstvenog kapitala preduzeća. U poljoprivrednoj proizvodnji, rashodi nastaju kao rezultat trošenja vlastite ili tuđe imovine sa primarnim ciljem ostvarivanja prihoda.

U poljoprivrednom preduzeću, kao što je „Agro-Žito“ d. o. o., javljaju se različite vrste rashoda koje obuhvataju sve troškove nastale na farmi i u administraciji tokom jedne godine:

- Troškovi sirovina i materijala (sjeme, vještačko đubrivo, zaštitna sredstva, pogonsko gorivo za traktore, hrana za stoku),
- Troškovi plata (plate radnika na polju, traktorista, kao i menadžmenta i administracije u kancelariji),
- Troškovi usluga (angažovanje sezonskih radnika za žetvu, eksterne mašinske usluge, zakup zemljišta, osiguranje, usluge veterinara),
- Troškovi amortizacije (sistemsko smanjenje vrijednosti poljoprivrednih objekata, štala, silosa, traktora i kombajna),
- Troškovi poreza i kamata na uzete kredite,
- Smanjenje vrijednosti zaliha proizvodnje ili umanjenje fer vrijednosti biološke imovine na kraju godine,
- Gubici od prodaje stalne imovine (npr. rashodovanje stare mehanizacije).

Za priznavanje rashoda u Bilansu uspjeha ključna su dva načela: **načelo uzročnosti prihoda i rashoda** i **načelo akrualne računovodstvene osnove**. Oni troškovi koje je moguće direktno povezati sa proizvodnjom (npr. sjeme za pšenicu) priznaju se u istom periodu kada se prizna i prihod od prodaje te pšenice. Ostali opšti troškovi perioda, koji nastaju iz finansijskih ili investicionih aktivnosti (npr. kamata na kredit), priznaju se odmah u periodu kada su nastali. U oba slučaja rashodi se priznaju onda kada su se desili, bez obzira na to kada je izvršeno stvarno plaćanje i odliv novca sa računa.

Primjer kako preduzeće „Agro-Žito" d. o. o. evidentira rashode u zavisnosti od momenta plaćanja, naveden je u Tabeli 4.3.

Tabela 4.3. *Računovodstveni efekti plaćanja i nastanka rashoda za „Agro-Žito" d. o. o.*

Situacija	Efekat na novac	Efekat na račune obaveza	Efekat na rashod	Efekat na unaprijed plaćeni rashod (AVR)
1a) „Agro-Žito" d. o. o. 1. decembra plaća 1.200 KM za osiguranje traktora za svih 12 mjeseci)	*Smanjenje*	—	—	*Povećanje*
1b) Prošlo je 12 mjeseci tokom kojih je polisa osiguranja istekla.	—	—	*Povećanje*	*Smanjenje*
2. Tokom cijelog maja, „Agro-Žito" d. o. o. troši struju za muzilice i rashladne tankove. Račun stiže i plaća se u junu.	—	*Povećanje*	*Povećanje*	—

U situaciji 1: Kada „Agro-Žito" d. o. o. plati osiguranje unaprijed, odliv novca se mora proknjižiti u decembru kako bi stanje na računu bilo tačno. Međutim, usluga osiguranja još nije iskorištena. Zato taj iznos predstavlja **unaprijed plaćeni rashod** (Aktivna vremenska razgraničenja – AVR), što je oblik potraživanja u uslugama i prikazuje se u aktivi Bilansa stanja. Kako mjeseci prolaze i usluga se troši, ovaj saldo postepeno prelazi u stvarni *trošak osiguranja* u Bilansu uspjeha.

U situaciji 2: Struja za muzilice je potrošena u maju, što znači da je trošak **nastao u maju** i tada se mora priznati u Bilansu uspjeha, iako račun stiže i plaća se tek u junu. Pošto u maju nema odliva novca, „Agro-Žito" d. o. o. ovu transakciju

prikazuje kao *Obavezu prema dobavljaču* u pasivi Bilansa stanja. U junu, kada se izvrši uplata, samo se smanjuju obaveze i novac na računu, dok se rashod više ne dira.

Specifičnost amortizacije u poljoprivredi

Kada preduzeće „Agro-Zito“ d. o. o. kupi skupu mašinu (npr. savremeni kombajn), taj trošak se ne priznaje kao rashod odjednom u godini kupovine. Nabavna vrijednost kombajna se ravnomjerno raspoređuje na procijenjeni vijek njegovog trajanja (npr. 10 godina). To godišnje raspoređivanje troška naziva se **amortizacija**.

Napomena: Amortizacija je **rashod u Bilansu uspjeha**, ali ona ne predstavlja **odliv novca sa računa** u toj godini.

4.4. Metode obračuna finansijskog rezultata i struktura Bilansa uspjeha

Konačni finansijski rezultat (neto dobitak ili gubitak) preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. predstavlja razliku između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda nastalih iz svih poslovnih, finansijskih i ostalih aktivnosti tokom godine.

U računovodstvenoj teoriji i praksi postoje dvije opšteprihvaćene metode za utvrđivanje i prezentaciju ovog rezultata u Bilansu uspjeha:

1. **Metoda troškova prodatih učinaka** (engl. *Cost of Goods Sold* – COGS metoda)
2. **Metoda ukupnih troškova** (poznata i kao „metoda po prirodnim vrstama rashoda“[25])

Za studente je od suštinske važnosti da zapamte: **obje metode, ukoliko se primijene na iste podatke, daju potpuno identičan krajnji neto rezultat (dobitak ili gubitak)**. Razlika između njih nije u krajnjem ishodu, već u načinu na koji se troškovi grupišu, prezentuju i analiziraju za potrebe menadžmenta.

[25] Naziv proističe iz činjenice da se rashodi unutar nje grupišu po svojim izvornim, prirodnim vrstama (utrošak materijala, plata, amortizacije i sl.). U međunarodnim propisima ovaj pristup se naziva "metoda prirode rashoda" (engl. Nature of expense method). Vidjeti detaljnije u: *Međunarodni računovodstveni standard 1 – Prezentacija finansijskih izvještaja (MRS 1)*, stav 102, gdje se navodi da entitet u ovom formatu agregira rashode u Bilansu uspjeha prema njihovoj prirodi i ne vrši njihovu ponovnu alokaciju prema različitim funkcijama unutar entiteta.

4.4.1 Metoda troškova prodatih učinaka (COGS metoda)

Ova metoda je dominantna u anglosaksonskom računovodstvu i na međunarodnim tržištima kapitala. Njena suština leži u dosljednoj primjeni principa uzročnosti (engl. *matching*): prihodi ostvareni prodajom gotovih proizvoda uparuju se **isključivo sa onim troškovima koji su direktno uzrokovali proizvodnju samo onih učinaka koji su zaista prodati** u tom periodu.

Troškovi onih proizvoda koji su proizvedeni, ali još uvijek čekaju u silosu ili skladištu da budu prodati, uopšte ne ulaze u Bilans uspjeha za tekuću godinu. Oni privremeno ostaju u Bilansu stanja kao imovina (zalihe gotovih proizvoda).

Kada se od neto prihoda od prodaje oduzmu troškovi prodatih učinaka, dobija se ključni međuizvještajni pokazatelj – **bruto dobitak ili bruto marža** (engl. *Gross Profit*).[26] Tek nakon iskazivanja bruto marže, u Bilansu uspjeha se nižu opšti troškovi perioda, kao što su troškovi administracije i troškovi prodaje (marketinga).

Primjena ove metode zahtijeva izuzetno razvijeno i precizno **pogonsko računovodstvo (računovodstvo troškova)**, kako bi se troškovi na farmi mogli tačno alocirati po funkcionalnim područjima. Podaci o proizvodnim troškovima sumiraju se u posebnom pomoćnom izvještaju (Tabela 4.4).

Tabela 4.4. *Primjer Izvještaja o troškovima proizvodnje za „Agro-Žito" d. o. o.*

Elementi izvještaja	Podanalitika (KM)	Ukupno (KM)
Zalihe nedovršene proizvodnje, na dan 01.01.		10.000
Uvećano za tekuće troškove proizvodnje tokom godine:		
– **Troškovi materijala (sjeme, đubrivo, stočna hrana)**	270.000	
– **Troškovi direktnog rada (plate traktorista i radnika na farmi)**	180.000	
– **Režijski troškovi proizvodnje (amortizacija mašina, gorivo, veterinar)**	80.000	
Ukupni tekući troškovi proizvodnje		530.000
Manje: Zalihe nedovršene proizvodnje, na dan 31.12.		(15.000)

[26] O metodologiji obračuna i praktičnoj primjeni bruto marže u analizi i planiranju poljoprivredne proizvodnje vidjeti detaljnije u: *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*, Module 4: Farm Management Tools, Rome, str. 31–32. Koncept bruto marže (engl. Gross Margin) u agrobiznisu se tradicionalno definiše kao razlika između ukupnih prihoda određene proizvodne linije i njenih pripadajućih varijabilnih troškova.

Troškovi proizvedenih učinaka		**525.000**

Analitički posmatrano, prve tri pozicije (novac, kratkoročni plasmani i potraživanja) čine podgrupu **likvidnih sredstava sa brzim obrtom**. Za razliku od njih, zalihe imaju znatno niži stepen likvidnosti. Poljoprivrednom preduzeću je potreban značajan period da transformiše primarne zalihe u gotov proizvod, pronađe kupca, izvrši isporuku i na kraju naplati potraživanje. Zbog toga se u sistemu opadajuće likvidnosti zalihe pozicioniraju na samom kraju materijalnih oblika tekuće imovine.

4.4.2 Metoda ukupnih troškova

Ova metoda je tradicionalno zastupljena u kontinentalnoevropskom računovodstvenom sistemu i znatno je jednostavnija za primjenu, posebno na poljoprivrednim gazdinstvima. Koncept se zasniva na prikazivanju **svih rashoda koji su nastali u datom periodu, grupisanih isključivo prema njihovoj prirodnoj vrsti** (svi troškovi materijala zajedno, sve bruto plate zajedno, sva amortizacija zajedno), bez obzira na to da li su ti resursi utrošeni na proizvode koji su prodati ili na one koji su ostali na zalihama.

Međutim, pošto su na rashodnoj strani prikazani *ukupni* troškovi perioda, na prihodnoj strani se mora izvršiti matematička korekcija kako bi se ispoštovalo računovodstveno načelo uporedivosti. Ta korekcija se naziva **promjena vrijednosti zaliha učinaka** (nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda):

- **Povećanje vrijednosti zaliha** (kada je proizvedeno više nego što je prodato): Tretira se kao korekcija na strani prihoda (dodaje se prihodima od prodaje) jer predstavlja vrijednost koja je stvorena u tekućem periodu, ali će donijeti korist u budućnosti.
- **Smanjenje vrijednosti zaliha** (kada je prodato više nego što je proizvedeno): Tretira se kao korekcija koja smanjuje prihode (oduzima se) jer pokazuje da su u tekućem periodu prodavani proizvodi koji su stvoreni i troškovno opteretili prethodne godine.

4.4.3 Tretman isplata vlasnicima i povlačenja sredstava (Zašto dividende nisu rashod?)

Tokom proučavanja Bilansa uspjeha, primijetićete da se nigdje u zvaničnim shemama, niti u proračunima poslovnog rezultata, ne spominju isplate novca

vlasnicima preduzeća (dividende kod akcionarskih društava ili lična povlačenja sredstava kod samostalnih preduzetnika i ortaka). Razlog za ovo je jedno od najvažnijih pravila finansijskog računovodstva: **ove isplate suštinski nisu i nikada ne mogu biti rashod preduzeća**.

Rashodi su, po definiciji, troškovi obavljanja poslovne djelatnosti koji nastaju kao rezultat trošenja resursa sa ciljem da se generiše prihod (upotreba sjemena, goriva, isplata plata radnicima na polju). Sa druge strane, isplata dividende ili povlačenje gotovine od strane vlasnika ne služi za stvaranje prihoda, već predstavlja **raspodjelu već ostvarene i čiste neto dobiti** vlasnicima.

EKONOMSKA LOGIKA ZA STUDENTE

Zamislite da preduzeće „Agro-Žito" d. o. o. ostvari neto dobit od 70.200 KM. Vlasnik odluči da podigne 20.000 KM za lične potrebe. Ako bismo tih 20.000 KM uvrstili u Bilans uspjeha kao rashod, vještački bismo smanjili dobit preduzeća na 50.200 KM, što bi iskrivilo stvarnu sliku o tome koliko je sama farma bila uspješna u toj godini.

Zbog toga ove transakcije uopšte ne pripadaju Bilansu uspjeha. One se evidentiraju isključivo u okviru pasive Bilansa stanja (direktno smanjujući račun *Zadržane dobiti* ili *Kapitala*) i detaljno se prikazuju u **Izvještaju o promjenama na kapitalu** koji smo izučavali u prethodnom poglavlju.

4.4.4 Detaljan pregled i ekonomski opis najznačajnijih pozicija Bilansa uspjeha

Da bismo obezbijedili potpunu čitljivost i razumijevanje finansijskih izvještaja, primjenjujemo osnovna računovodstvena načela **materijalnosti (značajnosti)** i **potpunog objelodanjivanja**. U skladu sa ovim načelima, svaki značajan prihod i rashod mora se odvojeno iskazati u Bilansu uspjeha kako bi korisnici tačno znali izvor uspjeha ili neuspjeha preduzeća.

U Tabeli 4.5 dat je detaljan pregled i ekonomski opis glavnih operativnih i neoperativnih pozicija koje se pojavljuju u agrobiznisu.

Tabela 4.5. *Struktura, ekonomski opis i praktični primjeri pozicija u Bilansu uspjeha*

Pozicija u Bilansu	Ekonomski opis	Karakteristični primjeri iz agrobiznisa
1. Neto prihodi od prodaje	Ukupni prihodi ostvareni prodajom gotovih proizvoda i usluga iz osnovne djelatnosti, umanjeni za odobrene rabate i PDV.	– Prihodi od prodaje pšenice i kukuruza mlinovima. – Prihodi od isporuke sirovog mlijeka mljekarama.
2. Promjena vrijednosti zaliha učinaka	Korektivna stavka (karakteristična za metodu ukupnih troškova) koja usklađuje prihode i rashode kroz povećanje ili smanjenje vrijednosti zaliha u skladištu.	– Povećanje: Vrijednost pšenice proizvedene preko obima prodaje koja je ostala u silosu (+ prihod). – Smanjenje: Trošenje zaliha iz prošle godine (- rashod).
3. Ostali poslovni prihodi	Prihodi koji nastaju iz redovnog poslovanja, ali nisu direktan rezultat prodaje glavnih proizvoda.	– Državni podsticaji, premije po litru mlijeka i regresi za gorivo. – Naplaćene štete od osiguranja za propale usjeve usljed grada.
4. Troškovi materijala	Rashodi po osnovu stvarnog utroška osnovnih sirovinâ, materijala i pogonske energije u proizvodnim procesima.	– Utrošeno sjeme, mineralno đubrivo i zaštitna hemijska sredstva. – Dizel-gorivo za traktore i kombajne, struja za muzilice.
5. Troškovi zarada i plata	Ukupni bruto izdaci za radnu snagu, uključujući neto plate radnika, poreze i doprinose na teret radnika i poslodavca.	– Plate traktorista, agronoma i radnika na farmi muznih krava. – Plate menadžmenta, pravnika i administrativnog osoblja.
6. Troškovi amortizacije	Sistematsko i postepeno uračunavanje troška nabavke dugoročnih osnovnih sredstava u rashode tokom njihovog vijeka trajanja.	– Godišnji otpis vrijednosti kupljenog kombajna, traktora, izgrađenih silosa ili savremenih štala.

Pozicija u Bilansu	Ekonomski opis	Karakteristični primjeri iz agrobiznisa
7. Troškovi eksternih usluga	Rashodi za usluge koje su izvršila treća lica (eksterni partneri) za potrebe tekućeg poslovanja farme.	– Usluge veterinara za osnovno stado, troškovi zakupa zemljišta, reklame, angažovanje tuđih kombajna u žetvi.
8. Finansijski prihodi i rashodi	Rezultati finansijskih aktivnosti preduzeća koji se iskazuju odvojeno od poslovnog (operativnog) dobitka.	– Prihodi: Kamata zarađena na novac koji se drži na bankovnom računu. – Rashodi: Kamate koje farma plaća na odobrene kredite za lizing mehanizacije.
9. Ostali prihodi (dobici) i rashodi (gubici)	Povremeni, sporedni i izvanredni dobici ili gubici koji ne proističu iz redovnog i svakodnevnog rada u poljoprivredi.	– Dobitak: Prodaja mehanizacije po cijeni višoj od knjigovodstvene vrijednosti. – Gubitak: Prodaja mehanizacije po cijeni nižoj od knjigovodstvene vrijednosti.

4.4.5 Praktični primjer: Uporedni pregled obračuna rezultata za „Agro-Žito“ d. o. o.

Kako bismo na praktičnom primjeru dokazali da obje metode računovodstvenog obuhvatanja prihoda i rashoda vode ka identičnom krajnjem rezultatu, analiziraćemo poslovanje preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. tokom jedne poslovne godine.

1. Ulazni podaci i poslovne informacije

Računovodstvo preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. je za tekuću godinu prikupilo sljedeće podatke o transakcijama i stanjima:

- **Realizacija (Prodaja):** Tokom godine prodato je 1.000 tona pšenice po cijeni od 300 KM po toni

  (Neto prihodi od prodaje = 1.000 tona · 300 KM/toni = 300.000 KM).
- **Zalihe gotovih proizvoda (pšenica u silosu):**
  - Stanje na početku godine (1. januar): 200 tona, sa procijenjenim troškom proizvodnje od 40.000 KM.
  - Stanje na kraju godine (31. decembar): 300 tona, sa procijenjenim troškom proizvodnje od 60.000 KM.
- **Tekući troškovi proizvodnje na njivama (utrošeni tokom godine):**
  - Troškovi materijala (sjeme, đubrivo, zaštita): 80.000 KM.
  - Troškovi direktnog rada (plate traktorista i radnika na polju): 70.000 KM.
  - Režijski troškovi proizvodnje (amortizacija traktora i kombajna, pogonsko gorivo): 50.000 KM.
  - Ukupni troškovi proizvodnje u periodu iznose 200.000 KM.
- **Opšti neproizvodni troškovi (Administracija):** Plate kancelarijskih radnika, telefon i usluge eksternog računovođe iznose ukupno 40.000 KM (od čega su plate administracije 30.000 KM, a usluge 10.000 KM).
- **Ostale (neposlovne) aktivnosti preduzeća:**
  - Ostvareni prihodi od kamata na oročeni depozit u banci: 1.000 KM.
  - Plaćeni troškovi kamata na uzeti kredit za nabavku novog kombajna: 5.000 KM.
  - Dobitak od prodaje stalnih sredstava: Prodat je stari, amortizovani traktor za 10.000 KM. Njegova neto knjigovodstvena vrijednost u

knjigama iznosila je 8.000 KM, čime je ostvaren dobitak od 2.000 KM.

- **Porez na dobit:** Zakonska stopa poreza na dobit iznosi 10%.

(Napomena: Za potrebe ovog bazičnog primjera pretpostavićemo da preduzeće nije imalo nedovršenu proizvodnju na početku i na kraju godine).

2. Prethodni obračuni specifičnih bilansnih stavki

Prije nego što pristupimo sastavljanju samog Bilansa uspjeha, moramo izvršiti dva specifična obračuna koja su karakteristična za pojedinačne metode:

- **Za Metodu troškova prodatih učinaka (Obračun COGS):** Moramo utvrditi koliko je preduzeće koštalo da proizvede isključivo onih 1.000 tona pšenice koje su prodate. Formula glasi:

Početne zalihe + Troškovi proizvodnje – Krajnje zalihe = Početne zalihe + Troškovi prodatih učinaka

40.000 KM + 200.000 KM – 60.000 KM = 180.000 KM

- **Za Metodu ukupnih troškova (Obračun promjene na zalihama):** Moramo utvrditi neto efekat promjene na zalihama gotovih proizvoda u silosu. Formula glasi:

Stanje zaliha 31.12. – Stanje zaliha 01.01. = Promjena na zalihama učinaka

60.000 KM – 40.000 KM = +20.000 KM (Povećanje vrijednosti zaliha učinaka)

3. Uporedni i paralelni prikaz Bilansa uspjeha

U Tabeli 4.6 detaljno je i uporedno prikazana struktura Bilansa uspjeha preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. za obje računovodstvene metode.

Tabela 4.6. *Uporedni pregled Bilansa uspjeha za „Agro-Žito“ d. o. o.*

Pozicija (Ekonomska stavka)	Metoda troškova prodatih učinaka (KM)	Metoda ukupnih troškova (KM)
Neto prihodi od prodaje	300.000	300.000
KOREKCIJA: Povećanje vrijednosti zaliha gotovih proizvoda	–	20.000
UKUPNI POSLOVNI PRIHODI	**300.000**	**320.000**
Troškovi prodatih učinaka (COGS)	(180.000)	–
BRUTO DOBITAK (MARŽA)	**120.000**	**–**
Troškovi materijala (sjeme, đubrivo, zaštita)	–	(80.000)
Troškovi zarada i plata (polje + administracija)	–	(100.000)
Troškovi amortizacije mehanizacije	–	(50.000)
Troškovi eksternih usluga i režija (struja, telefon, računovođa)	–	(10.000)
Poslovni (opšti i administrativni) rashodi	(40.000)	–
POSLOVNI DOBITAK (EBIT)	**80.000**	**80.000**
Prihodi od kamata na depozit	–	1.000
Troškovi kamata na agrarni kredit	–	(5.000)
Ostali prihodi i rashodi, neto	(2.000)	– *(iskazano kroz pojedinačne stavke)*
Dobici od prodaje osnovnih sredstava (traktora)	–	2.000
DOBITAK PRIJE OPOREZIVANJA	**78.000**	**78.000**
Porez na dobit (10%)	(7.800)	(7.800)
NETO DOBITAK (ČISTI PROFIT)	**70.200**	**70.200**

4. Menadžerska i ekonomska analiza razlika u prezentaciji rezultata

Iako su poslovni dobitak (80.000 KM) i konačni neto dobitak (70.200 KM) potpuno identični u oba obračuna, način na koji menadžment posmatra ove podatke suštinski se razlikuje shodno izabranoj metodi. Svaka metoda osvjetljava poslovanje preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. iz drugačijeg ugla:

☞ **Šta menadžer vidi kroz Metodu troškova prodatih učinaka (COGS)?**

Ova metoda menadžmentu odmah stavlja u fokus **bruto dobit (maržu)** koja iznosi 120.000 KM. Ovaj podatak jasno govori da preduzeće na samoj proizvodnji pšenice (sučeljavanjem njene prodajne cijene i direktne cijene koštanja proizvodnje) ostvaruje maržu od 40%. Menadžer odmah vidi da li sam proizvod ima ekonomsku vitalnost pre nego što se u obzir uzmu opšti troškovi administracije i režija. To je ključna informacija za donošenje strateških odluka o prodajnim cijenama, kalkulaciji pragova rentabilnosti po toni pšenice i pregovorima sa velikim otkupljivačima.

☞ **Šta menadžer vidi kroz Metodu ukupnih troškova?**

Ova metoda uopšte ne prikazuje bruto maržu pojedinačnog proizvoda, ali menadžeru odmah otvara kompletan uvid u **prirodnu strukturu troškova** na nivou cijelog preduzeća. Pregledom ove kolone, menadžer jednim pogledom dobija odgovor na pitanje: *„Gdje zapravo odlazi naš novac?“* On jasno vidi da najveća stavka jesu troškovi zarada i plata (100.000 KM), a zatim troškovi materijala (80.000 KM) i amortizacija (50.000 KM). Ovakav prikaz je neprocjenjiv za operativnu kontrolu troškova, budžetiranje i identifikaciju mjesta na kojima se mogu ostvariti uštede u repromaterijalu ili optimizaciji radne snage.

4.5. Zakonodavni i računovodstveni okvir u Bosni i Hercegovini

Međunarodni računovodstveni standardi (konkretno **MRS 1 – *Prezentacija finansijskih izvještaja***) zauzimaju potpuno neutralan stav prema izboru ove dvije metode (Metoda troškova prodatih učinaka i Metoda ukupnih troškova).[27] Standardi prepuštaju profesionalnu odluku menadžmentu preduzeća, uz jedini uslov da odabrani metod obezbijedi fer, istinito i pouzdano prikazivanje poslovnih performansi.

Međutim, za buduće agronome i menadžere u agrobiznisu od presudne je važnosti sljedeća računovodstvena specifičnost:

Zvanična računovodstvena i zakonska praksa u Bosni i Hercegovini se eksplicitno opredijelila za *Metodu ukupnih troškova*. Zvanične bilansne šeme (obrasci Bilansa uspjeha) koje preduzeća zakonski moraju podnositi nadležnim entitetskim agencijama (APIF u Republici Srpskoj, odnosno FIA u Federaciji BiH) strukturirane su isključivo po prirodnim vrstama troškova uz obavezno

[27] *Međunarodni računovodstveni standard 1 – Prezentacija finansijskih izvještaja (MRS 1)*, stavovi 99–105 (odjeljak o klasifikaciji rashoda).

iskazivanje povećanja ili smanjenja vrijednosti zaliha učinaka.[28] Razlog leži u tome što je ova metoda znatno jednostavnija za implementaciju u malim i srednjim preduzećima, porodičnim gazdinstvima i poljoprivrednim zadrugama, jer ne zahtijeva komplikovane i skupe sisteme alokacije troškova po pogonima i funkcionalnim područjima. Knjigovođi je dovoljno da sabere sve primljene račune po vrstama troškova i utvrdi razliku u zalihama u silosu na početku i na kraju godine.

S obzirom na to, poljoprivredna preduzeća i zadruge, poput našeg fiktivnog subjekta „Agro-Žito“ d. o. o., unutar svog internog upravljačkog računovodstva može koristiti COGS metodu radi lakšeg određivanja cijena i analize profitabilnosti, ali su zakonski obavezna da svoje zvanične finansijske izvještaje za eksterne korisnike (Poresku upravu, banke i državne institucije) sastavlja i prezentuje isključivo prema **Metodi ukupnih troškova**.

4.6. Specifičnost obračuna rezultata u poljoprivredi: Uticaj biološke imovine i državnih pomoći

Da bi budući menadžeri u agrobiznisu u potpunosti razumjeli Bilans uspjeha, moraju sagledati dvije računovodstvene specifičnosti koje su jedinstvene za poljoprivrednu djelatnost i koje su definisane Međunarodnim računovodstvenim standardom **MRS 41 – *Poljoprivreda***. Ove stavke unose dinamiku u Bilans uspjeha koja ne postoji u drugim privrednim granama.

4.6.1 Priznavanje prihoda usljed biološke transformacije (MRS 41)

U klasičnom računovodstvu (npr. u fabrici obuće) prihod se ne može priznati sve dok se gotov proizvod ne proda na tržištu. Međutim, u poljoprivredi se živa bića (biljke i životinje) konstantno mijenjaju – rastu, razmnožavaju se i rađaju plodove. Ova pojava se naziva **biološka transformacija**.

Prema MRS 41, preduzeće „Agro-Žito“ d. o. o. je dužno da na kraju svake godine procijeni fer (tržišnu) vrijednost svoje biološke imovine umanjenu za

[28] *Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 115/25) i važeći *Pravilnik o sadržini i formi obrazaca finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike* ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 59/22, 129/22).
Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH ("Službene novine FBiH", br. 85/21) i prateći Pravilnik o strukturi i sadržaju finansijskih izvještaja.

procijenjene troškove prodaje.[29] Ukoliko je vrijednost te imovine porasla usljed prirodnog rasta, ta razlika se priznaje kao **nerealizovani prihod u Bilansu uspjeha**, iako stvarna prodaja još uvijek nije izvršena.

> **Slika u praksi:**
>
> Zamislimo da je preduzeće „Agro-Žito" d. o. o. u jesen izvršilo sjetvu pšenice. Na dan 31. decembra, pšenica je tek u fazi nicanja i rasta na njivi. Preduzeće je imalo stvarne troškove (sjeme, đubrivo, rad traktorista). S obzirom na to da pšenica još nije požnjevena niti prodata, po klasičnim pravilima preduzeće bi imalo samo rashode i iskazalo bi gubitak. Međutim, primjenom MRS 41, procjenjuje se vrijednost tog mladog usjeva na njivi.
>
> Ta vrijednost se unosi u Bilans uspjeha kao **Prihod od povećanja vrijednosti zaliha proizvodnje / biološke imovine**, čime se neutrališu nastali troškovi sjetve i obezbjeđuje fer prikaz uspješnosti poslovanja za tu godinu. Isti princip važi i za prirast stoke (npr. kada tele raste i prelazi u kategoriju junadi).

4.6.2 Tretman državnih pomoći i subvencija

Poljoprivredna proizvodnja u Bosni i Hercegovini i svijetu u velikoj mjeri je podržana od strane države kroz različite oblike podsticaja. Ovi podsticaji imaju ogroman uticaj na krajnju profitabilnost i opstanak gazdinstava.

U Bilansu uspjeha poljoprivrednih preduzeća i zadruga, poput preduzeća „Agro-Žito" d. o. o., državne pomoći se klasifikuju kao **Ostali poslovni prihodi** i unose se u obračun na osnovu akrualnog principa:

- **Podsticaji za proizvodnju** (npr. premija po litru isporučenog mlijeka): Priznaju se kao prihod u onom mjesecu/periodu kada je to mlijeko proizvedeno i isporučeno mljekari, odnosno kada je preduzeće steklo zakonsko pravo na premiju, bez obzira na to kada će država taj novac zaista uplatiti na žiro račun.
- **Podsticaji za investicije** (npr. povrat sredstava od 30% ili 40% za kupovinu novog traktora): Ovi podsticaji se ne unose odjednom u prihode tekuće godine, već se u Bilansu stanja vode kao odloženi prihodi (pasivna vremenska razgraničenja) i postepeno se prenose u Bilans

[29] *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (MRS 41)*, stav 5 (definicije) i stav 12 (priznavanje i vrednovanje biološke imovine).

uspjeha kao prihod i to srazmjerno godišnjem trošku amortizacije tog istog traktora.

ZAŠTO JE OVO VAŽNO ZA MENADŽERA?

Ako poljoprivredni menadžer ne razumije akrualni tretman subvencija, može donijeti pogrešnu procjenu uspješnosti. Ako država kasni sa isplatom podsticaja po hektaru, menadžer ih ipak mora unijeti u Bilans uspjeha kao prihod za godinu na koju se odnose. U suprotnom, Bilans uspjeha bi prikazao vještački gubitak, iako je proizvodnja bila ekonomski opravdana i uspješna.

4.7. Rezime poglavlja

- **Koncept i svrha Bilansa uspjeha:** Bilans uspjeha je osnovni periodični i dinamički finansijski izvještaj koji sistematski prikazuje ostvarene prihode, nastale rashode i konačan finansijski rezultat poslovanja u određenom vremenskom intervalu. Za razliku od statičke prirode Bilansa stanja, Bilans uspjeha djeluje kao finansijski „video-snimak" koji bilježi kontinuitet i uspješnost stvaranja ekonomske vrijednosti.
- **Obračunska (akrualna) osnova:** Sastavljanje Bilansa uspjeha striktno se zasniva na akrualnoj osnovi, a ne na gotovinskim tokovima. Prihodi se priznaju kada su zarađeni (načelo realizacije), a rashodi kada su nastali (princip uzročnosti ili *matching*), bez obzira na to kada dolazi do stvarnog priliva ili odliva novca sa računa preduzeća.
- **Struktura prihoda i rashoda u agrobiznisu:** Prihodi i rashodi poljoprivrednih preduzeća, zadruga i gazdinstava direktno reflektuju specifičnosti poljoprivredne djelatnosti. Pored standardnih prihoda od prodaje i pogonskih troškova (sjeme, đubrivo, plate, amortizacija), u poljoprivredi ključnu ulogu igraju i specifične stavke poput prihoda od subvencija, premija i naknada šteta od osiguranja.
- **Metoda troškova prodatih učinaka (COGS):** Ova metoda poredi prihode od prodaje isključivo sa troškovima koji su nastali za proizvodnju onih proizvoda koji su zaista prodati u tekućem periodu. Menadžmentu odmah stavlja u fokus bruto dobit (maržu), što je od izuzetne važnosti za donošenje strateških odluka o prodajnim cijenama proizvoda. Zahtijeva razvijeno i analitički snažno pogonsko računovodstvo.
- **Metoda ukupnih troškova (Prirodna metoda):** Ova metoda prikazuje sve

rashode nastale u periodu grupisane prema njihovoj prirodnoj vrsti (materijal, plate, amortizacija), bez obzira na to da li se odnose na prodate ili neprodate proizvode. Da bi se dobio tačan rezultat, prihodi od prodaje se moraju korigovati za promjenu vrijednosti zaliha gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje (povećanje zaliha djeluje kao prihod, a smanjenje kao rashod). Ova metoda menadžeru jasno otkriva prirodnu strukturu troškova.

- **Zakonodavni okvir u BiH:** Iako Međunarodni računovodstveni standardi (MRS 1) dopuštaju ravnopravan izbor obje metode, zvanična računovodstvena praksa i zakonski propisane bilansne šeme u Bosni i Hercegovini obavezuju preduzeća na primjenu **Metode ukupnih troškova** zbog njene jednostavnosti i lakše primjene u sektoru malih i srednjih preduzeća i porodičnih gazdinstava.
- **Specifičnost biološke imovine i državnih pomoći (MRS 41):** Poljoprivreda zahtijeva priznavanje prihoda usljed biološke transformacije (prirodnog rasta i prirasta živih bića) na kraju godine prema fer vrijednosti, čak i kada stvarna prodaja još nije izvršena. Takođe, državni podsticaji i agrarne subvencije se obuhvataju po akrualnom principu u okviru ostalih poslovnih prihoda u periodu na koji se proizvodno odnose.
- **Tretman isplata vlasnicima:** Isplate vlasnicima (dividende, udjeli u dobiti ili lična povlačenja sredstava) **nikada ne predstavljaju rashod** preduzeća i ne mogu se prikazati u Bilansu uspjeha, već se evidentiraju isključivo kroz Izvještaj o promjenama na kapitalu.

4.8. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Objasnite dinamičku prirodu Bilansa uspjeha i zašto je menadžmentu u poljoprivredi neophodno periodično sastavljanje ovog izvještaja (npr. kvartalno)?
2. Kako se na osnovu obračunske (akrualne) osnove računovodstva definiše načelo realizacije i princip uzročnosti (matching princip) pri priznavanju prihoda i rashoda na farmi?
3. Zašto se primljeni avans od kupca u martu za isporuku koja će se izvršiti u maju ne smatra prihodom u martu? Kojoj bilansnoj kategoriji i u kojem izvještaju pripada taj primljeni novac u martu?

4. Pojasnite specifičnost troškova amortizacije poljoprivredne mehanizacije (npr. traktora)! Da li amortizacija predstavlja stvarni odliv novca sa žiro računa preduzeća u godini u kojoj se obračunava?
5. Zašto se isplate dividendi akcionarima ili lična povlačenja gotovine od strane vlasnika ne smiju uvrstiti u Bilans uspjeha kao rashod perioda? Kako ove transakcije utiču na finansijske izvještaje i gdje se prikazuju?
6. Uporedite Metodu troškova prodatih učinaka (COGS) i Metodu ukupnih troškova! Koje ključne menadžerske informacije pruža prva, a koje druga metoda?
7. Kakav je zvanični i zakonski stav računovodstvene prakse u Bosni i Hercegovini u vezi sa izborom metode sastavljanja Bilansa uspjeha i zašto je to tako izabrano?
8. Kako biološka transformacija (prirodni rast i prirast stoke ili biljaka prema MRS 41) utiče na iskazivanje prihoda u Bilansu uspjeha poljoprivrednog preduzeća prije nego što se stvarna prodaja uopšte desi?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Obračun Troškova prodatih učinaka (COGS metoda)

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Corn“ d. o. o. se bavi uzgojem i preradom kukuruza. Na osnovu podataka iz pogonskog računovodstva, poznate su sljedeće informacije za tekuću godinu:

- Neto prihodi od prodaje kukuruza: 450.000 KM.
- Zalihe gotovog kukuruza u silosu na dan 1. januar: 50.000 KM.
- Zalihe gotovog kukuruza u silosu na dan 31. decembar: 70.000 KM.
- Tekući troškovi proizvodnje tokom godine (sjeme, đubrivo, plate radnika na njivi, amortizacija kombajna): 280.000 KM.
- Opšti i administrativni rashodi (kancelarija i režije): 50.000 KM.

Zahtjevi:

1. Koristeći bazičnu formulu, izračunajte stvarni Trošak prodatih učinaka (COGS) za tekuću godinu.
2. Sastavite dio Bilansa uspjeha prema Metodi troškova prodatih učinaka i utvrdite:
    - Bruto dobitak (maržu),
    - Poslovni dobitak (EBIT) preduzeća.

Zadatak 2: Sastavljanje Bilansa uspjeha po Metodi ukupnih troškova

Preduzeće „Agro-Corn“ d. o. o. posluje u Bosni i Hercegovini i dužno je da sastavi zvanični Bilans uspjeha. Koristeći potpuno iste podatke iz Zadatka 1, primijenite pravila Metode ukupnih troškova.

Zahtjevi:

1. Izračunajte korektivnu stavku Promjena vrijednosti zaliha gotovih proizvoda (da li se radi o povećanju ili smanjenju zaliha i sa kojim matematičkim predznakom ulazi u obračun?)!
2. Pretpostavite da su tekući troškovi proizvodnje (280.000 KM) i administrativni rashodi (50.000 KM) raščlanjeni po prirodnim vrstama na sljedeći način:
   - Troškovi materijala (sjeme, đubrivo, gorivo): 130.000 KM.
   - Troškovi zarada i plata (svi radnici zajedno): 140.000 KM.
   - Troškovi amortizacije mehanizacije: 50.000 KM.
   - Troškovi eksternih usluga (veterinar, struja, telefon): 10.000 KM.
3. Sastavite kompletni Bilans uspjeha po Metodi ukupnih troškova!
4. Uporedite dobijeni poslovni dobitak sa rezultatom iz Zadatka 1 i obrazložite menadžersku razliku u prezentaciji podataka!

Zadatak 3: Utvrđivanje konačnog neto rezultata i obračun poreza

Nakon što ste u Zadatku 2 uspješno utvrdili poslovni dobitak preduzeća „Agro-Corn“ d. o. o., računovođa Vam dostavlja podatke o neoperativnim (ostalim i finansijskim) aktivnostima za istu godinu:

- Preduzeće je platilo kamate na dugoročni agrarni kredit u iznosu od 6.000 KM.
- Ostvaren je izvanredan dobitak od prodaje starog silosa u iznosu od 4.000 KM.
- Zakonom propisana stopa poreza na dobit iznosi 10%.

Zahtjevi:

1. Polazeći od poslovnog dobitka ostvarenog u prethodnim zadacima, izračunajte Dobitak prije oporezivanja!
2. Obračunajte obavezu za Porez na dobit!
3. Izračunajte konačan finansijski rezultat – Neto dobitak (čisti profit) preduzeća „Agro-Corn“ d. o. o. koji je raspoloživ za reinvestiranje ili raspodjelu vlasnicima!

5. OSNOVNA BILANSNA JEDNAČINA I ODRŽAVANJE BILANSNE RAVNOTEŽE

Ključni pojmovi			
Bilansna ravnoteža	Aktiva i pasiva	Ekonomske promjene	Odgođeni prihodi
Subvencije (MRS 20)	Kumulativni bilansni uticaj	Biološka imovina (MRS 41)	

5.1. Pojam Bilansa stanja i koncept bilansne ravnoteže

Bilans stanja predstavlja statički pregled imovine (Aktive) i izvora finansiranja te imovine (Pasive) na tačno određeni datum. U pedagoškoj praksi, ako se poslužimo metaforom iz prethodnog poglavlja, Bilans stanja je svojevrsna **finansijska „fotografija“** preduzeća. On zamrzava trenutak i pokazuje čime subjekat raspolaže i ko je to finansirao.

Centralna tema ovog poglavlja, a ujedno i osnovni princip cjelokupnog računovodstva, jeste b**ilansna ravnoteža**. Ova ravnoteža nije vještačka, niti zakonski nametnuta; ona je prirodna ekonomska zakonitost izražena osnovnom bilansnom jednačinom:[30]

Aktiva = Pasiva

Ako ovu jednačinu raščlanimo na njene suštinske komponente, dobijamo bazični izraz koji će nas pratiti kroz cjelokupnu računovodstvenu teoriju i praksu:

Imovina = Obaveze + Kapital

Dvosmjerni posmatrački pristup objašnjava zašto ove dvije strane moraju biti identične:

- **Imovina (Aktiva)** predstavlja konkretne, mjerljive ekonomske resurse kojima pravni subjekat raspolaže i od kojih se očekuju buduće ekonomske koristi. Ona odgovara na pitanje: *U šta je novac uložen?*
- **Pasiva** objašnjava porijeklo tih resursa i predstavlja potraživanja prema imovini. Podijeljena je na **Obaveze** (potraživanja vanjskih strana – kreditora, dobavljača, države) i **Kapital** (neto potraživanje vlasnika, odnosno sopstveni izvor finansiranja). Ona odgovara na pitanje: *Odakle novac potiče?*

[30] Istorijski osvrt na nastanak bazične Bilansne jednačine i sistema dvojnog knjigovodstva vezuje se za rad italijanskog matematičara fra Luke Pačolija (Luca Pacioli). Za detaljno pedagoško objašnjenje koncepta dvostranog prikaza imovine i njenih izvora, kao i bazične računovodstvene jednačine, vidjeti: Meigs, W., Meigs, R. (1999), *Računovodstvo: Temelj poslovnog odlučivanja*, prevod 9. izdanja, Mate d. o. o., Zagreb, Poglavlje 1.

ZABLUDA: PASIVA NIJE POSEBAN NOVAC

Česta greška studenata agromenadžmenta jeste stav da je Pasiva „drugi račun“ na kojem stoji novac spreman za trošenje. Pasiva ne predstavlja novac; ona je samo pravno i ekonomsko objašnjenje odakle je došla imovina koja se nalazi u Aktivi. Ako u Aktivi imate traktor, u Pasivi piše da li ste ga kupili na kredit (Obaveza) ili ste unijeli sopstveni novac (Kapital).

5.2. Profil i pravni okvir PPG „Zeleno Polje“

Kako bismo apstraktne računovodstvene koncepte pretočili u praktično znanje, kroz cijelo ovo poglavlje pratićemo poslovanje fiktivnog porodičnog poljoprivrednog gazdinstva – **Porodično poljoprivredno gazdinstvo (PPG) „Zeleno Polje“**.

„Zeleno Polje“ je mješovita komercijalna farma usredsređena na ratarstvo (uzgoj žitarica) i stočarstvo (mljekarstvo i tov stoke). Ovakva struktura nameće potrebu za specifičnim računovodstvenim obuhvatanjem. Za razliku od klasičnog trgovinskog preduzeća, poljoprivredno gazdinstvo u svojoj Aktivi mora paralelno voditi standardnu dugotrajnu imovinu (mehanizacija), kratkotrajnu imovinu (zalihe sjemena), ali i živu, biološku imovinu (stoka) koja podliježe biološkoj transformaciji.

U sljedećoj tabeli (Tabela 5.1) prikazan je pregled osnovnih elemenata i konta koja su karakteristična za PPG „Zeleno Polje“, zajedno sa njihovom računovodstvenom funkcijom.

Tabela 5.1. *Pregled osnovnih elemenata BS i BU PPG „Zeleno Polje“*

Imovina, obaveze i kapital PPG „Zeleno Polje“	Tip Konta	Računovodstvena funkcija
Mehanizacija (Traktor, Prikolica)	Dugotrajna imovina	Sredstvo za rad tokom dužeg niza godina
Sjemena, đubriva, stočna hrana	Kratkotrajna imovina (Zalihe)	Predmet trošenja u jednom proizvodnom ciklusu
Biološka imovina (mlada stoka, osnovno stado)	Dugotrajna/ Kratkotrajna imovina	Živa imovina koja raste i mjeri se po fer vrijednosti
Subvencionisani dugoročni kredit (IRB, IPARD)	Dugoročne obaveze	Eksterni izvor finansiranja razvoja farme
Prihodi od prodaje mlijeka/žitarica	Prihodi od prodaje	Tok koji utiče na povećanje Kapitala kroz dobit
Troškovi poslovanja (veterinar, opravka opreme)	Poslovni rashodi	Tok koji utiče na smanjenje Kapitala kroz troškove

5.3. Poslovne transakcije i analiza održavanja bilansne ravnoteže

Svaka poslovna promjena, bez izuzetka, mijenja strukturu ili obim Aktive i Pasive, ali na način da se **bilansna ravnoteža nikada ne narušava**. To znači da se nakon svakog događaja matematička jednakost lijeve i desne strane ponovo uspostavlja.

U nastavku ćemo detaljno analizirati seriju od osam bazičnih i specifičnih transakcija PPG „Zeleno Polje“.

5.3.1 T1: Ulog vlasnika i osnivanje gazdinstva

Prilikom registracije porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, vlasnik ulaže početni kapital u ukupnoj vrijednosti od 180.000 KM. Ovaj ulog unosi u tri oblika: 60.000 KM uplaćuje na žiro račun u banci, unosi ekonomske objekte na farmi u vrijednosti od 80.000 KM i sopstveno poljoprivredno zemljište vrijedno 40.000 KM.

Analiza uticaja: Dolazi do istovremenog rasta na obje strane Bilansa.

→ Aktiva raste: Novac/Tekući račun (+) za 60.000 KM.

→ Aktiva raste: Objekti (+) za 80.000 KM.

→ Aktiva raste: Zemljište (+) za 40.000 KM.

→ Pasiva raste: Kapital (+) za 180.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A+/K+)

Aktiva (+) 180.000 KM = Kapital (+) 180.000 KM

5.3.2 T2: Nabavka dugotrajne imovine na kredit

Radi proširenja kapaciteta, PPG kupuje osnovno stado (krave muzare) u vrijednosti od 20.000 KM. Nabavka je finansirana putem kratkoročnog bankovnog kredita sa rokom otplate od 12 mjeseci.

Analiza uticaja: Dolazi do istovremenog rasta na obje strane Bilansa.

→ Aktiva raste: Biološka imovina (+) za 20.000 KM.

→ Pasiva raste: Kratkoročni krediti (+) za 20.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A+/O+)

Aktiva (+) 20.000 KM = Obaveze (+) 20.000 KM

5.3.3 T3: Nabavka zaliha na odgođeno plaćanje

Gazdinstvo nabavlja specijalizovano mineralno đubrivo za predstojeću sjetvu i koncentrovanu stočnu hranu od lokalnog dobavljača u vrijednosti od 7.000 KM. Iznos nije plaćen odmah, već je dogovoreno odgođeno plaćanje.

Analiza uticaja: Dolazi do povećanja ukupne bilansne sume.

→ Aktiva raste: Zalihe sjemena i stočne hrane (+) za 7.000 KM.

→ Pasiva raste: Obaveze prema dobavljačima (+) za 7.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A+/O+)

Aktiva (+) 7.000 KM = Obaveze (+) 7.000 KM

5.3.4 T4: Plaćanje operativnog troška gotovinom

Ispostavljen je i odmah plaćen račun za veterinarske usluge i tekuće popravke na traktoru u iznosu od 1.000 KM. Shodno akrualnoj osnovi, troškovi smanjuju ekonomsku korist i direktno umanjuju Kapital.

Analiza uticaja: Smanjenje imovine praćeno je smanjenjem sopstvenih izvora.

→ Aktiva opada: Novac na žiro računu (-) za 1.000 KM.

→ Pasiva (Kapital) opada: Zadržana dobit/Kapital (-) za 1.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A – /K –)

Aktiva (–) 1.000 KM = Kapital (–) 1.000 KM

5.3.5 T5: Prihod od osnovne djelatnosti i djelimična naplata

PPG „Zeleno Polje“ isporučuje sirovo mlijeko i pšenicu sabirnoj stanici i mlinu u ukupnoj vrijednosti od 5.000 KM. Od kupca je odmah naplaćeno 3.000 KM na žiro račun, dok će preostalih 2.000 KM biti izmireno u roku od 30 dana. Prihod u cijelosti povećava Kapital.

Analiza uticaja: Na strani Aktive imamo kombinovani efekat (rast dvije različite pozicije), balansirano rastom Kapitala u Pasivi.

→ Aktiva raste: Novac na računu (+) za 3.000 KM.

→ Aktiva raste: Potraživanja od kupaca (+) za 2.000 KM.

→ Pasiva (Kapital) raste: Zadržana dobit/Kapital (+) za 5.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A+/K+)

Aktiva (+) 5.000 KM = Kapital (+) 5.000 KM

5.3.6 T6: Plaćanje obaveza prema dobavljačima

Sa žiro računa se vrši djelimična uplata duga dobavljaču repromaterijala u iznosu od 3.000 KM (izmirenje dijela obaveze nastale u transakciji T3).

Analiza uticaja: Smanjenje ukupne bilansne sume kroz paralelno smanjenje gotovine i eksternog duga.

→ Aktiva opada: Novac na žiro računu (-) za 3.000 KM.

→ Pasiva opada: Obaveze prema dobavljačima (-) za 3.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A – /O –)

Aktiva (–) 3.000 KM = Obaveze (–) 3.000 KM

5.3.7 Specifične poljoprivredne transakcije

Poljoprivredni sektor ima jedinstvene računovodstvene izazove koji su regulisani specifičnim međunarodnim standardima. Dvije ključne specifičnosti su računovodstveni obuhvat državnih podsticaja (MRS 20) i vrednovanje biološke transformacije (MRS 41).

5.3.7.1 T7: Knjiženje kapitalne subvencije prema MRS 20

U modernom agrobiznisu, investicije se često sufinansiraju kroz državne ili EU fondove (IPARD).[31] Kada PPG „Zeleno Polje" dobije 10.000 KM kao namjensku podršku za sufinansiranje mehanizacije, taj novac se ne smije odmah proknjižiti kao tekući prihod. On, prema MRS 20[32], predstavlja **odloženi prihod** u Pasivi koji će se postepeno priznavati srazmjerno amortizaciji mehanizacije.

Analiza uticaja: Rast Aktive kroz priliv novca se balansira u Pasivi kroz specifični konto u okviru obaveza.

→ Aktiva raste: Novac na žiro računu (+) za 10.000 KM.

→ Pasiva raste: Obaveze za odgođeni prihod (Pasivna vremenska razgraničenja – PVR) (+) za 10.000 KM.

Uticaj na jednačinu: (A+/O+)

Aktiva (+) 10.000 KM = Obaveze (+) 10.000 KM

5.3.7.2 T8: Vrednovanje prirasta biološke imovine prema MRS 41

Živa imovina (stoka, usjevi) konstantno prolazi kroz procese rasta, prirasta i bioloških promjena. Na kraju godine, prema MRS 41[33], obavlja se procjena prirodnog prirasta težine bikova za tov i rasta mladog usjeva na njivi. Ova interna, negotovinska promjena povećava fer vrijednost imovine za 4.000 KM.

Analiza uticaja: Povećanje Aktive balansira se direktnim povećanjem Kapitala.

→ Aktiva raste: Biološka imovina (+) za 4.000 KM.

---

[31] Okvir za implementaciju i sufinansiranje iz pretpristupnih fondova Evropske unije uređen je pravilnicima o sprovođenju IPARD programa. Vidjeti: Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, *Strateški plan ruralnog razvoja BiH* – Okvirni dokument.

[32] Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB), *Međunarodni računovodstveni standard 20 – Računovodstveno obuhvatanje državnih dodjela i objelodanjivanje državne pomoći (MRS 20)*. Standard nalaže da se državne pomoći za imovinu priznaju kao odloženi prihodi u Bilansu stanja.

[33] Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB), *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (MRS 41)*. U kontekstu BiH, vidjeti: *Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (MSFI)* objavljeni od Saveza računovođa i revizora Republike Srpske, odnosno Saveza računovođa, revizora i finansijskih radnika FBiH.

→ Pasiva raste: Vlastiti kapital (+) za 4.000 KM (putem dobitka od usklađivanja fer vrijednosti).

Uticaj na jednačinu: (A+/K+)

Aktiva (+) 4.000 KM = Kapital (+) 4.000 KM

Ova transakcija na najljepši način ilustruje specifičnost agrara – Aktiva raste sama od sebe, usljed biološke transformacije, bez ikakvog spoljnog priliva novca.

5.4. Analiza kumulativnog bilansnog uticaja i finalna ravnoteža

Nakon što smo detaljno raščlanili svih osam poslovnih transakcija, ključno je posmatrati njihov **kumulativni uticaj** na bilansnu jednačinu. U računovodstvu se ništa ne dešava izolovano; svaka promjena na jednom kontu uzročno-posljedično je povezana sa promjenom na drugom kontu.

Slijedi sinoptička matrica koja sumira kretanje na ključnim bilansnim pozicijama kroz svih osam transakcija:

Tabela 5.2. *Matrica kumulativnog uticaja transakcija na bilansnu ravnotežu (u KM)*

Transakcija	Novac	Potraživanja	Zalihe	Biološka imovina	Objekti i zemljište	Obaveze (Kredit i Dobavljači)	Odgođeni prihod	Vlastiti Kapital / Dobit
Početno	–	–	–	–	–	–	–	–
T1 (Ulog)	+60.000				+120.000			+180.000
T2 (Kredit)				+20.000		+20.000		
T3 (Zalihe)			+7.000			+7.000		
T4 (Trošak)	-1.000							-1.000
T5 (Prihod)	+3.000	+2.000						+5.000
T6 (Isplata)	-3.000					-3.000		
T7 (Subv.)	+10.000						+10.000	
T8 (Prirast)				+4.000				+4.000
SALDO:	**69.000**	**2.000**	**7.000**	**24.000**	**120.000**	**24.000**	**10.000**	**188.000**

Kada ova finalna salda uvrstimo u klasičnu formu dvostranog pregleda, dobijamo **finalni Bilans stanja PPG „Zeleno Polje“**.

Tabela 5.3. *Bilans stanja PPG „Zeleno Polje“ nakon 8 transakcija (u KM)*

AKTIVA	Iznos	PASIVA	Iznos
Novac na računu	69.000	**Obaveze prema dobavljačima**	4.000
Potraživanja od kupaca	2.000	**Obaveze za kratkoročne kredite**	20.000
Zalihe (Sjeme, hrana)	7.000	**Obaveze za odgođeni prihod (subvencije)**	10.000
Biološka imovina	24.000	**Vlastiti kapital (Početni ulog)**	180.000
Objekti na farmi	80.000	**Zadržana dobit (5.000 – 1.000 + 4.000)**	8.000
Poljoprivredno zemljište	40.000		
UKUPNA AKTIVA:	**222.000**	**UKUPNA PASIVA:**	**222.000**

Pažljiva ekonomska analiza finalnog Bilansa stanja PPG „Zeleno Polje“ (čija ukupna suma iznosi **222.000 KM**) otkriva strukturu koja je potpuno tipična za agrarni sektor:

1. **Dominacija fizičke, biološke i nelikvidne imovine u Aktivi:** Čak 144.000 KM (Zemljište, Objekti, Biološka imovina) od ukupno 222.000 KM dugoročno je vezano za proizvodnu infrastrukturu. Ako tome dodamo zalihe i potraživanja, vidimo da je poljoprivreda izrazito kapitalno intenzivna djelatnost sa sporim obrtom likvidnosti. Novac je „zarobljen“ u dugim biološkim ciklusima.
2. **Diverzifikacija izvora finansiranja u Pasivi:** Pasiva nam pokazuje da se gazdinstvo oslanja na tri stuba finansiranja: sopstveni kapital vlasnika (188.000 KM sa zadržanom dobiti), klasični eksterni dug (24.000 KM) i specifični agrarni izvor finansiranja – odgođene subvencije iz državnih fondova (10.000 KM). Razumijevanje ovog trećeg stuba je od vitalnog značaja za opstanak u savremenom agrobiznisu.
3. **Matematička potvrda ravnoteže:** Ukupna Aktiva i ukupna Pasiva su savršeno izjednačene na iznosu od **222.000 KM**. Ovo dokazuje da je računovodstveni obuhvat bio bez greške i da je osnovna bilansna jednačina održana kroz sve dinamične promjene na farmi.

5.5. Rezime poglavlja

- **Koncept i svrha Bilansa stanja:** Bilans stanja predstavlja osnovni statički finansijski izvještaj koji daje detaljan dvostrani pregled imovine (Aktive) i izvora te imovine (Pasive) na tačno određeni dan. Dok Bilans uspjeha, kao što će biti objašnjeno u narednom poglavlju, djeluje kao dinamički „video-snimak" ekonomskih tokova, Bilans stanja je finansijska „fotografija" trenutnog stanja preduzeća ili gazdinstva.
- **Osnovna bilansna jednačina:** Cjelokupan računovodstveni sistem počiva na održavanju fundamentalne bilansne ravnoteže. Ova jednakost je izražena bazičnom jednačinom: **Imovina (Aktiva) = Obaveze + Kapital (Pasiva)**. Aktiva prikazuje u koje ekonomske resurse je novac uložen, dok Pasiva objašnjava pravno i ekonomsko porijeklo tih resursa, odnosno da li oni potiču iz tuđih izvora (Obaveze) ili sopstvenih sredstava vlasnika (Kapital).
- **Održavanje bilansne ravnoteže:** Svaka poslovna transakcija i ekonomski događaj na farmi, bez izuzetka, mijenja strukturu ili obim imovine i njenih izvora. Međutim, kroz primjenu sistema dvojnog knjigovodstva, svaka promjena se evidentira tako da se osnovna bilansna jednakost lijeve i desne strane nikada ne narušava.
- **Specifičnosti poljoprivrednih transakcija:** Agrarni sektor karakterišu jedinstveni računovodstveni izazovi koji su uređeni međunarodnim standardima. Prema **MRS 41 (Poljoprivreda)**, prirodni rast i prirast žive imovine (biološka transformacija) zahtijeva priznavanje ekonomske vrijednosti i rasta Aktive i bez spoljnog priliva gotovine, što se balansira rastom Kapitala. Istovremeno, prema **MRS 20**, kapitalne državne subvencije i podsticaji za investicije tretiraju se kao odložen prihod u okviru obaveza i postepeno se prenose na prihode, prateći vijek amortizacije sufinansirane imovine.
- **Struktura agrarnog Bilansa:** Finalni Bilans stanja komercijalnog poljoprivrednog gazdinstva reflektuje kapitalno intenzivnu prirodu proizvodnje. Aktiva je, po pravilu, opterećena znatnim učešćem nelikvidnih i fizičkih oblika imovine (zemljište, objekti, osnovno stado i specifične zalihe), dok se u Pasivi, pored klasičnih izvora, redovno pojavljuju specifični računi odgođenih prihoda po osnovu agrarnih fondova.

5.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Kako glasi osnovna bilansna jednačina i kako objašnjavate ekonomsku i pravnu suštinu aktive i pasive?
2. Zašto u poljoprivrednom računovodstvu izdvajamo kategoriju „Biološka imovina“ i po čemu se ona razlikuje od mehanizacije ili zaliha sjemena?
3. Objasnite zašto se državni podsticaj namijenjen sufinansiranju nabavke traktora (MRS 20) ne unosi odmah u cijelosti kao tekući prihod u Bilans uspjeha?
4. Kako biološka transformacija (prirodni prirast stoke prema MRS 41) omogućava rast Aktive bez ikakvog gotovinskog odliva ili vanjske transakcije?
5. U čemu je suštinska razlika između ekonomske promjene tipa A+/A- (zamjena oblika imovine) i promjene tipa A-/O- (smanjenje bilansne sume)? Navedite primjere sa farme.

II. Praktični zadatak za samostalan rad studenata

Zadatak 1: Evidentiranje transakcija i bilansna ravnoteža

Novoosnovano poljoprivredno preduzeće „Agro-Razvoj“ počinje poslovanje i tokom mjeseca januara prolazi kroz sljedeće ekonomske događaje:

1. Vlasnik unosi osnivački ulog: 40.000 KM gotovine na račun i zemljište u vrijednosti od 60.000 KM;
2. Preduzeće podiže dugoročni agrarni kredit od banke u iznosu od 30.000 KM i novac se uplaćuje na žiro račun;
3. Kupljeno je sjeme pšenice i vještačko đubrivo od dobavljača na odgođeno plaćanje (račun iznosi 5.000 KM);
4. Plaćen je račun za struju i angažovanje eksternog agronoma gotovinom sa računa u iznosu od 1.500 KM;
5. Prodato je povrće lokalnom trgovinskom lancu za 4.000 KM (2.500 KM naplaćeno odmah, a za 1.500 KM je izdata faktura sa rokom plaćanja od 30 dana).

Zahtjevi:

1. Analizirajte uticaj svake transakcije na pojedinačna konta i utvrdite tip promjene!
2. Sastavite matrični (kumulativni) pregled uticaja transakcija na bilansnu jednačinu (po uzoru na Tabelu 5.2)!
3. Sastavite finalni Bilans stanja preduzeća „Agro-Razvoj“ na dan 31. januara i dokažite bilansnu ravnotežu.

6. DVOJNO KNJIGOVODSTVO I RAČUNOVODSTVENI CIKLUS – OD TRANSAKCIJE DO FINANSIJSKOG IZVJEŠTAJA

Ključni pojmovi			
Dvojno knjigovodstvo	Konto (Račun)	T-konto	Duguje i potražuje
Dnevnik	Glavna knjiga	Probni Bilans	Proširena bilansna jednačina
Korektivna knjiženja	Zaključak konta		

6.1. Ograničenja osnovne bilansne jednačine

Računovodstvo, kao „jezik poslovanja“, ima fundamentalnu svrhu da identifikuje, mjeri, bilježi i saopštava ekonomske informacije o poslovnom subjektu. Ove strukturirane informacije su osnova za donošenje informisanih odluka, kako od strane internog menadžmenta, tako i od eksternih korisnika poput investitora, kreditora i države.

U prethodnim poglavljima predstavljen je fundamentalni oblik računovodstvene ravnoteže koji glasi:

IMOVINA (AKTIVA) = OBAVEZE + KAPITAL

Takođe, dokazano je da svaka poslovna transakcija, bez izuzetka, mora održati ovu ravnotežu utičući na najmanje dvije pozicije unutar jednačine. Na primjer, transakcija T2 (Kupovina osnovnog stada na kredit) rezultira povećanjem Aktive (Osnovno stado), ali istovremeno i povećanjem Obaveza (Kredit), održavajući ravnotežu (A+ = O+). Slično, transakcija T6 (Otplata dijela obaveze prema dobavljačima) smanjuje Aktivu (Gotovina) i smanjuje Obaveze (Dobavljači), ponovo održavajući ravnotežu (A- = O-).

Analiza uticaja na jednačinu (npr. A+/K+) je izuzetno korisna za *konceptualno razumijevanje* efekata transakcija. Međutim, u realnom poslovanju, gdje agropreduzeća ili porodična poljoprivredna gazdinstva izvršavaju stotine ili hiljade transakcija dnevno, nemoguće je i potpuno neefikasno mijenjati i ponovo sastavljati cijeli Bilans stanja nakon svake pojedinačne promjene. Osnovna bilansna jednačina pruža odličan konceptualni uvid, ali joj nedostaje operativna dinamika za sistematsko i svakodnevno evidentiranje.

Zbog toga računovodstvo uvodi **proceduralni sistem – dvojno knjigovodstvo**. Ovaj mehanizam je savršeno dizajniran da automatski i rigorozno sprovodi i održava ravnotežu bilansne jednačine u svakom trenutku, bez obzira na broj i kompleksnost poslovnih događaja.

6.2. Prelazak sa jednačine na sistem: Pojam konta i proširena bilansna jednačina

6.2.1 Uvođenje konta (računa)

Osnovna bilansna jednačina pokazuje statičku poziciju, ali ne nudi efikasan mehanizam za praćenje *dinamičkih promjena*. Ako platimo trošak gotovinom (A-/K-), kako znamo koliki je novi saldo gotovine ili ukupan iznos troškova nastalih u određenom periodu?

Da bi se riješio problem neprekidnih promjena, računovodstveni sistem rastavlja svaku pojedinačnu poziciju iz Bilansa stanja (npr. Gotovina, Građevinski objekti, Obaveze prema dobavljačima, Vlastiti kapital) na zasebne, samostalne evidencije koje se nazivaju **Konto** ili **Račun**.

> **Definicija:**
>
> **Konto (račun)** je osnovni nosilac računovodstvene evidencije koji sistematski prikuplja, hronološki prati i sumira sve promjene (povećanja i smanjenja) koje se odnose isključivo na jednu specifičnu bilansnu poziciju imovine, obaveza ili kapitala.

6.2.2 Proširena bilansna jednačina kao teorijski most

U bazičnom modelu, kapital preduzeća se mijenjao samo direktnim ulozima ili povlačenjima vlasnika. Međutim, u stvarnosti, kapital se primarno mijenja kroz **poslovne performanse**, odnosno kroz ostvarivanje prihoda i nastanak rashoda:

- **Prihodi** predstavljaju priliv ekonomskih koristi koji rezultira **povećanjem kapitala**.
- **Rashodi** predstavljaju smanjenje ekonomskih koristi (trošenje resursa) koje rezultira **smanjenjem kapitala**.

Da se ne bi neprekidno mijenjao osnovni konto Kapitala (koji treba da prikazuje samo direktne investicije i uloge vlasnika), uvodimo prihode i rashode kao **privremene potkategorije kapitala**. To nas dovodi do **Proširene bilansne jednačine**:

IMOVINA = OBAVEZE + KAPITAL + (PRIHODI – RASHODI)

Ova jednačina predstavlja ključni teorijski most jer precizno pokazuje kako su direktno povezana dva glavna finansijska izvještaja: Bilans stanja (Imovina, Obaveze, Kapital) i Bilans uspjeha (Prihodi, Rashodi). Dvojno knjigovodstvo je operativni mehanizam koji opslužuje upravo ovu proširenu jednačinu.

6.3. Pojam konta i „zlatna pravila“ dvojnog knjigovodstva

6.3.1 Anatomija T-konta: Šta zapravo znače „Duguje“ i „Potražuje“?

Za potrebe učenja i vizuelizacije, u računovodstvenoj teoriji se koristi grafički prikaz računa u obliku slova „T“, poznat kao **T-konto**. Svaki T-konto se sastoji od tri osnovna elementa:

1. **Naslov konta** (naziv stavke, npr. Konto „Zalihe materijala“).
2. **Lijeva strana**, koja se u računovodstvu univerzalno naziva **Duguje** (engl. „Debit“ oznaka „**D“**).
3. **Desna strana**, koja se univerzalno naziva **Potražuje** (engl. „Credit“, oznaka **„P“**).

U svakodnevnoj profesionalnoj praksi, za knjiženje promjena na lijevoj strani (’D’) kaže se *„zadužiti račun“* ili knjižiti *„na teret“*, dok se za desnu stranu (’P’) kaže *„odobriti račun“* ili knjižiti *„u korist“*.

> ⚠ **VAŽNA NAPOMENA:**
>
> Studentska intuicija često stvara pogrešnu zabludu da termin „Duguje“ označava nešto loše (dug, obavezu), a da je „Potražuje“ nešto dobro (dobitak, novac). U sistemu dvojnog knjigovodstva, ovi pojmovi su potpuno lišeni svog kolokvijalnog značenja. Oni predstavljaju isključivo tehničke termine koji označavaju stranu knjiženja – lijevo (*Duguje*) ili desno (*Potražuje*).

6.3.2 „Zlatna pravila“ knjiženja

Da bi proširena bilansna jednačina uvijek ostala u ravnoteži, definisana su stroga i univerzalna pravila o tome kako svaka od pet osnovnih grupa konta reaguje na knjiženje na lijevoj (Duguje) ili desnoj (Potražuje) strani. Ova pravila čine kičmu cjelokupnog računovodstvenog sistema:

Tabela 6.1. *Zlatna pravila knjiženja u dvojnom knjigovodstvu*

Tip konta	Povećanje/ Smanjenje:	Smanjenje/ Povećanje:	Normalni saldo
Imovina (Aktiva)	Duguje (+)	Potražuje (-)	Dugovni
Obaveze	Duguje (-)	Potražuje (+)	Potražni
Kapital	Duguje (-)	Potražuje (+)	Potražni
Prihodi	Duguje (-)	Potražuje (+)	Potražni
Rashodi	Duguje (+)	Potražuje (-)	Dugovni

Ilustracija 6.1. *Anatomija T-konta i zlatna pravila dvojnog knjigovodstva*

Ekonomska logika iza pravila za prihode i rashode:

- **Zašto se Prihodi povećavaju na strani Potražuje?** Zato što prihodi povećavaju kapital, a pravilo nalaže da se povećanje kapitala uvijek knjiži na strani Potražuje.
- **Zašto se Rashodi povećavaju na strani Duguje?** Ovo je najčešća studentska dilema. Rashodi po svojoj suštini smanjuju kapital. Budući da se smanjenje kapitala knjiži na strani Duguje, onda se i nastanak (povećanje) rashoda mora knjižiti na lijevoj strani (Duguje). Rashodi djeluju kao tzv. *kontra-kapitalni* računi.

6.4. Faze računovodstvenog ciklusa i osnovne evidencije

6.4.1 Računovodstveni ciklus

Evidentiranje ekonomskih događaja u računovodstvu nije izolovan čin, već kontinuiran, strukturiran i strogo regulisan proces koji se odvija tokom cijele poslovne godine. Ovaj proces se u finansijskoj teoriji naziva **računovodstveni ciklus**.

> **Definicija:**
>
> **Računovodstveni ciklus** je standardizovani niz sukcesivnih faza i postupaka u kojima se svaka poslovna transakcija identifikuje, analizira, hronološki bilježi, sistematski klasifikuje, prilagođava na kraju perioda i na koncu sintetiše u zvanične finansijske izvještaje. Ciklus se naziva „kružnim" jer se završni Bilans stanja na kraju jedne godine automatski transformiše u početni Bilans stanja naredne poslovne godine.

Cjelokupan računovodstveni ciklus sastoji se od **osam ključnih faza** koje se metodološki mogu podijeliti na aktivnosti tokom godine, aktivnosti na kraju godine i postizvještajne aktivnosti.

1. Identifikacija i analiza poslovnih transakcija (Eksterni inputi)

Ciklus počinje u momentu nastanka poslovnog događaja (npr. nabavka sjemena, prodaja mlijeka, uzimanje kredita). Zadatak računovođe u ovoj fazi je da utvrdi da li je događaj uopšte podoban za računovodstveno obuhvatanje (mora imati ekonomski karakter i biti mjerljiv u novcu), te da analizira koje pozicije proširene bilansne jednačine taj događaj mijenja (npr. povećanje imovine i povećanje obaveza).

2. Prikupljanje i verifikacija knjigovodstvenih isprava (Dokumentovanje)

Nijedno knjiženje se ne smije izvršiti napamet ili na bazi usmenog saznanja. Svaka transakcija mora biti potkrijepljena **knjigovodstvenom ispravom** (faktura dobavljača, izvod iz banke, prijemnica zaliha, ugovor o kreditu). Isprave služe kao materijalni dokaz ekonomske opravdanosti i zakonske legalnosti transakcije.

3. Hronološko bilježenje u Dnevniku (Prva evidencija)

Nakon verifikacije dokumenta, transakcija se unosi u **Dnevnik**. Knjiženje se vrši u obliku „stava za knjiženje“ (engl. *journal entry*) gdje se precizno definiše datum, koji računi se zadužuju (Duguje), koji računi odobravaju (Potražuje) i kratak ekonomski opis događaja. Svrha Dnevnika je očuvanje istorijskog i hronološkog slijeda poslovanja.

4. Sistematsko prenošenje u Glavnu knjigu (Klasifikacija podataka)

Iz Dnevnika se podaci prenose na pojedinačne račune (konta) u **Glavnoj knjizi**. Dok Dnevnik posmatra vrijeme, Glavna knjiga posmatra *sadržaj*. Svrha ove faze je grupisanje svih srodnih promjena na jednom mjestu kako bi se u svakom trenutku mogao izračunati saldo (stanje) pojedinačne imovine ili obaveze (npr. „koliko tačno gotovine imamo na tekućem računu?“).

5. Sastavljanje neusklađenog probnog Bilansa (Aritmetička provjera)

Na kraju obračunskog perioda (najčešće 31. decembra) računovođa sabira promete svih konta iz Glavne knjige i sastavlja **neusklađeni probni Bilans**. To je jednostavna kontrolna lista u kojoj se provjerava bazična matematička zakonitost dvojnog knjigovodstva: *Zbir svih dugovnih salda mora biti jednak zbiru svih potražnih salda*. Ako ravnoteža postoji, sistem je formalno ispravan.

6. Formulisanje i knjiženje korektivnih stavki (Usklađivanje sa akrualnom osnovom)

Sirovo stanje iz probnog Bilansa rijetko kada odražava stvarnu ekonomsku istinu jer mnogi troškovi nastaju bez eksterne transakcije. U ovoj fazi vrše se **korektivna knjiženja (periodična usklađivanja)**:

- Obračunava se **amortizacija** dugotrajne imovine (trošenje zgrada i mašina).
- Vrši se ponovno **vrednovanje biološke imovine** prema fer vrijednosti (MRS 41).
- Razgraničavaju se unaprijed plaćeni troškovi ili nezarađeni prihodi (akrualna osnova).
- Vrše se rezervisanja za obezvređenje imovine (osnovna sredstva, zalihe, potraživanja).

7. Sastavljanje korigovanog probnog Bilansa i izrada finansijskih izvještaja (Sinteza)

Nakon unesenih korekcija, sastavlja se **korigovani probni Bilans** koji služi kao direktna, čista platforma za generisanje finalnih izvještaja. Iz njega se direktno izvlače podaci za:

- **Bilans uspjeha** (poređenjem računa prihoda i rashoda utvrđuje se neto rezultat tekućeg perioda).
- **Bilans stanja** (prikazom stanja na računima imovine, obaveza i kapitala na tačno određeni dan).

8. Zaključak privremenih konta i prenos rezultata (Zatvaranje knjiga)

Kada su izvještaji uspješno sastavljeni, pristupa se sprovođenju **zaključnih knjiženja**. Sva privremena konta (prihodi i rashodi) se zadužuju/odobravaju za preostali saldo kako bi se njihovo stanje svelo na nulu. Njihova neto razlika (ostvareni dobitak ili gubitak) trajno se seli u pasivu Bilansa stanja na račun *Zadržane dobiti*. Stalni računi (imovina, obaveze, kapital) se, takođe, formalno zatvaraju preko tehničkog računa završnog Bilansa i spremni su za otvaranje u narednoj poslovnoj godini.

Ilustracija 6.2. *Računovodstveni ciklus i njegovi koraci*

6.4.2 Osnovne računovodstvene evidencije

Za studente je od suštinske važnosti da razumiju duboku metodološku razliku i komplementarnost između dva osnovna registra – Dnevnika i Glavne knjige.

Tabela 6.2. *Uporedna metodološka analiza Dnevnika i Glavne knjige*

Metodološki kriterijum	Dnevnik (Knjiga hronološke evidencije)	Glavna knjiga (Knjiga sistematske evidencije)
Primarni princip organizacije	Vremenski (hronološki) slijed. Podaci se nižu iz dana u dan, tačno onako kako dokumenti pristižu na obradu.	Sadržajni (ekonomski) kontekst. Podaci se razvrstavaju po vrstama imovine, obaveza i rezultata (prema Kontnom okviru).
Osnovna jedinica unosa	Stav za knjiženje (Član). Obuhvata cjelokupnu transakciju na jednom mjestu (vidi se i šta duguje i šta potražuje).	Konto (Račun). Obuhvata samo jednu izolovanu stranu transakcije koja se odnosi na taj specifični račun.
Menadžerska svrha	Pruža uvid u istorijat i dinamiku transakcija. Odgovara na pitanje: *„Šta se tačno dogodilo na farmi 15. maja i na osnovu kojeg dokumenta?“*	Pruža uvid u trenutno stanje i strukturu resursa. Odgovara na pitanje: *„Kolika je ukupna vrijednost osnovnog stada na današnji dan?“*
Mehanizam kontrole ravnoteže	Suma Dugovnog prometa = Suma Potražnog prometa. Provjerava se na dnu svake stranice dnevnika.	Probni Bilans. Provjera se vrši periodično sabiranjem salda svih otvorenih T-računa.

6.4.2.1 Osnovni princip stavke u Dnevniku

U najjednostavnijem obliku, dnevnik se sastoji od nekoliko elemenata:

- ✓ Datuma transakcije;
- ✓ Naziva računa koji duguje – u prvom redu uz lijevi kraj; iznos dugovanja se upisuje u istom redu u koloni „duguje“;
- ✓ Naziv računa koji potražuje – u drugom redu, uvučeno prema desnoj strani, iznos koji potražuje se unosi u istom redu, u koloni ‘potražuje’;
- ✓ Kratko objašnjenje je dato u trećem redu uz lijevi kraj;
- ✓ Nakon svakog knjiženja (transakcije) se ostavlja prazan red;

- ✓ U slučaju složenog knjiženja (na više od dva računa), prvo se navode računi koji duguju, a nakon njih računi koji potražuju.

Kod svakog pojedinačnog unosa u Dnevnik, ukupni iznos na strani Duguje mora biti strogo jednak ukupnom iznosu na strani Potražuje. Upravo ovaj mehanizam garantuje da osnovna bilansna ravnoteža (A = O + K) ostaje očuvana nakon apsolutno svake sprovedene transakcije.

6.4.2.2 Vizuelni oblici konta Glavne knjige

U zavisnosti od toga da li se računovodstvo posmatra iz ugla učenja ili svakodnevne poslovne prakse, konto (račun) se prikazuje u dva različita vizuelna oblika:

1. **Didaktički T-račun (Račun u obliku slova T)[34]:** Predstavlja visokoapstrahovan i pojednostavljen dvostrani prikaz računa. Na njemu su prikazani samo naslov, lijeva strana (Duguje) i desna strana (Potražuje).
2. **Račun u tabelarnoj formi (Konto kartica):** Predstavlja standardni oblik prikaza računa koji se koristi u praksi. Savremene računovodstvene aplikacije i ERP programi sve podatke iz Glavne knjige generišu i prikazuju isključivo u tabelarnoj formi.

U tabelarnoj formi, strane „Duguje“ i „Potražuje“ nisu razdvojene na lijevu i desnu polovinu stranice, već su postavljene kao paralelne kolone jedna do druge, dok se u trećoj koloni automatski i kontinuirano izračunava tekući **Saldo (stanje)** računa nakon svake unesene transakcije.

Konto: Gotovina / Tekući račun (241)

Duguje (D)	Potražuje (P)
(Početno stanje) 60.000 (Naplata od kupca) 3.000	(Isplata veterinara) 1.000
Promet D: 63.000	Promet P: 1.000
KONAČNI SALDO D: 62.000	

[34] Izuzetno je koristan u procesu edukacije i vježbanja jer omogućava studentima vizuelno praćenje toka novca i imovine, te brzo savladavanje „zlatnih pravila“ i logike dvojnog knjigovodstva. Međutim, zbog nedostatka prostora za detaljne opise, T-račun se u stvarnom poslovanju ne upotrebljava.

Ilustracija 6.3. *Vizuelni prikaz računa u formi T-konta*

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje (KM)	Potražuje (KM)	Saldo (KM)
1.1.	Početno stanje (Ulog vlasnika – Izvještaj br. 1)	60.000		60.000
26.5.	Plaćanje veterinarskih usluga (Izvod banke br. 42)		1.000	59.000
3.9.	Djelimična naplata pšenice (Izvod banke br. 78)	3.000		62.000
31.12.	**UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE**	**63.000**	**1.000**	**62.000**

Ilustracija 6.4. *Vizuelni prikaz računa u formi tabele*

MENADŽERSKA I EKONOMSKA NAPOMENA:

Za razliku od T-računa gdje se konačno stanje računa vidi tek na kraju godine nakon mukotrpnog sabiranja i oduzimanja svih promjena, tabelarni format pruža menadžeru neprocjenjivu prednost – uvid u tekući saldo u realnom vremenu. Poljoprivredni menadžer može u svakom trenutku (npr. 27. maja) pogledati kolonu Saldo i tačno znati sa koliko likvidnog novca gazdinstvo raspolaže za kupovinu goriva ili sjemena, bez čekanja završnog računa. Zbog ove praktične važnosti, u svim narednim poglavljima i primjerima knjiženja koristićemo isključivo tabelarnu formu računa.

U klasičnom T-računu, karakter konačnog stanja je očigledan jer se saldo vizuelno nalazi na jednoj od dvije odvojene strane. Međutim, u tabelarnom prikazu (konto kartici) postoji samo jedna kolona za Saldo. Da bismo znali da li je taj saldo po svom karakteru Dugovni (D) ili Potražni (P), primjenjujemo jednostavno matematičko-računovodstveno pravilo:

Pravilo tekućeg salda:

Karakter salda u svakom trenutku određuje **ona strana konta koja ima veći kumulativni promet**.

- Ako je ukupni promet strane **Duguje veći** od prometa strane Potražuje ⇒ Saldo je **Dugovni (D)**.
- Ako je ukupni promet strane **Potražuje veći** od prometa strane Duguje ⇒ Saldo je **Potražni (P)**.

U računovodstvenim softverima ovo se rješava na dva načina:

1. **Uvođenjem pomoćne kolone „Strana salda“ (oznake D/P):** Softver u svakom redu računa razliku između prometa i u posebnoj koloni ispisuje slovo „D“ ili „P“.
2. **Korištenjem matematičkih predznaka (plus i minus):** Ovo je računarski najčešći model. Softver unutar svog koda postavlja jedno od dva bazična pravila u zavisnosti od grupe konta kojoj račun pripada:

A) Za račune Imovine (Aktiva) i Rashode:

Budući da je njihovo prirodno (normalno) stanje dugovno, strana **Duguje ima predznak plus (+)**, a strana **Potražuje predznak minus (-)**.

Tekući Saldo = Prethodni Saldo + Novo Duguje – Novo Potražuje

→ Ako je rezultat **pozitivan (+)**, saldo je **Dugovni***.

→ Ako je rezultat nula (0), račun je zatvoren.

**Napomena: Pozitivan predznak (+) se u tabeli softvera najčešće uopšte ne ispisuje, već se podrazumijeva.*

B) Za račune Obaveza, Kapitala (Pasiva) i Prihode:

Budući da je njihovo prirodno stanje potražno, kod njih strana **Potražuje ima predznak plus (+)**, a strana **Duguje predznak minus (-)**.

Tekući Saldo = Prethodni Saldo + Novo Potražuje – Novo Duguje

→ Ako je rezultat **pozitivan (+)**, saldo je **Potražni**.

> ⚠ **VAŽNA NAPOMENA:**
>
> U tabelarnim prikazima Glavne knjige, računi **nikada ne bi trebalo da imaju negativan saldo** (predznak minus ispred cifre). Ako se na računu Imovine (npr. Gotovina) pojavi negativan saldo, to je crveni alarm koji signalizira ili tešku grešku u knjiženju (proknjižen je prevelik iznos na stranu Potražuje) ili nelikvidnost (sa računa je podignuto više novca nego što je na njemu bilo, što je u praksi dozvoljeno samo kroz bankovni „minus"/prekoračenje, ali se tada ta stavka mora transformisati u kratkoročnu obavezu).

6.4.3 Sistematska evidencija u Glavnoj knjizi (T-konta)

Dok se u Dnevniku poslovni događaji nižu isključivo hronološki (prema vremenu nastanka), u Glavnoj knjizi se podaci razvrstavaju **sistematski** (prema ekonomskoj suštini). Da bi ova sistematska evidencija bila pregledna, jednoobrazna i uporediva između različitih pravnih lica, računovodstvena praksa ne dozvoljava nasumično otvaranje i imenovanje računa.

U našem domaćem zakonodavstvu, struktura, nazivi i redoslijed računa u Glavnoj knjizi strogo su definisani *Pravilnikom o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za privredna društva*.[35] **Kontni okvir** predstavlja standardizovani i institucionalno propisani spisak svih računa (konta) koji mogu biti korišćeni u računovodstvenom sistemu. On počiva na **dekadnom sistemu klasifikacije**, što znači da je cjelokupan ekonomski život jednog subjekta podijeljen na **10 osnovnih klasa (od 0 do 9)**. Svaka klasa se dalje raščlanjuje na grupe (dvocifrene oznake), a grupe na sintetičke račune (trocifrene oznake), čime se postiže visoka analitičnost i preciznost.

Redoslijed klasa u kontnom okviru nije slučajan; on prati logiku kretanja sredstava i izvora unutar Bilansa stanja i Bilansa uspjeha, omogućavajući lakše i automatizovano sastavljanje finansijskih izvještaja na kraju računovodstvenog ciklusa.

Prvih pet klasa (0 do 4) rezervisano je za b**ilansne (stalne) račune** koji čine Bilans stanja, naredne tri klase (5, 6 i 8) obuhvataju **pogonske i (privremene) račune uspjeha** koji služe za obračun troškova i sastavljanje Bilansa uspjeha, dok je klasa 7 rezervisana za otvaranje i zaključak knjiga. Klasa 9 se koristi za specifične potrebe obračuna učinaka u unutrašnjem (upravljačkom) računovodstvu.

---

[35] *Pravilnik o Kontnom okviru i sadržini računa u Kontnom okviru za privredna društva* („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 104/21, 59/22); *Pravilnik o kontnom okviru i sadržaju konta za privredna društva* („Službene novine Federacije BiH", br. 81/21).

6.4.4 Pregled osnovnih klasa i grupa značajnih za agrobiznis

U nastavku je prikazana bazična struktura Kontnog okvira kroz klase i ključne dvocifrene grupe koje se neizostavno javljaju u poslovanju poljoprivrednih preduzeća i zadruga, a koje ćemo koristiti u našim praktičnim primjerima:

Tabela 6.3. *Pregled klasa i ključnih grupa konta u poljoprivrednoj djelatnosti*

Klasa / Grupa	Naziv klase / grupe konta	Tip računa (izvještaj)	Karakteristični primjeri iz poljoprivredne prakse
KLASA 0	Stalna imovina i upisani kapital	Bilansni (Aktiva)	Dugotrajna sredstva gazdinstva koja se ne troše u jednom ciklusu.
Grupa 02	Nekretnine, postrojenja i oprema	Bilansni (Aktiva)	Poljoprivredno zemljište, silosi, štale, traktori, kombajni, sistemi za navodnjavanje.
Grupa 05	Biološka imovina (dugotrajna)	Bilansni (Aktiva)	Osnovno stado (muzne krave, priplodna krmače), višegodišnji zasadi (voćnjaci, vinogradi).
KLASA 1	Zalihe i imovina namijenjena prodaji	Bilansni (Aktiva)	Kratkotrajna sredstva koja se fizički utroše ili prodaju tokom godine.
Grupa 10	Zalihe materijala i repromaterijala	Bilansni (Aktiva)	Sjemenski materijal, mineralno đubrivo, zaštitna hemijska sredstva, stočna hrana, dizel-gorivo.
Grupa 11	Zalihe biološke imovine (kratkotrajna)	Bilansni (Aktiva)	Stoka u tovu (tovna junad, prasad), jednoljetni usjevi na njivama u fazi rasta.
Grupa 12	Gotovi proizvodi	Bilansni (Aktiva)	Požnjevena pšenica i kukuruz u skladištu, ubrano voće, sirovo mlijeko u rashladnim tankovima.
KLASA 2	Kratkoročna potraživanja i gotovina	Bilansni (Aktiva)	Novac i prava na naplatu novca u kratkom roku.
Grupa 20	Potraživanja od kupaca	Bilansni (Aktiva)	Potraživanja za isporučeno mlijeko od mljekare ili za pšenicu od mlinova i otkupljivača.
Grupa 24	Gotovina i tekući računi	Bilansni (Aktiva)	Novčana sredstva na žiro računu preduzeća u banci, gotovina u blagajni gazdinstva.
KLASA 3	Kapital	Bilansni (Pasiva)	Vlastiti izvori finansiranja – ono što pripada vlasnicima.

Klasa / Grupa	Naziv klase / grupe konta	Tip računa (izvještaj)	Karakteristični primjeri iz poljoprivredne prakse
Grupa 30	Osnovni (vlastiti) kapital	Bilansni (Pasiva)	Početni ulozi osnivača (u novcu ili imovini) uneseni prilikom registracije gazdinstva.
Grupa 34	Neraspoređeni dobitak (Zadržana dobit)	Bilansni (Pasiva)	Čista neto dobit ostvarena u tekućoj godini ili akumulirana dobit iz prethodnih godina.
KLASA 4	Dugoročne i kratkoročne obaveze i PVR	Bilansni (Pasiva)	Tuđi izvori finansiranja – dugovi i odgođene stavke.
Grupa 42	Kratkoročne finansijske obaveze	Bilansni (Pasiva)	Kratkoročni bankovni agrarni krediti sa rokom otplate do 12 mjeseci, lizing obaveze.
Grupa 43	Obaveze iz poslovanja	Bilansni (Pasiva)	Dugovi prema dobavljačima za kupljeno đubrivo, sjeme, gorivo ili usluge veterinara.
Grupa 49	Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)	Bilansni (Pasiva)	Odgođeni prihodi od primljenih državnih podsticaja za kupovinu traktora i mehanizacije.
KLASA 5	Rashodi	Uspješni (Bilans uspjeha)	Ekonomsko trošenje resursa radi ostvarivanja prihoda.
Grupa 51	Troškovi materijala i eksternih usluga	Privremeni (Duguje)	Vrijednost utrošenog sjemena na njivi, bačenog đubriva, računi veterinara, zakup zemljišta.
Grupa 54	Troškovi amortizacije	Privremeni (Duguje)	Godišnji obračunati trošak starenja i trošenja traktora, kombajna, silosa i štala.
KLASA 6	Prihodi	Uspješni (Bilans uspjeha)	Ekonomske koristi ostvarene tokom obračunskog perioda.
Grupa 60	Prihodi od prodaje učinaka i robe	Privremeni (Potražuje)	Fakturisani prihodi od prodaje pšenice, kukuruza, mlijeka, jabuka ili mesa na tržištu.
Grupa 65	Ostali poslovni prihodi	Privremeni (Potražuje)	Dobici od vrednovanja biološke imovine (prirast težine bikova), redovni državni podsticaji.
KLASA 7	Otvaranje i zaključak računa	Tehnički računi	Konta koja nemaju saldo, služe samo za tehničko otvaranje i zatvaranje knjiga 31.12.

MENADŽERSKA I EKONOMSKA NAPOMENA:

Razumijevanje šifarskog (brojčanog) sistema kontnog okvira omogućava poljoprivrednom menadžeru da trenutno interpretira suštinu svake knjižene promjene. Na primjer, kada u Dnevniku vidite trocifrenu šifru koja počinje brojem **05**, odmah znate da se radi o dugotrajnoj biološkoj imovini (npr. osnovno stado), dok početni broj **11** signalizira da je riječ o kratkotrajnoj biološkoj imovini (npr. stoka u tovu), što ima potpuno različite implikacije na likvidnost i strategiju gazdinstva.

6.5. Praktični primjer evidentiranja ekonomskih događaja kroz Dnevnik i Glavnu knjigu: PPG „Zeleno Polje“

Da bismo detaljno ilustrovali cjelokupan računovodstveni ciklus, analiziraćemo poslovanje fiktivnog porodičnog poljoprivrednog gazdinstva PPG „Zeleno Polje“. PPG „Zeleno Polje“ posluje kao mješovita farma (bavi se i ratarstvom i stočarstvom), što znači da u svojoj aktivi, pored standardne imovine (novac, objekti, zalihe), posjeduje i specifičnu kategoriju **Biološke imovine** (osnovno stado i prirast usjeva), što je od ključnog značaja za razumijevanje agrobiznisa.

Hronološki ćemo pratiti osam osnovnih poslovnih transakcija tokom godine (T1–T8), sprovesti korekcije na kraju godine (T9), sastaviti probne Bilanse i izraditi finalne izvještaje.

6.5.1 Hronološka analiza transakcija i knjiženje u Dnevniku

1. Transakcija T1: Osnivački ulog vlasnika i registracija gazdinstva

Opis: Dana 1.1.202x. godine, poljoprivrednik registruje gazdinstvo kao poslovni subjekat i ulaže kapital u vrijednosti od 180.000 KM. Od toga, 60.000 KM polaže na račun u banci; 80.000 KM unosi u vidu objekata na farmi, dok ostatak predstavlja zemljište u vrijednosti od 40.000 KM.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 180.000 KM = Kapital (+) 180.000 KM (**A+/K+**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Tri konta imovine (Aktive) se povećavaju (Novac, Objekti, Zemljište), što se po pravilu knjiži na stranu **Duguje**. Istovremeno, povećava se Vlastiti kapital, što se knjiži na stranu **Potražuje**.

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
01.01.	Novac (Tekući račun)	241	60.000	
	Objekti	022	80.000	
	Zemljište	024	40.000	
	Vlastiti kapital	301		180.000
	Ulog vlasnika u imovini i novcu			

Provjera balansa: Ukupno *Duguje* (60.000 + 80.000 + 40.000 = 180.000) = Ukupno *Potražuje* (180.000).

2. Transakcija T2: Nabavka dugotrajne imovine na kredit

Opis: Dana 5. februara PPG kupuje osnovno stado (krava muzara) za 20.000 KM, koje je finansirano kratkoročnim bankovnim kreditom (rok otplate 12 mjeseci).

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 20.000 KM = Obaveze (+) 20.000 KM (**A+/O+**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Povećava se imovina gazdinstva na kontu Biološka imovina (**Duguje**). Istovremeno, povećavaju se obaveze na kontu Kratkoročni krediti (**Potražuje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
05.02.	Biološka imovina (osnovno stado)	050	20.000	
	Kratkoročni kredit	422		20.000
	Nabavka osnovnog stada na kredit			

Provjera balansa: D = P (20.000).

3. Transakcija T3: Nabavka zaliha na odgođeno plaćanje

Opis: Za potrebe nadolazeće sjetvene sezone, 15. februara gazdinstvo od lokalnog dobavljača nabavlja specijalizovano mineralno đubrivo i koncentrovanu hranu za stoku u vrijednosti od 7.000 KM, uz ugovoreno odgođeno plaćanje.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 7.000 KM = Obaveze (+) 7.000 KM (**A+/O+).**

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Povećava se imovina na kontu Zalihe (**Duguje**). Povećavaju se tekuće obaveze na kontu Obaveze prema dobavljačima (**Potražuje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
15.02.	Zalihe	101	7.000	
	Obaveze prema dobavljačima	435		7.000
	Nabavka zaliha (đubrivo, hrana) na odgođeno plaćanje			

Provjera balansa: D = P (7.000).

4. Transakcija T4: Plaćanje operativnog troška

Opis: Sa tekućeg računa gazdinstva 26. maja plaćen je račun za hitne veterinarske usluge i tekuće popravke na poljoprivrednoj mehanizaciji u iznosu od 1.000 KM.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (-) 1.000 KM = Kapital (-) 1.000 KM (**A-/K-**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Trošak smanjuje kapital gazdinstva. Umjesto direktnog smanjenja konta Kapital, evidentira se nastanak (povećanje) **Rashoda** na kontu Troškovi usluga (**Duguje**), uz smanjenje imovine na kontu Novca (**Potražuje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
26.05.	Troškovi usluga	513	1.000	
	Gotovina/Tekući račun	241		1.000
	Plaćen trošak veterinarskih usluga i opravke opreme			

Provjera balansa: D = P (1.000).

5. Transakcija T5: Prihod od osnovne djelatnosti

Opis: Dana 3. septembra Gazdinstvo isporučuje pšenicu i sirovo mlijeko lokalnoj zadruzi/sabirnoj stanici u ukupnoj vrijednosti od 5.000 KM. Od zadruge se odmah naplaćuje 3.000 KM na tekući račun, dok će preostalih 2.000 KM biti plaćeno u roku od 30 dana.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 5.000 KM = Kapital (+) 5.000 KM (**A+/K+**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Nastaje ekonomski prihod koji povećava kapital. Formira se konto **Prihoda** (Prihodi od prodaje) na strani **Potražuje** za ukupan iznos od 5.000 KM. Na strani Aktive, bilježi se povećanje konta Gotovina za 3.000 KM (**Duguje**) i formira se novo potraživanje na kontu Potraživanja od kupaca za 2.000 KM (**Duguje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				**Strana 1**
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
03.09.	Gotovina (Tekući račun)	241	3.000	
	Potraživanja od kupaca	201	2.000	
	Prihodi od prodaje	601		5.000
	Prihod od prodaje (djelimična naplata)			

Provjera balansa: Ukupno *Duguje* (3.000 + 2.000 = 5.000) = Ukupno *Potražuje* (5.000).

6. Transakcija T6: Plaćanje obaveza prema dobavljačima (3.000 KM)

Opis: Dana 13. oktobra uplaćuje 3.000 KM sa svog tekućeg računa na račun dobavljača, čime djelimično zatvara dug nastao prilikom nabavke đubriva u transakciji T3.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (-) 3.000 KM = Obaveze (-) 3.000 KM (**A-/O-**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Smanjuje se imovina na kontu Gotovina (**Potražuje**). Istovremeno, smanjuje se i obaveza prema eksternim partnerima na kontu Obaveze prema dobavljačima (**Duguje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
13.10.	Obaveze prema dobavljačima	435	3.000	
	Gotovina/Tekući račun	241		3.000
	Djelimično plaćanje obaveze prema dobavljaču			

Provjera balansa: D = P (3.000).

7. Transakcija T7: Knjiženje kapitalne subvencije (10.000 KM)

Opis: Dana 15. decembra Državna agencija za agrarna plaćanja uplaćuje na tekući račun PPG-a iznos od 10.000 KM kao sufinansiranje (podsticaj) za ranije kupljenu poljoprivrednu mehanizaciju.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 10.000 KM = Pasiva (+) 10.000 KM (**A+/O+**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Povećava se imovina na kontu Gotovina (**Duguje**), a s druge strane se povećavaju obaveze po osnovu unaprijed zarađenog prihoda (**Potražuje).**

> **DUBINSKA ANALIZA (MRS 20):**
>
> Prema MRS 20 (Računovodstvo državnih davanja), subvencije koje se odnose na dugotrajnu imovinu ne smiju se priznati kao tekući prihod odjednom u momentu uplate.[36] One suštinski predstavljaju obavezu preduzeća da će se ta imovina koristiti na propisan način u budućnosti. Zbog toga se ovaj priliv novca knjiži na konto obaveza – „Obaveze za odgođeni prihod" (**Potražuje**).

[36] *Međunarodni računovodstveni standard 20 – Računovodstvo državnih davanja i objelodanjivanje državne pomoći* (MRS 20), paragraf 12. Prema paragrafu 12 MRS-a 20, državna davanja se priznaju u Bilansu uspjeha tokom perioda u kojima preduzeće priznaje kao rashode povezane troškove koje ta davanja treba da nadoknade.

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
15.12.	Gotovina/Tekući račun	241	10.000	
	Obaveze za odgođeni prihod	491		10.000
	Priznanje primljene kapitalne subvencije			

Provjera balansa: D = P (10.000).

8. Transakcija T8: Vrednovanje prirasta biološke imovine (4.000 KM)

Opis: Na dan 31. decembar vrši se stručna procjena biološke transformacije na farmi (prirast težine tovnih bikova i napredak višegodišnjih zasada). Utvrđeno je povećanje fer vrijednosti biološke imovine, umanjeno za procijenjene troškove prodaje, u iznosu od 4.000 KM.

Bilansna ravnoteža: Aktiva (+) 4.000 KM = Kapital (+) 4.000 KM (**A+/K+**).

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Ovo je klasičan primjer negotovinske transakcije koja odražava specifičnost poljoprivrede prema MRS 41.[37] Povećava se vrijednost imovine na kontu Biološka imovina (**Duguje**). Ovo povećanje vrijednosti (prirast) zakonski predstavlja čisti računovodstveni dobitak, pa se knjiži na konto **Prihoda** – Dobitak od vrednovanja biološke imovine (**Potražuje**).

Stav za knjiženje (Dnevnik):

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
31.12.	Biološka imovina (osnovno stado)	050	4.000	
	Dobitak od vrednovanja biol. imovine	650		4.000
	Vrednovanje prirasta biološke imovine			

Provjera balansa: D = P (4.000).

[37] *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda* (MRS 41), paragrafi 12 i 26. U skladu sa paragrafom 12 i 26 MRS-a 41 (Poljoprivreda), biološka imovina se mjeri pri početnom priznavanju i na svaki izvještajni datum po njenoj fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje, a dobici ili gubici nastali iz te transformacije uključuju se u neto dobitak ili gubitak perioda u kojem su nastali.

Tabela 6.4. *Dnevnik knjiženja PPG „Zeleno Polje“ (Transakcije* T1–T8*)*

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
01.01.	Gotovina/Tekući račun	241	60.000	
	Objekti (štale i silosi)	022	80.000	
	Zemljište	024	40.000	
	Vlastiti kapital	301		180.000
	Početni ulog vlasnika u novcu i stvarima			
05.02.	Biološka imovina (osnovno stado)	050	20.000	
	Kratkoročni kredit	422		20.000
	Nabavka krava muzara finansirana kreditom			
15.02.	Zalihe (đubrivo i stočna hrana)	101	7.000	
	Obaveze prema dobavljačima	435		7.000
	Nabavka repromaterijala uz odgođeno plaćanje			
26.05.	Troškovi eksternih usluga	513	1.000	
	Gotovina/Tekući račun	241		1.000
	Plaćen račun veterinara i opravke mehanizacije			
03.09.	Gotovina/Tekući račun)	241	3.000	
	Potraživanja od kupaca	201	2.000	
	Prihodi od prodaje	601		5.000
	Prodaja pšenice i mlijeka uz djelimičnu naplatu			
13.10.	Obaveze prema dobavljačima	435	3.000	
	Gotovina/Tekući račun	241		3.000
	Djelimična isplata duga dobavljaču iz T3			
15.12.	Gotovina/Tekući račun	241	10.000	
	Obaveze za odgođeni prihod (PVR)	491		10.000
	Primitak državnog podsticaja za mehanizaciju			
31.12.	Biološka imovina (osnovno stado)	050	4.000	
	Dobitak od vrednovanja biol. imovine	650		4.000
	Godišnji prirast vrijednosti stada prema MRS 41			
UKUPAN PROMET DNEVNIKA			**223.000**	**223.000**

Nakon što smo definisali zakonska pravila i numeričku logiku po kojoj se računi organizuju u Glavnoj knjizi, možemo preći na posmatranje cjelokupnog

mehanizma u praksi, kroz otvaranje T-konta i hronološko praćenje poslovanja na konkretnom primjeru PPG „Zeleno Polje“.

6.5.2 Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi (na T-kontima i u tabelarnoj formi)

Da bismo utvrdili tačno finansijsko stanje na svakoj poziciji na kraju godine, prenosimo podatke iz Dnevnika na pojedinačne račune Glavne knjige. Računi, koji su bili uključeni u više transakcija, prikazani su u vidu T-konta, uključujući i obračun njihovih salda:

D	**Gotovina/Tekući račun (241)**		**P**
01.01.	60.000	26.05.	1.000
03.09.	3.000	13.10.	3.000
15.12.	10.000		
Promet D:	**73.000**	**Promet P:**	**4.000**
SALDO (Dugovni):	**69.000**		

D	**Biološka imovina (050)**		**P**
15.02.	20.000		
31.12.	4.000		
Promet D:	**24.000**	**Promet P:**	**0**
SALDO (Dugovni):	**24.000**		

D	**Obaveze prema dobavljačima (435)**		**P**
13.10.	3.000	15.12.	7.000
Promet D:	**3.000**	**Promet P:**	**7.000**
		SALDO (Potražni):	**4.000**

Izgled svih računa, uključujući konta sa jednim knjiženjem (izvedena direktno iz dnevnika), prikazaćemo u nastavku u tabelarnoj formi:

Konto 241 – Gotovina Tekući račun (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje (Ulog vlasnika – Izvještaj br. 1)	60.000		60.000
26.05.	Plaćanje veterinarskih usluga (Izvod br. 42)		1.000	59.000
03.09.	Djelimična naplata prodaje (Izvod br. 78)	3.000		62.000
13.10.	Isplata duga dobavljaču (Izvod br. 95)		3.000	59.000
15.12.	Primitak državnog podsticaja (Izvod br. 112)	10.000		69.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	73.000	4.000	69.000

Konto 022 – Objekti (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje (Ulog vlasnika – Izvještaj br. 1)	80.000		80.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	80.000	-	80.000

Konto 024 – Zemljište (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje (Ulog vlasnika – Izvještaj br. 1)	40.000		40.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	40.000	-	40.000

Konto 050 – Biološka imovina (osnovno stado) (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
05.02.	Nabavka krava muzara (Ugovor o kreditu)	20.000		20.000
31.12.	Godišnji prirast vrijednosti (Interni obračun)	4.000		24.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	24.000	4.000	24.000

Konto 101 – Zalihe (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
15.02.	Nabavka repromaterijala (Ulazna faktura)	7.000		7.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	7.000	-	7.000

Konto 201 – Potraživanja od kupaca (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
03.09.	Prodaja pšenice i mlijeka (Izlazna faktura)	2.000		2.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	2.000	-	2.000

Konto 301 – Vlastiti kapital (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje (Ulog vlasnika – Izvještaj br. 1)		180.000	180.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	180.000	180.000

Konto 422 – Kratkoročni krediti (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
05.02.	Nabavka krava muzara (Ugovor o kreditu)		20.000	20.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	20.000	20.000

Konto 491 – Obaveze za odgođeni prihod (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
15.12.	Primitak državnog podsticaja za mehanizaciju (Izvod br. 112)		10.000	10.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	10.000	10.000

Konto 513 – Troškovi eksternih usluga (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
26.05.	Plaćen račun veterinara i opravke mehanizacije (Ulazne fakture)	1.000		1.000
31.12.	UKUPAN PROMET	1.000	-	1.000

Konto 601 – Prihodi od prodaje (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
03.09.	Prodaja pšenice i mlijeka (Izlazne faktura)		5.000	5.000
31.12.	UKUPAN PROMET	-	5.000	5.000

Konto 650 – Dobitak od vrednovanja (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Godišnji prirast vrijednosti stada prema MRS 41 (Interni obračun)		4.000	4.000
31.12.	UKUPAN PROMET	-	4.000	4.000

6.5.3 Sastavljanje probnog Bilansa

Sada kada su izračunata pojedinačna salda iz Glavne knjige, vrši se prva velika aritmetička provjera ciklusa sastavljanjem **neusklađenog (sirovog) probnog Bilansa**. Razlog zašto nosi ovakav naziv je taj što se nisu uključila interna korektivna knjiženja koja se dešavaju na kraju perioda (poput amortizacije).

Tabela 6.5. *Neusklađeni probni Bilans PPG „Zeleno Polje" na dan 31. decembar (u KM)*

Šifra i naziv konta (računa)	Dugovni saldo	Potražni saldo
(241) Gotovina / Tekući račun	69.000	
(201) Potraživanja od kupaca	2.000	
(101) Zalihe repromaterijala	7.000	
(050) Biološka imovina	24.000	
(022) Objekti	80.000	
(024) Zemljište	40.000	
(422) Kratkoročni krediti		20.000
(435) Obaveze prema dobavljačima		4.000
(491) Obaveze za odgođeni prihod		10.000
(301) Vlastiti kapital		180.000
(513) Troškovi eksternih usluga	1.000	
(601) Prihodi od prodaje učinaka		5.000
(650) Dobitak od vrednovanja biološke imovine		4.000
UKUPNO:	**223.000**	**223.000**

Budući da je zbir dugovnih salda identičan zbiru potražnih salda (223.000 = 223.000), formalna i matematička ispravnost ovog knjiženja je dokazana.

> ⚠ **VAŽNA NAPOMENA:**
>
> Probni Bilans ne može otkriti suštinske (materijalne) greške ako su one unutar stavke u ravnoteži (npr. ako smo proknjižili trošak na pogrešan račun ili potpuno izostavili neku transakciju). Zato je on samo polazna, a ne i finalna tačka provjere.

6.6. Korektivna knjiženja na kraju perioda

Sirovi probni Bilans nije dovoljan za izradu realnih finansijskih izvještaja. On ne odražava interne ekonomske procese koji su se desili unutar preduzeća, a koji nisu pokrenuti eksternom transakcijom (kao što je postepeno trošenje i starenje opreme i zgrada[38]).

6.6.1 Transakcija T9: Obračun godišnje amortizacije građevinskih objekata

Opis: Na dan 31. decembar gazdinstvo mora priznati trošak upotrebe i starenja svojih objekata (štala i silosa). Nabavna vrijednost objekata iznosi 80.000 KM (iz T1), a procijenjeni korisni vijek trajanja je 20 godina.

Matematički obračun:

$$\text{Godišnja amortizacija} = \frac{80.000\ \text{KM}}{20\ \text{godina}} = 4.000\ \text{KM}$$

Analiza knjiženja i primjena dvojnog knjigovodstva:

→ Formira se novi tekući rashod na kontu Troškovi amortizacije (**Duguje**). Ovaj trošak se ne smije oduzeti direktno sa konta Objekti (022) kako bi se sačuvala informacija o originalnoj nabavnoj vrijednosti. Umjesto toga, formira se poseban korektivni račun Aktive pod nazivom **Ispravka vrijednosti objekata** (Akumulirana amortizacija) koji se knjiži na strani **Potražuje**.

[38] *Međunarodni računovodstveni standard 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema* (MRS 16), paragraf 50. Obračun amortizacije i ispravke vrijednosti građevinskih objekata na farmama vrši se u skladu sa MRS 16 (Nekretnine, postrojenja i oprema), prateći principe sistematske alokacije amortizovanog iznosa sredstva tokom njegovog korisnog vijeka trajanja.

Stav u Dnevniku za korekciju:

D N E V N I K				Strana 1
Datum	**Naziv računa i objašnjenje**	**Konto**	**Duguje**	**Potražuje**
31.12.	Troškovi amortizacije	540	4.000	
	Ispravka vrijednosti objekata	0229		4.000
	Godišnji obračun amortizacije objekata			

Evidentiranje u Glavnoj knjizi:

Konto 0229 – Ispravka vrijednosti objekata (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Godišnji obračun amortizacije (Interni obračun)		4.000	4.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	4.000	4.000

Konto 540 – Troškovi amortizacije (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Godišnji obračun amortizacije (Interni obračun)	4.000		4.000
31.12.	UKUPAN PROMET	4.000	-	4.000

6.7. Korigovani probni Bilans kao osnova za konačne finansijske izvještaje

Nakon što se u Glavnu knjigu unesu korektivne transakcije T9, sastavlja se Korigovani (usklađeni) probni Bilans.

Tabela 6.6. *Korigovani probni Bilans PPG „Zeleno Polje“ na dan 31. decembar (u KM)*

Šifra i naziv konta (računa)	Dugovni saldo	Potražni saldo
(241) Gotovina / Tekući račun	69.000	
(201) Potraživanja od kupaca	2.000	
(101) Zalihe repromaterijala	7.000	
(050) Biološka imovina	24.000	
(022) Objekti	80.000	
(0229) Ispravka vrijednosti objekata		4.000
(024) Zemljište	40.000	
(422) Kratkoročni krediti		20.000
(435) Obaveze prema dobavljačima		4.000
(491) Obaveze za odgođeni prihod		10.000
(301) Vlastiti kapital		180.000
(513) Troškovi eksternih usluga	1.000	
(540) Troškovi amortizacije	4.000	
(601) Prihodi od prodaje učinaka		5.000
(650) Dobitak od vrednovanja biološke imovine		4.000
UKUPNO:	**223.000**	**223.000**

Aritmetička ravnoteža je ponovo potvrđena (223.000 = 223.000). Ovaj korigovani probni Bilans sada predstavlja potpunu i tačnu osnovu za direktnu izradu finansijskih izvještaja.

6.8. Izrada finansijskih izvještaja i zaključak knjiga

6.8.1 Zaključna knjiženja i zatvaranje privremenih konta

Na kraju godine, privremena konta (prihodi i rashodi) moraju se „ugasiti“ (njihov saldo se svodi na nulu) kako bi bila potpuno spremna za novi hronološki ciklus u narednoj godini. Njihov neto rezultat (ostvarena dobit od 4.000 KM) prenosi se na stalni račun u Bilansu stanja – konto **Zadržana (neraspoređena) dobit** u okviru kapitala (Konto 340).

Međutim, u računovodstvenim softverima, koji se koriste u praksi (npr. Pantheon, Saop, Calculus) računi uspjeha (klase 5 i 6) se ne mogu „ručno“ ili direktno prebiti sa kapitalom. Oni se sistemski zatvaraju preko grupe **71 – Zaključak računa uspjeha** (odnosno konta *710 – Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja*). Zatim se na grupi **72** obračunava porez na dobit, a na kraju se neto rezultat, preko grupe **73,** seli u pasivu Bilansa stanja (na klasu 3).

ZAKONODAVNI I TEHNIČKI OKVIR: Zašto koristimo Klasu 7?

Klasa 7 služi kao „tehnički most“ za formalni završetak poslovne godine. Ovaj proces se odvija kroz tri stroga koraka:

1. **Zatvaranje rashoda:** Svi računi klase 5 (koji su tokom godine dugovali) sada *potražuju*, a zadužuje se račun **710 – Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja**.
2. **Zatvaranje prihoda:** Svi računi klase 6 (koji su tokom godine potraživali) sada *duguju*, a odobrava se isti račun **710**.
3. **Utvrđivanje rezultata:** Saldo na računu **710** predstavlja bruto dobitak ili gubitak. Taj saldo se na kraju prenosi na račun **340 – Zadržana dobit** (ili se prije toga umanjuje za porez na dobit na klasi 72). Nakon ovog koraka, svi računi na klasama 5, 6 i 7 imaju saldo nula (0).

Primjera radi, za naše gazdinstvo, uzevši u obzir i porez na dobit od 10%, zatvaranje računa uspjeha preko klase 7 bi izgledalo kao što slijedi:

Datum	Naziv računa i ekonomsko objašnjenje transakcije	Šifra konta	Duguje (KM)	Potražuje (KM)
31.12.	Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja	710	5.000	
	Troškovi eksternih usluga	513		1.000
	Troškovi amort. objekata	540		4.000
	Zatvaranje i prenos računa rashoda na klasu 7			
31.12.	Prihodi od prodaje učinaka	601	5.000	
	Dobitak od vrednovanja biološke imovine	650	4.000	
	Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja	710		9.000
	Zatvaranje i prenos računa prihoda na klasu 7			
31.12.	Obračun poreza na dobitak	720	400	
	Obaveze za porez na dobitak	441		400
	Obračun 10% poreza na ostvarenu bruto dobit			
31.12.	Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja	710	4.000	
	Obračun poreza na dobitak	720		400
	Zadržana (nerasp.) dobit	340		3.600
	Zatvaranje klase 7 i prenos neto dobiti na kapital			
	UKUPAN PROMET:		**14.400**	**14.400**

Nakon ovog knjiženja, sva konta prihoda i rashoda imaju saldo nula, a u pasivi Bilansa stanja se formira nova stavka Zadržana dobit sa iznosom od 3.600 KM.

Konto 340 – Zadržana dobit (u KM):

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje (Ulog vlasnika - Izvještaj br. 1)		3.600	3.600
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	3.600	3.600

MENADŽERSKA I EKONOMSKA NAPOMENA:

Primjenom ove zakonske procedure, poljoprivredni menadžer jasno vidi razliku između **bruto rezultata** na računu 710 (koji iznosi 4.000 KM i pokazuje koliko je sama farma bila produktivna u polju i štali) i **čiste neto dobiti** na računu 340 (koja iznosi 3.600 KM). Tek ova neto dobit, nakon što je državi namiren porez, predstavlja stvarno zarađeni kapital koji vlasnik može trajno reinvestirati u novu mehanizaciju ili podići za lične potrebe.

6.8.2 Sastavljanje Bilansa uspjeha (Izvještaj o ekonomskoj uspješnosti)

Da bi se izračunao konačni rezultat svih ekonomskih aktivnosti, kojim se mjeri profitabilnost poslovanja, iz korigovanog probnog Bilansa (Tabela 6.6) preuzimaju se isključivo **privremena konta**, odnosno svi prihodi i svi rashodi nastali u toku godine.

Tabela 6.7. *Bilans uspjeha PPG „Zeleno Polje" za poslovnu godinu*

Ekonomska stavka / Opis pozicije	Iznos (u KM)
POSLOVNI PRIHODI I DOBICI:	
(601) Prihodi od prodaje učinaka	5.000
(650) Dobitak od vrednovanja biološke imovine (MRS 41)	4.000
Ukupni prihodi i dobici:	**9.000**
POSLOVNI RASHODI:	
(513) Troškovi eksternih usluga	(1.000)
(540) Troškovi amortizacije građevinskih objekata	(4.000)
Ukupni poslovni rashodi:	**(5.000)**
BRUTO DOBITAK PERIODA:	**4.000**
POREZ NA DOBIT:	**(400)**
NETO DOBITAK PERIODA:	**3.600**

Uključivanjem stvarnog negotovinskog troška amortizacije (4.000 KM) i obračunom poreza na dobit (400 KM) dobija se realna i tačna neto dobit od 3.600 KM, umjesto preliminarne koja nije uzimala u obzir trošenje objekata i plaćanje poreza državi.

6.8.3 Sastavljanje finalnog Bilansa stanja (Izvještaj o finansijskoj poziciji)

Konačni Bilans stanja se sastavlja preuzimanjem svih preostalih **stalnih konta** (Aktiva, Obaveze i Kapital) iz korigovanog probnog Bilansa, uz uključivanje novonastale stavke Zadržane dobiti.

Tabela 6.8. *Finalni Bilans stanja PPG „Zeleno Polje" na dan 31. decembar*

AKTIVA	Iznos (KM)	PASIVA	Iznos (KM)
Dugotrajna imovina:		Kapital:	
Objekti (022)	80.000	Vlastiti kapital (301)	180.000
(Ispr. Vrijed. objekata – 0229)	(4.000)	Zadržana dobit (340)	3.600
Zemljište (024)	40.000	Ukupan Kapital	183.600
Biološka imovina (050)	24.000	Obaveze:	
Ukupna dugotrajna imovina	140.000	Kratkoročni krediti (422)	20.000
Tekuća imovina:		Obaveze prema dobavljačima (435)	4.000
Zalihe (101)	7.000	Obaveze za porez na dobitak (441)	400
Potraživanja od kupaca (201)	2.000	Obaveze za odgođeni prihod (491)	10.000
Gotovina/Tekući račun (241)	69.000	Ukupne Obaveze	34.400
Ukupna tekuća imovina	78.000		
UKUPNA AKTIVA	218.000	UKUPNA PASIVA	218.000

Kao što se vidi, ukupna Aktiva iznosi **218.000 KM** i savršeno je jednaka ukupnoj Pasivi koja, takođe, iznosi **218.000 KM**. Ravnoteža je u potpunosti očuvana. To nedvosmisleno dokazuje da je dvojno knjigovodstvo savršen, interno konzistentan matematičko-ekonomski mehanizam koji u realnom vremenu sprovodi bazični princip bilansne ravnoteže.

6.9. Rezime poglavlja

- **Svrha i koncept konta:** Da bi se omogućilo nesmetano praćenje hiljada svakodnevnih promena, bazična bilansna pozicija se raščlanjuje na pojedinačna konta (račune). Konto hronološki prikuplja sva povećanja i smanjenja specifične stavke imovine, obaveza ili kapitala.
- **Struktura i tehnički termini:** Svaki račun ima vizuelnu formu slova „T“ sa dvije strane – lijeva strana je uvek „Duguje“ (Debit), a desna strana je „Potražuje“ (Kredit). Ovi pojmovi označavaju isključivo tehničku stranu knjiženja i nemaju nikakve veze sa kolokvijalnim značenjem duga ili potraživanja.
- **Zlatna pravila knjiženja:** Imovina i rashodi se povećavaju na strani Duguje, a smanjuju na strani Potražuje. Nasuprot tome, obaveze, kapital i prihodi se povećavaju na strani Potražuje, a smanjuju na strani Duguje.
- **Dnevnik vs. Glavna knjiga:** Dnevnik predstavlja strogo hronološki pregled svih poslovnih događaja poređanih po datumima. Glavna knjiga je sistematski pregled u kojem su sve transakcije grupisane po pojedinačnim T-kontima radi utvrđivanja njihovog konačnog stanja (salda).
- **Značaj probnog Bilansa:** Probni Bilans je zbirna lista svih računa iz Glavne knjige. Ukoliko je ukupna suma dugovnih salda jednaka sumi potražnih salda, dokazana je formalna aritmetička ispravnost ciklusa. On ne može otkriti suštinske i sadržajne greške u knjiženju ukoliko su one same po sebi ostale u ravnoteži.
- **Korektivna i zaključna knjiženja:** Na kraju godine sprovode se interna korektivna knjiženja (poput obračuna negotovinskog rashoda amortizacije) kako bi se postigao fer i istinit prikaz troškova poslovanja. Nakon toga, računi prihoda i rashoda se međusobno sučeljavaju i gase, a njihova čista razlika (neto dobit) prenosi se na račun Zadržane dobiti u pasivu Bilansa stanja.

6.10. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Zašto je u praktičnom računovodstvu nemoguće vršiti direktne izmjene u Bilansu stanja nakon svakog poslovnog događaja? Pojasnite koncept prelaska sa jednačine na sistem konta.

2. Formulišite proširenu bilansnu jednačinu i detaljno objasnite zašto se računi prihoda i rashoda smatraju „privremenim potkategorijama kapitala“.
3. Šta u sistemu dvojnog knjigovodstva predstavljaju pojmovi „Duguje“ i „Potražuje“? Zašto je važno odbaciti njihovo intuitivno jezičko značenje?
4. Objasnite računovodstvenu logiku pravila da se nastanak (povećanje) troškova na kontima rashoda knjiži na lijevoj strani – Duguje.
5. Koja je osnovna razlika između Dnevnika i Glavne knjige s obzirom na način na koji strukturiraju informacije o poslovnim transakcijama?
6. Šta potvrđuje aritmetička ravnoteža neusklađenog probnog Bilansa, a koje su njegove suštinske granice (šta ne može otkriti)?
7. Zašto je na kraju godine neophodno sprovesti korektivna knjiženja za amortizaciju poljoprivrednih objekata i mehanizacije? Kako ta transakcija utiče na Bilans uspjeha, a kako na Bilans stanja?
8. Pojasnite svrhu i mehanizam zaključnih knjiženja na dan 31. decembra. Šta se dešava sa privremenim, a šta sa stalnim računima?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Knjiženje transakcija kroz Dnevnik i Glavnu knjigu

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Corn“ d. o. o. započinje novu poslovnu godinu i u svom računovodstvu ima sledeće bazične ekonomske informacije o transakcijama:

1. Dana **1.1.** Preduzeće unosi osnivački ulog vlasnika u ukupnom iznosu od **180.000 KM**: gotovina na računu iznosi 60.000 KM, vrijednost poljoprivrednih objekata (silosa) iznosi 80.000 KM, a vrijednost zemljišta je 40.000 KM.
2. Dana **5.2.** Preduzeće kupuje biološku imovinu (osnovno stado krava) za **20.000 KM**, što je finansirano kratkoročnim agrarnim kreditom.
3. Dana **15.2.** od dobavljača se na odgođeno plaćanje nabavljaju zalihe sjemena, mineralnog đubriva i zaštitnih sredstava u iznosu od **7.000 KM**.
4. Dana **26.5.** sa tekućeg računa se plaća račun eksterne veterinarske stanice i troškovi popravke traktora u iznosu od **1.000 KM**.
5. Dana **3.9.** prodato je gotovih proizvoda (usjeva) u ukupnoj vrijednosti od **5.000 KM**. Kupac (mlin) odmah uplaćuje 3.000 KM na tekući račun, dok za

ostatak od 2.000 KM preduzeće ispostavlja fakturu sa rokom plaćanja od 30 dana.

6. Dana **13.10.** Preduzeće sa svog računa uplaćuje dobavljaču iznos od **3.000 KM** na ime djelimične otplate duga iz transakcije broj 3.
7. Dana **15.12.** državna agencija uplaćuje preduzeću iznos od **10.000 KM** na ime odobrene kapitalne subvencije za kupljenu opremu (proknjižiti po pravilima MRS 20 – odloženi prihod).
8. Dana **31.12.** na osnovu stručne procjene prirasta osnovnog stada prema MRS 41, evidentira se povećanje fer vrijednosti biološke imovine za **4.000 KM**.

Zahtjevi:

1. Sastavite hronološki **Dnevnik** i formulišite precizne stavove za knjiženje za svih 8 transakcija.
2. Otvorite potrebna **T-konta** Glavne knjige, prenesite sve stavke iz Dnevnika i izračunajte konačne salda računa.

Zadatak 2: Sastavljanje probnih Bilansa i sprovođenje korekcija

Koristeći podatke i salda računa dobijene nakon završenog Zadatka 1:

1. Sastavite Neusklađeni probni Bilans na dan 31. decembar i provjerite aritmetičku ravnotežu dugovnog i potražnog prometa.
2. Sprovedite korektivno knjiženje (T9): Na dan 31. decembar obračunajte linearnu godišnju amortizaciju poljoprivrednih objekata (silosa). Početna vrijednost objekata je 80.000 KM, a procijenjeni vijek trajanja je 20 godina. Proknjižite ovaj stav kroz Dnevnik i Glavnu knjigu (uvedite konta Troškovi amortizacije i Ispravka vrijednosti objekata).
3. Sastavite konačni Korigovani (usklađeni) probni Bilans preduzeća.

Zadatak 3: Izrada finalnih izvještaja i zaključak ciklusa

Na osnovu korigovanog probnog Bilansa iz Zadatka 2:

1. Sastavite Bilans uspjeha preduzeća i precizno utvrdite neto rezultat (dobitak) ostvaren u poslovnoj godini.
2. Formulišite zaključni stav u Dnevniku za zatvaranje privremenih konta prihoda i rashoda, te izvršite prenos neto dobiti na račun Zadržana dobit.
3. Sastavite finalni Bilans stanja na dan 31. decembar i dokažite da je osnovna Bilansna ravnoteža (A = O + K) u potpunosti očuvana.

7. STALNA SREDSTVA ZA RAD: NEMATERIJALNA IMOVINA I OSNOVNA SREDSTVA

Ključni pojmovi			
Stalna imovina	Priznavanje imovine	Istorijski trošak	Osnovna sredstva u pripremi
Linearna amortizacija	Degresivna amortizacija	Funkcionalna amortizacija	Obezvređenje imovine
Knjiga inventara	Konačna situacija	Dobici/gubici od prodaje	Koncesije

7.1. Pojam, karakteristike i klasifikacija stalne imovine u poljoprivredi

U prethodnom poglavlju, kroz pregled Kontnog okvira, jasno je da je **Klasa 0** rezervisana za stalnu (dugoročnu, netekuću) imovinu. Za razliku od tekuće imovine (poput sjemena, goriva ili gotovog novca) koja se fizički utroši ili unovči u roku od jedne godine, stalna imovina predstavlja ekonomska sidra poljoprivrednog gazdinstva. To su resursi koji se nabavljaju sa namjerom da služe poslovanju kroz dugi niz godina i ne drže se radi preprodaje u redovnom toku poslovanja.

> **Definicija:**
>
> **Stalna imovina** obuhvata materijalna, nematerijalna i finansijska sredstva koja poljoprivredni subjekt posjeduje ili kontroliše, sa ciljem da ih koristi u procesu proizvodnje proizvoda, pružanja usluga ili iznajmljivanja, a čiji je očekivani vijek upotrebe duži od jedne poslovne godine.[39]

Temeljne karakteristike stalnih sredstava obuhvataju:

- **Dug vijek upotrebe:** Sredstva zadržavaju svoj osnovni fizički oblik tokom više proizvodnih ciklusa.
- **Služe potrebama poslovanja:** Direktno ili indirektno učestvuju u generisanju poslovnih prihoda (npr. traktor kroz obradu zemlje omogućava žetvu i prihode od prodaje pšenice).
- **Postepeno trošenje:** Svoju ekonomsku vrijednost postepeno prenose na gotove proizvode kroz proces amortizacije.

Stalna imovina, koja se vodi unutar Klase 0, podijeljena je na sljedeće četiri grupe sredstava:

1. **Nematerijalna sredstva (Grupa 01):** Prava i dugoročne koristi kojima nedostaje fizička opipljivost. U agrobiznisu su ključne **koncesije** (pravo korišćenja državnog poljoprivrednog zemljišta na 30 ili 50 godina),

[39] Definicija je usklađena sa *Konceptualnim okvirom za finansijsko izvještavanje* (Odbor za međunarodne računovodstvene standarde – IASB) u dijelu koji definiše sredstvo (imovinu) kao resurs pod kontrolom subjekta kao rezultat prošlih događaja iz kojeg se očekuje priliv budućih ekonomskih koristi. Vidjeti, takođe, i *Međunarodni računovodstveni standard 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema (MRS 16)*, paragraf 6, gdje se preciziraju kriterijumi dugoročnosti (korištenje tokom više od jednog perioda) i operativne namjene (proizvodnja, isporuka robe ili administrativne svrhe).

proizvodne kvote, geografska zaštićenost brenda (npr. *Hercegovački med*) i softverske licence za preciznu poljoprivredu.

2. **Nekretnine, postrojenja i oprema (Grupa 02):** Fizički opipljiva stalna sredstva. Ovo je najdominantnija grupa u strukturi aktive tradicionalnih poljoprivrednih preduzeća. Njihov detaljniji prikaz sa primjerima je dat u Tabeli 7.1.

3. **Dugoročni finansijski plasmani (Grupa 03)**: Ova grupa obuhvata finansijska ulaganja za koja se očekuje da će donositi ekonomske koristi u periodu dužem od dvanaest mjeseci. To uključuje kupovinu akcija i udjela u drugim preduzećima, dugoročne zajmove date drugim pravnim licima, ili dugoročne depozite u bankama.[40]

4. **Investicione nekretnine (Grupa 04):** Prema Međunarodnim računovodstvenim standardima, investiciona nekretnina je zemljište ili zgrada (ili dio zgrade) koju vlasnik drži isključivo radi ostvarivanja prihoda od zakupnine (iznajmljivanja) ili radi rasta njene tržišne vrijednosti (kapitalne dobiti), a ne za upotrebu u proizvodnji ili za administrativne svrhe. Ako poljoprivredno preduzeće posjeduje zemljište na kojem sije kukuruz ili objekat u kojem drži mehanizaciju, to su operativna sredstva i vodimo ih na Grupi 02 (MRS 16). Međutim, ako preduzeće kupi komad zemlje na periferiji grada i čeka da mu poraste cijena kako bi ga preprodalo građevinskim investitorima, ili izgradi stambeni objekat koji daje u zakup trećim licima, ta imovina gubi status „sredstva za rad“. Ona se seli na Grupu 04.[41]

5. **Biološka imovina (Grupa 05):** Žive životinje i biljke koje su podvrgnute biološkoj transformaciji (rast, razmnožavanje). Zbog živog karaktera ovih sredstava (biljke i životinje), specifičnih bioloških transformacija i obavezne primjene fer vrijednosti prema MRS 41, ovoj imovini biće posvećeno posebno poglavlje.

---

[40] Ova ulaganja pripadaju sferi korporativnih finansija i finansijskih tržišta. Finansijski plasmani nisu dio svakodnevne poljoprivredne tehnologije i proizvodnje. Dok je traktor (Grupa 02) operativno sredstvo koje direktno stvara prihode kroz rad, akcije u nekoj kompaniji (Grupa 03) su pasivna finansijska investicija čiji računovodstveni tretman zahtijeva poznavanje složenih finansijskih instrumenata, što izlazi iz okvira osnova računovodstva za studente agronomije. Zato se njima nećemo posebno baviti u ovom udžbeniku.

[41] Ova sredstva se ne amortizuju na klasičan način i njihov računovodstveni tretman je specifičan, zbog čega se izučavaju na naprednim nivoima finansijskog računovodstva i nisu predmet ovog udžbenika.

Iako se sva sredstva na ovoj klasi odlikuju dugoročnim karakterom (rok trajanja i korištenja duži od godinu dana), ona se suštinski razlikuju po svojoj ekonomskoj funkciji unutar poljoprivrednog gazdinstva. Fokus ovog poglavlja su sredstva za rad u materijalnom i nematerijalnom obliku. To su resursi koje preduzeće direktno koristi u svojim tekućim operativnim i proizvodnim aktivnostima. Ovdje se razmatra Grupa 01 (Nematerijalna imovina) jer obuhvata softverske licence i koncesije bez kojih je moderna poljoprivredna proizvodnja nezamisliva i ključnu Grupu 02 (Nekretnine, postrojenja i oprema), koja predstavlja materijalnu kičmu gazdinstva (zemljište, silosi, traktori).

Tabela 7.1. *Struktura nekretnina, postrojenja i opreme u poljoprivredi*

Podgrupa konta	Karakteristični primjeri iz oblasti agrara
Zemljište (024)	Oranice, livade, pašnjaci, zemljište pod zasadima.
Građevinski objekti (022)	Farme (staje), silosi za žitarice, plastenici, hangari za mehanizaciju, betonski kanali za navodnjavanje, upravne zgrade.
Postrojenja i oprema (023)	Pogonske mašine (traktori, kombajni), priključci (plugovi, sijačice), stacionarna oprema (muzni roboti, laktofrizi), sistemi za navodnjavanje.
Sredstva u pripremi (027)	Investicije u toku: izgradnja novog silosa, montaža opreme koja još nije puštena u rad.
Avansi za osnovna sredstva (028)	Novac uplaćen unaprijed izvođaču radova ili dobavljaču mehanizacije.

7.2. Zakonodavni okvir za priznavanje i vrednovanje stalne imovine

Evidentiranje i izvještavanje o stalnoj imovini u poljoprivrednoj praksi ne vrši se proizvoljno, već je strogo vođeno **Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS)**, koji su u domaćem zakonodavnom okviru pravno obavezujući za privredna društva i zadruge.[42] Tri standarda[43] čine regulativnu kičmu ovog poglavlja:

1. **MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema:** Ovaj standard propisuje računovodstveni tretman materijalnih stalnih sredstava. On striktno

[42] *Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25). Banja Luka; *Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine* („Službene novine FBiH“, br. 15/21).

[43] Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). (2019). *Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (MSFI) uključujući Međunarodne računovodstvene standarde (MRS)*.

definiše šta čini nabavnu vrijednost, kako se razgraničavaju naknadna ulaganja (investiciono održavanje koje se kapitalizuje naspram tekućeg održavanja koje ide direktno u troškove) i obavezuje subjekt na sistematski obračun amortizacije.

2. **MRS 38 – Nematerijalna imovina:** Primjenjuje se na prava i dugoročne ekonomske koristi bez fizičke supstance (koncesije, softverske licence za pametnu poljoprivredu). Propisuje da se ova imovina amortizuje (vodi pod nazivom *amortizacija/otpis nematerijalne imovine*) tokom ugovorenog perioda trajanja prava.
3. **MRS 36 – Umanjenje vrijednosti imovine:** Zahtijeva provjeru da li je knjigovodstvena vrijednost sredstva prerasla njegovu realnu nadoknadivu vrijednost. Ako je unutrašnja ili spoljna ekonomska kriza (npr. trajni pad cijena žitarica ili fizičko oštećenje silosa) obezvrijedila resurs, MRS 36 nalaže trenutno priznavanje vanrednog rashoda kako se imovina u Bilansu stanja ne bi precjenjivala.

Poveznica sa fundamentalnim računovodstvenim principima

Svaki knjigovodstveni unos na Klasi 0 je operativna manifestacija opštih računovodstvenih načela koja su navedena u Poglavlju 2:

- **Načelo istorijskog troška (Nabavna vrijednost):** Zahtijeva da se ulazni resursi obavezno vrednuju po cijeni njihove stvarne nabavke. To obezbjeđuje objektivnost i provjerljivost računovodstvenih informacija jer iza svake cifre stoji zvanična faktura ili carinska deklaracija (**Načelo objektivnosti).**
- **Načelo uzročnosti (Sučeljavanje prihoda i rashoda – *Matching Principle*):** Nabavka traktora ili izgradnja štale predstavlja ogroman odliv gotovine, ali taj izdatak ne smije postati rashod u godini kupovine. To bi vještački prikazalo ogroman gubitak u toj godini, dok bi naredne godine izgledale nerealno profitabilne. Kroz amortizaciju, MRS 16 nalaže da se taj kapitalizovani trošak postepeno „pušta“ u Bilans uspjeha, prateći ritam u kojem to sredstvo pomaže stvaranju prihoda.
- **Načelo opreznosti:** Zahtijeva da se imovina ne smije precjenjivati, a obaveze i rashodi potcjenjivati. Ako traktor na tržištu ili kroz rad ne može zaraditi svoju knjigovodstvenu vrijednost, primjenom MRS 36 i priznavanjem obezvređenja mi sprovodimo ovo zlatno načelo.

- **Načelo kontinuiteta poslovanja (*Going Concern*):** Razvrstavanje imovine na stalnu (Klasa 0) i tekuću (Klasa 1) ima smisla samo ako pretpostavljamo da će poljoprivredno preduzeće poslovati u nedogled. Da planiramo likvidaciju farme u narednih nekoliko mjeseci, sva sredstva bi izgubila status „stalnih" i morala bi biti vrednovana po trenutnim, često bagatelnim likvidacionim (prodajnim) cijenama.

7.3. Priznavanje i početno vrednovanje imovine

Da bi se neki izdatak na farmi mogao proknjižiti kao dugoročna imovina (kapitalizovati u Bilansu stanja), a ne kao tekući trošak (u Bilansu uspjeha), moraju biti ispunjena dva kumulativna kriterijuma:

1. **Izvjesnost budućih ekonomskih koristi:** Sigurno je da će sredstvo doprinijeti prilivu novca ili smanjenju troškova (npr. sistem „kap po kap" povećava prinos i smanjuje potrošnju vode).
2. **Pouzdanost mjerenja:** Sredstvo mora imati jasnu ekonomsku vrijednost koja se dokazuje vjerodostojnom knjigovodstvenom ispravom (faktura, ugovor).

7.3.1 Princip istorijskog troška (Nabavna vrijednost)

Inicijalno vrednovanje stalnih sredstava zasniva se na principu **istorijskog troška**. To znači da se sredstvo unosi u knjige po vrijednosti svih opravdanih i neophodnih izdataka nastalih da bi se to sredstvo dovelo u stanje spremno za funkcionalnu upotrebu.[44]

Nabavna vrijednost (NV) = Fakturna cijena dobavljača + Zavisni troškovi nabavke

[44] Prema MRS 16, stav 16, nabavna vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme obuhvata: (a) njegovu kupovnu cijenu, uključujući uvozne dažbine i nepovratne poreze, nakon odbitka trgovačkih popusta i rabata; (b) sve troškove koji se direktno mogu pripisati dovođenju sredstva na lokaciju i u uslove neophodne da bi ono bilo sposobno za rad. Ovdje su obično uključeni troškovi poput: transporta, carina, montaže i sl.

⚠ **VAŽNA NAPOMENA:**

Ako kupite traktor za 50.000 KM, a prevoz do farme platite 2.000 KM, u Bilans stanja ne knjižite traktor u vrijednosti od 50.000 KM i trošak prevoza od 2.000 KM. Kompletan iznos od 52.000 KM predstavlja nabavnu vrijednost traktora, jer bez prevoza traktor ne bi bio na farmi i ne bi mogao služiti poslovanju.

7.4. Amortizacija osnovnih sredstava

Osnovna sredstva (osim zemljišta, koje ima neograničen vijek trajanja i ne amortizuje se) starenjem i upotrebom gube svoju vrijednost. Ta alokacija nabavne vrijednosti na troškove tokom procijenjenog vijeka upotrebe naziva se **amortizacija**.

Da bi se obračunala amortizacija, potrebna su četiri elementa:

1. **Nabavna vrijednost (NV):** Početna knjigovodstvena vrijednost.
2. **Korisni vijek upotrebe:** Period (u godinama) ili obim učinka (u satima, hektarima) u kojem menadžment očekuje da koristi sredstvo.
3. **Rezidualna (ostatak) vrijednost (RV):** Procijenjeni iznos koji bi gazdinstvo moglo dobiti prodajom sredstva na kraju njegovog vijeka upotrebe (umanjen za troškove prodaje).
4. **Metoda amortizacije:** Izabrani model raspodjele troška.

Za uporednu analizu koristiće se jedan fiktivni primjer:

PPG nabavlja žitni kombajn čija je nabavna vrijednost 170.000 KM. Korisni vijek upotrebe je procijenjen na 8 godina, a očekivani fizički učinak je ukupno 2.000 hektara (ha) žetve. Rezidualna vrijednost (vrijednost starog gvožđa) iznosi 10.000 KM. Osnovica za otpis (NV – RV) iznosi 160.000 KM (170.000 KM – 10.000 KM).

7.4.1 Linearna (vremenska) metoda

Linearna metoda podrazumijeva ravnomjerno trošenje sredstva kroz vrijeme. To znači da je godišnji trošak amortizacije fiksni i identičan u svakoj godini, tokom vijeka upotrebe sredstva. Godišnji trošak amortizacije, prema ovoj metodi, izračunava se na sljedeći način:

$$\text{Godišnja stopa amortizacije} = \frac{100\%}{\text{Vijek upotrebe}} = \frac{100\%}{8} = 12{,}5\%$$

7.4.2 Degresivna metoda (Metoda opadajućeg salda)

Degresivna metoda polazi od pretpostavke da imovina najviše gubi na vrijednosti u prvim godinama, te da su tada troškovi održavanja minimalni. Najčešći model je **metoda dvostruke linearne stope**, gdje se fiksna stopa (u našem slučaju $12{,}5\% \cdot 2 = 25\%$) primjenjuje na neotpisani ostatak (sadašnju knjigovodstvenu vrijednost) na početku svake godine.

Tabela 7.2. *Plan degresivnog otpisa žitnog kombajna (u KM)*

God.	Osnovica (KV na početku godine)	Stopa	Godišnji trošak amortizacije	Akumulirana ispravka vrijednosti	Konačna KV
1.	170.000	25%	42.500	42.500	127.500
2.	127.500	25%	31.875	74.375	95.625
3.	95.625	25%	23.906,25	98.281,25	71.718,75
4.	71.718,75	25%	17.929,69	116.210,94	53.789,06
5.	53.789,06	25%	13.447,26	129.658,20	40.341,80
6.	40.341,80	25%	10.085,45	139.743,65	30.256,35
7.	30.256,35	25%	7.564,09	147.307,74	22.692,26
8.	22.692	—	12.692 [45]	160.000	10.000 (Rezidualna)

[45] Zašto vršimo korekciju u osmoj godini? Ako bismo mehanički primijenili pravilo i u osmoj godini pomnožili 22.692,26 KM · 25%, dobili bismo trošak amortizacije od 5.673,06 KM. U tom slučaju, knjigovodstvena vrijednost na kraju osme godine iznosila bi 17.019,20 KM. To bi značilo da nismo uspjeli da otpišemo kombajn do njegove procijenjene rezidualne vrijednosti (10.000 KM) i računski bismo morali nastaviti otpis u 9, 10. i daljim godinama, idući u matematičku beskonačnost. Da bi se ovaj problem riješio u računovodstvenoj praksi, u posljednjoj godini korisnog vijeka upotrebe stopa od 25% se suspenduje. Trošak amortizacije se dobija čistim matematičkim izravnanjem: od knjigovodstvene vrijednosti na početku te godine (22.692,26 KM) oduzme se ciljana rezidualna vrijednost (10.000 KM), što nam daje tačan finalni trošak od 12.692,26 KM. Time se ukupna akumulirana amortizacija zaključuje na tačno 160.000 KM, a kombajn ostaje u Bilansu stanja zapisan po svojoj rezidualnoj vrijednosti.

7.4.3 Funkcionalna metoda (Metoda prema učinku)

Funkcionalna metoda se smatra ekonomski najpravednijom metodom u poljoprivredi jer direktno sprovodi računovodstveni princip sučeljavanja prihoda i rashoda. Ako je godina sušna, grad uništi usjeve ili kombajn stoji zbog nedostatka posla – nema ostvarenog učinka, pa nema ni troška amortizacije. U ovoj metodi se najprije utvrđuje jedinični trošak amortizacije (npr. po jedinici obradive površine – ha), a zatim se taj trošak množi sa učinkom u datoj godini (stvarno obrađenom površinom u ha).

$$\text{Trošak amortizacije po jedinici (KM/ha)} = \frac{\text{NV} - \text{RV}}{\text{Ukupni procijenjeni učinak}} = \frac{160.000\ \text{KM}}{2.000\ \text{ha}}$$
$$= 80\ \text{KM po požnjevenom hektaru}$$

Ako kombajn u prvoj godini požnje 300 ha, trošak iznosi 24.000 KM (300 ha · 80 KM/ha). Ako u sedmoj godini požnje samo 100 ha, trošak je 8.000 KM (100 ha · 80 KM/ha).

7.5. Tehnika knjiženja poslovnih promjena na stalnim sredstvima

U savremenoj praksi, analitička evidencija osnovnih sredstava vodi se isključivo u tabelarnoj formi, u vidu **Konto kartica** unutar računovodstvenih softvera (ERP sistema). U nastavku će biti prikazana operativna logika knjiženja kroz tipične i najvažnije poslovne događaje u agrobiznisu.

7.5.1 Evidentiranje nematerijalne imovine (Nabavka i amortizacija)

Nematerijalna imovina u poljoprivredi prvenstveno obuhvata koncesije za državno zemljište, softverske licence za preciznu poljoprivredu (GPS navođenje) i proizvodne kvote. Baš kao i kod materijalnih sredstava, troškovi nabavke se najprije akumuliraju na prelaznom kontu pripreme (**Grupa 01**), a zatim se aktiviraju i postepeno otpisuju (amortizuju).

Primjer 1: Kupovina licence

Poljoprivredno preduzeće kupuje petogodišnju licencu za specijalizovani softver koji upravlja GPS sistemima na traktorima i optimizuje bacanje mineralnog đubriva na parcelama.

- Dana **15.1.** primljena faktura dobavljača za licencu softvera na iznos od **15.000 KM**.
- Dana **18.1.** izvršena uplata programerskoj kući za instalaciju i kalibraciju softvera na računarima u traktorima: **1.000 KM**.
- Dana **20.1.** softver je pušten u rad (aktiviran) sa procijenjenim vijekom trajanja od 5 godina (linearna stopa amortizacije iznosi 20%).
- Dana **31.12.** obračunata je amortizacija (linearna metoda, stopa od 20%).

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
15.01.	Nematerijalna imovina u pripremi	0170	15.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		15.000
	Faktura br. 44 za licencu agro-softvera			
18.01.	Nematerijalna imovina u pripremi	0170	1.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		1.000
	Faktura br. 12 za instalaciju i kalibraciju			
20.01.	Licence, patenti i ostala prava	0120	16.000	
	Nematerijalna imovina u pripremi	0170		16.000
	Po fakturi br. 12 za montažu pumpi			
31.12.	Troškovi amortizacije nematerijalne imovine	5410	3.200	
	Ispravka vrijednosti licenci i prava	0129		3.200
	Godišnji obračun amortizacije: 16.000 KM · 20%			

Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi:

Konto: 0120 – Licence, patenti i ostala prava (Agro-softver) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
20.01.	Aktivacija petogodišnje licence / Zapisnik br. 4	16.000		16.000

31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	16.000	-	16.000

Konto: 0129 – Ispravka vrijednosti licenci (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Redovni godišnji otpis / Amortizacioni nalog br. 1	-	3.200	3.200
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	3.200	3.200

Napomena za studente:

Obratite pažnju da softver na analitičkoj kartici konta imovine (Konto 0120) zadržava punu nabavnu vrijednost od 16.000 KM. Trošak amortizacije od 3.200 KM se softverski ne oduzima direktno sa ovog računa, već se evidentira na posebnom kontraaktivnom kontu **0129 – Ispravka vrijednosti licenci**. Na taj način menadžment u svakom trenutku vidi i istorijsku nabavnu vrijednost softvera i ukupni iznos do sada proknjiženog troška u Bilansu uspjeha.

7.5.2 Nabavka osnovnih sredstava kupovinom na eksternom tržištu

Kada poljoprivredno gazdinstvo nabavlja nekretnine, postrojenja i opremu putem kupovine na eksternom tržištu, **knjigovodstveno evidentiranje te nabavke obavezno se odvija kroz dvije sukcesivne faze**:

1. **Faza akumulacije (pribavljanja):** Sakupljanje svih zavisnih troškova na prelaznom računu pripreme.
2. **Faza aktiviranja (stavljanja u upotrebu):** Prenos ukupne nabavne vrijednosti na račun sredstva u upotrebi.

Zašto koristimo prelazni konto pripreme (Konto 027)?

U poljoprivrednoj praksi, proces nabavke osnovnog sredstva rijetko kada počinje i završava se istim dokumentom ili u istom danu. Između momenta kada od dobavljača preuzmete mašinu i momenta kada ona zaista počne da radi na njivi, često prođe nekoliko dana i nastane više pratećih izdataka (faktura prevoznika, carina, montaža, probni rad).

Da bismo ispoštovali **načelo istorijskog troška**, mi ne smijemo traktor ili sistem za navodnjavanje odmah proknjižiti na račun osnovnih sredstava u upotrebi (npr. Konto 023) čim stigne prva faktura za samu mašinu. Ako bismo to uradili, prekršili bismo računovodstvenu logiku iz dva ključna razloga:

- **Nepotpuna vrijednost imovine:** Račun imovine u upotrebi prikazivao bi manju vrijednost od stvarne sve dok ne stignu i ne proknjiže se fakture za prevoz ili montažu.
- **Preuranjena amortizacija:** Prema standardu MRS 16, amortizacija sredstva počinje tek kada je ono *spremno za upotrebu* (locirano i montirano). Ako nerealizovano sredstvo stavimo na konto upotrebe, sistem bi mogao automatski početi da obračunava troškove amortizacije za mašinu koja još uvijek leži rastavljena u dijelovima na dvorištu farme.

Zbog toga računovodstvo uvodi **Konto 027 – Osnovna sredstva u pripremi** (i analogni konto 017 za nematerijalnu imovinu). Njegova jedina svrha je da na svojoj dugovnoj strani „čeka“ i sakuplja sve pojedinačne, opravdane troškove dok god nabavka traje.

Tek onog momenta kada komisija potpiše *Zapisnik o aktiviranju* (potvrdu da je sredstvo montirano, testirano i sposobno za rad), prelazni konto ispunjava svoju svrhu. On se tada odobrava (potražuje) za ukupan sakupljeni iznos i u tom sekundu se „gasi“ (saldo se svodi na nulu), a čista, kompletirana nabavna vrijednost se seli na dugovnu stranu konta osnovnih sredstava u upotrebi.

Primjer 2: PPG kupuje sistem za navodnjavanje.

- Dana 1.5. primljena faktura dobavljača za opremu: 20.000 KM.
- Dana 3.5. primljena faktura prevoznika za transport do parcele: 3.000 KM.
- Dana 4.5. primljena faktura servisa za montažu i puštanje u rad: 1.000 KM.
- Dana 5.5. komisijskim zapisnikom sistem je aktiviran (ukupna NV = 24.000 KM).

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.05.	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema	0270	20.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		20.000
	Po fakturi br. 104 za nabavku sistema			
03.05.	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema	0270	3.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		3.000
	Po fakturi br. 89 za prevoz sistema			
04.05.	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema	0270	1.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		1.000
	Po fakturi br. 12 za montažu pumpi			
05.05.	Postrojenja i oprema – Sistemi za navodnjavanje	0234	24.000	
	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema			24.000
	Zapisnik o aktiviranju i puštanju u rad			

Pogledajmo kako izgleda računarska **Analitička kartica konta 0270**. Primijetite primjenu matematičkih predznaka softvera: za aktivna konta imovine strana Duguje ima predznak (+), a strana Potražuje predznak (-).

Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi:

Konto: 0270 – Osnovna sredstva u pripremi (Oprema) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.05.	Nabavka sistema / Faktura dobavljača br. 104	20.000		20.000
03.05.	Transport do parcele / Faktura prevoznika br. 89	3.000		23.000
04.05.	Montaža i testiranje / Faktura servisa br. 12	1.000		24.000
05.05.	Stavljanje u upotrebu / Komisijski zapisnik br. 1		24.000	-
05.05.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	24.000	24.000	-

Konto: 0234 – Postrojenja i oprema - Sistemi za navodnjavanje (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
05.05.	Stavljanje u upotrebu / Komisijski zapisnik br. 1	24.000		24.000
05.05.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	24.000	-	24.000

7.5.3 Izgradnja građevinskih objekata u tuđoj režiji (Investicije)

Kada se gradi objekat (npr. silos), proces traje duže, a izvođač radova šalje privremene (periodične) situacije sa kalkulacijom trenutnih troškova i konačnu situaciju koja obuhvata kalkulaciju ukupnih troškova izgradnje. Finansijska konstrukcija se često zatvara uz prethodnu isplatu avansa.

Primjer 3: PPG gradi silos za žitarice.

- Dana 1.7. sa tekućeg računa preneseno 100.000 KM na namjenski račun za investicije (u skladu sa predračunom za radove).
- Dana 2.7. isplaćen avans izvođaču radova u iznosu od 25% (25.000 KM).
- Dana 20.7. primljena prva privremena situacija od izvođača „Silos-Mont“ za grube građevinske radove: 60.000 KM.
- Dana 23.7. isplaćena prva situacija uz obavezno „prebijanje“ (zatvaranje) uplaćenog avansa (ostatak od 35.000 KM plaćen u novcu).
- Dana 10.8. primljena konačna situacija za završne radove i opremanje silosa: 40.000 KM.
- Dana 12.8. sa namjenskog računa isplaćen ostatak duga po konačnoj situaciji.
- Dana 15.8. zgrada silosa je u potpunosti završena i aktivirana.

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.07.	Izdvojena novčana sredstva za investicije	2411	100.000	
	Tekući račun (Žiro račun u banci)	2410		100.000
	Izvod banke: prenos novca na namjenski račun			
02.07.	Avansi za nekretnine, postrojenja i opremu	0280	25.000	
	Izdvojena novčana sredstva za investicije	2411		25.000

	Izvod banke: uplata avansa 25% izvođaču			
Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
20.07.	Osnovna sredstva u pripremi – Građevinski objekti	0271	60.000	
	Obaveze prema izvođačima radova	4321		60.000
	Prijem prve privremene situacije od Silos-Mont			
23.07.	Obaveze prema izvođačima radova	4321	60.000	
	Avansi za nekretnine, postrojenja i opremu	0280		25.000
	Izdvojena novčana sredstva za investicije	2411		35.000
	Izvod banke i obračun: zatvaranje avansa i doplata razlike			
10.08.	Osnovna sredstva u pripremi – Građevinski objekti	0271	40.000	
	Obaveze prema izvođačima radova	4321		40.000
	Prijem konačne situacije za završetak silosa			
12.08.	Obaveze prema izvođačima radova	4321	40.000	
	Izdvojena novčana sredstva za investicije	2411		40.000
	Izvod banke: isplata konačne situacije			
15.08.	Građevinski objekti - Silosi i skladišta	0211	100.000	
	Osnovna sredstva u pripremi – Građevinski objekti	0271		100.000
	Zapisnik o prijemu i aktiviranju građevinskog objekta			

Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi:

Konto: 0271 – Osnovna sredstva u pripremi (Građ. objekti) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
20.07.	Prijem prve privremene situacije / Faktura br. 12-SM	60.000		60.000
10.08.	Prijem konačne situacije (završetak radova) / Faktura br. 18-SM	40.000		100.000
15.08.	Završetak izgradnje i stavljanje u funkciju / Zapisnik br. 1		100.000	-
15.08.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	100.000	100.000	-

Konto: 0234 – Postrojenja i oprema - Sistemi za navodnjavanje (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
15.08.	Stavljanje u upotrebu / Komisijski zapisnik br. 1	100.000		100.000
05.05.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	100.000	-	100.000

Konto: 2411 – Izdvojena novčana sredstva za investicije (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.07.	Prenos sa redovnog TKR / Izvod banke br. 80	100.000		100.000
02.07.	Isplata avansa izvođaču (25%) / *Izvod banke br. 81*		25.000	75.000
23.07.	Isplata prve situacije po odbitku avansa / *Izvod banke br. 88*		35.000	40.000
12.08.	Isplata duga po konačnoj situaciji / *Izvod banke br. 95*		40.000	-
12.08.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	100.000	100.000	-

Analiza suprotne logike kretanja salda na kontima 0271 i 2411

1. **Obrnuti ritam knjiženja (Dokumenti naspram Novca):**

Možete primijetiti da dani kada raste vrijednost silosa u pripremi (**0271**) jesu dani kada se na računu novčanih sredstava (**2411**) ne dešava apsolutno ništa (20. jula i 10. avgusta). Razlog je u tome što prijem fakture (situacije) evidentira isključivo građevinski napredak i nastanak obaveze, a ne sam odliv novca.

2. **Ritam pražnjenja računa:**

Nasuprot kontu pripreme koji se postepeno puni od nule do 100.000 KM, ovaj investicioni račun se 1. jula jednokratno puni u punom iznosu zatvorene finansijske konstrukcije (100.000 KM), a zatim se kroz sukcesivne isplate (avans, doplatu prve situacije i konačnu isplatu) postepeno prazni.

3. **Zatvaranje računa na nulu:**
Nakon 12. avgusta, kada je građevinskoj firmi isplaćena i posljednja marka, saldo na kontu 2411 postaje tačno nula, što menadžeru signalizira da je finansijska konstrukcija prema izvođaču radova u potpunosti namirena i zatvorena. Čin samog aktiviranja objekta (15. avgusta) više nema nikakve finansijske veze sa ovim računom.

7.5.4 Tekuće i investiciono održavanje osnovnih sredstava

Nakon što se osnovno sredstvo aktivira i počne koristiti, ono tokom svog vijeka upotrebe zahtijeva stalna tehnička ulaganja. Prema **MRS 16**, svi naknadni izdaci na već postojećim nekretninama, postrojenjima i opremi moraju se strogo podijeliti na dvije kategorije, u zavisnosti od njihovog ekonomskog efekta[46]:

1. Tekuće održavanje (Troškovi perioda)

Obuhvata svakodnevne, rutinske izdatke čija je jedina svrha **održavanje sredstva u ispravnom radnom stanju** i očuvanje njegovih postojećih performansi. U **ekonomskom smislu**, ovi izdaci ne povećavaju kapacitet, ne produžavaju vijek trajanja, niti poboljšavaju efikasnost sredstva iznad nivoa koji je procijenjen prilikom nabavke. Iz toga razloga, ova ulaganja se u **računovodstvu** knjiže direktno kao **rashod tekućeg perioda** na Klasi 5 (Troškovi materijala i eksternih usluga) i momentalno umanjuju dobitak tekuće godine u Bilansu uspjeha.

Primjeri u poljoprivredi obuhvataju*:* Zamjena ulja i filtera na traktoru, krpljenje gume na prikolici, krečenje unutrašnjosti staje, zamjena dotrajalog kaiša na kombajnu...

[46] Vidjeti detaljnije u: *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja za mala i srednja preduzeća (MSFI za MSP)*, Odjeljak 17 – *Nekretnine, postrojenja i oprema*, stavovi 17.5 i 17.6, gdje se precizira tretman naknadnih izdataka.

2. Investiciono održavanje / Rekonstrukcija (Kapitalizacija u imovinu)

Obuhvata značajnija tehnička ulaganja koja dovode do **poboljšanja performansi ili produženja korisnog vijeka upotrebe** osnovnog sredstva. U **ekonomskom smislu**, ovaj izdatak unosi novu ekonomsku snagu u preduzeće – sredstvo nakon rekonstrukcije može da proizvede više, radi brže, troši manje resursa ili će se umjesto planiranih 5 godina koristiti npr. 8 godina. Zbog toga je i **računovodstveni tretman** potpuno drugačiji. Ovi izdaci se **kapitalizuju**, što znači da povećavaju sadašnju vrijednost samog osnovnog sredstva u Bilansu stanja. Baš kao i kod same nabavke, troškovi se najprije akumuliraju na prelaznom kontu pripreme (Konto 027), a nakon završetka radova prenose se na konto imovine u upotrebi (Konto 023), nakon čega se pravi novi, korigovani plan amortizacije za preostale godine.

Primjeri u poljoprivredi obuhvataju*:* Generalni remont (kapitalna reparacija) motora traktora nakon čega mu se vijek produžava za 5 godina, ugradnja sistema za automatsko GPS vođenje na stari kombajn, rekonstrukcija klasične staje u potpuno automatizovanu farmu sa muznim robotima.

Primjer 4: Tekuće i investiciono održavanje

Poljoprivredno preduzeće posjeduje dostavni kamion za razvoz voća. Tokom jula, na kamionu su izvršene dvije tehničke intervencije:

1. Dana **12.7.** zbog redovnog habanja, u servisu su zamijenjene kočione pločice i sipano je novo motorno ulje. Primljena je faktura servisa na iznos od **500 KM**.
2. Dana **25.7.** na kamionu je izvršena kompletna rekonstrukcija tovarnog prostora – ugrađena je rashladna komora (hladnjača) koja omogućava transport osjetljivog bobičastog voća na veće udaljenosti, čime je kamionu drastično povećana ekonomska funkcija. Primljena je faktura izvođača radova na iznos od **8.000 KM**. Radovi su završeni i rashladna komora je stavljena u funkciju 28. jula.

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
12.07.	Troškovi održavanja i opravki	5130	500	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		500
	Faktura br. 412 za zamjenu ulja i kočnica – tekuće održavanje			

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
25.07.	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema	0270	8.000	
	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320		8.000
	Faktura br. 77 za ugradnju rashladne komore – investiciono ulaganje			
28.07.	Postrojenja i oprema – Transportna sredstva	0232	8.000	
	Osnovna sredstva u pripremi – Oprema	0270		8.000
	Zapisnik o završetku rekonstrukcije i povećanju NV kamiona			

Pogledajmo kako ova promjena utiče na vrijednost samog kamiona u knjigama. Pretpostavimo da je početna nabavna vrijednost kamiona bila 40.000 KM.

Evidentiranje promjena u Glavnoj knjizi:

Konto: 0232 – Transportna sredstva (Dostavni kamion) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje na početku godine			40.000
28.07.	Aktivacija rashladne komore / *Zapisnik br. 14*	8.000		48.000
15.08.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	8.000	-	48.000

Analiza efekata knjiženja

1. **Zašto izdatak od 12. jula nije unesen u karticu kamiona?**

Računovodstveni softver je iznos od 500 KM momentalno usmjerio u Bilans uspjeha (Konto 5130) jer je to čisti operativni trošak poslovanja. Vrijednost samog kamiona u Bilansu stanja je ostala nepromijenjena (40.000 KM) jer auto-servis nije stvorio novu vrijednost, već je samo vratio kamion u bezbjedno radno stanje.

2. **Efekat kapitalizacije (28. jula):**

Ugradnja hladnjače je investiciono održavanje koje je proputovalo kroz konto pripreme **0270** i trajno povećalo nabavnu vrijednost kamiona na **48.000 KM**. Od ovog momenta, poljoprivredno gazdinstvo u svojoj aktivi ima vrednije i moćnije vozilo, a budući troškovi amortizacije će se obračunavati na osnovu ove nove, uvećane osnovice.

7.5.5 Otuđenje osnovnih sredstava: Prodaja i utvrđivanje rezultata

Prilikom prodaje osnovnog sredstva, potrebno je istovremeno izvršiti tri računovodstvena koraka:

1. **Isknjižiti sredstvo** iz aktive po punoj nabavnoj vrijednosti (NV potražuje).
2. **Ugasiti (isknjižiti) akumuliranu amortizaciju** tog sredstva koja se do tada skupljala na korektivnom kontu ispravke vrijednosti (IV duguje).
3. **Zadužiti kupca** za ugovorenu prodajnu cijenu (Kupci duguju).

Razlika koja se pojavi između prodajne cijene i sadašnje knjigovodstvene vrijednosti ($KV = NV - IV$) predstavlja finansijski rezultat: **Dobitak** (Konto 67x) ili **Gubitak** (Konto 57x) od prodaje imovine.

Primjer 5: Prodaja sa dobitkom/gubitkom

Dana 21. decembra PPG prodaje polovni traktor čija je $NV = 120.000$ KM, a do tada proknjižena akumulirana amortizacija $IV = 80.000$ KM (Sadašnja knjigovodstvena vrijednost $KV = 40.000$ KM). Traktor je prodat lokalnom farmeru za 50.000 KM, što znači da je PPG ostvarilo dobitak od prodaje traktora u iznosu od 10.000 KM (50.000 KM – 40.000 KM).

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
21.12.	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010	50.000	
	Ispravka vrijednosti opreme (Akum. amortizacija)	0239	80.000	
	Postrojenja i oprema – Poljoprivredne mašine	0230		120.000
	Dobici od prodaje nekretnina, postrojenja i opreme	6700		10.000
	Faktura br. 15 za prodaju traktora i isknjižavanje iz imovine			

Da je traktor prodat za 30.000 KM, razlika od 10.000 KM bi se knjižila na dugovnu stranu, na konto 5700 – Gubici od prodaje nekretnina, postrojenja i opreme.

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
21.12.	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010	30.000	
	Ispravka vrijednosti opreme (Akum. amortizacija)	0239	80.000	
	Gubici od prodaje nekretnina, postrojenja i opreme	5700	10.000	
	Postrojenja i oprema – Poljoprivredne mašine	2410		120.000
	Faktura br. 15 za prodaju traktora i isknjižavanje iz imovine			

7.5.6 Rashodovanje (Otpis) i vanredni događaji

Tokom dugogodišnjeg rada na poljoprivrednom gazdinstvu, mehanizacija, oprema i objekti neminovno dolaze do kraja svog ekonomskog i fizičkog vijeka. Kada sredstvo postane trajno neupotrebljivo, sprovodi se postupak koji se naziva **rashodovanje**.

> **Definicija:**
>
> **Rashodovanje (likvidacija) osnovnih sredstava** predstavlja formalno-pravni i računovodstveni postupak trajnog isključivanja sredstva iz upotrebe i njegovog uklanjanja iz računovodstvene evidencije (aktive) preduzeća, usljed potpunog fizičkog trošenja, ekonomske zastarjelosti ili nepopravljivog oštećenja.

Iako se mašina ili priključak mogu pokvariti u bilo kom momentu tokom godine, knjigovodstveno evidentiranje rashodovanja se u praksi najčešće pokreće na osnovu **redovnog godišnjeg popisa imovine i obaveza** na dan 31. decembra.[47] Veza između popisa i rashodovanja odvija se kroz strogo regulisan sukcesivni lanac koraka:

1. **Komisijska konstatacija na terenu:** Tokom decembra, popisna komisija

[47] *Pravilnik o načinu i postupku provođenja popisa imovine i obaveza i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 45/16, 113/21); *Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine* („Službene novine Federacije BiH“, br. 15/21).

obilazi sve parcele, štale i skladišta, vršeći fizički pregled imovine. Kada komisija na terenu uoči, na primjer stari raspršivač koji je potpuno zarđao i više se ne može popraviti, ona ga u *Popisnoj listi* ne vodi kao operativno sredstvo, već u koloni Napomena zvanično konstatuje da je sredstvo predloženo za otpis i rashodovanje.

2. **Sastavljanje Zapisnika sa predlogom za otpis:** Nakon završenog brojanja, popisna komisija sastavlja *Zapisnik o popisu* u kojem menadžmentu podnosi specifikaciju svih sredstava koja su izgubila upotrebnu vrijednost.
3. **Upravljačka Odluka o rashodovanju:** Na osnovu predloga komisije, organ upravljanja (direktor, upravni odbor preduzeća ili vlasnik PPG-a) donosi zvaničnu pravnu **Odluku o rashodovanju i otpisu**. Ova odluka je ključna knjigovodstvena isprava. Bez nje, računovođa ne smije samoinicijativno da izbriše nijedno sredstvo iz Glavne knjige, bez obzira na njegovo fizičko stanje na terenu.
4. **Knjigovodstveno isknjižavanje:** Tek kada Odluka uprave stigne u računovodstvo, pristupa se sprovođenju naloga za knjiženje i uklanjanju sredstva iz Knjige osnovnih sredstava (inventara) i analitičke evidencije.

Kada se primjenjuje Odluka o rashodovanju donijeta nakon popisa, računovodstvo se može susresti sa dva različita slučaja, u zavisnosti od toga da li je sredstvo do tog dana otplaćeno (amortizovano) kroz troškove:

A. **Sredstvo je u potpunosti amortizovano ($KV = 0$):** Sredstvo je kroz godine rada u potpunosti prenijelo svoju vrijednost na rashode, pa mu je sadašnja knjigovodstvena vrijednost jednaka nuli. Knjiženje je ovdje čisto tehničko gašenje računa: konto ispravke vrijednosti se zadužuje, a konto opreme odobrava za puni iznos nabavne vrijednosti. Nema nikakvog uticaja na rezultat u Bilansu uspjeha.

B. **Sredstvo NIJE u potpunosti amortizovano ($KV > 0$):** Sredstvo se rashoduje prije nego što je planirano (npr. traktor je doživio nepopravljivu havariju u polju nakon samo 4 godine rada, umjesto planiranih 10). U tom slučaju, njegova preostala, neotpisana vrijednost ($KV = NV - IV$) predstavlja direktan vanredni gubitak za preduzeće i knjiži se na teret konta **Gubici od rashodovanja osnovnih sredstava** (Klasa 5), direktno umanjujući profit tekuće godine.

Primjer 6: Rashodovanje mehanizacije nakon popisa

Tokom redovnog godišnjeg popisa, na dan 31. decembar, popisna komisija je na osnovu tehničkog pregleda predložila za otpis dva priključka koja su trajno van funkcije. Upravni odbor preduzeća je prihvatio izvještaj i donio pravnu Odluku o rashodovanju:

- **Scenario A (Potpuno amortizovano sredstvo):** Rashoduje se traktorska freza čija je nabavna vrijednost (NV) iznosila 300.000 KM, a koja je kroz godine rada u potpunosti otpisana, pa njena akumulirana ispravka vrijednosti (IV) iznosi tačno 300.000 KM ($KV = 0$ KM).
- **Scenario B (Djelimično amortizovano sredstvo):** Rashoduje se berač voća koji je pretrpio tešku mehaničku havariju. Prema knjigama, njegova nabavna vrijednost (NV) iznosila je 500.000 KM, dok proknjižena akumulirana ispravka vrijednosti (IV) iznosi 450.000 KM. Sadašnja knjigovodstvena vrijednost (neotpisani ostatak) iznosi 50.000 KM.

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.12.	Ispravka vrijednosti opreme	0239	300.000	
	Postrojenja i oprema – Poljoprivredne mašine	0230		300.000
	Scenario A: Rashodovanje u cijelosti amortizovane traktorske freze			
31.12.	Ispravka vrijednosti opreme	0239	450.000	
	Gubici od rashodovanja osnovnih sredstava	5701	50.000	
	Postrojenja i oprema – Poljoprivredne mašine	0230		500.000
	Scenario B: Rashodovanje djelimično amortizovanog berača voća			

Analiza efekata knjiženja

☞ Budući da je freza bila u potpunosti otpisana (KV = 0 KM), njena ekonomska vrijednost je već ranije, kroz redovnu godišnju amortizaciju prethodnih godina, postepeno prenesena u Bilans uspjeha. Čin njenog fizičkog bacanja u staro gvožđe predstavlja samo tehničko čišćenje knjiga (isknjižavanje NV i IV sa računa aktive) i ne stvara nikakav novi trošak u tekućoj godini.

☞ Kod berača voća koji je uništen u havariji, preostalih 50.000 KM predstavlja ekonomski resurs koji je preduzeće izgubilo prije nego što ga je uspjelo „potrošiti“ kroz redovan rad. Zato ovaj iznos softver trenutno knjiži na stranu Duguje konta 5701. Ovaj iznos ulazi u Bilans uspjeha kao direktan vanredni rashod i za tačno 50.000 KM umanjuje neto dobitak koji je preduzeće ostvarilo te godine od prodaje svojih poljoprivrednih proizvoda

Kada popisna komisija prebroji imovinu na dan 31. decembra i zvanično konstatuje manjak, **uprava preduzeća ili vlasnik gazdinstva mora donijeti posebnu Odluku o postupanju sa manjkom**, koja se može kretati u dva pravna pravca:

1. **Manjak pada na teret preduzeća (PPG-a):** Primenjuje se kada se ne može utvrditi krivica zaposlenih (npr. krađa od strane nepoznatog počinioca podnesena policiji) ili se radi o višoj sili. U ovom slučaju, neotpisana knjigovodstvena vrijednost sredstva predstavlja **čisti vanredni rashod** perioda (Konto 5750) koji umanjuje dobit preduzeća, što je prikazano u praktičnom primjeru u nastavku.
2. **Manjak pada na teret odgovornog lica:** Primenjuje se ako se dokaže da je nestanak sredstva direktna posljedica nemara ili namjernog propusta zaposlenog radnika (npr. traktorista je ostavio skupocjenu prskalicu neobezbijeđenu na javnom putu). U tom scenariju, umjesto rashoda, računovodstvo formira **potraživanje od zaposlenog** (Klasa 2) za vrijednost nestale imovine, te radnik ima obavezu da nadoknadi štetu.

Bez obzira na to ko snosi finansijski teret štete, **sredstvo koje fizički ne postoji mora se momentalno isknjižiti iz Glavne knjige** kako bi Bilans stanja ostao istinit i tačan.

Primjer 7: Manjak utvrđen popisom

Prilikom redovnog godišnjeg popisa (31. decembar) utvrđen je manjak traktorske prskalice čija je $NV = 10.000$ KM, a akumulirana amortizacija $IV = 6.000$ KM ($KV = 4.000$ KM). Odlukom uprave, manjak pada na teret preduzeća.

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.12.	Ispravka vrijednosti opreme	0239	6.000	
	Rashodi po osnovu manjkova na imovini	5750	4.000	
	Postrojenja i oprema – Priključna mehanizacija	0231		10.000
	Odluka uprave i popisni zapisnik o isknjižavanju manjka			

7.6. Napomena za menadžere i računovodstvene provjere

Za agronomskog menadžera Klasa 0 ne predstavlja samo statički skup brojeva u Bilansu stanja. Kroz poznavanje amortizacionih planova i praćenje salda u softveru, menadžer donosi ključne strateške odluke:

1. **Praćenje istrošenosti kapaciteta:** Odnos između ispravke vrijednosti (IV) i nabavne vrijednosti (NV) pokazuje koliko je mehanizacija blizu tehnološkog kolapsa i kada je potrebno investirati u novu mehanizaciju.
2. **Provjera kroz Probni Bilans:** Na kraju godine, kumulativni prometi svih konta imovine, pripreme i ispravki vrijednosti moraju se idealno složiti u Probnom Bilansu, garantujući formalnu ispravnost evidencije.
3. **Test obezvređenja (Impairment – MRS 36):** Ako dođe do vanrednog pada tržišnih cijena agroproizvoda ili oštećenja opreme, menadžer upoređuje knjigovodstvenu vrijednost sa nadoknadivim iznosom i po potrebi prevremeno svodi imovinu na njenu realnu fer vrijednost priznavanjem vanrednog rashoda (Konto 57x).

7.6.1 Evidentiranje obezvređenja imovine (MRS 36)

Do obezvređenja (umanjenja vrijednosti) dolazi kada se na tržištu dese nepovoljne okolnosti (ekonomska kriza, drastičan pad cijena proizvoda) ili kada sredstvo pretrpi fizičko oštećenje, zbog čega njegova vrijednost u knjigama

postane veća od onoga što preduzeće realno može nadoknaditi njegovom prodajom ili daljim radom.[48]

Prema **MRS 36**[49], preduzeće mora na dan Bilansa uporediti dvije vrijednosti:

1. **Sadašnju knjigovodstvenu vrijednost (KV)** = Nabavna vrijednost – Akumulirana amortizacija.
2. **Nadoknadivi iznos** = Veći od sljedeća dva iznosa: *Fer vrijednost* (prodajna cijena na tržištu umanjena za troškove prodaje) i *Upotrebna vrijednost* (sadašnja vrijednost novca koji će to sredstvo donijeti svojim radom u budućnosti).

Ako je knjigovodstvena vrijednost veća od nadoknadivog iznosa, razlika se knjiži kao vanredni rashod perioda.

Primjer 6: Test obezvređenja

Poljoprivredno preduzeće posjeduje modernu i automatizovanu liniju za sortiranje i pakovanje voća.

- **Nabavna vrijednost (NV):** 100.000 KM
- **Akumulirana amortizacija (IV) do 31. decembra:** 40.000 KM
- **Sadašnja knjigovodstvena vrijednost (KV):** $100.000 - 40.000 =$ **60. 000 KM**

Usljed uvođenja sankcija na izvoz i drastičnog pada tražnje za domaćim voćem, menadžment je procijenio da linija za pakovanje naglo gubi ekonomsku moć. Dana 31. decembra sproveden je formalni test obezvređenja:

1. *Fer vrijednost (neto prodajna cijena):* Ako bismo liniju danas prodali kao polovnu, možemo dobiti najviše **45.000 KM**.
2. *Upotrebna vrijednost:* Ako je zadržimo i nastavimo pakovati voće u smanjenom obimu, ona nam u narednim godinama kroz novčane tokove može zaraditi najviše **50.000 KM**.

---

[48] Propisano Odjeljkom 27 MSFI za MSP, koji u potpunosti preuzima ekonomsku logiku standarda MRS 36 (IASB, 2015). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). (2015). *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja za mala i srednja preduzeća (MSFI za MSP)*. Fondacija IFRS.

[49] Vidjeti detaljnije: *Međunarodni računovodstveni standard 36 – Umanjenje vrijednosti imovine (MRS 36)*, paragrafi 6, 18 i 19. Prema ovim odredbama, nadoknadivi iznos imovine ili jedinice koja generiše gotovinu predstavlja veći iznos od njene fer vrijednosti umanjene za troškove prodaje i njene upotrebne vrijednosti. Paragraf 30 i dalje detaljno propisuju elemente koji moraju biti uključeni u obračun upotrebne vrijednosti kroz diskontovanje procijenjenih budućih novčanih tokova koji se očekuju od daljeg rada tog sredstva na gazdinstvu.

Kalkulacija finansijskog efekta: Za nadoknadivi iznos bira se veći iznos, dakle **50.000 KM**. Pošto je knjigovodstvena vrijednost (60.000 KM) veća od nadoknadivog iznosa (50.000 KM), linija je obezvređena za:

$$\text{Iznos obezvređenja (Gubitak)} = 60.000\ \text{KM} - 50.000\ \text{KM} = \mathbf{10.000\ KM}$$

Stavovi za knjiženje u Dnevniku:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.12.	Rashodi od usklađivanja vrijednosti imovine	5790	10.000	
	Ispravka vrijednosti opreme usljed obezvređenja	0238		10.000
	Priznavanje gubitka od umanjenja vrijednosti prema MRS 36			

Konto: 0238 – Ispravka vrijednosti opreme usljed obezvređenja (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Gubitak po testu obezvređenja / Odluka uprave br. 77		10.000	10.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	10.000	10.000

⚖ **Uticaj na finalne izvještaje:**

Nakon ovog knjiženja, u **Bilansu uspjeha** se pojavljuje novi rashod od 10.000 KM koji direktno umanjuje bruto dobitak tekuće godine, sprovodeći *načelo opreznosti*. U **Bilansu stanja**, neto vrijednost opreme se prikazuje na sljedeći, korigovani način, svodeći je na tačan nadoknadivi iznos:

- Postrojenja i oprema (Nabavna vrijednost): 100.000 KM
- *Minus:* Akumulirana amortizacija (Konto 0239): (40.000 KM)
- *Minus:* Obezvređenje imovine (Konto 0238): (10.000 KM)
- **SADAŠNJA VRIJEDNOST OPREME U BILANSU: 50.000 KM.**

7.7. Rezime poglavlja

- **Pojam i uloga u agrobiznisu**: Stalna (dugoročna) imovina obuhvata resursna sidra poljoprivrednog gazdinstva – sredstva koja se nabavljaju sa namjerom da služe poslovanju kroz dugi niz godina i ne drže se radi preprodaje. Unutar Klase 0 razlikujemo operativna sredstva za rad

(nematerijalna imovina na grupi 01 i nekretnine, postrojenja i oprema na grupi 02) i živi proizvodni potencijal (biološka imovina na grupi 05), dok se dugoročnim finansijskim plasmanima (grupa 03) i investicionim nekretninama (grupa 04) ovdje detaljnije ne bavimo jer služe ostvarivanju ciljeva van osnovne operativne djelatnosti na farmi.

- **Teorijsko-regulatorni okvir**: Knjiženje na Klasi 0 strogo je vođeno standardima MRS 16 (za materijalna sredstva), MRS 38 (za nematerijalna prava) i MRS 36 (za umanjenje vrijednosti), odnosno pojednostavljenim MSFI za MSP (Odjeljak 27) koji se najčešće primjenjuje u domaćoj poljoprivrednoj praksi. Ova pravila predstavljaju operativnu manifestaciju fundamentalnih računovodstvenih načela: istorijskog troška (vrednovanje po opravdanim troškovima nabavke), sučeljavanja prihoda i rashoda (amortizacija), opreznosti (obezvređenje) i kontinuiteta poslovanja.
- **Inicijalno vrednovanje i zavisni troškovi**: Prihvaćanjem načela istorijskog troška, svako osnovno sredstvo se inicijalno vrednuje po nabavnoj vrijednosti (NV). Nju, pored fakturne cijene dobavljača, obavezno čine i svi zavisni troškovi (prevoz, carina, utovar/istovar, montaža) neophodni da se sredstvo privede namjeni i radnim uslovima za normalnu upotrebu.
- **Uloga prelaznih konta (017 i 027)**: Knjigovodstveno evidentiranje nabavke (kupovinom ili izgradnjom) obavezno se sprovodi kroz prelazna konta osnovnih sredstava u pripremi. Ovaj računovodstveni rezervoar sakuplja sve parcijalne troškove i sprečava preuranjenu amortizaciju sredstva, a tehnički se gasi prenosom na konto upotrebe tek onog momenta kada komisija potpiše Zapisnik o aktiviranju.
- **Alokacija troškova (Amortizacija):** Amortizacija je proces postepene alokacije nabavne vrijednosti na troškove tokom procijenjenog vijeka upotrebe. Menadžmentu su na raspolaganju linearna (vremenski ravnomjerna), degresivna (opadajući saldo, gdje se u posljednjoj godini vrši matematička korekcija radi izbjegavanja beskonačnosti) i funkcionalna metoda (prema ostvarenom učinku u hektarima ili satima). Funkcionalna metoda se u poljoprivredi smatra ekonomski najpravednijom jer vezuje trošak direktno za ostvareni output.
- **Tekuće naspram investicionog održavanja**: Prema MRS 16, naknadni izdaci na imovini moraju se strogo razgraničiti. Rutinske popravke i zamjene dijelova čine tekuće održavanje i knjiže se kao trošak perioda na Klasi 5. Kompleksne rekonstrukcije i modernizacije koje povećavaju kapacitet, efikasnost ili produžavaju vijek trajanja čine investiciono održavanje i obavezno se kapitalizuju, odnosno uvećavaju sadašnju vrijednost imovine u

Bilansu stanja.

- **Obezvređenje imovine (MRS 36):** Ukoliko nepovoljne tržišne okolnosti ili fizička oštećenja trajno smanje ekonomsku snagu sredstva, sprovodi se test obezvređenja. Ako je trenutna knjigovodstvena vrijednost (KV) veća od nadoknadivog iznosa (većeg od fer vrijednosti i upotrebne vrijednosti), razlika se knjiži kao vanredni rashod perioda, čime se imovina u izvještajima svodi na realno stanje.
- **Otuđenje, rashodovanje i manjak kroz popis:** Isknjižavanje imovine iz aktive sprovodi se usljed prodaje, donacije ili uništenja. Odluka o rashodovanju (otpisu) ili utvrđivanju manjkova direktna je pravna i računovodstvena posljedica redovnog godišnjeg popisa (inventure) na dan 31. decembra. Ukoliko se rashoduje ili utvrdi manjak sredstva koje nije u potpunosti amortizovano ($KV > 0$), preostala neotpisana vrijednost se knjiži na teret vanrednih rashoda (Gubici od rashodovanja ili Rashodi po osnovu manjkova) i direktno umanjuje neto rezultat tekuće godine u Bilansu uspjeha.

7.8. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Poljoprivredni proizvođač je kupio zemljište za podizanje voćnjaka, a komisija je naplatila troškove geometra i pravnog prenosa posjeda. Pojasnite da li ovi troškovi idu u rashode tekuće godine ili ulaze u nabavnu vrijednost zemljišta? Zašto?
2. Zašto se u računovodstvu poljoprivrede funkcionalna metoda amortizacije smatra superiornijom u odnosu na linearnu metodu sa aspekta principa sučeljavanja prihoda i rashoda?
3. Koja je osnovna svrha i ekonomska logika prelaznog konta 0270 – Osnovna sredstva u pripremi? Zašto se fakture ne knjiže direktno na konto opreme u upotrebi?
4. Šta predstavlja „crveni alarm“ na softverskoj analitičkoj kartici opreme u upotrebi (Konto 023) a odnosi se na tekući saldo i kakve greške u knjiženju to implicira?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Linearna, degresivna i funkcionalna amortizacija

Agropreduzeće je nabavilo novi kombajn za šećernu repu.

- Nabavna vrijednost (NV) = 210.000 KM.
- Procijenjena rezidualna vrijednost (RV) = 10.000 KM.
- Korisni vijek trajanja = 5 godina ili ukupno 4.000 radnih sati rada.
- U prvoj godini kombajn je radio 900 sati, a u drugoj godini 1.100 sati.

Zahtjev: Izračunajte i uporedite troškove amortizacije za prve dvije godine primjenom linearne, degresivne i funkcionalne metode.

Zadatak 2: Knjiženje nabavke i aktiviranja

Poljoprivredna zadruga nabavlja automatizovanu liniju za kalibrisanje i pakovanje jabuka.

1. Primljena je faktura inostranog dobavljača za opremu na iznos od 80.000 KM.
2. Isplaćeni su troškovi carine sa tekućeg računa u iznosu od 5.000 KM.
3. Primljena je faktura lokalnog prevoznika za transport opreme do skladišta zadruge na iznos od 2.000 KM.
4. Nakon montaže, komisija sastavlja zapisnik i aktivira liniju za pakovanje.

Zahtjev: Proknjižite sve transakcije kroz Dnevnik zadruge i sastavite tabelarni prikaz analitičkog konta pripreme.

Zadatak 3: Prodaja i rashodovanje

Poljoprivredno preduzeće posjeduje dostavno vozilo za razvoz mliječnih proizvoda čija je $NV = 30.000$ KM, a akumulirana amortizacija $IV = 24.000$ KM. Preduzeće prodaje ovo vozilo lokalnoj mljekari.

Zahtjevi:

1. Proknjižite prodaju vozila ako je ugovorena prodajna cijena u fakturi kupcu iznosila 9.000 KM.
2. Proknjižite prodaju vozila ako je ugovorena prodajna cijena iznosila 4.000 KM.

8. BIOLOŠKA IMOVINA: POJAM, KARAKTERISTIKE I RAČUNOVODSTVENI TRETMAN

Ključni pojmovi			
Poljoprivredna djelatnost	Biološka imovina	Poljoprivredni proizvod	Žetva i berba
Aktivno tržište	Biljke darovaoci	Biološka imovina u pripremi	Obrt osnovnog stada
Prirast težine	Priplod	Prevođenje u više kategorije	Negotovinski dobici

8.1. Pojam poljoprivredne djelatnosti i regulatorni okvir (MRS 41)

Poljoprivredno računovodstvo ima fundamentalnu svrhu da identifikuje, mjeri i hronološki prati specifične ekonomske procese koji su neraskidivo vezani za žive organizme. Računovodstveni postupci, prezentacija u finansijskim izvještajima i objavljivanja u agrobiznisu strogo su regulisani **Međunarodnim računovodstvenim standardom 41 – Poljoprivreda (MRS 41)**.[50]

Za razliku od statičnih industrijskih mašina ili zaliha robe, poljoprivreda počiva na upravljanju živim sistemima koji imaju jedinstvene karakteristike:

- **Sposobnost promjene:** Žive biljke i životinje su sposobne za biološko pretvaranje (transformaciju).
- **Samostalno upravljanje promjenama:** Poljoprivredni menadžment svjesno kontroliše faktore okruženja (vlažnost, temperatura, svjetlost, ishrana) kako bi stabilizovao, ubrzao ili optimizovao uslove za proizvodnju.
- **Mjerenje promjena:** Računovodstvo ima zadatak da kvantitativno (u kilogramima, litrima, komadima) i kvalitativno (faze zrelosti, masnoća, klasa) izmjeri promjene nastale kao rezultat biološke transformacije.

Da bi se izbjegle terminološke zablude, MRS 41 postavlja stroge definicije:[51]

1. **Poljoprivredna djelatnost:** Upravljanje transformacijom biološke imovine u poljoprivredni proizvod ili u drugu biološku imovinu u cilju njihove prodaje.
2. **Biološka imovina:** Žive biljke ili životinje u posjedu preduzeća ili gazdinstva (šume, voćnjaci, usjevi pšenice, krave, svinje, ovce, koze, pilići).
3. **Poljoprivredni proizvod:** Ubrani ili prikupljeni proizvod biološke imovine preduzeća (npr. sirovo mlijeko, sirova vuna, jaja, obrano voće, meso u polutkama).

---

[50] Svi računovodstveni postupci i definicije izneseni u ovom poglavlju usklađeni su sa važećim tekstom Međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS) i Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (MSFI), koje je odobrio Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB), a čija je primjena u BiH zakonski obavezujuća za privredna društva i zadruge prema entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji.

[51] *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (MRS 41)*, paragraf 5, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

4. **Žetva (berba):** Odvajanje proizvoda od biološke imovine ili dovršetak (prekid) ciklusa životne transformacije biološke imovine.

8.2. Računovodstveni lanac transformacije proizvoda

U praktičnom radu agronomskog menadžera i računovođe, ključno je precizno prepoznati tačku u kojoj prestaje primjena **MRS 41 – Poljoprivreda**, a nastupa primjena **MRS 2 – Zalihe**. MRS 41 se primjenjuje **isključivo do momenta žetve ili berbe**. Onog trenutka kada se sirovo mlijeko istoči u laktofris, ili grožđe ubere u gajbe, ono se po svojoj fer vrijednosti prenosi na zalihe, a svaka dalja industrijska prerada vodi se po pravilima istorijskog troška (cijene koštanja).

Tabela 8.1. *Klasifikacija imovine od živog organizma do gotovog proizvoda*

Biološka sredstva	Poljoprivredni proizvodi	Proizvodi dobijeni preradom
Ovce	Vuna	Predivo, Tepih
Drveće u šumskom zasadu[52]	Panjevi	Drvna građa
Biljke	Pamuk	Konac, odjeća
	Požnjevena šećerna trska	Šećer
Stoka koja daje mleko	Mleko	Sir
Svinje	Polutke	Kobasice, dimljena šunka
Žbunaste biljke	Listovi	Čaj, sušeni duvan
Vinova loza (plod)	Grožđe	Vino
Stabla voća	Ubrano voće	Prerađeno voće

[52] Ako se stabla uzgajaju da bi bila posječena i prodata kao drvna građa (npr. šumski zasadi), ona su i dalje biološka imovina u potpunosti pod MRS 41. Ako stabla služe isključivo za rađanje plodova (npr. stabla jabuka, vinova loza) i ne planiraju se prodati kao drvna građa, ona se računovodstveno tretiraju kao osnovna sredstva (oprema), ali plod na njima ostaje pod MRS 41.

NAPOMENA ZA MENADŽERE – Najnovije izmjene standarda

Prema važećim izmjenama, same višegodišnje biljke koje se koriste isključivo za proizvodnju plodova kroz više perioda (npr. stabla jabuka, krušaka, vinova loza) tretiraju se kao **biljke darovaoci (engl. bearer plants)**.[53] One predstavljaju osnovna sredstva i njihovo računovodstveno obuhvatanje vrši se prema **MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema** po modelu nabavne vrijednosti i podliježu amortizaciji. Međutim, **plodovi koji rastu na tim stablima** (npr. jabuke na granama prije berbe) i dalje predstavljaju biološku imovinu i vrednuju se prema **MRS 41** po fer vrijednosti.

8.3. Dugoročna naspram kratkoročne biološke imovine

Buduće ekonomske koristi koje se odnose na biološku imovinu određuju se mjerenjem i procjenjivanjem fizičkih obilježja pomenute imovine. Što se tiče podjele na dugotrajnu (dugoročnu) i kratkotrajnu biološku imovinu, to se utvrđuje preko vrijednosti i očekivanog vremena u kojem će se imovina utrošiti, transformisati ili prodati.

- **Dugotrajna (dugoročna) biološka imovina:** Obuhvata višegodišnje zasade i osnovno stado. Ova sredstva se drže na gazdinstvu sa ciljem ostvarenja ekonomskih koristi kroz prirast, stvaranje podmlatka ili kontinuirano stvaranje poljoprivrednih proizvoda u razdoblju koje je **duže od jedne godine** nakon datuma Bilansa stanja. Ona se računovodstveno iskazuju u okviru stalne imovine na **računima grupe 05**.
- **Kratkotrajna biološka imovina:** Obuhvata jednogodišnju biljnu proizvodnju, kao i stočarsku i peradarsku proizvodnju namijenjenu tovu i prodaji. Ova imovina se drži s ciljem ostvarenja ekonomskih koristi kroz prirast mase i/ili jednokratno stvaranje poljoprivrednih proizvoda (meso) unutar jedne godine ili jednog proizvodnog ciklusa. Ona se vodi u okviru tekuće imovine (zaliha) na **računima grupe 11**.

[53] *Međunarodni računovodstveni standard 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema (MRS 16)*, paragraf 6, IASB. Vidi *Izmjene i dopune MRS 16 i MRS 41: Poljoprivreda – Biljke darovaoci* (IASB, na snazi od 1. januara 2016. godine), kojima se proizvodna stabla isključuju iz domena fer vrijednosti.

Pravilo jedinice troška:

Kod zasada drveća i voćaka kao pojedinačni trošak može se tretirati **cijeli zasad kao cjelina**, jer on predstavlja agrotehničku jedinicu koja zauzima određenu površinu, te se sva stabla na njoj smatraju jednom cjelinom. Nasuprot tome, kod osnovnog stada to se ne može posmatrati zbirno, već se za pojedinačni trošak uzima **svaka jedinka (grlo) u stadu zasebno**, kroz svoju analitičku stočnu kartu.

8.4. Prikazivanje biološke imovine u Bilansu stanja

U domaćem kontnom planu, dugotrajna biološka imovina se iskazuje unutar klase 0, preciznije na računima **grupe 05**[54]:

- **Konto 050 – Šume:** Iskazivanje vrijednosti šuma tvrdih lišćara, četinara i mješovitih šuma.
- **Konto 051 – Višegodišnji zasadi:** Evidencija voćnjaka, vinograda, hmeljnika i brzorastućeg drveća.
- **Konto 052 – Osnovno stado:** Priplodno stado, matično jato i radna stoka.
- **Konto 053 – Ostala biološka sredstva:** Sva ostala sredstva koja ispunjavaju uslove priznavanja pod MRS 41.
- **Konto 055 – Biološka sredstva u pripremi:** Akumulacija svih troškova od početka pribavljanja ili podizanja do momenta osposobljavanja za korišćenje.
- **Konto 056 – Avansi za biološka sredstva:** Dati avansi dobavljačima za pribavljanje ovih sredstava.
- **Konto 059 – Ispravka vrijednosti bioloških sredstava:** Obračunata amortizacija (kod alternativne metode) i ispravka vrijednosti po osnovu obezvređenja imovine.

[54] *Pravilnik o Kontnom okviru i sadržini računa u Kontnom okviru za privredna društva, zadruge i druga pravna lica* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 104/21, 59/22); *Pravilnik o kontnom okviru i sadržaju konta za privredna društva* („Službene novine Federacije BiH“, br. 81/21).

8.4.1 Kriterijumi za priznavanje biološke imovine

Preduzeće će unijeti biološko sredstvo u svoj Bilans stanja onda i samo onda kada su ispunjena tri kumulativna uslova:

1. **Kontrola:** Preduzeće kontroliše imovinu kao rezultat prošlih događaja (dokazuje se pravom vlasništva, ugovorima, te žigosanjem ili elektronskim čipovanjem stoke).
2. **Buduće ekonomske koristi:** Postoji opravdana vjerovatnoća da će koristi (mlijeko, vuna, prirast, novi podmladak) priticati u preduzeće.
3. **Pouzdano mjerenje:** Fer vrijednost ili trošak (cijena koštanja) sredstva se mogu pouzdano izmjeriti.

8.5. Metodologija početnog i naknadnog vrednovanja biološke imovine

Osnovno pravilo mjerenja prema MRS 41 nalaže da se biološko sredstvo, kako pri početnom priznavanju tako i na svaki izvještajni datum, vrednuje po **fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje na mjestu žetve**, osim u slučaju kada fer vrijednost ne može da se pouzdano izmjeri.[55]

Definicije:

Fer vrijednost se definiše kao iznos za koji se neko sredstvo može razmijeniti ili obaveza izmiriti između informisanih, voljnih strana u okviru nezavisne transakcije.[56]

Troškovi prodaje na mjestu žetve obuhvataju provizije koje se plaćaju brokerima i dilerima, dažbine regulatornim organima i na robnoj berzi, kao i poreze i dažbine na ime prenosa. Troškovi prodaje na mjestu žetve ne uključuju transportne i druge troškove koji su potrebni da bi se sredstvo iznijelo na tržište.

Radi lakšeg i pouzdanijeg utvrđivanja vrijednosti, preduzeće vrši grupisanje imovine prema značajnim osobinama (npr. starosti ili kvalitetu),

[55] Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (MRS 41) / Međunarodna revizorska komora*. Zvanični prevod u BiH: Savez računovođa i revizora Republike Srpske / Savez računovođa i revizora FBiH.

[56] Definicija fer vrijednosti usklađena je sa krovnim standardom: *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja 13 – Odmjeravanje fer vrijednosti (MSFI 13)*, paragraf 9, IASB.

birajući one kriterijume koji se koriste na tržištu kao osnov za formiranje cijena. Pristup grupisanju se razlikuje zavisno od kategorije imovine:

1. **Osnovno stado:** Grupisanje se vrši prema pasmini, starosti ili kvalitetu kako bi se odredila njihova fer vrijednost, jer ove karakteristike direktno utiču na tržišnu cijenu i buduće ekonomske koristi.
2. **Plodovi i biološka transformacija:** Grupisanje se vrši prema starosti i fazi rasta, jer je fer vrijednost direktno povezana sa očekivanim prinosom poljoprivrednih proizvoda u tekućem i budućim periodima.

Ako postoji aktivno tržište za biološko sredstvo ili poljoprivredni proizvod, cijena koja se kotira na tržištu predstavlja odgovarajući osnov za utvrđivanje fer vrijednosti tog sredstva.

Definicija:

Aktivno tržište je tržište na kojem su proizvodi koji se razmjenjuju homogeni (slični), u svakom trenutku se mogu pronaći voljni kupci i prodavci, a cijene su javno dostupne.[57]

Ako preduzeće ima pristup različitim **aktivnim tržištima**, ono primjenjuje cijenu koja se kotira na tržištu koje je za njega najznačajnije. Na primjer, ako preduzeće ima pristup na dva aktivna tržišta, u tom slučaju bi primijenilo onu cijenu koja važi na tržištu na kojem preduzeće očekuje da će nastupiti.

U ekonomskim uslovima našeg tržišta, postojanje idealnog aktivnog tržišta (posebno za dugotrajnu biološku imovinu) je izuzetak, a ne pravilo. Tržište je često neuređeno, pod uticajem prevelikog uvoza, a cijene otkupljivača su podložne brzim i nedefinisanim promjenama.[58] Zbog toga, u odsustvu berzanskih kotacija, MRS 41 nalaže primjenu **alternativnih informacija i metoda**:

[57] Pojam aktivnog tržišta i prateći kriterijumi definisani su prema: *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja 13 – Odmjeravanje fer vrijednosti (MSFI 13)*, Dodatak A – Definirani pojmovi, IASB.

[58] Food and Agriculture Organization (FAO). *Agricultural Accounting Standards and Farm Management Systems in Western Balkans*. Rome: FAO; Rokvić-Knežić, G., et al. *Ekonomika poljoprivrednih gazdinstava i menadžment u agrobiznisu*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.

1. **Tržišne cijene iz nedavnih transakcija**, pod uslovom da u međuvremenu nije došlo do drastične promjene opštih ekonomskih uslova.
2. **Tržišne cijene za sličnu imovinu**, uz sprovođenje tehničkih korekcija za razlike u kvalitetu ili starosti.
3. **Uobičajene sektorske cijene ili indikatori**, kao što je vrijednost zasada po gajbi/hektaru ili vrijednost žive vage stoke izražena kroz kilograme mesa.

U nekim slučajevima, u odsustvu poznate fer vrijednosti, koristi se **diskontovana sadašnja vrijednost** budućih neto novčanih priliva od korištenja date imovine. Cilj izračunavanja sadašnje vrijednosti očekivanih neto tokova gotovine je da se utvrdi fer vrijednost biološkog sredstva na sadašnjem mjestu i u sadašnjem stanju. Preduzeće dolazi do ove vrijednosti tako što uzima odgovarajuću, procijenjenu diskontnu stopu, a zatim je primjenjuje na procijenjene očekivane neto tokove gotovine. Na ovaj način, preduzeće ugrađuje očekivanja u vezi sa mogućim promjenama tokova gotovine bilo u očekivane tokove gotovine bilo u diskontnu stopu ili u neku kombinaciju te dvije vrijednosti. Naravno, ovaj pristup utvrđivanju fer vrijednosti se može koristiti samo kada su pretpostavke, na kojima se zasnivaju očekivanja, objektivne.

8.5.1 Praktični primjeri naprednih metoda vrednovanja biološke imovine

Primjer 1: Metoda tržišnih pokazatelja (Vrijednost stoke po kg mesa)

Poljoprivredno gazdinstvo u okolini Banje Luke posjeduje kategoriju od 50 ovaca. Na lokalnom nivou ne postoji aktivna stočna berza, ali postoji ustaljena i dokumentovana praksa otkupa mesa od strane lokalnih prerađivača mesa.

- Ukupna izmjerena težina stada: 3.500 kg
- Tržišna cijena žive vage (otkupna vrijednost): 6,00 KM/kg
- Procijenjeni direktni troškovi prodaje (provizije, takse i utovar): 0,05 KM/kg
- **Obračun fer vrijednosti za Bilans stanja:**

$$\text{Vrijednost} = 3.500\ \text{kg} \cdot (6{,}00\ \text{KM} - 0{,}05\ \text{KM}) = 20.825\ \text{KM}$$

Primjer 2: Metoda diskontovanih neto novčanih tokova (za plodove na stablu)

Preduzeće posjeduje intenzivni voćnjak jabuka koji se nalazi u fazi pred samu berbu. Plodovi su još uvijek na granama. Budući da ne postoji aktivno tržište za „jabuke na granama“, mora se izračunati sadašnja vrijednost očekivanih neto priliva kako bi se utvrdila fer vrijednost ploda u sadašnjem stanju i lokaciji.

- Očekivani bruto prihod od prodaje ubranih i klasifikovanih jabuka: 50.000 KM
- Procijenjeni preostali troškovi (radna snaga za berbu, transport do ambalaže, pakovanje): 10.000 KM
- Očekivani čisti neto novčani priliv na kraju berbe: 40.000 KM (50.000 − 10.000)
- Faktor diskontovanja (koeficijent koji ugrađuje vremenski rizik i nesigurnost naplate): 0,95
- **Obračun fer vrijednosti plodova na stablu:**

$$\text{Fer vrijednost} = 40.000\ \text{KM} \cdot 0{,}95 = 38.000\ \text{KM}$$

8.5.2 Vrednovanje poljoprivrednih proizvoda u trenutku žetve

Poljoprivredni proizvodi koji se dobijaju odvajanjem od biološke imovine (žetva, berba, muža, striženje) uvijek se prilikom početnog priznavanja vrednuju po **fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje na mjestu uzgajanja, i to tačno u trenutku žetve**.

Ovo mjerenje predstavlja njihovu početnu **nabavnu vrijednost ili cijenu koštanja** na taj dan. S obzirom na to da ti proizvodi odmah nakon žetve ulaze u proces skladištenja ili dalje prerade (odnosno postaju zalihe pod uticajem MRS 2), ova fer vrijednost umanjena za troškove prodaje praktično zamjenjuje trošak nabavke tih zaliha.

Primjer primjene standarda:

Telad dobijena odvajanjem od mliječnog stada u momentu rođenja (žetve) moraju se vrednovati u skladu sa MRS 41 – po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje. Međutim, onog trenutka kada ta ista grla pređu u kategoriju utovljenih junadi ili kada se od njih naprave prerađevine od junećeg mesa, oni potpadaju pod **MRS 2 – Zalihe**, te se vrednuju po cijeni koštanja ili po neto prodajnoj cijeni (zavisno od toga koja je niža).[59]

8.5.3 Računovodstveni obuhvat državnih pomoći (Donacija)

Ukoliko poljoprivredno preduzeće ili gazdinstvo dobije biološku imovinu od države u obliku donacije, dotacije ili subvencije, standard MRS 41 (u sinergiji sa MRS 20[60]) nalaže strogu podjelu na dva slučaja:

- **Bezuslovna donacija:** Ukoliko država pokloni biološku imovinu bez ikakvih pratećih uslova i obaveza, ona se u momentu priznavanja u Bilansu stanja vodi po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje, a u Bilansu uspjeha se **odmah i u cijelosti knjiži kao prihod od donacija**.
- **Uslovljena donacija:** Ukoliko je poklon uslovljen (npr. obavezom da se stado ne smije otuđiti određeni broj godina), preduzeće imovinu unosi u Bilans stanja, ali je na potražnoj strani ne smije priznati kao tekući prihod. Ona se knjiži u pasivi kao **razgraničeni prihod (Pasivna vremenska razgraničenja – PVR)** sve dok se propisani uslovi ne ispune, nakon čega se postepeno ili jednokratno prenosi u prihode u Bilansu uspjeha.

Primjer 1: Bezuslovna donacija žive stoke

Država je poljoprivrednom preduzeću poklonila 10 visokosteonih junica čija je ukupna fer vrijednost, umanjena za procijenjene troškove prodaje, utvrđena na iznos od 30.000 KM. Ugovorom nisu definisani nikakvi dodatni uslovi ili ograničenja korišćenja.

- **Računovodstveni tretman:** Budući da nema uslova, donacija se odmah priznaje kao imovina i kao tekući prihod u Bilansu uspjeha.

---

[59] Odbor za međunarodne računovodstveni standarde (IASB). *Međunarodni računovodstveni standard 2 – Zalihe (MRS 2).* London: Fondacija MSFI (IFRS Foundation).

[60] Odbor za međunarodne računovodstveni standarde (IASB). *Međunarodni računovodstveni standard 20 – Računovodstvo državnih davanja i objavljivanje državne pomoći (MRS 20)*. London: Fondacija MSFI (IFRS Foundation).

Knjiženje bezuslovne donacije u Dnevniku:

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Osnovno stado - Krave	0521	30.000	
	Prihodi od donacija	640		30.000
	Za priznavanje primljene bezuslovne donacije po fer vrijednosti			

Primjer 2: Uslovljena donacija žive stoke

Preduzeće je od Ministarstva poljoprivrede dobilo donaciju u vidu stada ovaca čija je fer vrijednost umanjena za troškove prodaje procijenjena na 20.000 KM. Pravni uslov donacije nalaže da preduzeće mora zadržati i uzgajati ovo stado na svom gazdinstvu najmanje naredne tri godine.

- **Faza 1: Prijem uslovljene donacije (01.01. prve godine):** Donacija se knjiži kao imovina, ali se na potražnoj strani formira obaveza na računima pasivnih vremenskih razgraničenja (PVR).

Knjiženje uslovne donacije u Dnevniku:

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(2a)	Osnovno stado - Ovce	0524	20.000	
	PVR – Unaprijed naplaćeni (odloženi) prihodi	495		20.000
	Za prijem uslovljene donacije i formiranje obaveze			

- **Faza 2: Istek uslovnog perioda (Nakon 3 godine):** Nakon što preduzeće uspješno ispuni uslov (uzgaja stado tri godine), odloženi prihod se gasi unutar PVR-a i trajno seli u Bilans uspjeha.

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(2b)	PVR – Unaprijed naplaćeni (odloženi) prihodi	495	20.000	
	Prihodi od donacija	640		20.000
	Za prenos donacije u tekuće prihode nakon ispunjenja uslova			

8.5.4 Usklađivanje fer vrijednosti na kraju perioda (bilansni dobici i gubici)

Na dan sastavljanja Bilansa stanja (31. decembar), fer vrijednost biološke imovine se mora ponovo procijeniti i uskladiti sa stanjem na tržištu. Nova procijenjena vrijednost se upoređuje sa postojećom knjigovodstvenom vrijednošću, a nastale razlike se tretiraju na sljedeći način:

1. **Povećanje fer vrijednosti (Dobici):** Evidentira se zaduživanjem računa biološke imovine i odobravanjem računa prihoda/dobitaka u Bilansu uspjeha. Ovi dobici mogu imati trostruko biološko i ekonomsko porijeklo: **reprodukcija** (okot novih životinja), **fizički prirast** u težini/masi i čisto **povećanje cijena** na samom tržištu.
2. **Smanjenje fer vrijednosti (Gubici):** Evidentira se na teret rashoda/gubitaka u Bilansu uspjeha, dok se račun biološke imovine odobrava (smanjuje). Gubici najčešće nastaju usljed: **smanjenja težine** (npr. pad mase stoke zbog bolesti ili loše ishrane), **uginuća**, **prinudnog klanja**, utvrđenog **manjka** ili čisto ekonomskog **smanjenja cijena** na tržištu.

8.5.5 Alternativni metod vrednovanja (Model istorijskog troška)

Bazična pretpostavka MRS 41 jeste da se fer vrijednost živih organizama uvijek može pouzdano izmjeriti. Međutim, ova pretpostavka se **može oboriti, ali isključivo prilikom početnog priznavanja biološkog sredstva** za koje tržišne cijene nisu utvrđene, vrijednosti nisu dostupne, a sve druge alternativne metode procjene su očigledno nepouzdane.

U tom rijetkom izuzetnom slučaju, biološko sredstvo se mjeri po svojoj **nabavnoj vrijednosti (cijeni koštanja) umanjenoj za akumuliranu amortizaciju i ukupne gubitke zbog obezvređenja**.

Metodološko pravilo za amortizaciju stada:

Amortizacija osnovnog stada se sprovodi samo kada je fer vrijednost nepouzdana. Osnovicu za obračun amortizacije u ovom modelu čini **razlika između nabavne vrijednosti (NV) i procijenjene klanične vrijednosti stoke** na kraju njenog korisnog vijeka upotrebe. Trošak se knjiži na teret računa Troškovi amortizacije, a u korist konta Ispravka vrijednosti osnovnog stada. Na dan Bilansa se, u skladu sa načelom opreznosti, obavezno sprovodi i test obezvređenja ukoliko neto nadoknadiva vrijednost padne ispod neotpisane knjigovodstvene vrijednosti.

8.6. Računovodstvo višegodišnjih zasada

8.6.1 Klasifikacija, grupisanje i mjerenje višegodišnjih zasada

Računovodstveno obuhvatanje višegodišnjih zasada predstavlja specifičan profesionalni izazov zbog njihove **dvostruke ekonomske prirode**. Savremena regulativa zahtijeva od poljoprivrednih preduzeća i porodičnih gazdinstava striktno razgraničenje između zasada kao trajnog „proizvodnog sredstva" i samog ploda koji na njemu nastaje kao biološki rezultat.

8.6.1.1 Klasifikacija: Biljke darovaoci naspram poljoprivrednih proizvoda

Prije sprovođenja bilo kakvog knjiženja, menadžment mora identifikovati i razdvojiti komponente imovine:

- **Biljke darovaoci (engl. „Bearer Plants" – MRS 16):** Sama stabla voćaka ili čokoti loze koji služe za proizvodnju i rađanje plodova kroz duži niz godina (više perioda) gube status biološke imovine i **tretiraju se ekvivalentno nekretninama, postrojenjima i opremi**. Oni se posmatraju kao „žive mašine" ili „fabrike na otvorenom", te se vode po nabavnoj vrijednosti (troškovima podizanja voćnjaka) umanjenoj za akumuliranu amortizaciju i eventualne gubitke od obezvređenja.
- **Poljoprivredni proizvodi (MRS 41):** Sam plod koji raste na tim biljkama (npr. jabuke na grani ili grozdovi na lozi prije berbe) zadržava status biološke imovine. On se obavezno vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje, a njegov prirast kroz faze zrenja priznaje se kao periodični dobitak ili gubitak u Bilansu uspjeha.

8.6.1.2 Grupisanje i mjerenje kao osnov pouzdanosti

Radi lakšeg, ekonomski opravdanijeg i pouzdanijeg utvrđivanja vrijednosti, preduzeće ne posmatra svako stablo izolovano, već vrši **grupisanje biološke imovine i zasada** prema ključnim zajedničkim karakteristikama:

- **Grupisanje prema procijenjenom vijeku trajanja:** Ovaj kriterijum je ključan za sisteme pod okriljem **MRS 16**, jer omogućava da se ukupni troškovi podizanja zasada realno i pravedno rasporede kroz trošak amortizacije na one godine u kojima se ostvaruje rod.
- **Grupisanje prema starosti i fazi rasta (biološkom ciklusu):** Ovaj pristup je bitan za procjenu fer vrijednosti ploda ili zasada prema **MRS 41**, s obzirom na to da starost i faza zrelosti direktno diktiraju očekivani kvantitativni prinos i tekuću tržišnu vrijednost poljoprivrednih proizvoda.

Za razliku od stočarstva gdje se za bazu troška obično uzima **svaka jedinka posebno** (zbog individualnih stočnih karti), kod zasada drveća i voćaka kao pojedinačni trošak posmatra se **cijeli zasad (plantaža) kao cjelina**, jer on predstavlja jedinstvenu agrotehničku jedinicu koja zauzima određenu površinu.

8.6.1.3 Neraskidiva veza sa zemljištem

Dugotrajna biološka imovina u biljnoj proizvodnji je fizički i biološki neraskidivo vezana za zemljište na kojem se nalazi. Računovodstveni standardi nalažu da se **zemljište uvijek vodi potpuno odvojeno** (bilo kao operativno sredstvo po MRS 16 ili kao investiciona nekretnina po MRS 40), jer zemljište ima neograničen vijek i nikada se ne amortizuje.

Međutim, MRS 41 prepoznaje praktični problem: na tržištu često ne postoji izolovana cijena za „jabuke na granama“, već se prodaju kompletna imanja. Zbog toga standard predviđa da se fer vrijednost samog zasada ili plodova može utvrditi korišćenjem **informacija o kombinovanoj (vrijednosti ukupne imovine)**. Od te ukupne procjene imanja (koja obuhvata i zemlju i zasad) jednostavno se **oduzme fer vrijednost sirovog, praznog poljoprivrednog zemljišta**, kako bi se kao čista razlika dobila fer vrijednost samog višegodišnjeg zasada ili plodova na njemu.

Pretpostavimo da agromenadžment želi utvrditi fer vrijednost ploda i zasada jabuke u tekućoj fazi rasta, a na regionalnom tržištu nema direktnih podataka o cijeni samih stabala jabuka.

- **Podaci sa tržišta nekretnina:** Procjenom ovlašćenog vještaka utvrđeno je da ukupna fer vrijednost kombinovane imovine (kompletno

funkcionalno imanje: poljoprivredno zemljište pod zasadom zajedno sa podignutim voćnjakom jabuka u trenutnoj fazi rasta) iznosi 750.000 KM.

- **Vrednovanje sirovog zemljišta:** Upoređivanjem sa cijenama praznih, neobrađenih susjednih parcela sličnog geografskog i hemijskog kvaliteta, utvrđeno je da fer vrijednost sirovog poljoprivrednog zemljišta u cijelosti iznosi 250.000 KM.
- **Obračun fer vrijednosti zasada (ploda):**

$$\text{FV zasada} = \text{FV ukupne kombinovane imovine} - \text{FV sirovog zemljišta}$$

$$\text{FV zasada} = 750.000\ \text{KM} - 250.000\ \text{KM} = \mathbf{500.000\ KM}$$

Ova vrijednost od 500.000 KM se uzima kao zvanična osnovica za razdvajanje komponenti i dalje računovodstveno obuhvatanje na bazi MRS 16 i MRS 41.

8.6.2 Računovodstveno obuhvatanje višegodišnjih zasada

Računovodstveno praćenje voćnjaka, vinograda i hmeljnika zahtijeva strogo didaktičko i praktično razdvajanje faza podizanja (investiranja) i faza eksploatacije (rodnosti).

8.6.2.1 Faza podizanja voćnjaka (Godine 1–3)

Poljoprivredno preduzeće podiže višegodišnji zasad za proizvodnju voća na ukupnoj površini od 10 hektara (5 ha vlastitog i 5 ha uzetog u zakup na 20 godina uz mjesečnu zakupninu od 5.000 KM, odnosno 60.000 KM godišnje). Prvi komercijalni rod se očekuje u četvrtoj godini.

Svi direktni, opravdani troškovi koji nastaju tokom prve tri godine **kapitalizuju se** na teret konta *Biološka imovina u pripremi – voćnjak* (Konto 055). Nasuprot tome, opšti administrativni troškovi i troškovi koji nemaju uzročnu vezu sa zasadom direktno postaju rashod perioda u Bilansu uspjeha.

Tabela 8.2. *Struktura troškova podizanja voćnjaka kroz trogodišnji period*

Opis	1. godina	2. godina	3. godina	Ukupno 1-3. godina	Tretman u knjigovodstvu
Priprema zemljišta	10.500			10.500	Direktna kapitalizacija (Konto 055)
Zakup zemljišta	60.000	60.000	60.000	180.000	Direktna kapitalizacija (Konto 055)
Sadnice	68.000			68.000	Direktna kapitalizacija (Konto 055)
Zaštita, gnojivo i sl.	10.100	9.000	9.000	28.100	Direktna kapitalizacija (Konto 055)
Bruto plate zaposlenih	101.400	101.400	101.400	304.200	Evidentira se kroz trošak plata (Klasa 5)
Amortizacija polj. mašina	2.300	2.300	2.300	6.900	Evidentira se kroz trošak amortizacije (Klasa 5)
Gorivo za polj. mašine	1.000	1.000	1.000	3.000	Evidentira se kroz trošak goriva (Klasa 5)
Troškovi uprave i administracije	126.000	127.000	150.000	403.000	Rashod perioda (ne ide u vrijednost imovine)
Ostali troškovi koji nisu vezani za pripremu zasada	20.000	23.000	33.000	76.000	Rashod perioda (ne ide u vrijednost imovine)
UKUPNO	**399.300**	**323.700**	**356.700**	**1.079.700**	

1. Knjiženje eksternih faktura i direktnih nabavki:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055	10.500	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		10.500
	Za fakturu za pripremu i rigolovanje zemljišta			
(2)	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055	180.000	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		180.000
	Za troškove trogodišnjeg zakupa zemljišta			
(3)	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055	68.000	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		68.000
	Za fakturu dobavljača za nabavku sortnih sadnica			
(4)	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055	28.100	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		28.100
	Za utrošeni repromaterijal – gnojivo i hemijska zaštita			

2. Knjiženje elemenata operativnih troškova:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(5)	Troškovi bruto plata radnika	520	304.200	
	Obaveze za neto plate, poreze i doprinose	450		304.200
	Za obračunate bruto plate radnika angažovanih u voćnjaku			
(6)	Troškovi amortizacije	540	6.900	
	IV vrijednosti poljopr. mašina	0239		6.900
	Za redovan godišnji obračun trošenja traktora i priključaka			
(7)	Troškovi goriva i energije	512	3.000	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		3.000
	Za utrošeni dizel u agrotehničkim operacijama			

3. Knjiženje troškova uprave i administracije te ostalih nepovezanih troškova:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(8)	Troškovi uprave i administracije	530	403.000	
	Ostali nematerijalni troškovi	550	76.000	
	Razne obaveze	450/432		479.000
	Za troškove koji se ne uključuju u vrijednost imovine i čine rashod perioda			

4. Aktiviranje internog učinka (Kapitalizacija troškova rada i mehanizacije):

Troškovi plata zaposlenih, amortizacije i goriva mašina čine **troškove internog učinka** preduzeća unutar sopstvenog gazdinstva. Njihov zbir iznosi 314.100 KM (304.200 + 6.900 + 3.000) i on se neutrališe prenosom na konto pripreme imovine preko računa prihoda klase 6:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(9)	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055	314.100	
	Prihodi od aktiviranja vlastitih proizvoda i učinaka	621		314.100
	Za obračun i prenos internog učinka u vrijednost voćnjaka			

Nakon sprovođenja gornjih knjiženja, prelazni Konto 055 – Biološka sredstva u pripremi je uspješno akumulirao iznos od 600.700 KM (10.500 + 180.000 + 68.000 + 28.100 + 314.100):

Konto: 055 – Biološka sredstva u pripremi (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene / Dokument	Duguje	Potražuje	Saldo
(1)	Fakturu za pripremu i rigolovanje zemljišta	10.500		10.500
(2)	Fakture za troškove trogodišnjeg zakupa zemljišta	180.000		190.500
(3)	Faktura dobavljača za nabavku sortnih sadnica	68.000		258.500
(4)	Izdatnice za utrošeni repromaterijal – gnojivo i hemijska zaštita	28.100		286.600
(9)	Aktivacija internog učinka proizvodnje	314.100		600.700
	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	600.700	-	600.700

Računovodstveni uvid:

Primijetite kako se prelazni konto pripreme puni sukcesivno kroz dugovnu stranu, dostižući punu istorijsku vrijednost od 600.700 KM. Onog trenutka kada voćnjak prođe tehnički prijem (stavka 6), konto se u potpunosti prazni preko potražne strane i svodi na nulu, prenoseći vrijednost na stalni račun upotrebe imovine.

8.6.2.2 Aktiviranje voćnjaka na početku četvrte godine

Na početku četvrte godine voćnjak zvanično dostiže fazu rodnosti i unosi se u poslovne knjige kao stalno operativno sredstvo.

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(10)	Višegodišnji zasadi – voćnjak	051	600.700	
	Biološka sredstva u pripremi – voćnjak	055		600.700
	Za zatvaranje konta pripreme i aktiviranje rodnog voćnjaka			

> ⚠ **NAPOMENA U VEZI SA PRIMJENOM STANDARDA**
>
> Od ovog momenta, preduzeće vodi **stabla** (biljku darovaoca) po pravilima **MRS 16** (istorijski trošak od 600.700 KM se linearno amortizuje npr. kroz vijek od 25 godina), a svi tekući operativni troškovi četvrte godine prikazani u Tabeli 8.2 unutar kolone 4 (zakup 60.000, gnojivo 11.000, plate 183.400) postaju čisti rashod tekućeg perioda. Istovremeno, **plodovi** koji se razvijaju na granama postaju biološka imovina pod jurisdikcijom **MRS 41**.

8.6.2.3 Test obezvređenja višegodišnjeg zasada

Pretpostavimo da je naš voćnjak nakon aktiviranja vođen punih pet godina po modelu nabavne vrijednosti, uz primjenu linearne metode amortizacije i korisni vijek od 25 godina.

- Godišnji trošak amortizacije: $\frac{600.700\ \text{KM}}{25\ \text{godina}} = 24.028\ \text{KM}$ godišnje.
- Akumulirana amortizacija za 5 godina: $24.028\ \text{KM} \cdot 5 = 120.140\ \text{KM}$.
- Trenutna knjigovodstvena vrijednost (KV): $600.700\ \text{KM} - 120.140\ \text{KM} = 480.560\ \text{KM}$.

Na kraju pete godine na stablima se javlja specifična biljna bolest koja trajno i nepovratno smanjuje budući prinos plodova. Poljoprivredni menadžment sprovodi formalni test obezvređenja (Primjena MRS 36[61]) i utvrđuje da je stvarna nadoknadiva vrijednost ovog zasada na tržištu pala na iznos od 400.000 KM.

[61] Odbor za međunarodne računovodstveni standarde (IASB). *Međunarodni računovodstveni standard 36 – Umanjenje vrijednosti imovine (MRS 36)*. London: Fondacija MSFI (IFRS Foundation).

Kalkulacija gubitka od obezvređenja:

$$\text{Gubitak} = \text{Knjigovodstvena vrijednost} - \text{Nadoknadiva vrijednost}$$

$$\text{Gubitak} = 480.560\ \text{KM} - 400.000\ \text{KM} = 80.560\ \text{KM}$$

Knjiženje obezvređenja u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(10)	Troškovi obezvređenja biološke imovine	549	80.560	
	Ispravka vrijednosti bioloških sredstava	059		80.560
	Za vanredno svođenje vrijednosti voćnjaka na nadoknadivi iznos			

Uticaj obezvređenja na finansijske izvještaje:

U Bilansu uspjeha nastaje vanredni rashod od 80.560 KM (Načelo opreznosti), dok se u Bilansu stanja neto pozicija višegodišnjeg zasada prikazuje kao 400.000 KM (600.700 − 120.140 − 80.560).

8.7. Računovodstvo osnovnog stada

Specifičnost biološke imovine za razliku od ostale imovine je da prolazi kroz transformaciju u obliku prirasta koje znači povećavanje težine i mase stoke kao i dobiveni podmladak, te prirast od povećanja cijena. Osnovno stado je dugotrajna imovina koja uključuje plodnu stoku i njen pomladak. Tu je potrebno napraviti razliku između obrtnog i osnovnog stada. Obrtno stado se ne vodi u evidenciji dugotrajne imovine, te se sastoji od: stoke koja je nabavljena radi prodaje, stoke koja je nabavljena radi proizvodnje tj. tova i stoke koja je izdvojena iz osnovnog stada za proizvodnju, odnosno prodaju.

U poljoprivredi su česta ulaganja u osnovno stado, te se to knjiži različito zavisno od načina ulaganja i povećanja. Svako pojedinačno grlo posjeduje svoju analitičku **„stočnu kartu“** u kojoj se hronološki prate njegova pasmina, datum ulaza/rođenja, težina u kilogramima i knjigovodstvena cijena.

Promjene koje se evidentiraju u okviru računa Osnovnog stada obuhvataju:

Promjene na dugovnoj strani računa	Promjene na potražnoj strani računa
Kupovina	Prodaja
Priplod	Prevod u drugu kategoriju stada
Prevod iz druge kategorije stada	Prevod u tov
Prirast	Uginuće
Višak po popisu	Prinudno klanje
Vrijednosno usklađivanje sa fer vrijednosti	Manjak po popisu
	Vrijednosno usklađivanje sa fer vrijednosti

Glavni dokument koji sumira sve fizičke i ekonomske promjene u stočarstvu na kraju godine jeste Obrt osnovnog stada.[62]

[62] Vidjeti: *Pravilnik o načinu vođenja evidencije o osjemenjavanju i prirodnom pripustu* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 45/16); *Pravilnik o načinu vođenja matičnih knjiga i uzgojnih registara* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 03/16); *Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja* (koji se donosi na godišnjem nivou i propisuje obavezne evidencije za gazdinstva radi ostvarivanja prava na premije).

Tabela 8.3. *Izvještaj o obrtu osnovnog stada za poslovnu godinu (kom / kg)*

R. br.	Opis stavke / kategorije promjene	Krave (kom/kg)	Telad (kom/kg)	Junad (kom/kg)
1.	POČETNO STANJE (01.01.)	150 / 75.000	50 / 4.000	100 / 20.000
	ULAZI (Povećanja)			
2.	Priplođeno (Rođenje podmlatka)	—	30 / 5.000	—
3.	Prevedeno iz niže kategorije stada	30 / 6.000	—	30 / 6.680
4.	Kupljeno na eksternom tržištu	15 / 7.500	—	—
5.	Prirast u težini (Dobitak mase)	— / 2.300	— / 5.880	— / 7.400
6.	SVEGA ULAZI	45 / 15.800	30 / 10.880	30 / 14.080
	IZLAZI (Smanjenja)			
7.	Prodato kupcima	10 / 5.000	—	—
8.	Prevedeno u višu kategoriju stada	—	30 / 6.680	30 / 6.000
9.	Prevedeno u obrtna sredstva (u tov)	60 / 30.000	—	25 / 5.000
10.	Uginuća usljed bolesti/više sile	1 / 500	—	—
11.	Prinudno klanje	—	—	2 / 400
12.	Manjkovi po popisu	—	—	1 / 200
13.	SVEGA IZLAZI	71 / 35.500	30 / 6.680	58 / 11.600
14.	**STANJE NA DAN BILANSA (31.12.)**	**124 / 55.300**	**50 / 8.200**	**72 / 22.480**

8.7.1 Evidentiranje stočarskih transakcija u toku perioda

Kao što se vidi iz Tabele 8.3, na početku godine, početno stanje na analitičkim računima osnovnog stada iznosi 470.000 KM, pri čemu se krave vode po 4,00 KM/kg, telad po 10,00 KM/kg, a junad po 6,50 KM/kg. Tokom godine se dešava niz promjena koje uključuju kupovinu i prodaju jedinki stada, te prinudno klanje i uginuće.

1. Kupovina krava

Kupljeno je 15 krava ukupne težine 7.500 kg po cijeni od 4,00 KM/kg, a to iznosi 30.000 KM.

Knjiženje kupovine krava u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Osnovno stado – Krave	0521	30.000	
	Obaveze prema dobavlj. u zemlji	432		30.000
	Prema fakturi dobavljača br. 45/2x i prijemnom zapisniku, evidentira se nabavka 15 grla priplodnih krava na odgođeno plaćanje			

2. Prodaja krava (Utvrđivanje dobitka na otuđenju)

Prodato je 10 krava ukupne težine 5.000 kg po ugovorenoj cijeni od 4,50 KM/kg (Prodajna vrijednost = 22.500 KM). Knjigovodstvena cijena prodatih krava u aktivi iznosi 4,00 KM/kg, što znači da je njihova KV iznosila 20.000 KM (5.000 · 4,00).

Knjiženje prodaje krava u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(2)	Potraživanja od kupaca u zemlji	201	22.500	
	Osnovno stado – Krave	0521		20.000
	Dobici od prodaje i otuđenja biološke imovine	670		2.500
	Prema izlaznoj fakturi br. 15 i stočnim kartama, isknjižava se 10 izlučenih krava iz osnovnog stada po KV			

3. Prinudno klanje junadi usljed povrede

Usljed loma noge, dva juneta ukupne mase 400 kg su prinudno zaklana. Njihova originalna KV je iznosila 2.600 KM (400 kg · 6,50 KM/kg). Klanjem su dobijeni proizvodi (meso u polutkama) čija je neto prodajna vrijednost na lokalnom tržištu 1.500 KM.

Knjiženje prinudnog klanja u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(3)	Zalihe gotovih proizvoda	120	1.500	
	Gubici od rashod. i prinudnog klanja	573	1.100	
	Osnovno stado – Junad	0523		2.600
	Na osnovu odluke uprave i veterinarskog zapisnika o nesreći, isknjižavaju se 2 juneta usljed loma noge po KV.			

4. Uginuće osiguranog grla

Uginula je jedna krava mase 500 kg čija je KV iznosila 2.000 KM (500 · 4,00). Budući da je stado osigurano, osiguravajuće društvo izdaje rješenje o nadoknadi štete na iznos od 1.500 KM. Čisti neto poslovni gubitak iznosi 500 KM.

Knjiženje uginuća osiguranog grla u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(4)	Potraživanja od osiguravajućih kuća	228	1.500	
	Ostali nepomenuti rashodi (Štete od uginuća)	575	500	
	Osnovno stado – Krave	0521		2.000
	Na osnovu likvidacije štete od strane osiguravajućeg društva i zapisnika o uginuću, isknjižava se jedno uginulo grlo iz mliječnog stada po KV.			

8.7.2 Obračun i knjiženje promjena na dan Bilansa

Na kraju godine, na osnovu Tabele obrta stada (Tabela 8.3), računovođa sprovodi završna periodična knjiženja koja obuhvataju: rođenje podmlatka, prevođenje u više kategorije, prevođenje u tov, utvrđivanje manjkova po popisu, fizički prirast, te usklađivanje fer vrijednosti na kraju perioda.

5. Knjiženje priploda (Rođenje podmlatka)

Iz tabele obrta vidimo da je priplođeno 30 teladi mase 5.000 kg. Fer vrijednost novorođene teladi na dan Bilansa iznosi 12,00 KM/kg, što generiše prihod od reprodukcije od 60.000 KM.

Knjiženje priploda u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(5)	Osnovno stado – Telad	0522	60.000	
	Prihodi od aktiviranja sopstvenih učinaka	622		60.000
	Na osnovu internog obračuna i izvještaja o priplodu iz Tabele obrta stada, evidentira se rođenje 30 teladi po FV na dan Bilansa stanja.			

6. Interno prevođenje u više kategorije

Životinje prelaze u starije kategorije po istorijskim knjigovodstvenim cijenama kategorije iz koje dolaze:

- **Telad u junad:** 6.680 kg · 10,00 KM/kg = **66.800 KM**.
- **Junad u krave:** 6.000 kg · 6,50 KM/kg = **39.000 KM**.

Knjiženje prevođenja jedinki u višu kategoriju u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(6a)	Osnovno stado – Junad	0523	66.800	
	Osnovno stado – Telad	0522		66.800
	Interni nalog za preklasifikaciju stada. 30 zrelih teladi (ukupne mase 6.680 kg) prevodi se u višu proizvodnu kategoriju junadi po originalnoj knjigovodstvenoj cijeni teleta (10,00 KM/kg).			
(6b)	Osnovno stado – Krave	0521	39.000	
	Osnovno stado – Junad	0523		39.000
	Interni nalog za preklasifikaciju stada. 20 priplodnih junadi (ukupne mase 6.000 kg) zvanično ulazi u kategoriju krava (mliječno stado) po originalnoj knjigovodstvenoj cijeni juneta (6,50 KM/kg).			

7. Prevođenje iz osnovnog stada u tov (Obrtna sredstva)

Izlučena grla se prenose na zalihe kratkotrajne biološke imovine (Klasa 1) po fer vrijednosti (4,70 KM za krave i 8,00 KM za junad), dok se račun dugotrajne imovine (Klasa 0) razdužuje po bazičnoj knjigovodstvenoj vrijednosti. Razlika čini čist dobitak od restrukturiranja stada.

Tabela 8.4. *Obračun dobitka pri prevođenju stada u tov (u KM)*

Kategorija	Masa (kg)	Knjigovod. cijena	Knjigovod. vrijednost	Fer cijena tova	Ukupna fer vrijednost	Dobitak od prevođenja
Krave	30.000	4,00	120.000	4,70	141.000	21.000
Junad	5.000	6,50	32.500	8,00	40.000	7.500
UKUPNO			**152.500**		**181.000**	**28.500**

Knjiženje prevođenja u tov u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(7)	Zalihe kratkotrajne biološke imovine (Tov)	111	181.000	
	Osnovno stado – Krave	0521		120.000
	Osnovno stado – Junad	0523		32.500
	Dobici od rashodovanja i prenosa biološke imovine	671		28.500
	Na osnovu Odluke o remontu mliječnog stada, izlučuje se 60 krava i 25 junadi iz dugotrajne imovine i prevodi na zalihe tova.			

8. Knjiženje manjkova po popisu

Popisom na kraju godine utvrđen je fizički manjak jednog juneta mase 200 kg, knjigovodstvene vrijednosti od 1.300 KM (200 · 6,50). Pod pretpostavkom da nema lične odgovornosti zaposlenih, manjak ide na teret preduzeća.

Knjiženje manjka u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(8)	Poslovni rashodi po osnovu manjkova	576	1.300	
	Osnovno stado – Junad	0523		1.300
	Prema Popisnoj listi i Zapisniku komisije za inventuru, isknjižava se fizički manjak jednog juneta mase 200 kg. Odlukom uprave, finansijski teret štete pada na račun preduzeća usljed nemogućnosti utvrđivanja lične odgovornosti zaposlenih.			

9. Obračun i knjiženje čistog fizičkog prirasta mase

Prirast u težini osnovnog stada obračunava se po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje, na dan Bilansa, a knjiži se zaduživanjem odgovarajućeg računa osnovnog stada dok potražuje Konto 625 – Prihodi od prirasta biološke imovine. Popisom utvrđeni prirast mase u kilogramima iz Tabele 8.3 vrednuje se po fer cijenama na dan Bilansa (Krave 4,70, Telad 12,00, Junad 8,00 KM/kg), generišući ukupan prihod od 140.570 KM. Obračun pojedinačnog prirasta je dat u Tabeli 8.5.

Tabela 8.5. *Obračun fizičkog prirasta mase*

Kategorija	Prirast[63] (kg)	Tržišna cijena (FV)	Vrijednost prirasta (KM)
Krave	2.300	4,70	10.810
Telad	5.880	12,00	70.560
Junad	7.400	8,00	59.200
UKUPNO:			**140.570**

Knjiženje prirasta u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(9)	Osnovno stado – Krave	0521	10.810	
	Osnovno stado – Telad	0522	70.560	
	Osnovno stado – Junad	0523	59.200	
	Prihodi od prirasta biološke imovine	625		140.570
	Na osnovu vaganja i proračuna iz Tabele obrta stada, knjiži se tekući fizički prirast mase u kilogramima za sve tri kategorije stoke vrednovan po novim fer cijenama na dan Bilansa stanja.			

10. Usklađivanje fer vrijednosti i rješavanje računovodstvenog „paradoksa“

Na dan Bilansa stanja vrši se usklađivanje vrijednosti osnovnog stada sa njegovom poštenom (fer) vrijednošću umanjenom za procijenjene troškove prodaje. Postupak je sljedeći:

1. Utvrđuje se saldo računa osnovnog stada na dan Bilansa;
2. Iz tabele Obrta stada preuzimaju se kilogrami osnovnog stada na dan Bilansa;
3. Iz odnosa salda računa osnovnog stada i težine u kilogramima utvrđuje se knjigovodstvena cijena (KC) po kilogramu;
4. Uzima se tržišna cijena na dan Bilansa stanja;
5. Tržišna cijena se umanjuje za troškove prodaje na mjestu žetve, što daje

[63] Prirast se računa na kraju perioda nakon što se napravi popis i vaganje stoke, tako što se težini u kilogramima na kraju perioda dodaju sva smanjenja u težini, a zatim se od te sume oduzimaju sva povećanja (bez prirasta) i početno stanje.
Za krave: 55.300 + 35.500 – 6.000 – 7.500 – 75.000 = 2.300
Za telad je prirast: 8.200 + 6.680 – 5.000 – 4.000 = 5.880
Za junad je prirast: 22.480 + 11.600 – 6.680 – 20.000 = 7.400

fer vrijednost (FV);

6. Upoređuju se knjigovodstvena cijena i fer cijena, te ako postoji značajna razlika između tih cijena obračunava se efekat fer vrijednosti. Efekat je pozitivan ukoliko je knjigovodstvena vrijednost niža od fer vrijednosti. U suprotnom, efekat je negativan.
7. Pozitivan efekat se knjiži zaduživanjem računa osnovnog stada, a odobravanjem računa prihoda (od usklađivanja vrijednosti biološke imovine). Negativni efekat se knjiži zaduživanjem računa rashoda (obezvređenje bioloških sredstava), a odobravanjem računa osnovnog stada.

Stanje na analitičkim računima osnovnog stada, nakon evidentiranih promjena, biće kao što slijedi:

Konto: 0521 – Osnovno stado – Krave (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Prenos početnog stanja	300.000		300.000
(1)	Kupovina 15 krava na eksternom tržištu	30.000		330.000
(2)	Prodaja 10 krava lokalnom farmeru		20.000	310.000
(4)	Uginuće jedne osigurane krave		2.000	308.000
(6b)	Prevođenje iz niže kategorije	39.000		347.000
(7)	Prevođenje 20 sazrelih junadi unutar stada u kategoriju krava		120.000	227.000
(9)	Priznavanje tekućeg fizičkog prirasta mase u kg	10.810		237.810
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	379.810	142.000	237.810

Konto: 0522 – Osnovno stado – Telad (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje stada preneseno iz prethodne godine	40.000		40.000
(5)	Priplod – rođenje 30 teladi	60.000		100.000
(6a)	Prevođenje 30 teladi u višu kategoriju (junad)		66.800	33.200
(9)	Priznavanje tekućeg fizičkog prirasta mase u kg	70.560		103.760
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	170.560	66.800	103.760

Konto: 0523 – Osnovno stado – Junad (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje stada preneseno iz prethodne godine	130.000		130.000
(3)	Prinudno klanje 2 oštećena juneta (Isknjižavanje KV)		2.600	127.400
(6a)	Prevođenje teladi u višu kategoriju (junad)	66.800		194.200
(6b)	Prevođenje priplodnih junadi u krave (mliječno stado)		39.000	155.200
(7)	Izlučenje junadi i njihovo prevođenje u tovne zalihe		32.500	122.700
(8)	Utvrđeni fizički manjak jednog juneta po popisu		1.300	121.400
(9)	Priznavanje tekućeg fizičkog prirasta mase u kg	59.200		180.600
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	256.000	75.400	180.600

Salda od 237.810 KM (Krave), 103.760 KM (Telad) i 180.600 KM (Junad) predstavljaju polaznu osnovu za popunjavanje kolone 2 (Tabela 8.6) u tom završnom obračunu usklađivanja fer vrijednosti na dan Bilansa stanja.

Tabela 8.6. *Konačni obračun usklađivanja vrijednosti na dan 31. decembar*

Kategorija imovine	Trenutni saldo u knjigama	Preostala masa na dan 31.12.	Tržišna FV/kg na dan 31.12.	Nova ukupna FV u Bilansu	Neto finansijski efekat
Krave	237.810 KM	55.300 kg	4,70 KM	259.910 KM	+22.100 KM (Prihod)
Telad	103.760 KM	8.200 kg	12,00 KM	98.400 KM	-5.360 KM (Rashod)
Junad	180.600 KM	22.480 kg	8,00 KM	179.840 KM	-760 KM (Rashod)
UKUPNO:	**522.170 KM**	**86.180 kg**		**538.150 KM**	**+15.980 KM (Efekat)**

Knjiženje vrijednosnog usklađivanja u Dnevniku:

Promjena	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(10)	Osnovno stado – Krave	0521	22.100	
	Rashodi od usklađivanja biološke imovine	565	6.120	
	Osnovno stado – Telad	0522		5.360
	Osnovno stado – Junad	0523		760
	Prihodi od usklađivanja biološke imovine	665		22.100
	Na osnovu završnog bilansnog obračuna, vrši se usklađivanje salda Glavne knjige sa stvarnom tržišnom fer vrijednošću preostalog stada.			

RAZJEŠENJE PARADOKSA IZ USKLAĐIVANJA VRIJEDNOSTI

Zašto se kod teladi i junadi javlja pad vrijednosti (obezvređenje) iako su njihove tržišne cijene po kilogramu realno rasle na tržištu?

Razlog leži u **efektu biološkog prevođenja**. Kada „skupo“ tele (bazična cijena 10,00 KM/kg) dostigne određenu masu i pređe u višu kategoriju junadi, njegova prosječna vrijednost po kilogramu unutar novog sistema se svodi na bazičnu cijenu junadi (6,50 KM/kg). Isto se dešava prelaskom junadi u krave (4,00 KM/kg).

Gubitak, dakle, nije nastao usljed tržišnog kolapsa cijena, već zato što knjigovodstvena vrijednost jedinke realno pada u momentu kada ona gubi status visokoakumulativnog „tovnog materijala“ i preuzima status dugotrajnog „proizvodnog sredstva“ na farmi. Računovodstvo kroz ovaj mehanizam savršeno i realno preslikava ekonomsku i biološku logiku života na farmi.

8.8. Rezime poglavlja

- **Svrha i specifičnost standarda:** MRS 41 – Poljoprivreda ima zadatak da propiše računovodstveni obuhvat, prezentaciju i objavljivanja vezana za poljoprivredne aktivnosti i transformaciju žive imovine.
- **Podjela imovine:** Biološka imovina se na osnovu namjene i vremenskog faktora dijeli na dugotrajnu (višegodišnji zasadi i osnovno stado unutar Klase 0) i kratkotrajnu (stoka u tovu i jednogodišnji usjevi unutar Klase 1).
- **Zlatno pravilo fer vrijednosti:** Biološka imovina se vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje na mjestu žetve. U odsustvu aktivnog tržišta, preduzeće mora primijeniti alternativne modele

poput uobičajenih cijena po kilogramu mesa ili diskontovanja neto novčanih tokova.

- **Prelaz sa MRS 41 na MRS 2:** Poljoprivredni proizvodi se u trenutku žetve vrednuju po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje, i taj iznos postaje njihova početna cijena koštanja (nabavna vrijednost) u trenutku kada pređu na zalihe pod uticaj MRS 2.
- **Računovodstveni obuhvat državnih davanja:** Bezuslovne državne pomoći se u momentu priznavanja odmah knjiže u korist tekućih prihoda, dok se uslovljene donacije inicijalno odgađaju na računima PVR-a i postaju prihod tek nakon potpunog ispunjenja propisanih uslova.
- **Dvostruka priroda biljnih sistema:** Izmjenama standarda, sama stabla i loza (biljke darovaoci) vode se prema MRS 16 po modelu istorijskog troška podizanja i podliježu amortizaciji, dok plodovi na njima ostaju u domenu MRS 41 po fer vrijednosti.
- **Uloga prelaznog konta 055:** Svi opravdani troškovi podizanja voćnjaka (uključujući i interni rad i amortizaciju mašina pretočene kroz interne učinke) sakupljaju se na kontu pripreme sve do momenta aktiviranja u fazi plodonosnosti.
- **Završna usklađivanja i paradoks prevođenja:** Na dan Bilansa se vrši ponovno svođenje imovine na fer vrijednost. Pozitivne razlike čine prihode, a negativne rashode perioda. Zbog biološkog ciklusa i prelaska životinja iz skupljih (tovnih) u jeftinije (proizvodne) cjenovne kategorije po kilogramu, na dan Bilansa se redovno javljaju gubici od usklađivanja na mlađim kategorijama, što odražava realnu ekonomsku logiku sazrijevanja stada.

8.9. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Pojasnite pojam biološke transformacije i navedite tri ključna faktora koja računovodstvo mora kvantitativno i kvalitativno izmjeriti kao rezultat te transformacije!
2. Koja tri uslova moraju biti kumulativno ispunjena da bi poljoprivredno

preduzeće moglo priznati biološku imovinu u svom Bilansu stanja?

3. Kako se definišu „troškovi prodaje na mjestu žetve“ i koje specifične stavke oni obuhvataju, a koje se stavke izričito moraju izuzeti iz tog obračuna?
4. Detaljno obrazložite računovodstveni i menadžerski smisao primjene alternativnog metoda vrednovanja biološke imovine. Kako se u tom slučaju obračunava osnovica za amortizaciju osnovnog stada?
5. Pojasnite kako neraskidiva veza između zasada i zemljišta utiče na tehniku utvrđivanja fer vrijednosti biološke imovine u uslovima nepostojanja direktnih tržišnih cijena za zasade!
6. Zašto se interni prenos stada iz jedne kategorije u drugu (npr. telad u junad) mora sprovoditi isključivo po knjigovodstvenoj vrijednosti, a prevođenje iz osnovnog stada u tov po fer vrijednosti?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Knjiženje podizanja voćnjaka i aktiviranja

Poljoprivredno preduzeće podiže višegodišnji zasad trešanja na površini od 10 ha (5 ha vlastitog zemljišta i 5 ha uzetog u trogodišnji zakup uz godišnje plaćanje od 60.000 KM). Tokom trogodišnjeg perioda pripreme nastali su sljedeći direktni troškovi: priprema zemljišta 10.500 KM, nabavka sortnih sadnica 68.000 KM i utrošak hemijske zaštite i gnojiva od 28.100 KM. U istom periodu, obračunate bruto plate radnika u voćnjaku iznose 304.200 KM, amortizacija traktora iznosi 6.900 KM, a troškovi pogonskog goriva 3.000 KM.

Zahtjevi:

1. Formulišite stavove u Dnevniku za evidentiranje eksternih troškova i obračun internog učinka podizanja zasada!
2. Otvorite T-konto *055 – Biološka sredstva u pripremi*, prikažite zbirni saldo i proknjižite zvanično aktiviranje voćnjaka na početku 4. godine!

Zadatak 2: Prevođenje osnovnog stada u tov

Na osnovu odluke o selekciji i remontu stada, poljoprivredna zadruga vrši izlučenje grla iz osnovnog stada i njihovo prevođenje u kategoriju obrtnih sredstava (tov).

- Izlučeno je krama ukupne mase 15.000 kg (Knjigovodstvena cijena u aktivi iznosi 4,00 KM/kg) i junadi ukupne mase 3.000 kg (Knjigovodstvena cijena iznosi 6,50 KM/kg).

- Tržišna fer cijena za tovna grla na dan prenosa iznosi 4,70 KM/kg za krave i 8,00 KM/kg za junad.

Zahtjev: Izračunajte knjigovodstvenu vrijednost imovine koja izlazi, fer vrijednost zaliha koje ulaze, te formulišite kompletan stav u dnevniku uz priznavanje ostvarenog dobitka!

Zadatak 3: Sveobuhvatni obrt i usklađivanje vrijednosti stada

Na dan 31. decembar poljoprivredno preduzeće ima preostalu masu osnovnog stada i to: krave 55.300 kg (tekući saldo u knjigama iznosi 237.810 KM), telad 8.200 kg (tekući saldo iznosi 103.760 KM) i junad 22.480 kg (tekući saldo iznosi 180.600 KM). Na dan Bilansa, utvrđene fer cijene na stočnoj pijaci iznose: krave 4,80 KM/kg, telad 12,10 KM/kg i junad 8,10 KM/kg, dok procijenjeni troškovi prodaje za sve kategorije iznose fiksno 0,10 KM/kg.

Zahtjevi:

1. Sastavite završni obračun usklađivanja vrijednosti, precizno utvrdite pojedinačne i ukupne neto efekte (prihod/rashod)!
2. Proknjižite stav vrijednosnog usklađivanja kroz Dnevnik finansijskog računovodstva i obrazložite menadžmentu zašto je na teladi i junadi proknjižen rashod uprkos rastu tržišnih cijena!

Zadatak 4: Obračun amortizacije mliječnog stada (Alternativna metoda)

Usljed nemogućnosti utvrđivanja pouzdane fer vrijednosti rasnih grla, poljoprivredno preduzeće na dan 1. januar koristi alternativnu metodu istorijskog troška za vrednovanje mliječnog stada od 100 krava.

- Početna nabavna vrijednost stada u aktivi: 100.000 KM.
- Ukupna težina stada: 50.000 kg.
- Originalna nabavna cijena: 2,00 KM/kg.
- Procijenjena klanična cijena na kraju vijeka korišćenja: 1,50 KM/kg.
- Godišnja stopa amortizacije iznosi: 20%

Zahtjevi:

1. Utvrdite ukupnu klaničnu vrijednost stada i izračunajte čistu osnovicu za amortizaciju!
2. Kroz dnevnik evidentirajte godišnji trošak amortizacije na dan 31. decembar!

9. ZALIHE U POLJOPRIVREDI

Ključni pojmovi			
Kratkoročna biološka imovina	Zalihe učinaka (proizvodnja u toku i gotovi proizvodi)	Promjena vrijednosti zaliha	Metod ukupnih troškova
Dozvoljeni kalo i tehnološki gubitak	Svođenje na neto prodajnu vrijednost	„Fantomski prinosi“ u volumenu	Kratkoročni biološki prirast

9.1. Pojam, ekonomski značaj i klasifikacija zaliha prema MRS 2

Zalihe predstavljaju jedan od najdinamičnijih i ekonomski najznačajnijih elemenata tekuće imovine u poljoprivrednoj proizvodnji i agrobiznisu. U ovu vrstu imovine preduzeća ulažu znatan dio obrtnog kapitala, a proces njihovog trošenja i realizacije predstavlja primarni izvor prihoda i likvidnosti poljoprivrednog gazdinstva.

Definicije:

Međunarodni računovodstveni standard 2 – Zalihe (MRS 2) definiše zalihe kao imovinu koja se:

- drži radi prodaje u redovnom toku poslovanja (gotovi proizvodi i trgovačka roba),
- nalazi u procesu proizvodnje za takvu prodaju (proizvodnja u toku / nedovršena proizvodnja), ili
- nalazi u obliku sirovina ili materijala koji se troše u proizvodnom procesu ili prilikom pružanja usluga (sirovine, pogonsko gorivo, repromaterijal).[64]

Za razliku od statičnih industrijskih zaliha (npr. u metalurgiji), zalihe u poljoprivredi imaju specifična biološka svojstva: one „dišu“, podložne su isušivanju (kalu), kvarenju, ali i prirodnom rastu i transformaciji. Zbog toga je njihovo računovodstveno praćenje znatno složenije i zahtijeva precizno razlikovanje faza u proizvodnom ciklusu.

U zavisnosti od uloge u proizvodno-prometnom ciklusu poljoprivrednog preduzeća, zalihe klasifikujemo u četiri osnovne kategorije:

1. **Sirovine i materijal (Inputi):** Zalihe koje se nabavljaju sa spoljnog tržišta ili potiču iz sopstvenih izvora, a namijenjene su direktnom utrošku u procesu proizvodnje kako bi se doveli u stanje upotrebe.
    - *Primjeri u poljoprivredi:* Sortno sjeme (pšenica, kukuruz), mineralna i organska đubriva, hemijska zaštitna sredstva (pesticidi, herbicidi), stočna hrana (koncentrati, sijeno), te dizel-gorivo za pogon

[64] Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 2 – Zalihe (MRS 2)*, paragraf 6, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

poljoprivredne mehanizacije.

2. **Proizvodnja u toku (Nedovršena proizvodnja):** Proizvodi koji su prošli određene faze obrade, ali još uvijek nisu potpuno dovršeni i spremni za tržište. Ova pozicija obuhvata sve akumulirane direktne troškove materijala, rada i mehanizacije uložene do dana bilansiranja.
    - *Primjeri u poljoprivredi:* Zasijani usjevi na njivama prije žetve (uloženo sjeme, đubrivo i rad, ali žetva još nije obavljena) ili proces tova stoke koji je u toku.
3. **Gotovi proizvodi (Outputi):** Potpuno dovršeni sopstveni proizvodi koji su prošli sve faze proizvodnog ciklusa, tehnološki su provjereni i uskladišteni radi prodaje.
    - *Primjeri u poljoprivredi:* Merkantilna pšenica smještena u silosu, sirovo mlijeko u laktofrizu, obrano voće u hladnjači, ili flaširano vino i džemovi ukoliko gazdinstvo vrši i dopunsku industrijsku preradu.
4. **Trgovačka roba:** Imovina koja je kupljena sa ciljem da bude preprodata na tržištu u istom obliku, bez ikakve dodatne prerade ili dorade. Ova stavka je dominantna kod trgovačkih preduzeća, dok se u agrobiznisu javlja prvenstveno kod poljoprivrednih apoteka ili zadruga koje dokupljuju tuđe gotove proizvode ili alate radi daljeg plasmana.

⚖ Pravila vrednovanja zaliha prema MRS 2

Osnovno računovodstveno načelo koje propisuje MRS 2 nalaže da se zalihe vrednuju po:

Nabavnoj vrijednosti (cijeni koštanja)

ili

Neto prodajnoj vrijednosti,

zavisno od toga koja je niža.[65]

Početno vrednovanje (Istorijski trošak)

Prilikom ulaza u preduzeće (kupovina), zalihe se obavezno bilansiraju po nabavnoj vrijednosti. Nju čini fakturna cijena dobavljača uvećana za sve zavisne troškove nabavke (prevoz, utovar, istovar, carina, osiguranje u transportu) koji su bili neophodni da se zalihe dovedu na sadašnju lokaciju i u sadašnje stanje.

[65] Neto prodajna vrijednost predstavlja procijenjenu prodajnu cijenu u redovnom toku poslovanja umanjenu za procijenjene troškove dovršenja i procijenjene troškove neophodne za realizaciju prodaje. Vidjeti detaljnije: *MRS 2*, paragraf 6 i paragraf 9.

Naknadno vrednovanje (Na dan Bilansa)

Na dan sastavljanja finansijskih izvještaja (31. decembar), preduzeće je dužno primijeniti načelo opreznosti. Ukoliko je tržišna (neto prodajna) cijena zaliha u međuvremenu pala ispod njihovog istorijskog troška (usljed oštećenja, pada kvaliteta ili tržišnih poremećaja), knjigovodstvena vrijednost se mora otpisati i svesti na tu nižu, neto prodajnu vrijednost.

9.2. Tipične poslovne promjene na računima zaliha

U toku jednog poslovnog ciklusa, na računima zaliha hronološki se prate i evidentiraju sljedeće tipične ekonomske promjene:

1. **Eksterna nabavka zaliha:** Povećanje zaliha sirovina, materijala ili robe kupovinom od dobavljača, uz aktiviranje zavisnih troškova nabavke.
2. **Interni tokovi (Trošenje u proizvodnji):** Smanjenje zaliha materijala usljed njihovog izdavanja iz magacina i prenošenja u proces proizvodnje (transformacija u nedovršenu proizvodnju).
3. **Završetak proizvodnje (Zaprimanje učinaka):** Povećanje zaliha gotovih proizvoda i smanjenje/pražnjenje računa nedovršene proizvodnje nakon obavljene žetve, berbe ili završetka tova.
4. **Realizacija (Prodaja):** Smanjenje zaliha gotovih proizvoda ili robe usljed njihove isporuke kupcima, uz istovremeno priznavanje prihoda od prodaje i rashoda na ime cijene koštanja realizovanih zaliha.
5. **Inventurne razlike i otpisi:** Usklađivanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem na terenu nakon obavljenog popisa (knjiženje tehnološkog kala, neopravdanih manjkova, viškova ili obezvređenja zaliha).

Zbog njihove specifičnosti i složenosti, u Tabeli 9.1 dat je pregled osnovnih konta iz važećeg kontnog plana koja se koriste za praćenje, vrednovanje i evidentiranje svih faza i oblika promjena na zalihama u poljoprivredi.

Tabela 9.1. *Pregled konta za evidentiranje promjena na zalihama*

Klasa / Grupa računa	Konto	Naziv konta	Računovodstveni karakter i funkcija u agrobiznisu
Klasa 1: Zalihe	101	Sirovine i materijal u skladištu	Aktivni račun. Evidentira nabavku i stanje ulaznih inputa (sjeme, đubrivo, hrana, gorivo)
	109	Ispravka vrijednosti sirovina i materijala	Korektivni (pasivni) račun aktive. Služi za indirektno smanjenje vrijednosti materijala na dan Bilansa.
	110	Nedovršena proizvodnja	Aktivni račun. Akumulira sve tekuće troškove uložene u polje ili štalu do momenta žetve ili završetka tova.
	111	Kratkoročna biološka imovina (Stoka u tovu)	Aktivni račun. Prati vrijednost i prirast mase žive stoke namijenjene prodaji ili finalnoj preradi.
	120	Zalihe gotovih proizvoda	Aktivni račun. Evidentira skladištenje i stanje sopstvenih finalnih outputa (pšenica u silosu, meso, prerađevine).
	129	Ispravka vrijednosti gotovih proizvoda	Korektivni (pasivni) račun aktive. Služi za svođenje vrijednosti gotovih proizvoda na njihovu nižu tržišnu vrijednost.
Klasa 4: Obaveze	432	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	Pasivni račun. Prati kratkoročni dug prema spoljnim dobavljačima za kupljene inpute ili obavljene usluge (npr. prevoz).
	450	Obaveze za neto plate, poreze i doprinose	Pasivni račun. Evidentira obračunate zarade zaposlenih na farmama i poljima koje tek treba isplatiti.

Klasa / Grupa računa	Konto	Naziv konta	Računovodstveni karakter i funkcija u agrobiznisu
Klasa 5: Rashodi	511	Troškovi materijala	Račun rashoda perioda. Bilansira iznos materijala koji je zvanično izdat iz magacina i utrošen u proizvodnji.
	520	Troškovi bruto plata	Račun rashoda perioda. Obuhvata troškove rada radnika angažovanih direktno u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji.
	554	Troškovi kala, rastura, loma i neopravdanih manjkova	Račun rashoda perioda. Registruje tehnološki opravdane gubitke ili vanredne manjkove utvrđene godišnjom inventurom.
	565	Rashodi / Gubitak od usklađivanja vrijednosti imovine	Račun rashoda perioda. Priznaje pad vrijednosti zaliha usljed tržišnog pojeftinjenja ili pada kvaliteta (obezvređenje).
Klasa 6: Prihodi	611	Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	Račun prihoda. Bilansira ostvarenu prodajnu vrijednost isporučene robe ili proizvoda eksternim kupcima.
	620	Povećanje vrijednosti zaliha učinaka (Promjena vrijednosti zaliha)	Račun prihoda / Korekcija rezultata. Neutrališe troškove klase 5 u Bilansu uspjeha prenosom tekuće proizvodnje u aktivu.
	625	Prihodi od prirasta biološke imovine	Račun prihoda. Evidentira novostvoreni ekonomski dobitak koji je rezultat čistog biološkog rasta i transformacije žive stoke.

9.2.1 Obračun i knjiženje eksterne nabavke zaliha

Početno vrednovanje zaliha sirovina i materijala u momentu eksterne nabavke vrši se strogo u skladu sa **načelom nabavne vrijednosti (istorijskog troška)**. Nabavna vrijednost u agrobiznisu ne obuhvata samo čistu fakturnu cijenu koju plaćamo dobavljaču za sam proizvod, već ukupan iznos ekonomskih resursa koji se moraju utrošiti da bi taj input stigao do gazdinstva i bio spreman za upotrebu.

Matematički izraženo, formula glasi:

$$\textit{Nabavna vrijednost} = \textit{Fakturna cijena} + \textit{Zavisni troškovi nabavke}$$

- **Fakturna cijena:** Iznos naveden na računu prodavca robe.
- **Zavisni troškovi nabavke:** Svi opravdani, direktni troškovi bez kojih input ne bi mogao stići na lokaciju (npr. troškovi prevoza, utovara, istovara, carinske dažbine i osiguranje u transportu).

U računovodstvenoj praksi, sakupljanje ovih troškova vrši se preko prolaznog (obračunskog) računa **Obračun nabavke sirovina i materijala**, koji se nakon utvrđivanja konačne nabavne vrijednosti u potpunosti gasi, a vrijednost se prenosi na račun zaliha.

Praktični primjer: Nabavka sjemenskog krompira

Poljoprivredno preduzeće „Ratar“ nabavlja inpute za proljetnu sjetvu:

1. Od dobavljača „Sjeme-Promet“ primljena je faktura za 10 tona sjemenskog krompira na iznos od **10.000 KM**.
2. Od prevoznika „Trans-Kop“ primljena je faktura za transport krompira do skladišta preduzeća na iznos od **400 KM**.
3. Za uslugu mašinskog istovara paleta u hladnjaču, primljena je faktura lokalne zadruge „Sloga“ na iznos od **100 KM**.
4. Nakon završetka istovara, sjemenski krompir je zvanično zaprimljen u skladište preduzeća.

1. Kalkulacija nabavne vrijednosti

Prije sastavljanja knjigovodstvenog stava, računovođa izrađuje kalkulaciju radi utvrđivanja stvarne cijene po jedinici mjere (kg):

Element kalkulacije	Iznos (u KM)	Računovodstveni tretman i pojašnjenje
Fakturna vrijednost (Dobavljač „Sjeme-Promet“)	10.000	Osnovna cijena sjemenskog materijala
Zavisni troškovi prevoza (Dobavljač „Trans-Kop“)	+400	Direktni troškovi transporta do skladišta
Zavisni troškovi istovara (Dobavljač „Sloga“)	+100	Troškovi dovođenja zaliha u stanje upotrebe
UKUPNA NABAVNA VRIJEDNOST	**10.500**	**Ukupan iznos koji se aktivira na zalihama**

Računovodstveni uvid:

Iako čista fakturna cijena iznosi 1,00 KM/kg ($\frac{10.000\ \text{KM}}{10.000\ \text{kg}}$), stvarna nabavna vrijednost koja ulazi u knjige iznosi **1,05 KM/kg** ($\frac{10.500\ \text{KM}}{10.000\ \text{kg}}$). Ignorisanje zavisnih troškova dovelo bi do potcijenjenosti zaliha i netačne kasnije cijene koštanja gotovog proizvoda.

2. Evidentiranje kroz Dnevnik

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Obračun nabavke sirovina i materijala	101x	10.500	
	Obaveze prema dobavljaču „Sjeme-Promet“	4321		10.000
	Obaveze prema dobavljaču „Trans-Kop“	4322		400
	Obaveze prema dobavljaču „Sloga“	4323		100
	Za evidenciju primljenih eksternih faktura i sakupljanje troškova nabavke			
(2)	Sirovine i materijal u skladištu (Sjemenski krompir)	1010	10.500	
	Obračun nabavke sirovina i materijala	101x		10.500
	Za zatvaranje obračunskog računa i prijem materijala u magacin po nabavnoj vrijednosti			

3. Prikaz promjena u Glavnoj knjizi

Konto: 101x – Obračun nabavke sirovina i materijala (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
(1)	Sakupljanje troškova sjemena i usluga	10.500		10.500
(2)	Aktiviranje zaliha i prenos u magacin		10.500	-
	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	10.500	10.500	-

Konto: 1010 – Sirovine i materijal u skladištu (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
(2)	Zaprimanje robe na bazi Skladišne primke br. 12	10.500		10.500
	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	10.500	-	10.500

Konto: 432 – Obaveze prema dobavljačima u zemlji (u KM)

R. br.	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
(1)	Faktura br. 102 („Sjeme-Promet“ – krompir)		10.000	10.000
(1)	Faktura br. 455 („Trans-Kop“ – prevoz)		400	10.400
(1)	Faktura br. 89 („Sloga“ – istovar)		100	10.500
	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	10.500	10.500

9.2.2 Evidentiranje trošenja zaliha i metode obračuna troškova izlaza

U toku jednog obračunskog perioda, ista vrsta materijala ili repromaterijala (npr. pogonsko gorivo, mineralno đubrivo ili stočna hrana) nabavlja se sukcesivno, u različitim vremenskim intervalima i po različitim nabavnim cijenama. Kada se taj materijal izuzme iz skladišta i uputi u proizvodnju (na njivu ili u štalu), računovodstvo se suočava sa izazovom: po kojoj cijeni vrednovati utrošeni materijal, a po kojoj procijeniti preostale zalihe na stanju?

U poljoprivrednom računovodstvu je ključno razlikovati dva koncepta:

- **Fizički tok zaliha**: Predstavlja stvarno, fizičko kretanje robe. Kod kvarljivih poljoprivrednih proizvoda (npr. jaja, voće, povrće, mlijeko), fizički tok iz bioloških razloga mora pratiti logiku po kojoj ono što je prvo proizvedeno ili zaprimljeno, mora se prvo utrošiti ili prodati kako bi se spriječio kvar.
- **Troškovni tok zaliha**: Predstavlja računovodstvenu konvenciju i izbor metode obračuna. Čak i kada se roba fizički miješa u skladištu (npr. Dizel-

gorivo u cisterni ili žitarice u rinfuzi unutar silosa), preduzeće u knjigama primjenjuje odabranu računovodstvenu metodu kako bi alociralo troškove na utrošene inpute i krajnje stanje zaliha.

Međunarodni računovodstveni standard 2 (MRS 2) dozvoljava primjenu dvije osnovne metode, koje menadžment preduzeća definiše kroz svoje računovodstvene politike i dužan je da ih konzistentno primjenjuje iz godine u godinu:

1. Metodu ponderisanog prosječnog troška
2. FIFO metodu (First-In, First-Out / Prva ulazna cijena jednaka prvoj izlaznoj cijeni)

9.2.2.1 Metoda ponderisanog prosječnog troška

Ova metoda je najprirodnija i računovodstveno najopravdanija za robu koja se skladišti u rinfuzi i miješa (žitarice u silosu, nafta u cisterni, vještačko đubrivo u podnim skladištima). Budući da je u takvim sistemima nemoguće fizički razlučiti koje je zrno ili litar nabavljen u kojem mjesecu, ukupni troškovi se raspoređuju putem prosječne cijene.

Do prosječne nabavne cijene dolazi se primjenom sljedeće formule:

$$\textbf{\textit{Ponderisana prosječna cijena}} = \frac{\textbf{\textit{Ukupna vrijednost zaliha (Početno stanje + Sve nabavke)}}}{\textbf{\textit{Ukupna količina zaliha (Početna količina + Sve nabavke)}}}$$

U praksi se primjenjuju dva pristupa:

- **Metoda pokretnog prosjeka:** Nova prosječna nabavna cijena obračunava se sukcesivno, nakon svake nove nabavke materijala, i primjenjuje se za vrednovanje izlaza sve do sljedećeg ulaza.
- **Metoda konstantnog (periodičnog) prosjeka:** Prosječna cijena se obračunava jednokratno, na kraju mjeseca ili obračunskog perioda, za cjelokupan promet.

9.2.2.2 FIFO metoda (First-In, First-Out / Prva ulazna cijena jednaka prvoj izlaznoj cijeni)

Ova metoda počiva na računovodstvenoj pretpostavci da se materijal koji je prvi kupljen i zaprimljen na zalihe, prvi i troši u proizvodnji. Troškovi izlaza materijala se obračunavaju po prvim istorijskim cijenama nabavke, dok

preostale zalihe na kraju perioda ostaju vrednovane po najnovijim, aktuelnim cijenama.

9.2.2.3 Praktični primjer: Obračun troškova dizel-goriva u sjetvi

Poljoprivredno dobro „Ratar“ posjeduje rezervoar (cisternu) za pogonsko gorivo koje koristi poljoprivredna mehanizacija u sezoni sjetve. Tokom perioda zabilježene su sljedeće promjene na zalihama dizel-goriva:

- **I nabavka (prije sjetvene sezone):** Dana 1. januara u skladištu je 1.000 litara koji su nabavljeni po cijeni od 2,50 KM/*l* (Vrijednost: 2.500 KM).
- **II nabavka (u jeku sezone):** Dana 15. februara je dokupljeno 2.000 litara po cijeni od 3,00 KM/*l* (Vrijednost: 6.000 KM).
- **Ukupna vrijednost raspoloživih zaliha** u cisterni iznosi **8.500 KM** (2.500 + 6.000), a ukupna količina je **3.000 litara**.
- **Izlaz:** Prema evidenciji traktorskih stanica, od 30. aprila, za sjetvu je ukupno utrošeno **2.000 litara** goriva.

U zavisnosti od izabrane računovodstvene politike, trošak materijala (pogonskog goriva) i vrijednost preostalih krajnjih zaliha obračunavaju se na sljedeći način:

Varijanta A: Primjena FIFO metode

Pretpostavlja se da je prvo utrošeno gorivo iz prve nabavke (1.000 *l*), a preostalih 1.000 *l* do punog utroška se uzima iz druge nabavke:

$$\textit{Troškovi materijala (FIFO)} = (1.000\ l \cdot 2{,}50\ \text{KM}) + (1.000\ l \cdot 3{,}00\ \text{KM}) = 2.500 + 3.000 = \mathbf{5.500\ KM}$$

$$\textit{Preostale zalihe} = 1.000\ l \cdot 3{,}00\ \text{KM} = \mathbf{3.000\ KM}$$

Varijanta B: Primjena metode ponderisanog prosječnog troška

Prvo se izračunava jedinstvena prosječna cijena po litru goriva na stanju rezervoara:

$$\textit{Prosječna cijena} = \frac{8.500\ \text{KM}}{3.000\ l} = \mathbf{2{,}8333\ KM/\mathit{l}}$$

$$\textit{Troškovi materijala (Prosječna cijena)} = 2.000\ l \cdot 2{,}8333\ \text{KM}/l \approx \mathbf{5.666{,}60\ KM}$$

$$\textit{Preostale zalihe} = 1.000\ l \cdot 2{,}8333\ \textit{KM}/l \approx \mathbf{2.833{,}40\ KM}$$

Evidentiranje trošenja materijala kroz Dnevnik i Glavnu knjigu (obračun po FIFO metodi):

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Troškovi materijala (pogonsko gorivo – dizel)	5112	5.500	
	Sirovine i materijal u skladištu (dizel-gorivo)	1011		5.500
	Prema Skladišnim izdatnicama mehanizacije, proknjižen utrošak 2.000 l goriva po FIFO metodi			

Konto: 1011 – Sirovine i materijal u skladištu (dizel-gorivo) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.01.	Početno stanje / Otvaranje knjiga	2.500		2.500
15.02.	Prijem goriva iz II nabavke / Primka 05	6.000		8.500
30.04.	Utrošak goriva u sjetvi / Izdatnica zbirna		5.500	5.500
30.04.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	8.500	5.500	3.000

Konto: 5112 – Troškovi materijala (pogonsko gorivo) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
30.04.	Obračunati rashod utrošenog dizela	5.500		5.500
	UKUPAN PROMET	5.500		5.500

9.2.3 Godišnji popis (Inventura) zaliha i evidentiranje inventurnih razlika

Sva poljoprivredna preduzeća i gazdinstva zakonski su obavezna da najmanje jednom godišnje – najčešće na dan bilansiranja (31. decembar) – izvrše potpunu **inventuru (popis) zaliha** (sirovina, materijala, nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda). Primarni cilj inventure jeste usklađivanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim fizičkim stanjem na terenu.

Za razliku od industrijske robe koja je statična, poljoprivredni proizvodi su živi biološki materijali podložni prirodnim procesima sušenja, gubljenja vlage, loma i rasipanja. Zbog toga, kada se vaganjem ili mjerenjem volumena utvrdi da

u silosu ili hladnjači nedostaje određena količina proizvoda, komisija za popis i računovodstvo moraju strogo razlikovati dvije vrste gubitaka:

1. **Dozvoljeni tehnološki gubitak (Kalo, rastur i lom):** Predstavlja prirodan, očekivan i biologijom uslovljen gubitak mase (npr. isparavanje vode iz zrna kukuruza ili kaliranje voća u hladnjači). Ovaj gubitak se, do nivoa propisanih normi, knjiži kao **redovni poslovni rashod** na teret preduzeća.[66]
2. **Neopravdani (stvarni) manjak:** Predstavlja gubitak iznad dozvoljenih tehnoloških normi, a nastaje usljed krađe, nemara, neadekvatnog rukovanja ili propusta u skladištenju. Finansijski teret ovog manjka se, po odluci uprave, najčešće **oduzima od plate odgovornog lica (skladištara)**, što uslovljava specifičnu tehniku knjiženja.

9.2.3.1 Računovodstvena procedura evidentiranja manjkova

U praksi se ovaj postupak sprovodi u **dva odvojena i jasna koraka**, čime se izbjegava miješanje računa:

1. **Korak 1: Svođenje knjiga na stvarno stanje.** Bez obzira na to ko je kriv za manjak, knjigovodstvena vrijednost na računu zaliha mora se odmah smanjiti (potražna strana) kako bi Bilans stanja prikazivao istinu, a ukupan manjak se privremeno priznaje kao rashod (dugovna strana).
2. **Korak 2: Prebacivanje tereta na odgovorno lice.** Ukoliko komisija utvrdi ličnu odgovornost zaposlenog, preduzeće formira potraživanje od radnika[67] (dugovna strana), čime se kroz vanredne prihode (potražna strana) neutrališe prethodno knjiženi rashod. Preduzeće na ovaj način nije na gubitku – štetu plaća radnik.

9.2.3.2 Praktični primjer: Inventura merkantilnog kukuruza u silosu

Poljoprivredno preduzeće „Ratar“ na dan 31. decembar vrši popis zaliha gotovih proizvoda:

- **Knjigovodstveno stanje u kartoteci:** 10.000 kg kukuruza po nabavnoj

[66] Priznavanje rashoda po osnovu kala, rastura, kvara i loma vrši se u skladu sa članom 12. *Zakona o porezu na dobit* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 94/15, 1/17, 58/19, 48/24, 114/25), te *Pravilnikom o primjeni normativa rashoda za utvrđivanje kala, rastura, kvara i loma* („Službenom glasniku Republike Srpske“, br. 45/16).

[67] Neopravdani manjak za koji je utvrđena odgovornost zaposlenog lica ima tretman njegovog ličnog primanja (koristi) i podliježe oporezivanju u skladu sa *Zakonom o porezu na dohodak* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 60/15, 5/16, 66/18, 105/19, 123/20, 49/21, 119/21, 56/22, 112/23, 110/24, 114/25) i Zakonom o doprinosima („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 114/17, 112/19, 49/21, 119/21, 56/22, 132/22, 112/23, 110/24, 114/25).

cijeni od 0,40 KM/kg (Ukupna vrijednost: **4.000 KM**).

- **Stvarno stanje utvrđeno vaganjem:** 9.500 kg kukuruza.
- **Ukupan utvrđeni fizički nedostatak:** 500 kg (u finansijskoj vrijednosti od **200 KM**).

Komisija za popis, primjenom važećeg *Pravilnika o kalu, rasturu i kvaru*, utvrđuje konačnu strukturu nedostatka:

- **Dozvoljeni kalo (prirodno isušivanje zrna):** Iznosi 2% na ukupnu količinu, što je 200 kg, odnosno **80 KM** (200 kg · 0,40 KM).
- **Neopravdani manjak:** Ostatak od 300 kg, odnosno **120 KM** (300 kg · 0,40 KM), proglašava se krivicom skladištara koji je ostavio otvoren ventil. Rukovodstvo donosi odluku da se skladištar zaduži za ovaj iznos.

Evidentiranje trošenja materijala kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Troškovi kala, rastura i loma	5540	80	
	Troškovi manjkova na zalihama	5541	120	
	Zalihe gotovih proizvoda (Kukuruz)	1200		200
	Smanjenje knjigovodstvene vrijednosti zaliha na stvarno stanje i priznavanje rashoda popisa			
(2)	Potraživanja od zaposlenih za manjkove	2220	120	
	Ostali neposlovni i vanredni prihodi	6790		120
	Zaduženje odgovornog radnika za iznos neopravdanog manjka na osnovu rješenja uprave			

Konto: 1200 – Zalihe gotovih proizvoda (Kukuruz) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Stanje prije popisa (Knjigovodstveno)	4.000		4.000
31.12.	Isknjižavanje nedostatka po popisu		200	3.800
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	4.000	200	3.800

Konto: 5540 – Troškovi kala, rastura i loma (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Priznavanje tehnološkog kala od 2%	80		80
31.12.	UKUPAN PROMET	80	-	80

Konto: 5541 – Troškovi manjkova na zalihama (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Finansijsko zaduženje skladištara	120		120
31.12.	UKUPAN PROMET	120	-	120

Konto: 6790 – Ostali neposlovni i vanredni prihodi (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Neutralizacija rashoda kroz prihod		120	120
31.12.	UKUPAN PROMET	-	120	120

Računovodstveni uvid:

Obratite pažnju na finansijski rezultat preduzeća na kraju godine. Na strani rashoda imamo 80 KM (kalo) + 120 KM (manjak) = 200 KM. Na strani prihoda imamo 120 KM (vanredni prihod). Čisti neto efekat popisa na poslovni rezultat preduzeća iznosi tačno **80 KM**. Računovodstveni aparat je kroz ovaj mehanizam osigurao da stvarni neopravdani gubitak od 120 KM uopšte ne ošteti firmu, već da se u cijelosti prebaci na teret odgovornog zaposlenog.

Napomena: Da se radilo o *isključivo dozvoljenom kalu* (npr. da je cijeli gubitak od 200 KM otpadao na isušivanje), knjiženje bi se završilo u prvom koraku, a kompletan teret bi pao na rashode preduzeća.

9.2.4 Naknadno vrednovanje zaliha i obezvređenje

Kao što je definisano u pravilima vrednovanja, MRS 2 zahtijeva da se na dan Bilansa zalihe iskažu po nabavnoj vrijednosti (cijeni koštanja) ili po neto prodajnoj vrijednosti[68], u zavisnosti od toga koja je niža.

U poljoprivredi do pada vrijednosti zaliha ispod nivoa uloženog novca najčešće dolazi usljed:

[68] Neto prodajna vrijednost (engl. Net Realizable Value – NRV) predstavlja procijenjenu prodajnu cijenu u redovnom toku poslovanja, umanjenu za procijenjene troškove završetka proizvodnje i procijenjene troškove neophodne za realizaciju prodaje.

- **fizičkog oštećenja ili pada kvaliteta** (npr. pojava bolesti, truleži ili gubitak klase usljed kvara na sistemima za čuvanje),
- **tehnološkog zastarijevanja (tzv. moralnog rabaćenja)**,
- **trajnog pada prodajnih cijena** na tržištu pod uticajem prekomjernog uvoza ili hiperprodukcije.

9.2.4.1 Računovodstvena tehnika indirektnog otpisa

Kada se utvrdi da zalihe vrijede manje, **ne smijemo direktno odobriti (smanjiti) osnovni konto zaliha** (npr. Konto 120). Razlog je praktične prirode: fizička količina robe u magacinu je ostala ista (npr. jabuke su i dalje u gajbama, i dalje teže 10 tona), pa bi direktno smanjenje konta zaliha stvorilo privid da je roba nestala.

Umjesto toga, primjenjuje se **indirektna metoda**:

1. Gubitak se priznaje odmah na teret rashoda perioda (Konto 565 – Rashodi od usklađivanja vrijednosti zaliha).
2. Umanjenje aktive se knjiži na **korektivni račun aktive** (Konto 129 – Ispravka vrijednosti gotovih proizvoda). U Bilansu stanja, ova dva konta se prikazuju neto principom (Konto 120 minus Konto 129).

Praktični primjer: Obezvređenje zaliha jabuka u hladnjači

Poljoprivredno preduzeće „Plodovi Krajine“ na dan 31. decembra u svojoj hladnjači vodi zalihe gotovih proizvoda:

- **Knjigovodstveno stanje:** 10 tona (10.000 kg) konzumnih jabuka prve klase, vođenih po cijeni koštanja od 1,00 KM/kg (Ukupna vrijednost: **10.000 KM**).
- **Ekonomski poremećaj:** Usljed nepredviđenog kvara na ventilacionom sistemu hladnjače, došlo je do djelimičnog dehidriranja i pojave fleka na plodovima. Jabuke su izgubile prvu klasu i više se ne mogu plasirati u trgovačke lance po ugovorenoj cijeni.
- **Tržišna procjena:** Menadžment i tehnolozi su utvrdili da se ove jabuke mogu prodati isključivo lokalnoj destileriji za industrijsku preradu po cijeni od 0,30 KM/kg.

1. Obračun gubitka od obezvređenja proizvoda

- Knjigovodstvena vrijednost (Bruto): $10.000\ \text{kg} \cdot 1{,}00\ \text{KM/kg} = 10.000\ \text{KM}$
- Nova neto prodajna vrijednost: $10.000\ \text{kg} \cdot 0{,}30\ \text{KM/kg} = 3.000\ \text{KM}$
- **Gubitak za knjiženje:** $10.000\ \text{KM} - 3.000\ \text{KM} = \mathbf{7.000}\ \text{KM}$

Evidentiranje trošenja materijala kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Rashodi od usklađivanja vrijednosti gotovih proizvoda	5650	7.000	
	Ispravka vrijednosti gotovih proizvoda	1290		7.000
	Na osnovu Odluke uprave i komisijskog zapisnika, vrši se svođenje zaliha jabuka na nižu neto prodajnu vrijednost			

Konto: 1200 – Zalihe gotovih proizvoda (Jabuka I klasa) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.10.	Zaprimanje učinaka iz voćnjaka / Primka	10.000		10.000
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	10.000	-	10.000

Konto: 1290 – Ispravka vrijednosti gotovih proizvoda (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Obračunato obezvređenje jabuka		7.000	7.000
31.12.	UKUPAN PROMET	-	7.000	7.000

Prezentacija u Bilansu stanja na dan 31. decembar:

Unutar tekuće imovine, pozicija zaliha gotovih proizvoda prikazuje se na sljedeći način: Zalihe gotovih proizvoda (Bruto): 10.000 KM

Minus: Ispravka vrijednosti zaliha: − 7.000 KM

Zalihe gotovih proizvoda (Neto / Sadašnja vrijednost): 3.000 KM

Računovodstvo je na ovaj način uspješno ispoštovalo načelo opreznosti: gubitak je prepoznat u godini u kojoj je šteta nastala, a eksterni korisnici finansijskih izvještaja odmah vide realnu likvidnu moć ovih zaliha.

9.3. Kratkoročna biološka imovina (Zalihe u stočarskoj proizvodnji)

9.3.1 Pojam i specifičnost vrednovanja

Za razliku od krava muzara ili priplodnih krmača koje čine osnovno stado i predstavljaju stalnu imovinu (Klasa 0), životinje namijenjene tovu, daljoj prodaji ili preradi (npr. junad u tovu, brojlerski pilići, svinje u tovu) klasifikuju se kao **kratkoročna biološka imovina** i vode se u okviru tekuće imovine, odnosno zaliha (Konto 111 ili 112, zavisno od analitike).

Ova imovina predstavlja specifičan računovodstveni hibrid:

- Dok životinje **rastu**, na njih se primjenjuje **MRS 41 – Poljoprivreda**, što znači da se njihov biološki prirast (težina) mora periodično vrednovati po *fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje na mjestu uzgoja*.
- U momentu **klanja ili prerade**, biološka transformacija se prekida. Dobijeni proizvodi (npr. meso u polutkama, kobasice) trajno prelaze pod okrilje **MRS 2 – Zalihe** i vrednuju se po cijeni koštanja (istorijskom trošku) ili neto prodajnoj cijeni, zavisno od toga koja je niža.[69] Kod ciklusa tova i klanja junadi, u momentu klanja živa stoka (Konto 111) prelazi u meso/polutke (Konto 120). U momentu klanja se utvrđuje fer vrijednost umanjena za troškove prodaje po MRS 41, i ova vrijednost automatski postaje početna cijena koštanja zaliha po MRS 2. Svaka dalja obrada (npr. prerada u suhomesnate proizvode) prati se isključivo po stvarnim troškovima proizvodnje po MRS 2.

9.3.2 Sveobuhvatni praktični primjer: Kompletan ciklus tova i prerade

Poljoprivredno preduzeće „AgroTov“ iz Banje Luke započinje ciklus tova junadi sa namjerom finalne prerade u sopstvenoj mini-klanici:

1. Iz magacina repromaterijala u tovilište se uvodi 20 grla mlade junadi

[69] Prelazak sa biološke imovine (MRS 41) na zalihe (MRS 2) dešava se tačno u momentu žetve/berbe/klanja. Prema *MRS 41*, paragraf 13, poljoprivredni proizvodi ubrani od biloških sredstava vrednuju se po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje na mjestu žetve, i ta vrijednost se smatra njihovom nabavnom vrijednošću (cijenom koštanja) u momentu primjene *MRS 2*.

koja su ranije kupljena i vođena na zalihama materijala (Konto 101) u ukupnoj vrijednosti od **24.000 KM**.

2. Prema izdatnicama, u toku ciklusa potrošeno je stočne hrane i koncentrata u vrijednosti od **10.000 KM**. Obračunate su bruto plate radnika na farmi u iznosu od **4.000 KM**.
3. Na kraju obračunskog perioda (prije klanja), izvršeno je vaganje stada. Utvrđen je **fizički biološki prirast mase** čija fer vrijednost (umanjena za troškove prodaje) na tržištu iznosi **5.000 KM**.[70]
4. Na osnovu veterinarskog zapisnika, jedno grlo je uginulo usljed bolesti u ranoj fazi tova. Srazmjerna knjigovodstvena vrijednost uginuća iznosi **1.500 KM** (teret pada na preduzeće).
5. Ciklus tova je završen i preostala zrela junad se upućuju u sopstvenu klaonicu. Obračunava se završetak proizvodnje i prenos na zalihe gotovih proizvoda (meso u polutkama).
6. U klanici se vrši prerada mesa u gotov proizvod – domaće kobasice. Skladištar zaprima gotove prerađevine u magacin po ukupnoj cijeni koštanja od **41.500 KM**.

Evidentiranje promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(1)	Troškovi materijala (Mlada junad za tov)	511	24.000	
	Zalihe materijala (Mlada junad)	101		24.000
	Za izdavanje 20 grla iz magacina materijala i pokretanje tova			
(2a)	Troškovi materijala (Stočna hrana)	511	10.000	
	Troškovi bruto plata radnika	520	4.000	
	Zalihe materijala (Stočna hrana)	101		10.000
	Obaveze za bruto plate	450		4.000
	Za proknjižene tekuće troškove hrane i rada tokom ciklusa tova			
(2b)	Nedovršena proizvodnja (Junad u tovu)	110	38.000	
	Povećanje vrijednosti zaliha nedovršene proizvodnje	620		38.000
	*Za prenos i aktiviranje ukupno nastalih istorijskih troškova tova (*24.000 + 10.000 + 4.000*)*			

[70] Vidjeti: *MRS 41*, paragraf 43 i 44, koji eksplicitno definišu i klasifikuju potrošnu biološku imovinu (engl. *consumable biological assets*) u koju spada stoka namijenjena tovu i prodaji. Prema paragrafu 26 ovog standarda, promjene fer vrijednosti usljed fizičkog prirasta mase ove kategorije stoke takođe se priznaju direktno u Bilansu uspjeha tekućeg perioda, bez obzira na to što se imovina u Bilansu stanja klasifikuje u okviru kratkoročnih sredstava (zaliha).

R. br.	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
(3)	Nedovršena proizvodnja (Junad u tovu)	110	5.000	
	Prihodi od prirasta biološke imovine	625		5.000
	Za obračunati i priznati biološki prirast mase po MRS 41			
(4)	Rashodi od uginuća i šteta na zalihama	57x	1.500	
	Nedovršena proizvodnja	110		1.500
(5)	Kratkoročna biološka imovina (Utovljena junad)	111	41.500	
	Nedovršena proizvodnja	110		41.500
	*Za završetak ciklusa tova i prenos na zalihe spremne za prodaju ili klanje (*38.000 + 5.000 − 1.500*).*			
(6)	Zalihe gotovih proizvoda (Domaće kobasice)	120	41.500	
	Kratkoročna biološka imovina (Utovljena junad)	111		41.500
	Za prenos utovljene stoke u klaonicu i zaprimanje finalnih prerađevina u magacin po cijeni koštanja			

Računovodstveni uvid:

Obratite pažnju na to kako se u stavu **(2b)** i **(3)** formira vrijednost na kontu 110. Ukupna vrijednost žive junadi prije uginuća iznosila je **43.000 KM** (38.000 istorijskih troškova + 5.000 biološkog prirasta).

Nakon što se odbije uginuće od **1.500 KM**, neto vrijednost tova iznosi **41.500 KM**. Ta vrijednost u stavu **(6)** u potpunosti napušta biološki oblik (Konto 111) i postaje industrijska zaliha gotovih proizvoda (Konto 120).

Konto: 101 – Zalihe sirovina i materijala (Zbirna analitika) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.11.	Nabavka 20 grla i koncentrata (Početno stanje)	39.000		39.000
05.11.	Izdavanje junadi u tovilište		24.000	15.000
10.11.	Utrošak stočne hrane za tov		10.000	5.000
30.11.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	39.000	34.000	5.000

Konto: 110 – Nedovršena proizvodnja (Junad u tovu) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Aktiviranje istorijskih troškova ciklusa (Promjena 2b)	38.000		38.000
31.12.	Obračun biološkog prirasta mase po MRS 41 (Promjena 3)	5.000		43.000
31.12.	Isknjižavanje uginulog grla po zapisniku (Promjena 4)		1.500	41.500
31.12.	Završetak tova i zatvaranje računa (Promjena 5)		41.500	-
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	43.000	43.000	-

Konto: 111 – Kratkoročna biološka imovina (Utovljena junad) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Zaprimanje zrelog stada iz tova (Promjena 5)	41.500		41.500
31.12.	Prenos stoke u klaonicu na preradu (Promjena 6)		41.500	-
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	41.500	41.500	-

Konto: 120 – Zalihe gotovih proizvoda (Domaće kobasice) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje (KM)	Potražuje (KM)	Saldo (KM)
31.12.	Zaprimanje finalnih prerađevina u magacin (Prom. 6)	41.500		41.500
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	41.500	-	41.500

Konto: 520 – Troškovi bruto plata radnika (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Utrošak radne snage za tov (Promjena 2a)	4.000		4.000
31.12.	UKUPAN PROMET	4.000	-	4.000

Konto: 57x – Rashodi od uginuća i šteta na zalihama (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Otpis srazmjerne vrijednosti uginulog grla (Prom. 4)	1.500		1.500
31.12.	UKUPAN PROMET	1.500	-	1.500

Konto: 620 – Povećanje vrijednosti zaliha nedovršene proizv. (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Efekat prenošenja troškova u aktivu (Promjena 2b)		38.000	38.000
31.12.	UKUPAN PROMET	-	38.000	38.000

Konto: 625 – Prihodi od prirasta biološke imovine (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Priznavanje nematerijalnih dobitaka rasta (Prom. 3)		5.000	5.000
31.12.	UKUPAN PROMET	-	5.000	5.000

> ⚠ **NAPOMENA ZA MENADŽERE:**
>
> U agromenadžmentu, prelazak sa kratkoročne biološke imovine (žive stoke) na gotove prerađevine (meso, kobasice) ključna je tačka za analizu profitabilnosti. Ako su troškovi hrane (511) i rada (520) previsoki, a biološki prirast (625) nizak usljed loše konverzije hrane, menadžer će to uočiti kroz mali saldo na kontu prirasta u odnosu na klasu 5. Računovodstvo ovdje ne služi samo za poreze, već kao alarm da sistem ishrane ili genetika stada nisu optimalni.

9.4. Rezime poglavlja

- **Svrha i obuhvat standarda (MRS 2):** Zalihe predstavljaju ključni dio tekuće imovine u agrobiznisu. One obuhvataju sirovine i materijal (inpute), nedovršenu proizvodnju (usjeve u polju ili stoku u tovu) i gotove sopstvene proizvode spremne za tržište.
- **Zlatno pravilo vrednovanja:** Prema MRS 2, zalihe se inicijalno vrednuju po nabavnoj vrijednosti (istorijskom trošku), koja uključuje fakturnu cijenu i sve zavisne troškove nabavke (prevoz, utovar, istovar). Na dan Bilansa, zalihe se svode na nabavnu ili neto prodajnu vrijednost – zavisno od toga koja je niža.
- **Tok troškova i računovodstvena uloga promjene zaliha:** U sistemu ukupnih troškova, ulaganja u sjetvu ili hranu nisu trenutni gubitak, već

investicija u zalihu koja raste. Račun Promjena vrijednosti zaliha (Konto 620) u Bilansu uspjeha služi da neutrališe tekuće troškove klase 5 i obezbijedi prikazivanje realnog rezultata, čak i kada proizvodi još nisu prodati.

- **Metode obračuna izlaza zaliha:** Sukcesivne nabavke inputa po različitim cijenama rješavaju se primjenom FIFO metode (najlogičnija za kvarljivu robu) ili metode ponderisanog prosječnog troška (za rinfuznu robu u silosima i cisternama). LIFO metoda je trajno ukinuta međunarodnim standardima.
- **Godišnji popis i specifičnosti u poljoprivredi:** Prilikom inventure, nedostatak na zalihama se mora strogo razdvojiti na dozvoljeni tehnološki gubitak (kalo, isušivanje vlage) koji snosi preduzeće i neopravdani stvarni manjak koji se na osnovu odluke uprave stavlja na teret i obustavu od plate odgovornog lica.
- **Hibridni karakter kratkoročne biološke imovine:** Stoka u tovu (Konto 111) ima dvostruki tretman. Dok životinje rastu, primjenjuje se MRS 41 i knjiži se biološki prirast mase po fer vrijednosti. Onog trenutka kada grla uđu u klaonicu i započne prerada, biološka transformacija prestaje, a dobijeni poluproizvodi i gotovi proizvodi (meso, prerađevine) prelaze pod punu jurisdikciju MRS 2.

9.5. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Definišite zalihe prema MRS 2 i navedite četiri osnovne kategorije zaliha sa konkretnim primjerima iz poljoprivredne prakse!
2. Objasnite formulu za utvrđivanje početne nabavne vrijednosti zaliha! Koje stavke ulaze u zavisne troškove nabavke, a šta se iz njih izuzima?
3. Pojasnite pedagoški i računovodstveni smisao računa Promjena vrijednosti zaliha! Kako ova stavka sprečava iskazivanje lažnog gubitka u periodu kada su troškovi sjetve nastali, a žetva još nije obavljena?
4. Koja je ključna razlika između fizičkog toka zaliha na farmi i računovodstvenog troškovnog toka?
5. Kako neraskidiva veza između prirodnih bioloških procesa i ljudskog

faktora utiče na donošenje odluka popisne komisije u slučaju utvrđivanja nedostatka u silosu? Opišite proceduru knjiženja u dva koraka!

6. Zašto se u slučaju naknadnog obezvređenja zaliha (npr. pad kvaliteta jabuka) ne smije direktno odobriti i smanjiti glavni konto zaliha, već se obavezno koristi korektivni račun Ispravka vrijednosti??

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: FIFO naspram ponderisanog prosječnog troška

Poljoprivredno preduzeće „Ratar" nabavilo je u toku godine dizel-gorivo za potrebe mehanizacije:

- I nabavka (prije sezone): 1.000 litara po cijeni od 2,50 KM/l.
- II nabavka (u jeku sjetve): 2.000 litara po cijeni od 3,00 KM/l.
- U toku sjetvene sezone iz skladišta je utrošeno ukupno 2.000 litara goriva.

Zahtjevi:

1. Izračunajte ukupnu vrijednost nabavljenog goriva na zalihama!
2. Obračunajte troškove utrošenog materijala i vrijednost krajnjih zaliha primjenom **FIFO metode**!
3. Obračunajte troškove utrošenog materijala i vrijednost krajnjih zaliha primjenom **metode ponderisanog prosječnog troška**!
4. Formulišite stav u Dnevniku za knjiženje utroška goriva po FIFO metodi!

Zadatak 2: Knjiženje kala i neopravdanog manjka

Prilikom redovnog godišnjeg popisa na dan 31. decembra, u magacinu gotovih proizvoda preduzeća „Ratar" utvrđeno je sljedeće stanje na zalihama merkantilnog kukuruza:

- Knjigovodstveno stanje u kartoteci: 10.000 kg po cijeni od 0,40 KM/kg (vrijednost 4.000 KM).
- Stvarno stanje utvrđeno vaganjem komisije: 9.500 kg.
- Prema zvaničnom *Pravilniku o kalu*, dozvoljeni tehnološki gubitak (prirodno isušivanje zrna) iznosi fiksno 2% na ukupnu knjigovodstvenu količinu. Ostatak razlike proglašava se neopravdanim manjkom skladištara.

Zahtjevi:

1. Izračunajte finansijsku vrijednost dozvoljenog kala i vrijednost stvarnog neopravdanog manjka!
2. Proknjižite sve potrebne stavove u Dnevniku kroz dva jasna računovodstvena koraka (Korak 1: Svođenje knjiga na stvarno stanje; Korak 2: Zaduženje radnika)!
3. Prikažite tabelarno promjene na kontima *1200 – Zalihe gotovih proizvoda* i *2220 – Potraživanja od zaposlenih*!

Zadatak 3: Sveobuhvatni ciklus kratkoročne biološke imovine i prerade

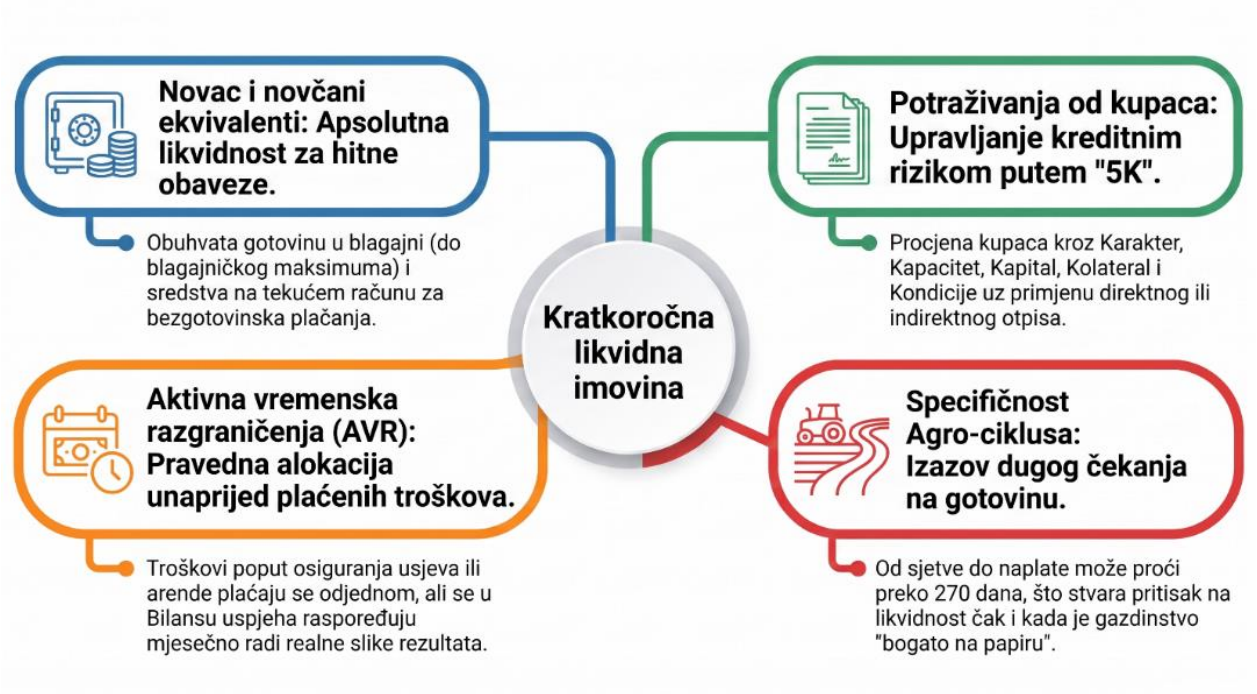
Poljoprivredno preduzeće „AgroTov“ počinje i završava ciklus intenzivnog tova junadi sa ciljem finalne prerade:

1. Iz magacina repromaterijala u štale se uvodi mlada junad ranije kupljena na eksternom tržištu u vrijednosti od 24.000 KM.
2. Tokom ciklusa, prema skladišnim izdatnicama, utrošeno je stočne hrane i koncentrata u vrijednosti od 10.000 KM, a obračunate bruto plate radnika iznose 4.000 KM.
3. Na dan Bilansa, prije klanja, izvršeno je kontrolno vaganje stada i utvrđen je čisti biološki fizički prirast mase čija fer vrijednost (umanjena za troškove prodaje) iznosi 5.000 KM.
4. Usljed iznenadne bolesti, jedno grlo u toku ciklusa ugiba. Izrađen je veterinarski zapisnik i utvrđen otpis srazmjerne vrijednosti u iznosu od 1.500 KM (na teret preduzeća).
5. Ciklus tova se proglašava završenim, a stado se upućuje u sopstvenu klaonicu na klanje i preradu u gotov proizvod – domaće kobasice, koje skladištar u cijelosti zaprima u magacin gotovih proizvoda po punoj cijeni koštanja.

Zahtjevi:

1. Izračunajte ukupne akumulirane istorijske troškove tova prije prirasta i uginuća!
2. Sastavite sve potrebne hronološke stavove u Dnevniku finansijskog računovodstva (od stavljanja u tov do zaprimanja kobasica)!
3. Prikažite kretanje vrijednosti kroz Glavnu knjigu koristeći isključivo tabelarne preglede kartica računa za: Konto 110 – Nedovršena proizvodnja, Konto 111 – Kratkoročna biološka imovina i Konto 120 – Zalihe gotovih proizvoda!

10. KRATKOROČNA LIKVIDNA IMOVINA: NOVAC, POTRAŽIVANJA I AKTIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (AVR)

Ključni pojmovi			
Tekuća (obrtna) imovina	Stepen likvidnosti	Blagajnički maksimum	Interna kontrola novca
Agroposlovni ciklus	Kreditni standardi	Neto nadoknadiva vrijednost	Direktan otpis potraživanja
Indirektan otpis (Ispravka vrijednosti)	Aktivna vremenska razgraničenja (AVR)	Metoda tekućeg aktiviranja	Solventnost

10.1. Specifičnost likvidne imovine

U prethodnom poglavlju u kojem su se detaljno proučavale zalihe u poljoprivredi – sirovine, proizvodnja u toku (usjevi i stoka u tovu) i gotovi proizvode. Sve te stavke, zajedno sa novcem, potraživanjima i aktivnim vremenskim razgraničenjima (AVR), čine **tekuću (obrtnu) imovinu** poljoprivrednog preduzeća ili gazdinstva.

> **Definicija:**
>
> Tekuća imovina je ona za koju se očekuje da će biti utrošena, prodata ili konvertovana u novac u periodu do 12 mjeseci ili u roku od jednog poslovnog ciklusa.[71]

Međutim, iako i zalihe i novac pripadaju istoj „bilansnoj porodici" (tekućoj aktivi), njihova uloga u preživljavanju preduzeća na tržištu je suštinski različita. Zbog toga se u računovodstvu izučavaju razdvojeno. Glavna razlika između ove dvije kategorije kratkoročne (tekuće) imovine leži u **stepenu njihove likvidnosti**, odnosno u brzini i lakoći kojom se određeni oblik imovine može pretvoriti u gotovinu bez značajnih gubitaka na vrijednosti.

10.1.1 Materijalna naspram finansijske (likvidne) kratkoročne imovine

Radi lakšeg razumijevanja, tekuća imovina može se podijeliti na dvije osnovne podgrupe:

1. **Materijalni oblici tekuće imovine (Zalihe):** Predstavljaju „zarobljeni" obrtni kapital. Kukuruz u silosu, jabuke u hladnjači ili junad u štali imaju visoku ekonomsku vrijednost, ali oni **nisu novac**. Da bi se pretvorili u novac, ovi proizvodi moraju proći kroz složene faze: pronalaženje kupca, pregovaranje o cijeni, fizički transport, isporuku i, na kraju, čekanje na naplatu (usljed prodaje uz odgođeno plaćanje – na robni kredit). U uslovima tržišne krize, zalihe mogu postati privremeno nelikvidne (npr. usljed pada tražnje ili kvara na sistemima za čuvanje).

[71] Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 1 (MRS 1) – Prezentacija finansijskih izvještaja*, paragraf 66, koji definiše kriterijume za klasifikaciju imovine kao tekuće.

2. **Finansijski (likvidni) oblici tekuće imovine (Novac, potraživanja, AVR):** Predstavljaju imovinu koja je već u obliku novca ili je samo „jedan korak" udaljena od njega.
    - *Novac u blagajni i na tekućem računu* ima apsolutnu likvidnost – njime se obaveze plaćaju odmah.
    - *Potraživanja od kupaca* (npr. od mljekare za isporučeno mlijeko) predstavljaju ugovoreno pravo na primanje novca u kratkom roku.
    - *AVR (unaprijed plaćeni rashodi)* osiguravaju da gazdinstvo u narednom periodu neće imati odlive novca za već plaćene usluge (poput osiguranja usjeva).

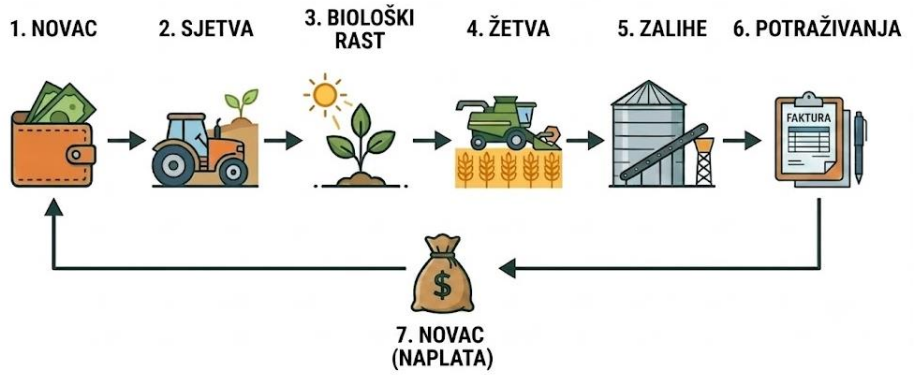
Zalihe naspram likvidne imovine

Kriterijum poređenja	Zalihe	Likvidna imovina
Primarni oblici	Sjemenski materijal, đubrivo, hrana, stoka u tovu, gotovi proizvodi.[72]	Gotovina na računu i u blagajni, potraživanja od kupaca, AVR.
Stepen likvidnosti	**Nizak do srednji.** Zahtijeva vrijeme za proizvodnju, skladištenje i prodaju.	**Visok do apsolutan.** Novac je odmah raspoloživ, potraživanja se naplaćuju u ugovorenom roku.
Rizik vrednovanja	Podložne biološkom kvarenju, sušenju (kalu), uginuću i promjenama tržišnih cijena.	Podložna riziku neplaćanja od kupca (kreditni rizik) i inflatornom obezvređenju novca.
Upravljačka uloga	Osiguravanje kontinuiteta proizvodnog procesa na polju ili farmi.	Održavanje tekuće solventnosti (sposobnosti plaćanja dospjelih računa i plata).

[72] Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 2 (MRS 2) – Zalihe* i *Međunarodni računovodstveni standard 41 (MRS 41) – Poljoprivreda* u dijelu koji se odnosi na primarnu poljoprivrednu proizvodnju i kratkoročnu biološku imovinu.

10.1.2 Specifičnost poljoprivrednog ciklusa i pritisak na likvidnost

U industriji, proizvodni ciklusi su brzi i često se ponavljaju više puta mjesečno. U poljoprivredi, međutim, dominira **biološki karakter proizvodnje**. Period od ulaganja novca u sjeme i đubrivo u proljeće, preko rasta usjeva tokom ljeta, žetve u jesen, pa sve do prodaje i konačne naplate od kupca, može trajati i duže od 270 dana!

Ilustracija 10.1. *Agro-ciklus i put do novca*

Ovaj dugački „agro-ciklus“ stvara ogroman pritisak na likvidnost gazdinstva. Poljoprivredno preduzeće može imati milionsku vrijednost u Bilansu stanja (kroz zemljište, traktore i usjeve na njivama), ali ako u julu nema novca na tekućem računu za kupovinu goriva i isplatu plata sezonskim radnicima – ono se suočava sa stečajem.

Zato menadžer u poljoprivredi mora svakodnevno upravljati upravo ovom drugom kategorijom – likvidnom imovinom – kako bi osigurao da „krvotok“ gazdinstva (tokovi gotovine) funkcioniše bez zastoja, čak i u mjesecima kada nema žetve i prihoda od prodaje.

Paradoks „Bogat na papiru, a bankrotirao u praksi“

Jedna od najčešćih grešaka mladih menadžera u poljoprivredi jeste fokusiranje isključivo na dobit (razliku između prihoda i rashoda) i akumulaciju zaliha. Poljoprivredno gazdinstvo može ostvariti odličan prinos i visokoprojektovanu dobit na kraju godine. Međutim, dobit se ne troši. Obaveze prema dobavljačima, bankama i radnicima plaćaju se isključivo **novcem**, a ne pšenicom u silosu ili obećanjima kupaca. Upravljanje likvidnom imovinom (novčanim tokovima i naplatom potraživanja) je ono što određuje da li će gazdinstvo preživjeti do sljedeće sezone.

10.2. Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovina (novac) predstavlja najlikvidniji oblik imovine i jedno od najvažnijih sredstava za svakodnevno funkcionisanje poljoprivrednog preduzeća. Dok se zalihe ili potraživanja moraju proći kroz određeni proces konverzije da bi se transformisali u novac, gotovina je odmah spremna za izmirenje svih dospjelih obaveza.

U računovodstvenoj teoriji i praksi razlikujemo dva osnovna pojma:[73]

- **Gotovina (novac):** Obuhvata novac na tekućem računu kod poslovne banke, deviznom računu, gotovinu u blagajni i deviznoj blagajni. Budući da preduzeće najčešće posjeduje više bankovnih računa i blagajni, sintetički račun „Novac" u glavnoj knjizi funkcioniše kao kontrolni račun, dok se detaljno praćenje vrši preko analitičke evidencije za svaki račun i blagajnu posebno.
- **Novčani ekvivalenti:** Predstavljaju kratkoročne, visokolikvidne finansijske instrumente (hartije od vrijednosti) koji se u roku do 90 dana (3 mjeseca) mogu brzo i bez značajnih troškova konvertovati u poznate iznose gotovine (npr. mjenice, trezorski zapisi, komercijalni zapisi). Zbog izuzetno kratkog roka dospijeća, ova sredstva nisu osjetljiva na promjene kamatnih stopa na tržištu.

Pravila vrednovanja gotovine

Za razliku od dugoročne imovine ili zaliha koje zahtijevaju procjene, testove obezvređenja i primjenu istorijskih troškova ili fer vrijednosti, gotovina je oslobođena računovodstvenih procjena. Gotovina se u Bilansu stanja uvijek iskazuje po svojoj nominalnoj vrijednosti. Jedini izuzetak je gotovina u stranim valutama (devizna blagajna i devizni računi) koja se na dan bilansiranja mora preračunati u domaću valutu (KM) primjenom zvaničnog kursa Centralne banke na taj dan, pri čemu nastale pozitivne ili negativne kursne razlike utiču na finansijski rezultat preduzeća.

[73] Vidjeti: *Međunarodnim računovodstvenim standardom 7 (MRS 7) – Izvještaj o novčanim tokovima*.

10.2.1 Upravljanje gotovinom i interna kontrola na farmi

Efikasno upravljanje novcem je ključ opstanka u agrobiznisu, posebno zbog sezonskog karaktera prihoda. Ciljevi upravljanja gotovinom obuhvataju:

1. **Precizno računovodstveno praćenje** svih novčanih tokova (priliva i odliva).
2. **Sprečavanje gubitaka** usljed krađe, nemara ili prevara (fizička zaštita novca).
3. **Planiranje likvidnosti** kroz predviđanje potreba za kratkoročnim kreditima.
4. **Upravljanje rentabilnošću**, odnosno sprečavanje da preveliki iznosi novca neaktivno leže na računima bez ostvarivanja prinosa.

Sistem internih kontrola na poljoprivrednom gazdinstvu mora biti postavljen tako da minimizira operativne rizike. Ključni kontrolni postupci obuhvataju:

- **Adekvatno razdvajanje dužnosti:** Lice koje fizički prima ili isplaćuje novac (npr. blagajnik ili prodavac na prodajnom mjestu) ne smije istovremeno vršiti i računovodstveno evidentiranje tih transakcija u poslovnim knjigama. Takođe, lice koje odobrava izdatke ne bi trebalo potpisivati naloge za plaćanje bez prethodne provjere vjerodostojnosti dokumentacije.
- **Dnevno deponovanje gotovine:** Sva gotovina naplaćena tokom dana (npr. od maloprodaje voća ili mliječnih proizvoda na kućnom pragu) mora se u potpunosti deponovati na bankovni račun narednog radnog dana.
- **Plaćanja preko bankovnog računa:** Sva značajnija plaćanja moraju se vršiti bezgotovinski, dok se blagajna koristi isključivo za sitne i hitne izdatke do nivoa definisanog blagajničkog maksimuma.
- **Redovno usklađivanje:** Najmanje jednom mjesečno (a poželjno i češće) mora se izvršiti usklađivanje izvoda banke sa stanjem na tekućem računu u glavnoj knjizi.

10.2.2 Blagajničko poslovanje

Blagajna (Konto 243) predstavlja fizičko mjesto unutar preduzeća (sef, kasa) u kojem se čuva gotov novac namijenjen tekućim sitnim plaćanjima. Tipični primjeri upotrebe blagajne u poljoprivredi uključuju: hitnu nabavku

rezervnog dijela za traktor tokom žetve, plaćanje taksi, isplatu akontacija za službena putovanja (npr. posjeta sajmu poljoprivrede) ili ishranu sezonskih radnika.

Svaka uplata u blagajnu ili isplata iz nje mora biti potkrijepljena **vjerodostojnim knjigovodstvenim dokumentom**.

Vrsta promjene	Knjigovodstveni dokumenti u blagajničkom poslovanju
Priliv (Uplata u blagajnu)	Nalog blagajni za uplatu, priznanica za primljeni novac, dnevni fiskalni izvještaj o gotovinskoj prodaji.
Odliv (Isplata iz blagajne)	Nalog blagajni za isplatu, gotovinski račun (fiskalni račun dobavljača) za kupljeni materijal/usluge, putni nalog sa specifikacijom troškova.

Svaka poslovna jedinica donosi odluku o **blagajničkom maksimumu**[74] – najvećem dozvoljenom iznosu gotovine koji se preko noći smije čuvati u blagajni. Sav višak preko ovog iznosa se zakonski mora uplatiti na tekući račun.

Praktični primjer blagajničkog poslovanja

U toku mjeseca maja, na poljoprivrednom gazdinstvu „Plodna dolina“ zabilježene su sljedeće poslovne promjene u vezi sa blagajnom:

1. Dana **1.5.** preduzeće je podiglo gotovinu sa tekućeg računa u iznosu od **1.500 KM** radi popune glavne blagajne (Kalkulacija popune).
2. Dana **5.5.** isplaćena je akontacija agronomu za odlazak na regionalni sajam poljoprivrede u iznosu od **500 KM**.
3. Dana **10.5.** iz blagajne je isplaćeno **150 KM** za nabavku obroka za sezonske radnike angažovane na okopavanju voćnjaka.
4. Dana **12.5.** agronom se vratio sa sajma i podnio obračun putnog naloga sa priloženim računima: troškovi goriva iznose **120 KM**, dnevnice **200 KM**, smještaj **150 KM**, a poslovni ručak (reprezentacija) **50 KM**. Ostatak neiskorišćene akontacije u iznosu od **30 KM** (500 KM – 120 KM – 200

[74] Blagajničko poslovanje i limit gotovog novca (blagajnički maksimum) u domaćoj praksi regulisani su *Zakonom o unutrašnjem platnom prometu* Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 52/12, 92/12, 58/19, 38/22, 63/24), kao i pratećim uredbama o uslovima i načinu plaćanja u gotovom novcu. Blagajničko poslovanje na farmama mora da bude usklađeno sa Zakonom o unutrašnjem platnom prometu Republike Srpske (što znači da mora postojati odluka o definisanom blagajničkom maksimumu i obavezna uplata gotovine iznad tog iznosa na račun u banci).

KM – 150 KM – 50 KM) uplaćen je nazad u blagajnu.

5. Dana **20.5.** iz blagajne je plaćena sudska taksa za ovjeru ugovora o zakupu zemljišta u iznosu od **100 KM**.
6. Dana **25.5.** na kućnom pragu je prodato sira i mliječnih proizvoda u iznosu od **150 KM** direktnim kupcima za gotovinu.

Evidentiranje uplata i isplata gotovine kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.05.	Blagajna	2430	1.500	
	Tekući račun	2410		1.500
	Za prenos gotovine sa tekućeg računa u blagajnu (Popuna blagajne)			
05.05.	Potraživanja od zaposlenih (Akontacije za službeni put)	2210	500	
	Blagajna	2430		500
	Za isplaćenu akontaciju agronomu za odlazak na sajam			
10.05.	Troškovi reprezentacije (Ishrana sezonskih radnika)	5510	150	
	Blagajna	2430		150
	Za plaćanje gotovinskog računa za hranu sezonaca			
12.05.	Troškovi goriva	5130	120	
	Troškovi dnevnica	5520	200	
	Troškovi smještaja na službenom putu	5521	150	
	Troškovi reprezentacije (Poslovni ručak)	5510	50	
	Blagajna	2430	30	
	Potraživanja od zaposlenih	2210		500
	Za pravdanje akontacije i povrat ostatka gotovine po putnom nalogu			
20.05.	Nematerijalni troškovi (Troškovi taksi)	5590	100	
	Blagajna	2430		100
	Za plaćenu sudsku taksu u gotovini			
25.05.	Blagajna	2430	150	
	Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	6110		150
	Za gotovinski pazar od prodaje sira na kućnom pragu			

Konto: 2430 – Blagajna (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.05.	Popuna blagajne sa tekućeg računa	1.500		1.500
05.05.	Isplata akontacije za sajam		500	1.000
10.05.	Obrok za sezonske radnike		150	850
12.05.	Povrat viška po putnom nalogu	30		880
20.05.	Plaćena taksa za zakup		100	780
25.05.	Pazar od prodaje sira	150		930
31.05.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	1.680	750	930

10.2.3 Transakcioni (tekući) račun

Transakcioni (tekući) račun (Konto 241) predstavlja račun otvoren kod poslovne banke preko kojeg poljoprivredno preduzeće obavlja bezgotovinski platni promet. Budući da je prenos gotovog novca nesiguran i skup, savremeni agrobiznis se dominantno oslanja na žiralna (bezgotovinska) plaćanja.

Za obavljanje platnog prometa koriste se zakonski propisani **instrumenti platnog prometa**:

1. **Za gotovinska plaćanja:** *Nalog za uplatu* (polaganje pazara) i *Nalog za isplatu* (podizanje gotovine).
2. **Za bezgotovinska plaćanja:** *Nalog za prenos* (kada preduzeće samostalno izmiruje obaveze prema dobavljačima, npr. poljoprivrednoj apoteci) i *Nalog za naplatu* (kada povjerilac na osnovu ovlašćenja inicira naplatu sa računa dužnika).

Banka svakodnevno obavještava preduzeće o svim promjenama na računu putem **dnevnih izvoda sa tekućeg računa**. Izvod je jedini validan knjigovodstveni dokument na osnovu kojeg računovođa obavlja knjiženja na kontu 241.

Praktični primjer poslovanja preko tekućeg računa

U toku mjeseca septembra, na tekućem računu poljoprivrednog preduzeća „Plodna dolina“ zabilježene su sljedeće promjene (Početno stanje iznosi **150.000 KM**):

1. Dana **1.9.** uplaćen je višak gotovine iz blagajne iznad dozvoljenog

blagajničkog maksimuma u iznosu od **2.000 KM** (Izvod br. 1).

2. Dana **6.9.** na osnovu naloga za prenos, plaćena je faktura poljoprivrednoj apoteci „Agrar“ za nabavku sjemenskog kukuruza i mineralnog đubriva u iznosu od **15.000 KM** (Izvod br. 2).
3. Dana **10.9.** na tekući račun je legla uplata od mljekare „Natura“ na ime naplate potraživanja za isporučeno sirovo mlijeko u prethodnom mjesecu u iznosu od **21.000 KM** (Izvod br. 3).
4. Dana **15.9.** banka je skinula sa računa ratu kratkoročnog kredita u iznosu od **4.200 KM**, od čega se **4.000 KM** odnosi na glavnicu duga, a **200 KM** na troškove kamate (Izvod br. 4).
5. Dana **20.9.** na tekući račun su doznačena sredstva od Ministarstva poljoprivrede na ime subvencija (premije za mlijeko) u iznosu od **15.000 KM** (Izvod br. 5).
6. Dana **30.9.** prema obračunu i nalogu, isplaćene su plate zaposlenima na farmi za prethodni mjesec u ukupnom iznosu od **4.350 KM** (Neto plata: **2.700 KM**, porez na dohodak: **270 KM**, doprinosi za socijalno osiguranje: **1.380 KM**), (Izvod br. 6).

Evidentiranje uplata i isplata kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.09.	Tekući račun	2410	2.000	
	Blagajna	2430		2.000
	Na osnovu Izvoda br. 1, uplaćen višak gotovine na tekući račun			
06.09.	Obaveze prema dobavljačima u zemlji	4320	15.000	
	Tekući račun	2410		15.000
	Na osnovu Izvoda br. 2, plaćena faktura dobavljaču za sjemenski materijal			
10.09.	Tekući račun	2410	21.000	
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010		21.000
	Na osnovu Izvoda br. 3, naplaćeno potraživanje od mljekare za mlijeko			
15.09.	Obaveze za kratkoročne kredite	4220	4.000	
	Troškovi kamata (Finansijski rashodi)	5620	200	
	Tekući račun	2410		4.200
	Na osnovu Izvoda br. 4, izmirena dospjela rata kredita sa kamatom			

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
20.09.	Tekući račun	2410	15.000	
	Prihodi od premija, subvencija i dotacija	6400		15.000
	Na osnovu Izvoda br. 5, primljen novac od Ministarstva na ime premije			
30.09.	Obaveze za neto plate	4500	2.700	
	Obaveze za porez na plate	4510	270	
	Obaveze za doprinose na teret zaposlenih	4520	1.380	
	Tekući račun	2410		4.350
	Na osnovu Izvoda br. 6, isplaćene neto zarade i prateći porezi i doprinosi			

Konto: 2410 – Tekući račun (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.09.	Početno stanje (p. s.)	150.000		150.000
01.09.	Uplata viška gotovine (Izvod br. 1)	2.000		152.000
06.09.	Plaćanje dobavljaču „Agrar“ (Izvod br. 2)		15.000	137.000
10.09.	Naplata od mljekare „Natura“ (Izvod br. 3)	21.000		158.000
15.09.	Otplata kredita i kamate (Izvod br. 4)		4.200	153.800
20.09.	Doznaka subvencija za mlijeko (Izvod br. 5)	15.000		168.800
30.09.	Isplata plata i poreza (Izvod br. 6)		4.350	164.450
30.09.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	188.000	23.550	164.450

Subvencije i raskorak u likvidnosti

U poljoprivrednom sektoru, državne premije i subvencije (Konto 6400) čine značajan dio prihoda. Međutim, menadžer mora pažljivo razlikovati *prihod* (obračunski momenat priznavanja prava na subvenciju) od *novčanog toka* (stvarna uplata na tekući račun). Između ova dva događaja često prolazi po nekoliko mjeseci. Oslanjanje na planirane subvencije za pokriće hitnih operativnih troškova (poput nabavke goriva) bez rezervnih likvidnih sredstava može ugroziti kontinuitet sjetve ili žetve.

10.3. Potraživanja od kupaca

Potraživanja od kupaca (Konto 201) nastaju u redovnom poslovnom ciklusu kada poljoprivredno preduzeće isporuči svoje gotove proizvode, robu ili usluge kupcima uz odloženo plaćanje (tzv. robni kredit). Uobičajeni rok naplate u agrobiznisu kreće se između 30 i 60 dana (npr. ugovoreni rokovi plaćanja sa mljekarama, mesnom industrijom ili velikim trgovačkim lancima).

10.3.1 Nastanak i priznavanje potraživanja

U savremenom računovodstvu, priznavanje potraživanja je direktno povezano sa priznavanjem prihoda od prodaje, što je regulisano **Međunarodnim standardom finansijskog izvještavanja 15 (MSFI 15) – Prihodi od ugovora sa kupcima**.[75]

Da bi se u knjigama priznala potraživanja i pripadajući prihodi, moraju biti ispunjeni sljedeći ključni kriterijumi:

- **Prenos kontrole:** Preduzeće je prenijelo na kupca značajne rizike i koristi od vlasništva (kontrola nad proizvodima je prešla na kupca, npr. sirovo mlijeko je pretočeno u laktofriz mljekare).
- **Pouzdano mjerenje:** Iznos prihoda i potraživanja se može pouzdano izmjeriti (postoji potpisana otpremnica i faktura sa tačnom cijenom i količinom).
- **Mjerenje troškova:** Troškovi koji su nastali ili će nastati u vezi sa tom isporukom mogu se pouzdano izmjeriti.
- **Vjerovatnoća naplate:** Postoji opravdana ekonomska vjerovatnoća da će kupac platiti isporučenu robu. Ako je naplata od samog početka krajnje neizvjesna, potraživanje i prihod se ne smiju priznati.

Zbog kratkog roka dospijeća, potraživanja od kupaca se u Bilansu stanja inicijalno iskazuju po njihovoj **nominalnoj vrijednosti** (iznosu sa fakture).

10.3.2 Vrednovanje i procjena kreditnog rizika

Iako se potraživanja uvode u knjige po nominalnoj vrijednosti, to ne znači da će cjelokupan iznos zaista biti naplaćen. Kupci se mogu suočiti sa finansijskim

[75] *Međunarodni standard finansijskog izvještavanja 15 (MSFI 15) – Prihodi od ugovora sa kupcima* primjenjuje se globalno i u domaćem zakonodavstvu, zamjenjujući raniji MRS 18 – Prihodi. On uvodi model od pet koraka za priznavanje prihoda i pratećih potraživanja.

poteškoćama, nelikvidnošću ili stečajem. Zato se, poštujući načelo opreznosti, naknadno vrednovanje potraživanja na dan Bilansa vrši po **neto nadoknadivoj vrijednosti**.[76]

> **Definicija:**
>
> **Neto nadoknadiva vrijednost potraživanja (engl. *Net Realizable Value of Receivables*)** predstavlja procijenjeni iznos gotovine koji poljoprivredno preduzeće realno očekuje da će naplatiti od svojih kupaca u redovnom toku poslovanja. Ona se dobija kada se nominalna (fakturisana) vrijednost potraživanja umanji za procijenjene imparitetne gubitke, odnosno za sumnjiva i sporna potraživanja za koja je procijenjeno da se, usljed finansijskih poteškoća kupaca, vjerovatno neće moći naplatiti.
>
> $$\textit{Neto nadoknadiva vrijednost} = \textit{Nominalna vrijednost} - \textit{Ispravka vrijednosti potraživanja}$$

Prije nego što poljoprivredno preduzeće odobri odloženo plaćanje nekom kupcu, menadžment mora procijeniti njegovu kreditnu sposobnost kroz **analizu „5K“**:

1. **Karakter:** Dosadašnja reputacija kupca i vjerovatnoća da će ispuniti preuzete obaveze (da li je ranije kasnio sa plaćanjem)?
2. **Kapacitet:** Sposobnost kupca da ostvari pozitivan novčani tok i profit iz kojeg će platiti dug (analiza njegovih finansijskih izvještaja).
3. **Kapital:** Opšte finansijsko stanje kupca, odnosno visina njegovog sopstvenog kapitala koji služi kao obezbjeđenje za povjerioce.
4. **Kolateral:** Sredstva obezbjeđenja koja kupac nudi (mjenice, bankarske garancije, hipoteka) u slučaju da ne bude mogao platiti dug.
5. **Kondicije (Opšti uslovi):** Tržišni uslovi u privrednoj grani. Ako se kreditni standardi moraju ublažiti, rizik se kompenzuje manjim obimom isporuka ili zahtijevanjem djelimičnog avansa.

[76] Pravila o umanjenju vrijednosti (obezvređenju) finansijske imovine, uključujući i potraživanja od kupaca, uređena su *Međunarodnim standardom finansijskog izvještavanja 9 (MSFI 9) – Finansijski instrumenti*, koji propisuje model očekivanih kreditnih gubitaka.

10.3.3 Metode procjene nenaplativih potraživanja

U praksi se procjena iznosa potraživanja koja se vjerovatno neće naplatiti najčešće vrši na osnovu jedne od dvije metode:

1. **Metoda procenta od prodaje:** Na bazi višegodišnjeg iskustva, menadžment definiše fiksni procenat ostvarenih prihoda od prodaje za koji se procjenjuje da će ostati nenaplaćen unutar tekuće godine.
2. **Metoda starosne strukture potraživanja (Analiza starosti):** Sva potraživanja se razvrstavaju u starosne grupe na osnovu dana kašnjenja u odnosu na valutu dospijeća. Što je kašnjenje duže, veća je vjerovatnoća da potraživanje neće biti naplaćeno, pa se primjenjuju progresivno veći procenti otpisa.

Primjer starosne strukture potraživanja

Poljoprivredno preduzeće „Dobar urod“ na dan 31. decembar ima ukupno **605.000 KM** potraživanja od kupaca. Na osnovu analize starosnih grupa, menadžment primjenjuje sljedeću skalu procjene nenaplativosti:

Starosna grupa (kašnjenje u danima)	Saldo grupe (KM)	Procijenjeni % nenaplativosti	Iznos ispravke vrijednosti (KM)
Nedospjela potraživanja	360.000	2%	7.200
Kašnjenje ispod 30 dana	80.000	5%	4.000
Kašnjenje 31–60 dana	60.000	10%	6.000
Kašnjenje 61–90 dana	50.000	15%	7.500
Kašnjenje 91–120 dana	25.000	20%	5.000
Kašnjenje 121–180 dana	10.000	45%	4.500
Kašnjenje preko 180 dana	20.000	75%	15.000
UKUPNO	**605.000**	**—**	**49.200**

Na osnovu ove analize, preduzeće mora formirati ispravku vrijednosti potraživanja u ukupnom iznosu od **49.200 KM** (što čini prosječnu stopu od oko 8,13% ukupnih potraživanja).

10.3.4 Računovodstveni pristupi otpisu potraživanja

Kada se utvrdi da se dio potraživanja ne može naplatiti u roku predviđenom internim aktima (npr. nakon 6 ili 12 mjeseci bezuspješnih opomena), pristupa se njihovom otpisu. Postoje dva osnovna računovodstvena pristupa: indirektni otpis i direktni otpis.

1. Indirektni otpis (Ispravka vrijednosti) – najčešći metod

Koristi se kada potraživanje proglasimo sumnjivim ili spornim, ali i dalje nema konačnog pravnog dokaza da je ono trajno izgubljeno (npr. stečajni postupak nad kupcem još uvijek traje).

- Koristi se korektivni račun **Konto 2019 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca**. Time se ne smanjuje direktno saldo na osnovnom računu kupaca (jer kupac pravno i dalje duguje), već se umanjenje imovine prikazuje indirektno u Bilansu stanja.
- Rashod se priznaje odmah na teret konta **5760 – Troškovi otpisa i obezvređenja potraživanja**.

2. Direktan otpis

Primjenjuje se u momentu kada se ima nepobitan, pravno dokumentovan dokaz da je potraživanje trajno nenaplativo (npr. sudska odluka o okončanju stečajnog postupka bez diobne mase, smrt dužnika bez nasljednika).

- U ovom slučaju, direktno se smanjuje (potražuje) račun samog kupca **Konto 2010**, a zadužuju se troškovi na kontu **5760**.

Praktični primjer knjiženja potraživanja

U toku decembra, vinarija „Carska kapljica“ sprovodi sljedeće poslovne promjene na računima potraživanja:

1. Dana **1.12.** vinarija isporučuje vino trgovačkom lancu u vrijednosti od **5.000 KM** uz odobrenje 2% kasa skonta (popusta za brzu isplatu) ukoliko kupac plati u roku od 10 dana (klauzula 2/10, n/30)[77]. Budući

[77] Ova standardna računovodstvena i trgovačka oznaka definiše uslove pod kojima prodavac odobrava popust kupcu za brzo plaćanje (kasa skonto):
2/10 označava da će kupac ostvariti **popust (popust za brzu isplatu) od 2%** na ukupnu vrijednost fakture ukoliko uplatu izvrši u roku od **10 dana** od dana izdavanja računa.

da se očekuje da će kupac iskoristiti popust, faktura se inicijalno izdaje i knjiži na iznos od **4.900 KM** (neto princip).

2. Dana **9.12.** trgovački lanac uplaćuje iznos na tekući račun u roku od 8 dana, čime u potpunosti koristi pravo na popust od **100 KM** (2% od 5.000 KM), te izmiruje potraživanje u iznosu od **4.900 KM** (Izvod br. 12).
3. Dana **20.12.** na osnovu odluke popisne komisije i procjene sumnjivih potraživanja, vinarija vrši:
    - **indirektni otpis** (ispravku vrijednosti) sumnjivih potraživanja od kupca u stečaju u iznosu od **2.500 KM**.
    - **direktan otpis** potraživanja od kupca čija je firma trajno ugašena u iznosu od **500 KM**.
4. Dana **30.12.** jedan od kupaca čije je potraživanje u prethodnoj godini u potpunosti ispravljeno (otpisano indirektno), neočekivano uplaćuje na tekući račun dug u iznosu od **700 KM** (Izvod br. 25).

Evidentiranje poslovnih promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.12.	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010	4.900	
	Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	6110		4.900
	Za isporučeno vino trgovačkom lancu uz ugovoreni kasa skonto 2%			
09.12.	Tekući račun	2410	4.900	
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010		4.900
	Za naplatu fakture na bazi Izvoda br. 12 u roku od 10 dana			
20.12. (a)	Troškovi otpisa i obezvređenja potraživanja	5850	2.500	
	Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca	2019		2.500
	Za obračunatu ispravku vrijednosti sumnjivih potraživanja (indirektni otpis)			

---

n/30 (engl. *net 30*) označava da je krajnji, ugovoreni rok plaćanja **30 dana**. Ukoliko kupac ne plati u roku od 10 dana, gubi pravo na popust i dužan je da plati puni (neto) iznos fakture u roku od 30 dana.
U poljoprivredi se ovi uslovi često koriste kako bi se stimulisali kupci (npr. distributeri ili trgovački lanci) na što brže plaćanje, čime poljoprivredni proizvođač brže dolazi do likvidnog novca koji mu je neophodan za nastavak proizvodnog ciklusa.

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
20.12. (b)	Troškovi otpisa i obezvređenja potraživanja	5760	500	
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010		500
	Za trajni direktni otpis potraživanja od ugašenog subjekta			
30.12. (a)	Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca	2019	700	
	Ostali neposlovni i vanredni prihodi	6790		700
	KORAK 1: Reaktiviranje potraživanja i ukidanje prethodne ispravke vrijednosti			
30.12. (b)	Tekući račun	2410	700	
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010		700
	KORAK 2: Knjiženje uplate na tekući račun i konačno zatvaranje kupca			

** **Računovodstvena napomena:** Primjenom ove dvostepene metode, na kontu kupca (2010) se jasno vidi istorijski trag da je kupac ipak izmirio svoj dug, a vanredni prihod (6790) neutrališe trošak koji je neopravdano iskazan u prethodnom periodu.*

Konto: 2010 – Potraživanja od kupaca (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.12.	Početno stanje (p. s.)	150.000		150.000
01.12.	Prodaja vina uz popust	4.900		154.900
09.12.	Naplata od trgovačkog lanca		4.900	150.000
20.12.	Direktan otpis potraživanja		500	149.500
30.12.	Naplata ranije otpisanog duga		700	148.800
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	154.900	6.100	148.800

Konto: 2019 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.12.	Početno stanje (p. s.)		20.000	20.000
20.12.	Formirana nova ispravka (indirektni otpis)		2.500	22.500
30.12.	Storniranje ispravke usljed naplate	700		21.800
31.12.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	700	22.500	21.800

Likvidnost vs. Solventnost kupaca

Ugovoriti prodaju cjelokupnog roda pšenice ili voća jednom kupcu može izgledati privlačno. Međutim, ako taj kupac ima visok rizik od nelikvidnosti, vaše poljoprivredno preduzeće preuzima ulogu njegove banke (kroz beskamatni robni kredit). Stoga je razumno uvijek diverzifikovati portfolio kupaca i koristiti instrumente obezbjeđenja plaćanja (mjenice, avansne uplate za dio isporuke), jer nenaplativa potraživanja direktno umanjuju vašu likvidnost i mogu gurnuti i najuspješniju farmu u stečaj.

10.3.5 Specifičnost prodaje u sistemu PDV-a

Kada poljoprivredno preduzeće posluje u sistemu poreza na dodatu vrijednost (PDV), obračun i knjiženje potraživanja od kupaca postaju složeniji. Preduzeće je dužno da na izlaznu fakturu obračuna propisanu stopu PDV-a (standardna stopa u BiH iznosi 17%).[78]

Sa računovodstvenog aspekta, ključno je razumjeti sljedeća pravila:

1. **Potraživanje od kupca (Konto 2010)** se u knjigama uvijek priznaje u **bruto iznosu** – to je ukupan iznos novca koji kupac mora da uplati preduzeću.
2. **Prihod od prodaje gotovih proizvoda (Konto 6110)** se priznaje isključivo u **neto iznosu** (čista vrijednost proizvoda bez poreza). Porez nije i ne smije biti prihod preduzeća.
3. Obračunati porez predstavlja tekuću obavezu prema državi i evidentira se na potražnoj strani računa **4400 – Obaveze za porez na dodatu vrijednost (Izlazni PDV)**.

Praktični primjer: Prodaja merkantilne pšenice u sistemu PDV-a

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Žito“, koje se nalazi u sistemu PDV-a, isporučilo je mlinskoj industriji 50 tona merkantilne pšenice.

- Neto prodajna vrijednost pšenice iznosi 20.000 KM.
- Na ovu vrijednost obračunata je standardna stopa PDV-a od 17%, što

[78] Obračun i evidentiranje poreza na dodatu vrijednost u domaćoj računovodstvenoj praksi sprovodi se strogo u skladu sa *Zakonom o porezu na dodatu vrijednost u BiH* („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 9/05, 35/05, 100/08, 33/17, 46/23, 80/23, 20/25), koji definiše obavezu registrovanja poljoprivrednih gazdinstava u sistem PDV-a nakon prelaska zakonom propisanog praga godišnjeg prometa.

iznosi 3.400 KM (20.000 KM · 0,17).

- Ukupan bruto iznos izlazne fakture koji kupac treba da plati iznosi 23.400 KM (20.000 KM + 3.400 KM).
- Nakon 15 dana, kupac u cijelosti uplata dugovani iznos na tekući račun preduzeća (Izvod br. 45).

Evidentiranje poslovnih promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.07.	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010	23.400	
	Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	6110		20.000
	PDV u izdatim fakturama po opštoj stopi	4700		3.400
	Za isporučenu pšenicu i ispostavljenu fakturu u sistemu PDV-a			
16.07.	Tekući račun	2410	23.400	
	Potraživanja od kupaca u zemlji	2010		23.400
	Na osnovu Izvoda br. 45, proknjižena naplata potraživanja od kupca			

Konto: 2010 – Potraživanja od kupaca (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.07.	Ispostavljena bruto faktura (Promjena 1)	23.400		23.400
16.07.	Naplata duga po Izvodu br. 45 (Promjena 2)		23.400	-
31.07.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	23.400	23.400	-

Konto: 4700 – PDV u izdatim fakturama po opštoj stopi (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.07.	Obračunati izlazni porez (Promjena 1)		3.400	3.400
31.07.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	3.400	3.400

Konto: 6110 – Prihodi od prodaje gotovih proizvoda (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.07.	Neto prihod od pšenice (Promjena 1)		20.000	20.000
31.07.	UKUPAN PROMET	-	20.000	20.000

10.4. Aktivna vremenska razgraničenja (AVR) – Unaprijed plaćeni rashodi

U poljoprivrednoj praksi često se javljaju troškovi koji se moraju platiti unaprijed za period od godinu dana ili za kraće buduće periode (npr. polise osiguranja, zakupnine zemljišta, reklame). Sa računovodstvene tačke gledišta, osnovni izazov kod ovih transakcija jeste pravilno razdvajanje unaprijed plaćenih iznosa na:

- **Rashode tekućeg perioda:** koji pripadaju tekućem mjesecu/godini i moraju se prikazati u Bilansu uspjeha.
- **Rashode budućeg perioda:** koji predstavljaju aktivnu imovinu na dan bilansiranja i vode se na kontima **Aktivnih vremenskih razgraničenja (AVR) – Unaprijed plaćeni rashodi (Konto 280)**.[79]

Zašto poljoprivrednici plaćaju unaprijed?

Unaprijed plaćeni rashodi su u agrobiznisu izrazito česti upravo zbog specifičnog, sezonskog karaktera i prirodnog ciklusa proizvodnje:

- **Osiguranje usjeva i plodova:** Kako bi se zaštitilo od rizika grada, mraza ili požara, poljoprivredno gazdinstvo uplaćuje polisu osiguranja u proljeće (u momentu sjetve ili cvjetanja). Odliv novca sa tekućeg računa se dešava odmah, ali polisa pokriva rizik tokom cijele vegetacione sezone (koja traje do jeseni, odnosno do žetve/berbe). Ovaj unaprijed plaćeni iznos osiguranja predstavlja klasičan primer AVR-a.
- **Zakup zemljišta (Arenda):** Prilikom uzimanja poljoprivrednog zemljišta u zakup, vlasnici parcela najčešće zahtijevaju plaćanje zakupnine za cijelu godinu unaprijed, prije nego što sjetveni radovi uopšte započnu. Taj plaćeni iznos se ne smije odjednom knjižiti kao trošak u mjesecu uplate, već se mora ravnomjerno raspoređivati tokom cijelog perioda trajanja zakupa.

10.4.1 Metode evidentiranja vremenskih razgraničenja

U računovodstvenoj praksi primjenjuju se dvije osnovne metode za evidentiranje i raspoređivanje unaprijed plaćenih rashoda:

[79] Vremenska razgraničenja se temelje na načelu nastanka poslovnog događaja (obračunskom načelu) koje je definisano u *Konceptualnom okviru za finansijsko izvještavanje* i *MRS-u 1*, a nalaže da se efekti transakcija priznaju kada su se one dogodile, a ne kada je novac isplaćen.

METODA 1: Metoda naknadnog utvrđivanja troškova („Trošak → Imovina“)

Kod ove metode, cjelokupan uplaćeni iznos se u momentu plaćanja knjiži direktno kao **rashod tekućeg perioda** (zaduživanjem odgovarajućeg računa klase 5 i odobravanjem tekućeg računa). Tek na kraju obračunskog perioda (npr. na kraju mjeseca), računovodstvo utvrđuje koji dio tog plaćanja se odnosi na buduće mjesece. Taj dio se „skida“ sa računa troškova (potražna strana) i prenosi na račun imovine, odnosno na račun **AVR** (dugovna strana). Na početku narednog obračunskog perioda, ovaj račun se gasi i vrijednost se vraća na troškove.

METODA 2: Metoda tekućeg aktiviranja („Imovina → Trošak“)

Ova metoda je znatno češća i praktičnija u domaćem računovodstvu. U momentu plaćanja, cjelokupan iznos se odmah aktivira kao **imovina preduzeća** na računu **AVR** (zaduživanjem konta 280), jer se to smatra našim potraživanjem za uslugu koju dobavljač tek treba da nam isporuči. Zatim se, na kraju svakog mjeseca, srazmjerni (alikvotni) dio tog iznosa prenosi sa računa AVR-a (potražna strana) na odgovarajući račun troškova u Bilansu uspjeha (dugovna strana).

Praktični primjer: Osiguranje pšenice od grada i požara

Poljoprivredno gazdinstvo „Petrović“ **1. aprila** uplaćuje polisu osiguranja pšenice koja važi narednih 6 mjeseci (od 1. aprila do 30. septembra). Ukupna vrijednost polise iznosi **6.000 KM**, što znači da srazmjerni mjesečni trošak iznosi **1.000 KM** (6.000 KM / 6 mjeseci).

U nastavku je prikazano kako se ova promjena evidentira primjenom obje metode za dan uplate (1. aprila) i na kraju prvog mjeseca (30. aprila).

Evidentiranje poslovnih promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu (Metoda 2):

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.04.	AVR – Unaprijed plaćeni rashodi	2800	6.000	
	Tekući račun	2410		6.000
	Za aktiviranje uplate šestomjesečne polise osiguranja kao imovine (AVR)			

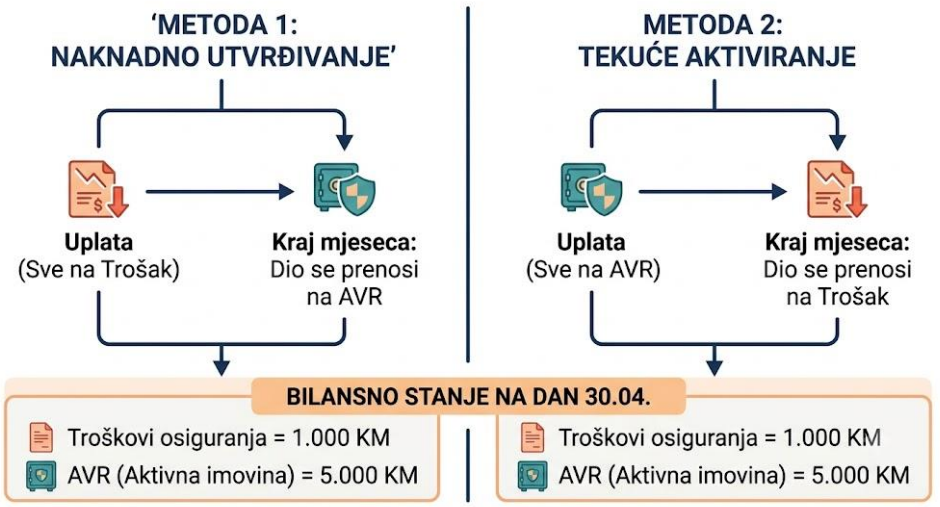
Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
30.04.	Troškovi osiguranja	5550	1.000	
	AVR – Unaprijed plaćeni rashodi	2800		1.000
	Knjiženje srazmjernog (alikvotnog) dijela troška osiguranja za april (1/6)			

Konto: 2800 – AVR – Unaprijed plaćeni rashodi (Osiguranje) (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.04.	Aktivacija uplaćene polise	6.000		6.000
30.04.	Alokacija troška za april		1.000	5.000
30.04.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	6.000	1.000	5.000

Konto: 5550 – Troškovi osiguranja (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
30.04.	Obračunski trošak osiguranja za april	1.000		1.000
30.04.	UKUPAN PROMET	1.000	-	1.000

Ilustracija 10.2. *Uporedni prikaz metoda za priznavanje unaprijed plaćenih rashoda*

Raspoređivanje troškova i realna slika rezultata

Ako poljoprivredno gazdinstvo u aprilu uplati 6.000 KM za osiguranje i cijeli iznos odmah prizna kao trošak (bez korišćenja vremenskih razgraničenja), Bilans uspjeha za april će prikazati nerealno visok gubitak, dok će rezultati u narednim mjesecima (maj–septembar) izgledati nerealno visoki jer ne sadrže troškove osiguranja usjeva koji ih u tom periodu štiti. Korišćenje AVR-a omogućava menadžerima da vide stvarnu cijenu koštanja i profitabilnost proizvodnje u svakom pojedinačnom mjesecu vegetacionog ciklusa.

10.5. Rezime poglavlja

- **Zalihe vs. Likvidna imovina:** Iako i zalihe i likvidna imovina (novac, potraživanja, AVR) čine tekuću (obrtnu) imovinu poljoprivrednog preduzeća, njihova uloga u upravljanju likvidnošću je različita. Zalihe predstavljaju materijalni, „zarobljeni" obrtni kapital sa niskim do srednjim stepenom likvidnosti, dok likvidna imovina predstavlja gotovinu ili sredstva koja su samo jedan korak udaljena od pretvaranja u gotovinu bez gubitka vrijednosti.
- **Agroposlovni ciklus:** Zbog specifičnog biološkog karaktera poljoprivredne proizvodnje, period od ulaganja novca u proljećnu sjetvu do naplate prihoda u jesen može trajati duže od 270 dana. Ovaj dugi ciklus stvara stalni pritisak na likvidnost, zbog čega menadžment mora svakodnevno upravljati novčanim tokovima kako bi izbjegao rizik tehničkog stečaja.
- **Gotovina i interna kontrola:** Gotovina u blagajni i na tekućem računu uvijek se vrednuje po svojoj nominalnoj vrijednosti. Da bi se spriječile zloupotrebe i krađe, poljoprivredna preduzeća moraju primjenjivati stroge kontrole: adekvatno razdvajanje dužnosti, dnevno deponovanje gotovinskog pazara na tekući račun, definisanje blagajničkog maksimuma i redovno usklađivanje izvoda banke.
- **Priznavanje i otpis potraživanja:** Prema MSFI 15, potraživanja od kupaca se priznaju u momentu prelaska kontrole nad proizvodima na kupca, pod uslovom da je naplata vjerovatna. Naknadno vrednovanje na dan Bilansa vrši se po neto nadoknadivoj vrijednosti. Ako se utvrdi rizik naplate, preduzeće vrši indirektan otpis preko korektivnog konta *2019 – Ispravka*

vrijednosti potraživanja od kupaca. Kada postoji pravni dokaz o trajnoj nenaplativosti duga, sprovodi se direktan otpis na teret rashoda (Konto 5760).

- **Aktivna vremenska razgraničenja (AVR):** Zbog sezonskog karaktera, poljoprivrednici često plaćaju troškove unaprijed (npr. arenda zemljišta ili osiguranje usjeva). Primjenom metode tekućeg aktiviranja, unaprijed plaćeni rashodi se prvo evidentiraju kao imovina na računu *2800* – AVR, a zatim se na kraju svakog mjeseca srazmjerni (alikvotni) dio troška prenosi na rashode perioda (Konto 5550). Time se sprečava iskrivljavanje finansijskog rezultata i omogućava realno praćenje profitabilnosti po mjesecima.

10.6. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Objasnite zašto visoka vrijednost zaliha u silosu ne garantuje trenutnu likvidnost poljoprivrednog gazdinstva!
2. Kako biološki karakter poljoprivrede utiče na dužinu „agro-ciklusa“ i koje izazove to postavlja pred upravljanje gotovinom?
3. Koja su osnovna pravila vrednovanja gotovine u domaćoj valuti, a kako se postupa sa deviznim sredstvima na dan Bilansa?
4. Navedite i ukratko objasnite elemente analize „5K“ prilikom procjene kreditnog rizika novih kupaca u agrobiznisu!
5. Prema MSFI 15, pod kojim uslovima poljoprivredni proizvođač smije priznati prihod i potraživanje od kupca?
6. Pojasnite razliku između direktnog i indirektnog otpisa potraživanja. U kojim situacijama se koristi račun Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca?
7. Koji je pedagoški i menadžerski smisao korišćenja Aktivnih vremenskih razgraničenja (AVR) u poljoprivrednom preduzeću?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Blagajničko poslovanje i popuna računa

Poljoprivredna zadruga „Zeleni brijeg“ u toku mjeseca juna bilježi sljedeće promjene na računu blagajne (Konto 2430):

- Dana **1.6.** podignuta je gotovina sa tekućeg računa za popunu blagajne u iznosu od 1.200 KM.
- Dana **4.6.** isplaćena je akontacija radniku za nabavku rezervnih dijelova na sajmu mehanizacije u iznosu od 400 KM (Konto 2210).
- Dana **10.6.** plaćen je gotovinski račun za ručak sezonskih radnika u voćnjaku u iznosu od 120 KM (Konto 5510).
- Dana **12.6.** radnik se vratio sa sajma i priložio račune za rezervne dijelove u iznosu od 350 KM (Konto 5130), a preostalih 50 KM je vratio u blagajnu.
- Dana **25.6.** na štandu zadruge prodato je svježeg bobičastog voća direktnim kupcima za gotovinu u iznosu od 200 KM (Konto 6110).

Zahtjevi:

1. Proknjižite navedene poslovne promjene kroz Dnevnik finansijskog računovodstva!
2. Prikažite tabelarno kretanje i konačan saldo na analitičkom računu 2430 – Blagajna u Glavnoj knjizi!

Zadatak 2: Otpis potraživanja i naknadna naplata

Poljoprivredna vinarija „Vinski podrum“ na dan 31. decembar ima sumnjivo potraživanje od trgovačkog kupca „Market-S“ u iznosu od 3.000 KM (kupac je u dugotrajnoj blokadi).

- **31.12.** vinarija vrši **indirektni otpis (ispravku vrijednosti)** ovog potraživanja u punom iznosu od 3.000 KM.
- **15.02. naredne godine:** Primljeno je sudsko rješenje o zaključenju stečajnog postupka nad dužnikom „Market-S“ bez diobne mase, čime je potraživanje trajno izgubljeno, te vinarija sprovodi **direktno isknjižavanje** sumnjivog duga.

- **20.06. naredne godine:** Iz stečajne mase neočekivano liježe uplata na tekući račun vinarije u iznosu od 1.000 KM na ime djelimične naknadne naplate ranije otpisanog duga

Zahtjevi:

1. Proknjižite sve tri poslovne promjene kroz Dnevnik vinarije (koristite dvoetapni postupak za promjenu od 20. juna kako bi se u knjigama ispravno prikazao trag naplate)!
2. Prikažite tabelarno analitičke kartice konta *2010 – Potraživanja od kupaca* i *2019 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca*!

Zadatak 3: Knjiženje potraživanja u sistemu PDV-a

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Plod" plasiralo je na domaće tržište jabuke prve klase u neto vrijednosti od 10.000 KM. Preduzeće je u sistemu PDV-a i primjenjuje stopu od 17%. Kupcu je izdata faktura uz rok plaćanja od 30 dana. Nakon isteka valute, kupac je uplatio cjelokupan bruto iznos na tekući račun preduzeća.

Zahtjevi:

1. Izračunajte iznos obračunatog izlaznog PDV-a i ukupan bruto iznos potraživanja od kupca!
2. Proknjižite ispostavljanje fakture i naknadnu naplatu kroz Dnevnik finansijskog računovodstva!

Zadatak 4: Aktivna vremenska razgraničenja (Metoda tekućeg aktiviranja)

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Ratar" 1. oktobra uplaćuje godišnju arendu (zakup zemljišta) za predstojeću sezonu u iznosu od 12.000 KM za period od 12 mjeseci (od 1. oktobra tekuće do 30. septembra naredne godine). Plaćanje je izvršeno sa tekućeg računa. Preduzeće primjenjuje metodu tekućeg aktiviranja.

Zahtjevi:

1. Izračunajte srazmjerni (alikvotni) mjesečni trošak zakupa zemljišta!
2. Sastavite knjigovodstvene stavove u Dnevniku na dan uplate (1. oktobar) i na dan obračuna troškova na kraju prvog mjeseca (31. oktobar)!
3. Prikažite tabelarno analitičku karticu računa 2800 – AVR – Unaprijed plaćeni rashodi (Zakup) u Glavnoj knjizi sa stanjem na dan 31. oktobar!

11. OBAVEZE I REZERVISANJA U POLJOPRIVREDI

Ključni pojmovi			
Kratkoročne (tekuće) obaveze	Dugoročne finansijske obaveze	Obaveze prema dobavljačima	Bruto plata i neto zarada
Ugovor o privremenim i povremenim poslovima	Ulazni PDV i nabavna vrijednost zaliha	Kreditne linije (Grejs-period i anuiteti)	MRS 37 (Rezervisanja i potencijalne obaveze)
Ekološka sanacija poljoprivrednog zemljišta		Vremenska razgraničenja obaveza (PVR)	

11.1. Suština i klasifikacija obaveza u agrobiznisu

Proučavanjem likvidne imovine u prethodnom poglavlju može se uočiti kako se, kroz dugačak i specifičan agroposlovni ciklus, uloženi novac transformiše u zalihe i potraživanja, da bi se na kraju ponovo vratio u obliku gotovine. Međutim, da bi jedno poljoprivredno gazdinstvo uopšte moglo da pokrene taj ciklus – da kupi sjeme, đubrivo, gorivo ili mehanizaciju – ono mora posjedovati izvore finansiranja. Pored sopstvenog kapitala vlasnika, značajan i često nezaobilazan izvor sredstava u savremenom agrobiznisu čine **tuđi izvori finansiranja**, odnosno **obaveze**.

> **Definicija:**
>
> **Obaveza** predstavlja sadašnju pravnu ili ekonomsku obavezu poljoprivrednog subjekta, proisteklu iz prošlih poslovnih događaja (npr. preuzeto mineralno đubrivo od dobavljača ili podignut kredit u banci), za čije se izmirenje u budućnosti očekuje odliv ekonomskih koristi, najčešće u obliku gotovinskog plaćanja.[80]

Za razliku od drugih industrijskih grana gdje su prilivi novca stabilniji i češći, poljoprivredu odlikuje visoka sezonska zavisnost. Poljoprivrednik mora uložiti značajna sredstva u proljeće, dok prve veće prihode od prodaje proizvoda (pšenice, kukuruza, voća) ostvaruje tek na jesen, često nakon više od 270 dana. Ovaj vremenski raskorak stvara ogroman pritisak na likvidnost, zbog čega su obaveze prema dobavljačima (robni krediti) i bankama ključni „pogonski motor“ koji održava kontinuitet proizvodnje na farmi.

11.1.1 Klasifikacija obaveza po ročnosti

U računovodstvu poljoprivrednih preduzeća obaveze se u Bilansu stanja strogo razdvajaju prema roku dospijeća na dvije osnovne kategorije:

1. **Kratkoročne (tekuće) obaveze:** To su one obaveze koje dospijevaju za plaćanje u roku do 12 mjeseci od dana bilansiranja ili u roku od jednog poljoprivrednog ciklusa. One direktno finansiraju tekuću (obrtnu) imovinu. Tipični primjeri u agraru su:
    - Obaveze prema dobavljačima u zemlji za nabavljeni repromaterijal

[80] Vidjeti: *Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje (Conceptual Framework for Financial Reporting)*, dio koji se odnosi na definisanje elemenata finansijskih izvještaja (pasiva i obaveze), kao i *Međunarodni računovodstveni standard 1 (MRS 1) – Prikazivanje finansijskih izvještaja*.

(sjeme, zaštitna sredstva, vještačko đubrivo).
    - Obaveze za plate radnika angažovanih na sezonskim poslovima ili stalnog osoblja.
    - Obaveze za kratkoročne bankarske kredite za likvidnost.
    - Obaveze za poreze i doprinose prema državi.
2. **Dugoročne obaveze:** Predstavljaju finansijske obaveze koje dospijevaju u roku dužem od godinu dana. Ove obaveze se prvenstveno koriste za finansiranje stalne imovine – kupovinu zemljišta, nabavku traktora, kombajna, izgradnju silosa ili podizanje višegodišnjih zasada (vinograda i voćnjaka). Najznačajniji oblici su:
    - Dugoročni investicioni krediti (npr. namjenske linije Investiciono-razvojne banke Republike Srpske – IRB RS).
    - Obaveze po osnovu dugoročnog finansijskog lizinga za poljoprivrednu mehanizaciju.

Zamka neusklađenosti rokova finansiranja

Zlatno pravilo finansijske stabilnosti u poljoprivredi glasi: **Dugoročna imovina se mora finansirati iz dugoročnih izvora, a kratkoročna iz kratkoročnih.** Jedna od najtežih i najčešćih grešaka menadžera u agrobiznisu jeste korišćenje tekućih, kratkoročnih obaveza (npr. odloženog plaćanja kod poljoprivredne apoteke ili skupih kratkoročnih kredita za likvidnost) za kupovinu dugoročne imovine poput novog priključka za traktor ili podizanja zasada lješnika. Pošto investicija u voćnjak ili opremu ne može vratiti uloženi novac u roku od nekoliko mjeseci, gazdinstvo brzo upada u potpunu blokadu računa. Kada dobavljači repromaterijala blokiraju farmu u jeku sezone, ugrožava se cjelokupna žetva, što može odvesti u stečaj i gazdinstva koja su „bogata na papiru“ kroz posjedovanje skupe opreme i zemlje.

11.2. Obračun zarada i troškovi rada u poljoprivredi

Troškovi rada na poljoprivrednim gazdinstvima i preduzećima obuhvataju sve naknade koje se isplaćuju zaposlenima za obavljeni rad, ali i zakonske obaveze (poreze i doprinose) koje je poslodavac dužan da obračuna, obustavi i uplati u ime radnika nadležnim institucijama. Zbog biološke prirode agrobiznisa, struktura radne snage je specifična i podijeljena je na **stalno zaposlene radnike** (npr. agronomi, traktoristi, rukovodioci farmi) i **sezonske**

radnike koji se angažuju periodično tokom vršnih opterećenja u toku godine (sjetva, berba voća, žetva).

11.2.1 Sistem doprinosa i poreza na dohodak u Republici Srpskoj

Sistem socijalnog osiguranja u Republici Srpskoj zasniva se na modelu **bruto plate**. Za razliku od Federacije BiH ili država u okruženju, gdje se doprinosi obračunavaju i „na teret radnika" i „na teret poslodavca", u Republici Srpskoj su od zakonske reforme svi doprinosi integrisani isključivo **„iz plate" (na teret radnika)**. To znači da su ugovorena Bruto plata (Bruto 1) i ukupan trošak zarade za poslodavca (Bruto 2) identični iznosi, osim ako se radniku ne isplaćuju neoporezive naknade poput toplog obroka ili prevoza ukoliko nisu dio plate.

Zbirna stopa doprinosa iznosi **31%** i primjenjuje se na bruto osnovicu (umanjenu za eventualna zakonska oslobađanja). Ovi doprinosi su namjenski i računovodstveno se evidentiraju kao tekuće obaveze prema fondovima:[81]

- Doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje (PIO): 18,5%
- Doprinos za zdravstveno osiguranje: 10,2%
- Doprinos za dječju zaštitu: 1,7%
- Doprinos za osiguranje od nezaposlenosti: 0,6%

Nakon odbitka doprinosa, lična primanja radnika podliježu oporezivanju **porezom na dohodak po stopi od 8%**. Prilikom obračuna poreske osnovice, svaki radnik ima pravo na osnovni lični odbitak (neoporezivi dio) koji iznosi **1.000 KM** mjesečno.

$$\textbf{Poreska osnovica} = \textbf{Bruto plata} - \textbf{Doprinosi (31\%)} - \textbf{Lični odbitak (1.000 KM)}$$

Porez od 8% se obračunava isključivo na preostali iznos preko 1.000 KM. Ako je $(\text{Bruto} - \text{Doprinosi}) \leq \mathbf{1.000}$ KM, porez na dohodak je 0 KM.

11.2.2 Specifična olakšica za nekvalifikovanu radnu snagu (NK)

Kako bi se stimulisalo zapošljavanje i rasteretili troškovi rada za poslove koji ne zahtijevaju visoke kvalifikacije (što je izuzetno čest profil radnika u primarnoj poljoprivredi na njivama i farmama), u Republici Srpskoj se primjenjuje specifična olakšica.

---

[81] Vidjeti detaljnije: *Zakon o doprinosima Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 114/17, 112/19, 49/21, 119/21, 56/22, 132/22, 112/23, 110/24, 114/25), članovi koji definišu stope i osnovice za penzijsko, zdravstveno i socijalno osiguranje.

Za radna mjesta za koja se ne zahtijeva određeni stepen obrazovanja (NK radnici) ili se zahtijeva maksimalno trogodišnja srednja stručna sprema (SSS – trogodišnja), uvodi se **dodatni neoporezivi dio od 50 KM**.[82] Ovaj iznos od 50 KM se **izuzima iz osnovice** i za obračun doprinosa i za obračun poreza na dohodak, što direktno povećava neto platu radnika, a smanjuje obaveze poslodavca prema državi.

Računovodstveno pojašnjenje: Neto plata naspram Bruto plate

U poslovnoj praksi agrobiznisa ključno je precizno razlikovati ove pojmove:

- **Bruto plata:** Osnovna zarada definisana ugovorom o radu koja predstavlja osnovicu za sva zakonska davanja i cjelokupan trošak za poljoprivredno preduzeće.
- **Neto plata:** Iznos gotovine koji se stvarno doznačuje na tekući račun radnika nakon što računovodstvo obustavi i uplati sve zakonske obaveze prema državi i fondovima.

11.2.3 Pravni okvir za angažovanje sezonskih radnika

Iako u regionu (poput Srbije) postoje razvijeni digitalni sistemi za dnevnu prijavu sezonskih radnika – sezonaca putem aplikacija uz fiksni dnevni paušal, u Republici Srpskoj je takav rigidan zakonski prijedlog vraćen na doradu jer je ugrožavao tradicionalnu seosku solidarnost i uzajamnu pomoć (moba).

Zbog toga se u agrosektoru Republike Srpske sezonska radna snaga i dalje dominantno i zakonski angažuje putem **Ugovora o privremenim i povremenim poslovima (PP poslovi)**.[83] Ovi ugovori su ograničeni na maksimalno 120 radnih dana u toku jedne kalendarske godine za jednog radnika, što savršeno odgovara potrebama sezonskih kampanja (npr. berba malina, jabuka ili vađenje krompira). Za menadžere u poljoprivredi ključno je da prate najave budućih reformi jer se u narednom periodu očekuje

[82] Prema: *Zakon o porezu na dohodak Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 60/15, 5/16, 66/18, 105/19, 123/20, 49/21, 119/21, 56/22, 112/23, 110/24 i 114/25), u dijelu koji uređuje lične odbitke i specifična poreska rasterećenja za niže kvalifikovanu radnu snagu.

[83] U skladu sa: *Zakon o radu Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 1/16, 66/18, 91/21, 119/21, 112/23, 39/24, 28/26 i 59/26), članovi koji regulišu radno angažovanje van radnog odnosa za poslove privremenog karaktera.

pojednostavljenje ovog procesa kroz digitalizaciju po ugledu na dobre prakse iz okruženja.

11.2.4 Metodologija i formule obračuna plata u agraru

Da bi se lakše savladao računski dio, u nastavku će biti prikazan matematički model kroz dva tipična scenarija koja se javljaju na poljoprivrednom gazdinstvu.

Scenario 1: Stalno zaposleni agronom (SSS – četvorogodišnja ili VSS)

Pretpostavimo da je ugovorena mjesečna bruto plata diplomiranog agronoma na farmi **2.000 KM**. Pošto radnik posjeduje četvorogodišnju srednju školu ili fakultet, on **nema pravo** na olakšicu od 50 KM, ali koristi osnovni lični odbitak od 1.000 KM.

1. **Osnovica za doprinose:** 2.000,00 KM
2. **Ukupni doprinosi (31%):** $2.000{,}00 \cdot 0{,}31 = 620{,}00$ KM
3. **Dohodak:** 1.380,00 KM $(2.000{,}00 - 620{,}00)$
4. **Osnovni lični odbitak**: 1.000,00 KM
5. **Poreska osnovica:** 380,00 KM $(1.380{,}00 - 1.000{,}00)$
6. **Porez na dohodak (8%):** 30,40 KM $(380{,}00 \cdot 8\%)$
7. **Neto za isplatu radniku:** $\text{Bruto} - \text{Doprinosi} - \text{Porez} = 2.000{,}00 - 620{,}00 - 30{,}40 = 1.349{,}60$ KM.

Scenario 2: Radnik angažovan na sortiranju i pakovanju voća (NK radnik)

Pretpostavimo da je ugovorena mjesečna bruto plata pomoćnog radnika u hladnjači **1.600 KM**. Ovaj radnik ispunjava uslove za poresko rasterećenje (NK radnik), pa ima pravo na umanjenje osnovice za 50 KM, uz osnovni lični odbitak od 1.000 KM.

1. **Osnovica za doprinose:** $\text{Bruto} - \text{Olakšica} = 1.600{,}00 - 50{,}00 = 1.550{,}00$ KM
2. **Ukupni doprinosi (31%):** $1.550{,}00 \cdot 0{,}31 = 480{,}50$ KM
3. **Poreska osnovica:** $(\text{Bruto} - \text{Olakšica}) - \text{Lični odbitak} = 1.550{,}00 - 1.000{,}00 = 550{,}00$ KM
4. **Porez na dohodak (8%):** $550{,}00 \cdot 0{,}08 = 44{,}00$ KM
5. **Neto za isplatu radniku:** $\text{Bruto} - \text{Doprinosi} - \text{Porez} = 1.600{,}00 - 480{,}50 - 44{,}00 = 1.075{,}50$ KM

> ⚠ **NAPOMENA:**
> Primjenom zakonske olakšice od 50 KM u Scenariju 2, država svjesno smanjuje pritisak na poslodavca i omogućava da radnik nižih kvalifikacija dobije srazmjerno veći neto dohodak u odnosu na početnu bruto vrijednost, što je ključna upravljačka informacija za planiranje troškova radne snage u agraru.

Praktičan primjer knjiženja obračuna i isplata plata radnicima

Uzećemo podatke iz **Scenarija 1** (stalno zaposleni agronom sa bruto platom od 2.000 KM, doprinosima od 620 KM, porezom od 30,40 KM i neto platom od 1.349,60 KM).

✎ Evidentiranje poslovnih promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.05.	Troškovi zarada (Bruto iznos)	5200	2.000,00	
	Obaveze za neto plate	4500		1.349,60
	Obaveze za porez na plate	4510		34,40
	Obaveze za doprinose iz plate	4520		620,00
	Za obračunatu platu agronoma za mjesec maj			
05.06.	Obaveze za neto plate	4500	1.349,60	
	Obaveze za porez na plate	4510	34,40	
	Obaveze za doprinose iz plate	4520	620,00	
	Transakcioni (tekući) račun	2410		2.000,00
	Za isplaćenu neto platu i prateće poreze i doprinose (Izvod banke)			

Konto: 4500 – Obaveze za neto plate (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.05.	Obračun neto plate za maj		1.349,60	1.349,60
05.06.	Isplata na tekući račun radnika	1.349,60		-
05.06.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	1.349,60	1.349,60	-

Konto: 4510 – Obaveze za porez na plate (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.05.	Obračun poreza na platu za maj		34,40	34,40
05.06.	Uplata poreza u budžet RS	34,40		-
05.06.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	34,40	34,40S	-

Konto: 4520 – Obaveze za doprinose iz plate (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.05.	Obračun zbirnih doprinosa (31%) za maj		620	620
05.06.	Uplata doprinosa fondovima	620		-
05.06.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	620	620	-

Konto: 5200 – Troškovi zarada (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.05.	Obračun bruto plate za maj	2.000		2.000
31.05.	UKUPAN PROMET	2.000	-	2.000

11.3. Obaveze prema dobavljačima i specifičnosti PDV sistema u poljoprivredi

Upravljanje obavezama prema dobavljačima (Konto 432) predstavlja svakodnevni zadatak u agrobiznisu, jer primarna poljoprivredna proizvodnja zahtijeva kontinuiranu nabavku specifičnih inputa: mineralnih đubriva, sjemenskog materijala, zaštitnih sredstava (pesticida i herbicida), pogonskog goriva (dizela) i rezervnih dijelova za traktore i kombajne. Svaka ova isporuka stvara tekuću, kratkoročnu obavezu koja se u računovodstvu evidentira isključivo na osnovu formalno i materijalno ispravne ulazne fakture (računa) dobavljača.

U agraru je izrazito česta i praksa **avansnog plaćanja (unaprijed plaćenog novca)** prije početka same sjetvene sezone kako bi se osigurali popusti (rabati) kod poljoprivrednih apoteka. U momentu uplate novca, a prije nego što roba stigne na farmu, preduzeće evidentira potraživanje za uplaćeni avans na kontu **150 (Avansi za zalihe)**, koji se gasi tek kada dobavljač isporuči robu i pošalje konačnu fakturu.

11.3.1 Specifičnosti PDV sistema u agrobiznisu

Poreski sistem BiH primjenjuje jedinstvenu stopu poreza na dodatu vrijednost (PDV) od **17%**. Najvažnija računovodstvena i upravljačka informacija jeste zakonski **prag za obavezan ulazak u sistem PDV-a, koji iznosi 100.000 KM ostvarenog godišnjeg prometa**.[84] U zavisnosti od toga da li poljoprivredno gazdinstvo posluje iznad ili ispod ovog praga, računovodstveni tretman obaveza i ulaznog poreza se suštinski mijenja.

11.3.1.1 Poljoprivredni subjekti u sistemu PDV-a

Velika poljoprivredna preduzeća, zadruge i komercijalne farme obavezno su registrovani PDV obveznici. Za njih PDV koji je iskazan na ulaznoj fakturi dobavljača (npr. za nabavku sjemena) **ne predstavlja trošak poslovanja**.

> **Računovodstveni tretman:**
> Ulazni PDV se evidentira kao potraživanje od države na kontu **270 (Ulazni PDV)** i služi kao odbitna stavka koja umanjuje njihovu sopstvenu obavezu za PDV koji će obračunati kupcima kada prodaju svoje finalne proizvode. Obaveza prema dobavljaču (Konto 432) se priznaje u punom iznosu fakture sa porezom, dok se zalihe unose po neto vrijednosti (bez PDV-a).
>
> ☞ *Strateška prednost:* Pravo na povrat ili odbitak PDV-a prilikom velikih kapitalnih investicija (npr. kupovina modernog traktora vrijednosti 100.000 KM donosi gazdinstvu poreski odbitak od 17.000 KM).

11.3.1.2 Poljoprivredna gazdinstva van sistema PDV-a

Mala, porodična i komercijalna gazdinstva čiji je godišnji promet ispod ovog praga zakonski se tretiraju kao krajnji potrošači. Oni nemaju pravo na odbitak, niti povrat ulaznog poreza koji im dobavljači zaračunaju na fakturama.

[84] Vidjeti izmjene zakonske legislative BiH: *Zakon o porezu na dodatu vrijednost Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08, 33/17, 46/23, 80/23, 20/25), odredbe o pragu za obaveznu registraciju poreskih obveznika.

Računovodstveni tretman:

Budući da se ulazni PDV ne može prebiti niti vratiti od države, on se **ne smije** knjižiti na konto 270 niti direktno priznavati kao trenutni trošak u klasi 5. Zakonski i računovodstveno, uplaćeni PDV postaje **sastavni dio nabavne vrijednosti zaliha** i aktivira se na kontu **101 (Materijal na zalihama)**.[85]

☞ *Put troška:* Tek u momentu kada se to đubrivo ili sjeme stvarno izda iz skladišta i utroši na parcelama (što se dokazuje dokumentom *Magacinska izdatnica*), cjelokupna nabavna vrijednost (zajedno sa uključenim PDV-om) se prenosi na troškove materijala (Konto 511). Zbog ovoga su investicije u mehanizaciju i opremu za mala gazdinstva realno skuplje za 17%.

11.3.1.3Praktičan primjer knjiženja nabavke repromaterijala

Poljoprivredno gazdinstvo nabavlja mineralno đubrivo za predstojeću sjetvu od dobavljača „Agro-Žito“ d. o. o. Neto vrijednost đubriva iznosi 10.000 KM, a obračunati PDV (17%) iznosi 1.700 KM, što daje ukupan iznos na ulaznoj fakturi od 11.700 KM.

U nastavku je prikazano kako ovu transakciju knjiži gazdinstvo koje je **u sistemu PDV-a**, a kako gazdinstvo koje je **van sistema PDV-a** na osnovu ulazne fakture i dokumenta o utrošku materijala na njivi (Izdatnica).

A) Knjiženje kod poljoprivrednog subjekta U SISTEMU PDV-a

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
15.03.	Materijal na zalihama (neto vrijednost)	1010	10.000	
	PDV u primljenim fakturama	2700	1.700	
	Dobavljači u zemlji („Agro-Žito“)	4320		11.700
	Za nabavku đubriva po ulaznoj fakturi			
20.04.	Troškovi materijala	5110	10.000	
	Materijal na zalihama	1010		10.000
	Za stvarno utrošeno đubrivo na njivi (Izdatnica br. 1)			

[85] Shodno međunarodnim računovodstvenim standardima, porezi koji se ne mogu povratiti od poreskih vlasti uključuju se u nabavnu vrijednost sredstava. Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 2 (MRS 2) – Zalihe*, paragraf koji definiše troškove nabavke zaliha materijala i repromaterijala.

Konto: 1010 – Materijal na zalihama (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Nabavka đubriva po ulaznoj fakturi	10.000		10.000
20.04.	Utrošak đubriva na njivi (Izdatnica br. 1)		10.000	-
20.04.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	10.000	10.000	-

Konto: 2700 – PDV u primljenim fakturama po opštoj stopi (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Ulazni PDV 17% po fakturi „Agro-Žito“ d. o. o.	1.700		1.700
15.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	1.700	-	1.700

Konto: 4320 – Dobavljači u zemlji (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Faktura za đubrivo („Agro-Žito“ d. o. o.)		11.700	11.700
15.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	11.700	11.700

Konto: 5110 – Troškovi materijala (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
20.04.	Stvarni utrošak đubriva (Izdatnica br. 1)	10.000		10.000
20.04.	UKUPAN PROMET	10.000	-	10.000

Za poljoprivrednike u sistemu PDV-a ključno je pokazati kako se na kraju mjeseca sučeljavaju **PDV u primljenim fakturama (Konto 2700)** i **PDV u izdatim fakturama (Konto 4700)**.

Pretpostavka: Farma je u martu imala ulazni PDV od **1.700 KM** (iz našeg primjera nabavke đubriva). U istom mjesecu, prodala je pšenicu mlinu u neto vrijednosti od 20.000 KM + 17% PDV-a (**3.400 KM**), što je proknjiženo na kontu 4700. Na kraju mjeseca vrši se zatvaranje ovih konta i utvrđivanje neto obaveze za uplatu državi (Konto 4790).

Evidentiranje poslovnih promjena kroz Dnevnik i Glavnu knjigu:

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.03.	PDV u izdatim fakturama po opštoj stopi	4700	3.400	
	PDV u primljenim fakturama po opštoj stopi	2700		1.700
	Obaveze za PDV (Neto iznos za uplatu)	4790		1.700
	Za zatvaranje poreznih konta i obračun obaveze za PDV za mart			

Konto: 2700 – PDV u primljenim fakturama po opštoj stopi (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Ulazni PDV 17% po fakturi „Agro-Žito“ d. o. o.	1.700		1.700
31.03.	Zatvaranje i prebijanje na kraju mjeseca		1.700	-
31.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	1.700	1.700	-

Konto: 4700 – PDV u izdatim fakturama po opštoj stopi (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
20.03.	Obračunati izlazni PDV pri prodaji pšenice		3.400	3.400
31.03.	Zatvaranje i prebijanje na kraju mjeseca	3.400		-
31.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	3.400	3.400	-

Konto: 4790 – Obaveze za PDV (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.03.	Neto obaveza prema UINO BiH za mart		1.700	1.700
31.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	1.700	1.700

B) Knjiženje kod poljoprivrednog subjekta VAN SISTEMA PDV-a

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
15.03.	Materijal na zalihama (neto + PDV)	1010	11.700	
	Dobavljači u zemlji („Agro-Žito“)	4320		11.700
	Za nabavku đubriva gdje PDV ulazi u nabavnu vrijednost			
20.04.	Troškovi materijala	5110	11.700	
	Materijal na zalihama	1010		11.700
	Za utrošak đubriva sa uključenim poreskim teretom (Izdatnica br. 1)			

Konto: 1010 – Materijal na zalihama (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Nabavka đubriva po ulaznoj fakturi	11.700		11.700
20.04.	Utrošak đubriva na njivi (Izdatnica br. 1)		11.700	-
20.04.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	11.700	11.700	-

Konto: 4320 – Dobavljači u zemlji (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.03.	Faktura za đubrivo („Agro-Žito“ d. o. o.)		11.700	11.700
15.03.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	11.700	11.700

Konto: 5110 – Troškovi materijala (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
20.04.	Stvarni utrošak đubriva (Izdatnica br. 1)	11.700		11.700
20.04.	UKUPAN PROMET	11.700	-	11.700

> ⚠ **NAPOMENA ZA STUDENTE:**
> Obratite pažnju kako konto **2700** kod onog ko nije obveznik PDV-a ostaje potpuno prazan (ne koristi se). Cijeli iznos od 1.700 KM poreza „preselio“ se na konto zaliha, a kasnije, u momentu sjetve, direktno je uvećao troškove poslovanja na kontu 5110, čineći proizvodnju finansijski zahtjevnijom.

11.4. Finansijske obaveze prema bankama i Investiciono-razvojnoj banci RS

Podizanje višegodišnjih zasada (poput vinograda ili voćnjaka), izgradnja modernih silosa i nabavka krupne mehanizacije (kombajna i traktora) zahtijevaju ogromna kapitalna ulaganja koja poljoprivrednici rijetko mogu finansirati isključivo iz sopstvenih tekućih sredstava. Zbog dugog perioda povrata investicije, agrosektor se oslanja na **dugoročne finansijske obaveze**, prvenstveno kroz namjenske investicione kredite.

U Republici Srpskoj, ključni oslonac za razvoj agrara predstavlja **Investiciono-razvojna banka Republike Srpske (IRB RS)**. Sredstva iz njenih linija plasiraju se preko komercijalnih banaka, ali pod znatno povoljnijim, stimulativnim uslovima:

- **Povoljne kamatne stope:** Fiksna stopa od 4,6%, koja se može spustiti na 3,0% ukoliko se investira u modernizaciju i uvođenje novih tehnologija, ili na 4,3% za projekte u izrazito nerazvijenim opštinama.
- **Dugi rokovi otplate:** Do 12 godina za osnovna sredstva.
- **Grejs-period (Period odgođenog plaćanja):** Do 36 mjeseci. Ovo je od vitalnog značaja za voćare i vinogradare jer omogućava da gazdinstvo ne otplaćuje glavnicu kredita u prve tri godine – dok voćnjak ne stupi na rod i ne počne da donosi prve ekonomske koristi.[86]

11.4.1 Računovodstveno praćenje otplate kredita

Osnovno pravilo pri evidentiranju otplate kredita jeste **strogo razdvajanje kamate od glavnice**. Kada poljoprivrednik uplati mjesečnu ratu (anuitet) banci, ta transakcija ima dvostruki uticaj na finansijske izvještaje:

1. **Glavnica:** Predstavlja stvarni povrat pozajmljenog novca. Ovaj dio **nije trošak**, već smanjuje tekući saldo dugoročne obaveze u Bilansu stanja na kontu **441 (Dugoročni krediti)**.
2. **Kamata:** Predstavlja cijenu korišćenja tuđeg novca. Ovaj dio jeste **finansijski rashod** koji direktno umanjuje dobit tekućeg perioda u Bilansu uspjeha na kontu **562 (Troškovi kamata)**.

[86] Izvor pravila i uslova finansiranja: *Pravila plasmana sredstava po kreditnim linijama i zajmovima Investiciono-razvojne banke Republike Srpske a. d. Banja Luka*, zvanični operativni uslovi za kreditnu liniju namijenjenu poljoprivredi i agrobiznisu.

11.4.1.1 Praktičan primjer knjiženja dugoročnog kredita i anuiteta

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Žito“ d. o. o. podiglo je namjenski investicioni kredit iz sredstava IRB RS u iznosu od 120.000 KM za kupovinu novog kombajna, sa rokom otplate od 5 godina. Novac je doznačen na tekući račun.

Prema planu otplate koji je dostavila banka, prva mjesečna rata (anuitet) iznosi 2.400 KM, pri čemu se **2.000 KM** odnosi na otplatu glavnice, a **400 KM** na troškove kamate.

1. Knjiženje odobrenja i prenosa sredstava kredita

Kada banka uplati novac na transakcioni račun farme, u knjigama se formira dugoročna obaveza.

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.10.	Tekući račun	2410	120.000	
	Dugoročni krediti u zemlji	4410		120.000
	Za odobrena sredstva kredita IRB RS po izvodu banke			

Konto: 2410 – Transakcioni (tekući) račun (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.10.	Priliv sredstava kredita IRB RS	120.000		120.000
01.11.	Odliv po osnovu prvog anuiteta		2.400	117.600
01.11.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	120.000	2.400	117.600

2. Knjiženje otplate prvog mjesečnog anuiteta

Nakon mjesec dana, banka sa tekućeg računa skida iznos prve rate na osnovu dnevnog izvoda.

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
01.11.	Dugoročni krediti u zemlji	4410	2.000	
	Troškovi kamata	5620	400	
	Tekući račun	2410		2.400
	Za izmirenje prvog anuiteta prema izvodu banke			

Konto: 4410 – Dugoročni krediti u zemlji (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.10.	Odobrenje kredita za kombajn		120.000	120.000
01.11.	Smanjenje duga za iznos glavnice	2.000		118.000
01.11.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	2.000	120.000	118.000

Konto: 5620 – Troškovi kamata (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
01.11.	Priznavanje finansijskog rashoda rate	400		400
01.11.	UKUPAN PROMET	400	-	400

> ⚠ **NAPOMENA ZA STUDENTE:**
>
> Primijetite kako se dug na kontu dugoročnih kredita (4410) nije smanjio za cijeli uplaćeni iznos od 2.400 KM, već samo za 2.000 KM. Preostalih 400 KM je nepovratno „otišlo“ na konto rashoda 5620, što direktno smanjuje neto profitabilnost gazdinstva u tom mjesecu.

11.5. Rashodi i MRS 37: Rezervisanja u poljoprivredi

Poljoprivredna proizvodnja je po svojoj prirodi izložena visokim operativnim, ekološkim i pravnim rizicima. Kako bi finansijski izvještaji pružili realnu i istinitu sliku, računovodstvo poljoprivrede mora striktno poštovati **načelo opreznosti** i **načelo sučeljavanja prihoda i rashoda**, što je uređeno **Međunarodnim računovodstvenim standardom 37 (MRS 37)** – *Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina*.

> **Definicija:**
>
> **Rezervisanje** predstavlja obavezu sa neizvjesnim rokom dospijeća ili neizvjesnim iznosom.[87] Za razliku od običnih obaveza (poput računa dobavljača gdje tačno znamo iznos i rok), kod rezervisanja preduzeće vrši stručnu procjenu budućeg izdatka novca.
>
> Prema MRS 37, poljoprivredni subjekat mora priznati (proknjižiti) rezervisanje samo kada su ispunjena tri kumulativna uslova:
>
> Postoji sadašnja obaveza (pravna ili stvorena) kao rezultat prošlog događaja.
>
> Vjerovatno je da će za izmirenje obaveze biti potreban odliv novčanih sredstava.
> Iznos obaveze se može pouzdano procijeniti.

Najčešći primjeri rezervisanja u agrobiznisu uključuju:

1. **Ekološka sanacija zemljišta i obnavljanje prirodnih bogatstava:** Intenzivna poljoprivreda, a naročito krupno stočarstvo (poput velikih farmi svinja ili krava), uzrokuje zakonsku odgovornost za neutralizaciju štetnih gasova, odlaganje stajnjaka i naknadnu sanaciju terena nakon zatvaranja objekata. Ako gazdinstvo danas eksploatiše resurse, trošak ekološke sanacije se mora ravnomjerno priznavati svake godine tokom rada, a ne odjednom u godini zatvaranja farme.
2. **Garantni rokovi i obaveze za klijavost sjemena:** Preduzeća koja se bave doradom i prodajom sortnog sjemena ili sadnica često garantuju kupcima određeni procenat klijavosti ili prijem sadnica na parceli. Na osnovu istorijskih podataka (npr. ako se u prosjeku 2% robe reklamira), na kraju godine se formira rezervisanje za procijenjene troškove zamjene ili povrata

[87] Vidjeti: *Međunarodni računovodstveni standard 37 (MRS 37) – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina*, paragraf 10 (Definicije).

novca kupcima.

3. **Sudski sporovi:** Česti su u agraru usljed zakupa zemljišta, sporenja oko međa ili neispunjavanja ugovorenih količina u otkupu sa prerađivačkom industrijom. Ako pravna služba procijeni da će gazdinstvo vjerovatno izgubiti spor, iznos tužbe se mora odmah rezervisati na teret rashoda tekuće godine.

11.5.1 Praktičan primjer knjiženja ekološkog rezervisanja na farmi

Poljoprivredno preduzeće koje se bavi intenzivnim tovom junadi ima zakonsku obavezu da po isteku ugovora o zakupu kompleksa farme (za 5 godina) izvrši kompletnu dekontaminaciju zemljišta i sanaciju laguna za otpadne vode. Procijenjeno je da će ukupni troškovi sanacije iznositi 25.000 KM, što znači da godišnji rashod rezervisanja iznosi **5.000 KM**.

1. Formiranje rezervisanja na kraju tekuće obračunske godine

Na dan 31. decembar zadužuju se operativni troškovi rezervisanja, a odobrava se račun dugoročnih rezervisanja u klasi 4.

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
31.12.	Rashodi rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava	5450	5.000	
	Rezervisanja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava	405/409		5.000
	Za obračunati godišnji dio troškova ekološke sanacije po MRS 37			

2. Slučaj kada nakon 5 godina stignu stvarni troškovi sanacije

Nakon pet godina, kada je na kontu 4020 akumuliran puni iznos od 25.000 KM, specijalizovana ekološka firma vrši sanaciju i ispostavlja fakturu na tačan iznos od 25.000 KM. Obaveza se sada zatvara na teret prethodno stvorenih rezervisanja, bez novog udara na rashode u toj godini!

Datum	Naziv računa i objašnjenje	Konto	Duguje	Potražuje
15.01.	Rezervisanja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava	4020	25.000	
	Dobavljači u zemlji	4320		25.000
	Za zatvaranje rezervisanja po ispostavljenoj fakturi za izvršenu sanaciju			

Konto: 4020 – Rezervisanja za troškove obnavljanja prirodnih bogatstava (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.20x1.	Formiranje rezervisanja (1. godina)		5.000	5.000
31.12.20x2.	Formiranje rezervisanja (2. godina)		5.000	10.000
31.12.20x3.	Formiranje rezervisanja (3. godina)		5.000	15.000
31.12.20x4.	Formiranje rezervisanja (4. godina)		5.000	20.000
31.12.20x5.	Formiranje rezervisanja (5. godina)		5.000	25.000
15.01.20x6.	Iskorišćenje rezervisanja (zatvaranje obaveze)	25.000		-
15.01.20x6.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	25.000	25.000	-

Konto: 5450 – Rashodi rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava (za svaku od godina) **(u KM)**

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
31.12.	Godišnji obračunski rashod rezervisanja	5.000		5.000
31.12.	UKUPAN PROMET	5.000	-	5.000

Konto: 4320 – Dobavljači u zemlji (u KM)

Datum	Opis poslovne promjene	Duguje	Potražuje	Saldo
15.01.	Faktura izvođača za ekološke radove		25.000	25.000
15.01.	UKUPAN PROMET I KONAČNO STANJE	-	25.000	25.000

> ⚠ **NAPOMENA ZA STUDENTE:**
>
> Obratite pažnju na magiju MRS 37! U šestoj godini, kada su se radovi stvarno desili i kada je plaćeno 25.000 KM firmi za sanaciju, naša klasa 5 (troškovi) je ostala potpuno netaknuta (iznosi 0 KM). Time je zaštićen finansijski rezultat te šeste godine od iznenadnog i ogromnog ekološkog troška, jer je mudro i oprezno isplaniram i proknjižen unaprijed tokom cjelokupnog perioda eksploatacije farme.

11.6. Rezime poglavlja

- **Klasifikacija i upravljanje obavezama:** Obaveze predstavljaju tuđe izvore finansiranja neophodne za pokretanje agro-ciklusa. Ključno pravilo finansijske stabilnosti nalaže strogo usklađivanje ročnosti: kratkoročne obaveze (poput duga dobavljačima za sjeme) koriste se isključivo za finansiranje tekuće imovine, dok se dugoročni izvori (investicioni krediti) koriste za stalnu imovinu poput mehanizacije i zasada.
- **Specifičnost plata u Republici Srpskoj:** Sistem socijalnog osiguranja bazira se na bruto plati iz koje se obustavljaju svi doprinosi (nema doprinosa na teret poslodavca). Značajna poreska olakšica za agrobiznis je umanjenje osnovice za 50 KM za nekvalifikovanu radnu snagu (NK i SSS – trogodišnja), što smanjuje troškove poslodavcu, a povećava neto isplatu radniku. Za sezonce se najčešće koriste Ugovori o PP poslovima (do 120 dana).
- **Obaveze prema dobavljačima i PDV:** Tretman ulaznog poreza (17%) zavisi od zakonskog praga od 100.000 KM. Za gazdinstva u sistemu PDV-a, ulazni porez se evidentira na kontu 270 i odbija se od obaveza prema državi. Za gazdinstva van sistema PDV-a, uplaćeni porez se ne smije knjižiti kao potraživanje, već se trajno uključuje u nabavnu vrijednost zaliha (Konto 101).
- **Dugoročni krediti (IRB RS):** Investicioni krediti sa grejs-periodom su ključni za razvoj agrara. Računovodstveno, mjesečni anuitet se obavezno mora razdvojiti: otplata glavnice direktno smanjuje dug na kontu 441, dok se plaćena kamata evidentira kao finansijski rashod na kontu 562.
- **MRS 37 i rezervisanja:** Poštujući načelo opreznosti, poljoprivredna preduzeća moraju unaprijed rezervisati sredstva za buduće izdatke poput ekološke sanacije zemljišta, sudskih sporova ili garancija za klijavost sjemena. Trošak se priznaje postepeno na kontu 545, formirajući dugoročnu obavezu (Konto 402), čime se čuva stabilnost finansijskog rezultata u godini kada stvarni troškovi nastanu.

11.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Šta su obaveze u računovodstvenom smislu i kako se klasifikuju prema roku

dospijeća?

2. Objasnite „zamku neusklađenosti rokova finansiranja“ u koju često upadaju agromenadžeri! Zašto ne smije da se kupi traktor iz sredstava kratkoročnog kredita?
3. U čemu je razlika između bruto i neto plate u poreskom sistemu Republike Srpske?
4. Na koji način specifična olakšica od 50 KM za NK radnike utiče na troškove poljoprivrednog preduzeća?
5. Kako se računovodstveno tretira ulazni PDV sa fakture dobavljača kod gazdinstva koje posluje ispod praga od 100.000 KM?
6. Zašto se mjesečna rata (anuitet) kredita mora razdvojiti u računovodstvu i na koja konta se knjiže njene komponente?
7. Koja tri uslova po MRS 37 moraju biti ispunjena da bi poljoprivredno preduzeće priznalo rezervisanje (npr. za ekološku sanaciju)?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Obračun i knjiženje plata uz poresku olakšicu

Poljoprivredna zadruga „Zlatno zrno“ obračunava platu za mjesec oktobar za pomoćnog radnika u silosu (NK radnik). Ugovorena bruto plata iznosi 1.500 KM. Radnik ima pravo na olakšicu od 50 KM i osnovni lični odbitak od 1.000 KM. Zbirna stopa doprinosa iznosi 31%, a poreza na dohodak 8%.

- Dana 31.10. obračunata je bruto zarada, neto plata za isplatu, porezi i doprinosi.
- Dana 4.11. sa tekućeg računa zadruge isplaćena je neto plata radniku i uplaćeni su porezi i doprinosi državi.

Zahtjevi:

1. Izračunajte osnovicu za doprinose, iznos doprinosa, poresku osnovicu, iznos poreza i konačnu neto platu!
2. Proknjižite ove promjene kroz Dnevnik zadruge koristeći odgovarajuća konta (5200, 4500, 4510, 4520, 2410)!

Zadatak 2: Tretman nabavke zaliha van sistema PDV-a

Porodično poljoprivredno gazdinstvo „Klas“ (koje **nije** u sistemu PDV-a) primilo je ulaznu fakturu od poljoprivredne apoteke za nabavku zaštitnih sredstava za prskanje voća. Neto vrijednost materijala je 2.000 KM, a obračunati PDV (17%) iznosi 340 KM.

- Dana 10.4. primljena je i proknjižena faktura od dobavljača.
- Dana 15.4. polovina zaštitnih sredstava (50% nabavne vrijednosti) je odmah izdata iz magacina i utrošena u voćnjaku (Izdatnica br. 5).

Zahtjevi:

1. Proknjižite nabavku i utrošak materijala kroz Dnevnik gazdinstva poštujući pravilo o PDV-u kod neobveznika!
2. Prikažite tabelarno kretanje na analitičkom kontu 1010 – Materijal na zalihama u Glavnoj knjizi!

Zadatak 3: Krediti i MRS 37 – Razdvajanje rashoda

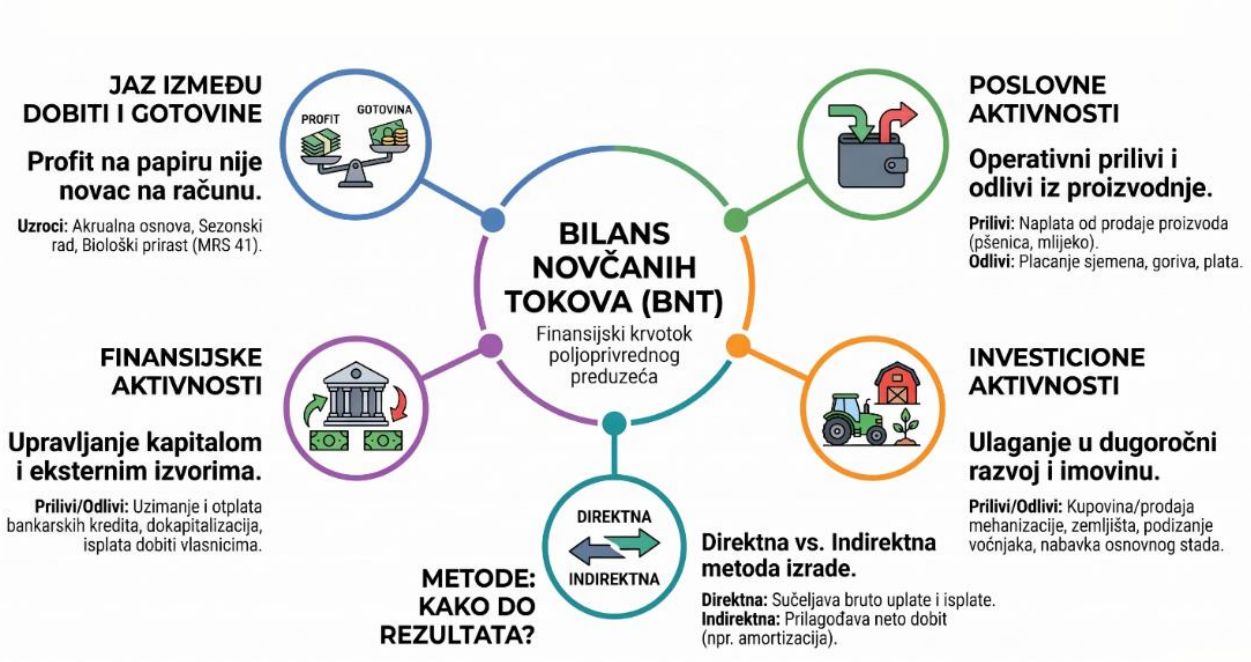
Komercijalna farma svinja „Agro-Mes“ d. o. o. ima dvije specifične dugoročne transakcije u novembru:

- Dana 1.11. banka skida sa tekućeg računa mjesečni anuitet za ranije podignut investicioni kredit. Ukupna skinuta rata iznosi 1.500 KM, od čega banka obavještava da se 1.100 KM odnosi na otplatu glavnice, a 400 KM na redovnu kamatu.
- Dana 30.11. prema usvojenom elaboratu, farma na kraju mjeseca vrši redovni mjesečni obračun rezervisanja za obnavljanje i sanaciju laguna sa stajnjakom (primjena MRS 37) u iznosu od 800 KM.

Zahtjevi:

1. Sastavite knjigovodstvene stavove u Dnevniku za otplatu anuiteta kredita (strogo pazeći na razdvajanje na konta 4410 i 5620)!
2. Proknjižite obračun mjesečnog iznosa rezervisanja (konta 5450 i 4020)!

12. DODATAK 1: BILANS NOVČANIH TOKOVA

Ključni pojmovi			
Bilans novčanih tokova	Gotovina i novčani ekvivalenti	Akrualna osnova	Gotovinska osnova
Poslovne aktivnosti	Finansijske aktivnosti	Investicione aktivnosti	Direktna metoda
Indirektna metoda	Jaz između dobiti i gotovine	MRS 7	MRS 41 (Biološka transformacija)

12.1. Definicija, karakteristike i suština Bilansa novčanih tokova

Dok Bilans stanja pruža statički uvid u imovinu, obaveze i kapital na tačno određeni dan (npr. 31. decembra), a Bilans uspjeha prikazuje ostvarene prihode, rashode i finansijski rezultat (dobitak ili gubitak) po akrualnoj osnovi, Bilans novčanih tokova daje dinamički prikaz stvarnog kretanja gotovog novca.

> **Definicija:**
>
> Bilans novčanih tokova (engl. *Statement of Cash Flows* ili *Cash Flow Statement*) predstavlja fundamentalni finansijski izvještaj koji sistematski prikazuje sve novčane prilive (primitke) i novčane odlive (izdatke) preduzeća tokom određenog obračunskog perioda, kao i neto promjenu salda gotovine na kraju tog perioda.[88]

Suština ovog izvještaja se najslikovitije definiše kroz analogiju sa **„krvotokom" preduzeća**. Baš kao što je ljudskom organizmu za preživljavanje neophodna neprekidna cirkulacija krvi kroz sve organe, tako je poljoprivrednom preduzeću za svakodnevno funkcionisanje i opstanak neophodan stalan i nesmetan protok gotovog novca. Preduzeće može kraće vrijeme poslovati sa gubitkom, ali bez gotovine – za plaćanje goriva, tekućih obaveza, plata radnicima ili dospjelih rata kredita – preduzeće trenutno zapada u blokadu i obustavu poslovanja.

Iz ugla menadžmenta, primarna svrha Bilansa novčanih tokova jeste da pruži tačnu i blagovremenu informaciju o sposobnosti preduzeća da generiše gotovinu iz redovnog poslovanja, pokrije tekuće obaveze, finansira razvojne investicije i preduprijedi rizike od nelikvidnosti. Pored toga, ovaj izvještaj služi kao ključna podloga eksternim akterima – prije svega, poslovnim bankama i kreditorima – za ocjenu kreditnog boniteta i sposobnosti preduzeća da uredno servisira uzete kredite.

---

[88] Pogledati: *Međunarodni računovodstveni standard 7 – Izvještaji o novčanim tokovima (MRS 7)*, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB), tačka 1.

12.1.1 Konceptualni i strukturni jaz između dobiti i gotovine u poljoprivrednoj proizvodnji

Jedna od najčešćih i najopasnijih zabluda studenata, ali i menadžera-početnika u agrobiznisu, jeste poistovjećivanje ostvarene neto dobiti u Bilansu uspjeha sa količinom raspoloživog novca na bankovnom računima preduzeća.

Ovaj raskorak, koji se u stručnoj literaturi naziva **jaz između dobiti i gotovine**, u poljoprivrednoj djelatnosti je izraženiji nego u bilo kojoj drugoj privrednoj grani. Razlog za ovo leži u samoj prirodi poljoprivredne proizvodnje i primjeni osnovnih računovodstvenih načela:

1. **Akrualna osnova (Bilans uspjeha):** Prihodi i rashodi se priznaju u momentu njihovog nastanka/realizacije, bez obzira na to kada dolazi do priliva ili odliva gotovog novca. Prihod se bilježi kada je roba (npr. pšenica ili mlijeko) isporučena kupcu, a rashod kada su resursi (sjeme, đubrivo, rad) utrošeni u proizvodnji.
2. **Gotovinska osnova (Bilans novčanih tokova):** Isključivo i striktno obuhvata isplate i uplate u trenutku kada se gotov novac fizički pomjeri sa tekućeg računa ili iz blagajne preduzeća.

Zabluda naspram stvarnosti u agrobiznisu

- **Zabluda:** „Naša farma je ove godine ostvarila neto dobit od 100.000 KM, što znači da imamo 100.000 KM na računu za kupovinu novog traktora."
- **Stvarnost:** Farma je dobit ostvarila prodajom pšenice kupcu uz odloženo plaćanje od 90 dana (potraživanje), te usljed prirodnog prirasta i rasta vrijednosti biološke imovine po MRS 41 (npr. prirast teladi u junad). Na računu farme trenutno može biti svega 2.000 KM gotovine, jer je sav novac zarobljen u nerealizovanim potraživanjima, zalihama i živim organizmima koji tek treba da budu prodati na tržištu.

12.1.2 Ključni uzroci nastanka jaza između dobiti i gotovine u agrobiznisu

Specifičnosti poljoprivrede generišu četiri primarna uzroka zbog kojih se neto dobit suštinski razilazi od neto novčanog toka:

1. **Specifičnost biološke transformacije i vrednovanja po MRS 41:**

Prema MRS 41 – *Poljoprivreda*, prirodni rast, prirast i biološka transformacija biljaka i životinja uslovljavaju priznavanje nerealizovanih dobitaka u Bilansu uspjeha, jer se biološka imovina na datum Bilansa vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje.[89] Kada mlado stado poraste ili voćnjak uđe u pun rod, njihova fer vrijednost se povećava, što povećava dobit u Bilansu uspjeha. Međutim, ovaj biološki rast ne donosi niti jednu marku na bankovni račun sve dok se grla ili plodovi fizički ne prodaju i naplate na tržištu.

2. **Sezonski novčani jaz:**

Za razliku od industrije ili trgovine gdje se nabavka i prodaja odvijaju kontinuirano tokom cijele godine, u poljoprivredi postoji izrazit vremenski nesklad. Odlivi gotovine za pripremu zemljišta, nabavku sjemena, đubriva, zaštitnih sredstava i dizel-goriva nastaju u kontinuitetu od ranog proljeća, dok se novčani prilivi ostvaruju odjednom – tek u jesen nakon žetve i realizacije. Tokom ovih višemjesečnih perioda, preduzeće intenzivno troši gotovinu (negativan novčani tok), iako u bilansima još uvijek nema priznatih prihoda ni rashoda jer se troškovi akumuliraju na zalihama proizvodnje u toku.

> **NAPOMENA ZA MENADŽERE:**
>
> Za razliku od trgovine gdje novac kontinuirano pritiče, u ratarstvu i voćarstvu odliv gotovine za sjetvu, đubrivo i gorivo traje 6 do 8 mjeseci prije nego što se ostvari prvi priliv od žetve. Poljoprivredni menadžer mora izraditi **mjesečni plan novčanih tokova** kako bi na vrijeme ugovorio kratkoročne linije za tekuću likvidnost (overdraft ili revolving kredite) i izbjegao blokadu u jeku poljskih radova.

3. **Zadržavanje gotovine u obrtnim sredstvima (Zalihe i Potraživanja):**

Poljoprivredni proizvodi se često skladište u silosima ili hladnjačama čekajući povoljnije tržišne cijene. Iako je proizvod stvoren, novac je „zamrznut“ u zalihama. Slično tome, ugovor sa velikim otkupljivačima ili prerađivačkim kapacitetima (mljekarama, uljarama) često podrazumijeva odloženo plaćanje, gdje prihod ulazi u dobit, ali gotovina kasni sedmicama ili mjesecima.

---

[89] Pogledati: *Međunarodni računovodstveni standard 41 – Poljoprivreda (MRS 41)*, IASB, tačke 12 i 13, gdje je propisano obavezno vrednovanje biološke imovine po fer vrijednosti umanjenoj za troškove prodaje i priznavanje tako nastalih dobitaka/gubitaka u Bilansu uspjeha tekućeg perioda.

4. **Uticaj nenovčanih rashoda (Amortizacija):**

Amortizacija traktora, kombajna, silosa i štala predstavlja trošak u Bilansu uspjeha koji smanjuje neto dobit. Međutim, amortizacija ne predstavlja odliv novca u tekućoj godini (novac je otišao znatno ranije, u momentu kada je mašina kupljena). Zbog toga amortizacija smanjuje dobit, ali ne smanjuje gotovinski saldo.

> 📌 **VAŽNA NAPOMENA:**
>
> **Dobit** pokazuje da li je poslovanje ekonomski opravdano i rentabilno na dugi rok, dok **Bilans novčanih tokova** pokazuje da li preduzeće može preživjeti sutrašnji dan i platiti svoje dospjele račune.

12.2. Povezanost Bilansa novčanih tokova sa Bilansom stanja i Bilansom uspjeha

U savremenoj računovodstvenoj teoriji i praksi nijedan finansijski izvještaj se ne smije posmatrati izolovano. Da bi menadžment, investitori i banke stekli potpunu i objektivnu sliku o finansijskom položaju i uspješnosti poljoprivrednog preduzeća, tri osnovna finansijska izvještaja – **Bilans stanja, Bilans uspjeha i Bilans novčanih tokova** – moraju se posmatrati kao neraskidiva, međusobno povezana cjelina ili tzv. *mozaik finansijskih izvještaja*.

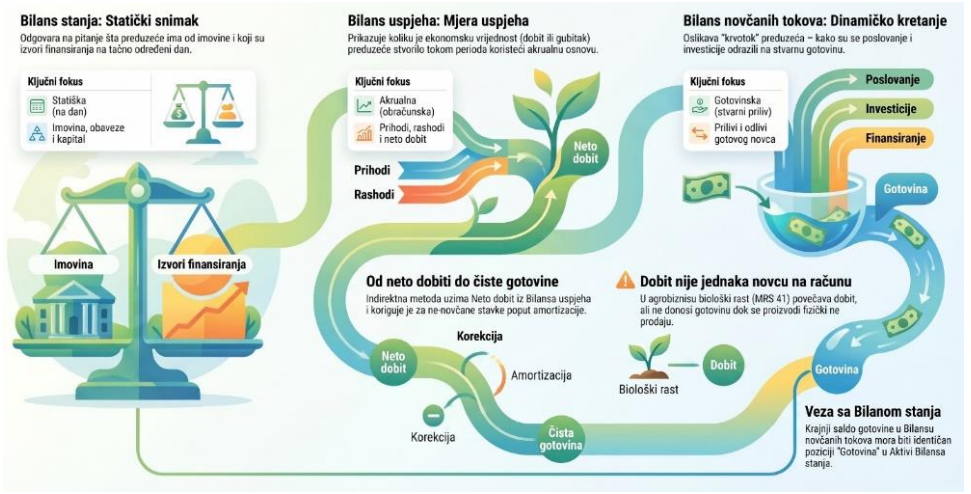
Svaki od ovih izvještaja odgovara na drugo ključno ekonomsko pitanje, a njihova simbioza obezbjeđuje potpunu transparentnost poslovanja u agrobiznisu:

1. **Bilans stanja** odgovara na pitanje: *„Šta preduzeće ima od imovine i odakle joj izvori finansiranja na tačno određeni dan?“* (statički snimak stanja).
2. **Bilans uspjeha** odgovara na pitanje: *„Koliko je preduzeće bilo uspješno i koliku je ekonomsku vrijednost (dobit ili gubitak) stvorilo tokom posmatranog perioda?“* (dinamički prikaz po akrualnoj osnovi).
3. **Bilans novčanih tokova** odgovara na pitanje: *„Kako su se poslovanje, investicije i zaduživanje odrazili na gotovinu i gdje je završio svaki stečeni ili potrošeni novčani iznos tokom tog perioda?“* (dinamički prikaz po gotovinskoj osnovi).

12.2.1 Mehanička i računovodstvena sprega između izvještaja

Povezanost ova tri izvještaja nije samo teorijska, već je iskazana kroz egzaktnu matematičku i računovodstvenu vezu:

- **Veza sa Bilanom uspjeha:** Bilans novčanih tokova (ukoliko se izrađuje indirektnom metodom) svoju polaznu tačku pronalazi direktno u stavci **Neto dobit (ili gubitak)** preuzetoj iz Bilansa uspjeha. Izvještaj o novčanim tokovima zapravo „uzima" računovodstvenu dobit i koriguje je za sve nenovčane stavke (poput amortizacije i nerealizovanih dobitaka po MRS 41) i za promjene u obrtnom kapitalu, čime dobit pretvara u čistu gotovinu.
- **Veza sa Bilanom stanja (Početni i krajnji saldo gotovine):** Bilans novčanih tokova povezuje dva uzastopna Bilansa stanja. Preciznije rečeno, ukupan neto novčani tok generisan tokom godine dodaje se na početni saldo gotovine (iz Bilansa stanja na dan 1. januar), a rezultat te operacije mora u apsolutnom iznosu da se poklapa sa stavkom **Gotovina i novčani ekvivalenti** u Aktivi Bilansa stanja na dan 31. decembar.

Ilustracija 12.1. *Mozaik finansijskih izvještaja: Povezanost Bilansa stanja, Bilansa uspjeha i Bilansa novčanih tokova*

12.3. Klasifikacija novčanih tokova prema MRS 7 i specifičnostima agrobiznisa

Za potrebe finansijskog izvještavanja i analize, novčani tokovi poljoprivrednog preduzeća se ne mogu prikazivati kao nasumičan niz priliva i odliva. Međunarodni računovodstveni standard 7 (MRS 7) – *Izvještaji o*

novčanim tokovima zahtijeva da se svi novčani prilivi i odlivi tokom obračunskog perioda strogo razvrstaju i prezentuju u okviru tri osnovne poslovne aktivnosti:

1. **Poslovne (operativne) aktivnosti**,
2. **Investicione aktivnosti**, i
3. **Finansijske aktivnosti**.[90]

Ovakva klasifikacija omogućava korisnicima finansijskih izvještaja (menadžmentu, vlasnicima, bankama i analitičarima) da tačno procijene iz kojih izvora preduzeće generiše gotovinu i u koje namjene je troši.

12.3.1 Poslovne (operativne) aktivnosti

Poslovne aktivnosti obuhvataju primarne, pretežne aktivnosti preduzeća koje generišu poslovne prihode i rashode. U poljoprivredi, ovo sve tekuće operativne transakcije vezane su za proizvodne cikluse u biljnoj i stočarskoj proizvodnji ili preradi.

Novčani prilivi iz poslovnih aktivnosti obuhvataju:

- Naplate od kupaca za prodate poljoprivredne proizvode (pšenicu, kukuruz, voće, povrće, sirovo mlijeko, meso, jaja);
- Prilive od pruženih usluga trećim licima (usluge obrade zemljišta, kombajniranja, skladištenja u silosima ili hladnjačama);
- Prilive od tekućih (pogonskih) agrarnih podsticaja i premija (npr. premije po litru isporučenog mlijeka, regres za dizel-gorivo ili podsticaji po hektaru obradive površine);
- Prilive od naknada šteta naplaćenih od osiguravajućih društava (za usjeve i stočni fond pogođene vremenskim nepogodama).

Novčani odlivi iz poslovnih aktivnosti obuhvataju:

- Isplate dobavljačima za nabavljeni repromaterijal (sjeme, vještačko đubrivo, zaštitna hemijska sredstva, stočnu hranu, lijekove);
- Isplate dobavljačima za pogonsko gorivo (dizel), energiju (struja za

[90] Prema *MRS 7 – Izvještaji o novčanim tokovima*, tačke 10–17. Standard obavezuje preduzeća da izvještavaju o novčanim tokovima razvrstanim prema ovim trojnim aktivnostima bez obzira na primijenjenu metodu izrade.

rashladne sisteme i muzilice) i tekuće održavanje mehanizacije;

- Isplate bruto plata i ostalih naknada zaposlenima (traktoristima, radnicima na farmi, agronomima i administraciji);
- Isplate operativnih poreza, taksi, kamata na uzete kredite i tekućih obaveza prema državi;
- Plaćanja eksternih usluga (veterinarske usluge, analize zemljišta, zakupi poljoprivrednog zemljišta, polise osiguranja).

> **Značaj operativnog novčanog toka u agrobiznisu:**
>
> Neto novčani tok iz poslovnih aktivnosti je najvažniji indikator finansijskog zdravlja agrobiznisa. Ukoliko je ovaj tok **pozitivan**, to pokazuje da je preduzeće/gazdinstvo sposobno da iz sopstvene tekuće proizvodnje generiše dovoljno gotovine za opstanak, bez potrebe za stalnim dodatnim zaduživanjem ili prodajom mehanizacije i zemljišta.

12.3.2 Investicione aktivnosti

Investicione aktivnosti obuhvataju novčane tokove nastale po osnovu sticanja (nabavke) i otuđenja (prodaje) dugoročne, stalne imovine (materijalne, nematerijalne i finansijske), kao i dugoročne biološke imovine koja služi za proizvodnju.

Novčani prilivi iz investicionih aktivnosti obuhvataju:

- Prilive od prodaje poljoprivrednog zemljišta, objekata (farmi, silosa, hladnjača) i polovne mehanizacije (traktora, kombajna);
- Prilive od prodaje dugoročne biološke imovine (npr. izlučena grla osnovnog stada prodata klanicama, rasformirani višegodišnji zasadi);
- Prilive po osnovu **kapitalnih investicionih grantova i podrške države** za nabavku nove mehanizacije i izgradnju objekata.

Novčani odlivi iz investicionih aktivnosti obuhvataju:

- Isplate za kupovinu i podizanje nove mehanizacije, opreme, hladnjača, silosa i plastenika;
- Isplate za kupovinu poljoprivrednog zemljišta i izvođenje hidromelioracionih radova (sistemi za navodnjavanje);
- Isplate za nabavku i podizanje višegodišnjih zasada (podizanje novih voćnjaka, vinograda) i nabavku priplodnih grla za osnovno stado (muzilice,

priplodne krmače i ovce).

12.3.3 Finansijske aktivnosti

Finansijske aktivnosti obuhvataju novčane tokove koji dovode do promjena u veličini i strukturi sopstvenog kapitala i pozajmljenih izvora finansiranja.

Novčani prilivi iz finansijskih aktivnosti obuhvataju:

- Prilive od uloga vlasnika (dokapitalizacija, emisija novih akcija kod akcionarskog društva ili dodatni ulozi ortaka);
- Prilive od odobrenih dugoročnih i kratkoročnih bankarskih kreditnih linija (npr. namjenski poljoprivredni krediti za sjetvu ili nabavku opreme).

Novčani odlivi iz finansijskih aktivnosti obuhvataju:

- Otplate glavnice uzetih kredita i finansijskog lizinga za mehanizaciju;
- Isplate dividendi akcionarima ili dijela dobiti vlasnicima;
- Povlačenje novca sa računa preduzeća od strane vlasnika/preduzetnika za lične potrebe (kod samostalnih preduzetnika i ortačkih društava).

> 📌 **VAŽNA NAPOMENA: Tretman kamata na kredite po MRS 7**
>
> Prilikom otplate bankarskih kredita, novčani odliv se razdvaja na dva dijela:
>
> 1. **Otplata glavnice kredita** predstavlja čist **finansijski odliv** (jer smanjuje glavnicu duga).
> 2. **Plaćene kamate na kredit** se u domaćoj primjeni MRS 7 primarno klasifikuju kao **poslovni (operativni) odliv**, s obzirom na to da trošak kamate direktno utiče na utvrđivanje poslovnog rezultata u Bilansu uspjeha.[91]

[91] Napomena: MRS 7 dopušta da se kamata alternativno prikaže i kao finansijski odliv, ali se u praksi i zvaničnim Bilansnim obrascima kod nas vodi u operativnim odlivima.

12.3.4 Specifičnost tretmana podsticaja i grantova u poljoprivredi

U poljoprivrednoj praksi državni podsticaji čine značajan udio u ukupnim novčanim prilivima. Stoga je potrebno posebno naglasiti pravilo njihove klasifikacije u Bilansu novčanih tokova:

Vrsta agrarne podrške	Primjeri iz prakse	Klasifikacija u Bilansu novčanih tokova
Pogonski podsticaji (Proizvodne subvencije)	Premija po litru mlijeka, regres za dizel-gorivo, podsticaji po hektaru usjeva, premije po grlu u tovu.	Poslovne (operativne) aktivnosti (Priliv od poslovanja)
Kapitalni podsticaji (Investicioni grantovi)	Povrat sredstava od 30% do 50% za kupovinu novog traktora, izgradnju silosa ili podizanje sistema za navodnjavanje.	Investicione aktivnosti (Priliv od investicija)

Tabela 12.1. *Sintetički pregled klasifikacije novčanih tokova u poljoprivrednom preduzeću*

Poslovne aktivnosti	Investicione aktivnosti	Finansijske aktivnosti
+ Naplata prodaje usjeva i mlijeka	+ Prodaja stare mehanizacije/zemljišta	+ Priliv od bankarskog kredita
+ Primljene premije za mlijeko/gorivo	+ Kapitalni grantovi za mehanizaciju	+ Ulozi vlasnika (dokapitalizacija)
– Plaćanja sjemena, đubriva, goriva	– Kupovina novog traktora/kombajna	– Otplata glavnice kredita/lizinga
– Isplate plata traktoristima/radnicima	– Kupovina zemljišta /sadnja voćnjaka	– Isplata dividendi / povlačenje vlasnika
– Plaćanje veterinara i osiguranja	– Nabavka osnovnog stada	

12.4. Metode izrade i prezentacije Bilansa novčanih tokova

Međunarodni računovodstveni standard 7 (MRS 7) dopušta primjenu dvije ravnopravne metode za sastavljanje i prezentaciju Bilansa novčanih tokova:

1. **Direktna metoda** i
2. **Indirektna metoda**.[92]

Važno je naglasiti da izbor metode utiče **isključivo na način prikazivanja novčanih tokova iz poslovnih (operativnih) aktivnosti**. Prikaz novčanih tokova iz investicionih i finansijskih aktivnosti potpuno je identičan kod obje metode. Takođe, bez obzira na primijenjenu metodu, krajnji rezultat – **Ukupna neto promjena gotovine** i **Krajnje stanje gotovine na dan 31. decembra** – u potpunosti je identičan u oba slučaja.

12.4.1 Direktna metoda

Direktna metoda se u računovodstvenoj praksi često naziva i „metodom bruto novčanih tokova" jer se u okviru poslovnih aktivnosti analitički iskazuju pojedinačne glavne klase bruto novčanih priliva (primitaka) i bruto novčanih odliva (izdataka).

Ovom metodom direktno se porede stvarne uplate i isplate sa bankovnih računa i iz blagajne preduzeća:

$$\text{Neto poslovni novčani tok} = \text{Ukupni operativni prilivi (bruto)} - \text{Ukupni operativni odlivi (bruto)}$$

Prednosti direktne metode u agrobiznisu:

- **Jasnoća i jednostavnost za menadžment:** Pruža brz i nedvosmislen uvid u to koliko je gotovine ušlo od prodaje pšenice, mlijeka ili subvencija, a koliko je fizički otišlo na đubrivo, dizel-gorivo, plate i veterinare.
- **Uređenost za kreditore i banke:** Poslovne banke u Republici Srpskoj i BiH izuzetno cijene direktnu metodu prilikom ocjene kreditne

[92] Vidi: *MRS 7*, tačke 18, 19 i 20. Standard podstiče preduzeća na primjenu direktne metode jer ona pruža informacije korisne za procjenu budućih novčanih tokova koje indirektna metoda ne pruža, mada je indirektna metoda češća u praksi.

sposobnosti poljoprivrednika jer ona jasno oslikava brzu sposobnost generisanja gotovine iz primarne proizvodnje.

12.4.2 Indirektna metoda

Indirektna metoda ne prikazuje bruto uplate i isplate, već polazi od **Neto dobiti (ili gubitka) prije oporezivanja** iskazane u Bilansu uspjeha. Zadatak indirektne metode jeste da objasni *zašto* se ostvareni finansijski rezultat razlikuje od raspoložive gotovine, tako što se računovodstvena dobit sukcesivno koriguje (prilagođava) za tri grupe faktora:

1. **Korekcija za nenovčane rashode i prihode** (stavke koje su uticale na povećanje ili smanjenje dobiti u Bilansu uspjeha, ali nisu izazvale nikakav odliv ili priliv gotovine);
2. **Korekcija za promjene u obrtnoj imovini i kratkoročnim obavezama (radnom kapitalu)** (usklađivanje akrualne osnove sa gotovinskom);
3. **Korekcija za dobitke/gubitke od prodaje stalne imovine** (kako bi se eliminisali efekti investicionih aktivnosti iz poslovnog dijela).

Ova metoda je metodološki i teorijski izuzetno vrijedna jer studentima i analitičarima kristalno jasno demistifikuje proces transformacije akrualnog profita u čistu gotovinu.

12.4.2.1 Eliminacija nenovčanih stavki i specifičnosti MRS 41 u poljoprivredi

Ključni izazov pri sastavljanju Bilansa novčanih tokova indirektnom metodom u agrobiznisu ogleda se u pravilnom tretmanu nenovčanih stavki. U nastavku je dat detaljan opis njihove eliminacije:

1. Amortizacija osnovnih sredstava i mehanizacije

Amortizacija traktora, kombajna, silosa i objekata obavezno se **DODAJE nazad na neto dobit**.

- **Ekonomska logika:** Amortizacija je u Bilansu uspjeha smanjila dobit. Međutim, u tekućoj godini iz preduzeća po osnovu amortizacije nije otišao niti jedan pfening gotovog novca (novac je plaćen ranije, u godini kupovine mašine). Zbog toga se ovaj rashod poništava vraćanjem u iznos dobiti.

2. Vrednovanje biološke imovine po fer vrijednosti (MRS 41)

Zbog biološke transformacije (prirodnog rasta biljaka i stoke), MRS 41 zahtijeva da se na datum Bilansa iskažu nerealizovani dobici ili gubici od promjene fer vrijednosti biološke imovine:

- ☞ **Nerealizovani dobitak po MRS 41** (npr. rast pšenice na polju ili prirast težine osnovnog stada): Povećao je dobit u Bilansu uspjeha, ali novac nije naplaćen. U indirektnoj metodi ovaj dobitak se **ODUZIMA od neto dobiti**.

> **Zašto oduzimamo biološki rast po MRS 41?**
>
> Kada mlada junad dobiju na težini ili voćnjak uđe u pun rod, u Bilansu uspjeha knjižimo prihod od biološke transformacije po MRS 41, što povećava neto dobit. Međutim, tele ili jabuka na grani nisu novac na žiro računu! Pri izradi Bilansa novčanih tokova indirektnom metodom, taj dobitak **obavezno oduzimamo od neto dobiti** jer po tom osnovu preduzeće u tekućoj godini nije primilo gotovinu.

- ☞ **Nerealizovani gubitak po MRS 41** (npr. pad tržišnih cijena stoke na kraju godine ili uginuća bez novčanog odliva): Smanjio je dobit u Bilansu uspjeha. U indirektnoj metodi ovaj gubitak se **DODAJE nazad na neto dobit**.

3. Promjene na računima radnog kapitala (Aktiva i Pasiva Bilansa stanja)

- **Povećanje Zaliha** (sjemena, đubriva, gotovih proizvoda) → **ODUZIMA se od dobiti** (novac je zamrznut u robama).
- **Smanjenje Zaliha → DODAJE se na dobit** (zalihe su prevođene u gotovinu).
- **Povećanje Potraživanja od kupaca → ODUZIMA se od dobiti** (prodaja je ušla u dobit, ali novac još nije stigao).
- **Smanjenje Potraživanja od kupaca → DODAJE se na dobit** (naplaćeni su stari dugovi).
- **Povećanje Obaveza prema dobavljačima → DODAJE se na dobit** (zadržali smo gotovinu jer nismo još platili dobavljaču).
- **Smanjenje Obaveza prema dobavljačima → ODUZIMA se od dobiti** (gotovina je izašla sa računa radi izmirenja duga).

Tabela 12.2. *Matrica usklađivanja neto dobiti kod indirektne metode*

Stavka prilagođavanja	Uticaj na Neto dobit u Bilansu uspjeha	Tretman u Bilansu novčanih tokova
Amortizacija mehanizacije i objekata	Smanjuje dobit	+ Dodaje se na dobit (Nema odliva novca)
Nerealizovani dobitak od biološkog rasta (MRS 41)	Povećava dobit	– Oduzima se od dobiti (Nema priliva novca)
Nerealizovani gubitak od obezvređenja biološke imovine	Smanjuje dobit	+ Dodaje se na dobit (Nema odliva novca)
Povećanje zaliha sjemena/đubriva/proizvoda	Nema direktnog uticaja	– Oduzima se od dobiti (Gotovina vezana u zalihama)
Smanjenje potraživanja od kupaca	Nema direktnog uticaja	+ Dodaje se na dobit (Priliv od naplate potraživanja)
Povećanje obaveza prema dobavljačima	Nema direktnog uticaja	+ Dodaje se na dobit (Zadržan novac neplaćanjem)

12.4.3 Uporedni prikaz izrade Bilansa novčanih tokova po direktnoj i indirektnoj metodi

Za demonstraciju na konkretnom primjeru mehanizma sastavljanja Bilansa novčanih tokova i da bi se dokazalo da obje metode vode ka potpuno identičnom krajnjem saldu gotovine, analiziraće se poslovanje poljoprivrednog preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. u posmatranoj poslovnoj godini.

1. Ulazni finansijski podaci i izvještaji

Računovodstvo preduzeća „Agro-Žito“ d. o. o. pripremilo je uporedni Bilans stanja, Bilans uspjeha i dodatne informacije o gotovinskim transakcijama:

A) Uporedni Bilans stanja na dan 31. decembra (u KM)

Pozicija u Bilansu stanja	Prethodna godina (31.12.20x1.)	Tekuća godina (31.12.20x2.)	Promjena (+ / –)
AKTIVA			
Gotovina i novčani ekvivalenti	10.000	26.000	+16.000
Potraživanja od kupaca (mljekare i mlinovi)	30.000	22.000	−8.000
Zalihe repromaterijala i gotovih proizvoda	40.000	50.000	+10.000
Biološka imovina (osnovno stado i usjevi)	60.000	75.000	+15.000
Oprema i mehanizacija (neto knjigovodstvena)	100.000	130.000	+30.000
UKUPNA AKTIVA	**240.000**	**303.000**	
PASIVA			
Kratkoročne obaveze prema dobavljačima	25.000	30.000	+5.000
Dugoročni bankarski krediti	80.000	100.000	+20.000
Vlasnički kapital i Zadržana dobit	135.000	173.000	+38.000
UKUPNA PASIVA	**240.000**	**303.000**	

B) Bilans uspjeha za tekuću godinu $20x2$. (u KM)

Pozicija u Bilansu uspjeha	Iznos (u KM)
Poslovni prihodi od prodaje (pšenica, mlijeko)	200.000
Nerealizovani dobitak od promjene fer vrijednosti biološke imovine (MRS 41)	15.000
Ukupni prihodi	215.000
Troškovi materijala, goriva i eksternih usluga	(100.000)
Troškovi zarada i plata radnika	(40.000)
Troškovi amortizacije mehanizacije	(20.000)
Troškovi kamata na bankarske kredite	(5.000)
Ukupni rashodi	(165.000)

NETO DOBITAK PERIODA	50.000

C) Dodatne analitičke informacije o bruto novčanim tokovima u $20x2$. godini:

1. Tokom godine naplaćeno je od kupaca ukupno 208.000 KM u gotovini (200.000 KM prihoda + 8.000 KM smanjenja potraživanja).
2. Dobavljačima repromaterijala, goriva i usluga isplaćeno je ukupno 105.000 KM (100.000 troškova + 10.000 novih zaliha – 5.000 povećanja neplaćenih obaveza).
3. Za plate radnika isplaćeno je u gotovini 40.000 KM.
4. Za kamate na kredit isplaćeno je u gotovini 5.000 KM (operativni odliv).
5. Kupljen je novi traktor za gotovinu u iznosu od 50.000 KM (investicioni odliv).
6. Preduzeće je povuklo novi dugoročni kredit od banke u iznosu od 20.000 KM (finansijski priliv).
7. Vlasnicima je na ime dividende/udjela u dobiti isplaćeno u gotovini 12.000 KM (finansijski odliv).

2. Izrada Bilansa novčanih tokova za preduzeće „Agro-Žito“ d. o. o.

U narednoj tabeli paralelno je prikazan i upoređen Bilans novčanih tokova izrađen primjenom obje metodologije:

Tabela 12.3. *Uporedni pregled Bilansa novčanih tokova po direktnoj i indirektnoj metodi (u KM)*

Pozicija novčanih tokova	Direktna metoda (KM)	Indirektna metoda (KM)
I. POSLOVNE (OPERATIVNE) AKTIVNOSTI		
A) Po direktnoj metodi (Bruto prilivi i odlivi):		
Prilivi od naplate prodaje poljoprivrednih proizvoda	+208.000	-
Odlivi za nabavku repromaterijala, goriva i usluga	-105.000	-
Odlivi za bruto plate radnika na farmi	-40.000	-
Odlivi za kamate po uzetim kreditima	-5.000	-
B) Po indirektnoj metodi (Korekcija neto dobiti):		
Neto dobitak perioda (iz Bilansa uspjeha)		50.000
Amortizacija mehanizacije (nenovčani rashod; dodaje se)		+20.000
Nerealizovani dobitak po MRS 41 (nenovčani prihod; oduzima se)		-15.000
Povećanje zaliha (oduzima se od dobiti)		-10.000
Smanjenje potraživanja od kupaca (dodaje se na dobit)		+8.000
Povećanje obaveza prema dobavljačima (dodaje se na dobit)		+58.000
NETO NOVČANI TOK IZ POSLOVNIH AKTIVNOSTI	+58.000	+58.000
II. INVESTICIONE AKTIVNOSTI		
Odlivi za kupovinu nove mehanizacije (traktora)	-50.000	-50.000
NETO NOVČANI TOK IZ INVESTICIONIH AKTIVNOSTI	-50.000	-50.000
III. FINANSIJSKE AKTIVNOSTI		
Prilivi od novoodobrenog dugoročnog kredita banke	+20.000	+20.000
Odlivi za isplatu dividendi / dijela dobiti vlasnicima	-12.000	-12.000
NETO NOVČANI TOK IZ FINANSIJSKIH AKTIVNOSTI	+8.000	+8.000
UKUPNA NETO PROMJENA GOTOVINE (I + II + III)	+16.000	+16.000
Gotovina na početku godine (01.01.20x2. iz BS)	10.000	10.000
GOTOVINA NA KRAJU GODINE (31.12.20x2. iz BS)	26.000	26.000

Ovaj praktični primjer jasno pokazuje suštinu finansijskih izvještaja:

1. **Slaganje sa Bilansom stanja:** Ukupni neto novčani priliv od +16.000 KM, kada se doda na početno stanje gotovine sa računa (10.000 KM), daje tačno 26.000 KM gotovine na dan 31. decembra, što odgovara stavci Gotovina u Aktivi Bilansa stanja.
2. **Korekcija po MRS 41:** Preduzeće „Agro-Žito“ d. o. o. je ostvarilo neto dobit od 50.000 KM. Međutim, 15.000 KM te dobiti potiče od biološkog rasta stada i usjeva po MRS 41. Indirektna metoda je te nerealizovane dobitke eliminisala, dodala amortizaciju i promjene u radnom kapitalu, te pokazala da je stvarni novčani tok iz redovnog poslovanja još i veći i iznosi +58.000 KM (zahvaljujući odličnoj naplati starih potraživanja).
3. **Prikaz investicija:** Iz operativnog poslovanja generisana je gotovina od 58.000 KM. Preduzeće je taj novac pametno iskoristilo – kupilo je traktor od 50.000 KM, dok je uzeti kredit od 20.000 KM poslužio za održavanje tekuće likvidnosti i isplatu dijela dobiti vlasnicima.

12.5. Regulatorni i zakonski okvir u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini

Finansijsko izvještavanje poljoprivrednih preduzeća i zadruga u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini uređeno je entitetskim zakonima o računovodstvu i reviziji, koji su usklađeni sa Evropskom direktivom 2013/34/EU i Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS/MSFI).

Jedan od ključnih ciljeva ovog zakonodavnog okvira jeste uspostavljanje ravnoteže između potrebe za finansijskom transparentnošću i smanjenja administrativnog opterećenja za manje poslovne subjekte. U tom kontekstu, obaveza sastavljanja i podnošenja Bilansa novčanih tokova nadležnim agencijama za posredničke i finansijske usluge (APIF/FIA) direktno zavisi od **kategorije veličine u koju je pravno lice razvrstano** na dan sastavljanja godišnjih finansijskih izvještaja (31. decembra).[93]

Prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, razvrstavanje privrednih društava (uključujući poljoprivredna preduzeća i zadruge) vrši se na osnovu tri kvantitativna kriterijuma utvrđena na datum Bilansa:

1. **Prosječan broj zaposlenih** tokom poslovne godine,
2. **Ukupan godišnji prihod** (poslovni i ostali prihodi),

[93] Vidi: *Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25), odnosno *Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH* („Službene novine FBiH“, br. 15/21), članovi kojim se uređuje razvrstavanje pravnih lica na mikro, mala, srednja i velika, te utvrđuje obim i sadržaj godišnjih finansijskih izvještaja.

3. **Vrijednost ukupne imovine (aktive)**.

Pravno lice se razvrstava u odgovarajući razred ukoliko na dan sastavljanja Bilansa ispunjava **najmanje dva od tri utvrđena kriterijuma**. U Tabeli 12.4 prikazani su zakonski pragovi razvrstavanja i prateća obaveza sastavljanja Bilansa novčanih tokova u Republici Srpskoj.

Tabela 12.4. *Razvrstavanje pravnih lica u RS/BiH i obaveza sastavljanja Bilansa novčanih tokova*

Kategorija pravnog lica	Maksimalan br. zaposlenih	Maksimalan prihod (KM)	Maksimalna imovina (KM)	Obaveza podnošenja BNT
Mikro pravna lica	do 10	do 700.000	do 350.000	NE (Podnose samo skraćeni BS i BU)
Mala pravna lica	do 50	do 8.000.000	do 4.000.000	DA (Puni ili skraćeni set u zavisnosti od MSFI za MSP)
Srednja pravna lica	do 250	do 40.000.000	do 20.000.000	DA (Puni set finansijskih izvještaja)
Velika pravna lica	preko 250	preko 40.000.000	preko 20.000.000	DA (Puni set finansijskih izvještaja)

Izvor: Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25)

12.5.1 Implikacije zakonskog okvira za agrobiznis i porodična gazdinstva

Za studente poljoprivrede i buduće agronome i menadžere u agrobiznisu od presudne je važnosti razumijevanje sljedećih praktičnih i regulatornih aspekata:

1. **Eksterna obaveza (mikropreduzeća i porodična gazdinstva):**

Veliki broj poljoprivrednih gazdinstava u BiH registrovan je u formi samostalnih preduzetnika, poljoprivrednih zadruga ili mikropreduzeća (mala društva sa ograničenom odgovornošću – d. o. o.). Prema Zakonu, ovi subjekti podnose agencijama za posredničke i finansijske usluge (APIF u RS, odnosno FIA u FBiH) samo skraćeni set izvještaja (Bilans stanja i Bilans uspjeha) i zakonski

su oslobođeni obaveze podnošenja Bilansa novčanih tokova, iako je za njihovo poslovanje praćenje gotovine od vitalnog značaja.[94]

2. **Zašto je BNT neophodan uprkos odsustvu zakonske obaveze?**

Odsustvo eksterne zakonske obaveze nikako ne znači da mikropreduzeća ne treba da prate novčane tokove! Štaviše, iskustva iz prakse pokazuju da je nelikvidnost najčešći uzrok propadanja malih porodičnih farmere i porodičnih agrobiznisa. Interno sastavljanje i planiranje novčanih tokova ključno je za izbjegavanje „sezonskog novčanog jaza" i opstanak na tržištu.

3. **Sastavni dio dokumentacije za poslovne banke:**

Kada mikropreduzeće ili malo poljoprivredno gazdinstvo aplicira za dugoročni investicioni kredit kod poslovnih banaka u RS/BiH (za kupovinu novog kombajna, zemljišta ili izgradnju silosa), banke bez izuzetka zahtijevaju izradu i prezentaciju Bilansa novčanih tokova i njegove projekcije. Banke ne odobravaju kredite na osnovu zakonske forme, već na osnovu dokazane sposobnosti farme da iz tekućeg poslovanja generiše čistu gotovinu za uredno vraćanje anuiteta kredita.

12.6. Rezime poglavlja

- **Koncept i svrha Bilansa novčanih tokova**: Bilans novčanih tokova je fundamentalni dinamički finansijski izvještaj koji pruža detaljan uvid u stvarne prilive (primitke) i odlive (izdatke) gotovog novca tokom definisanog obračunskog perioda. Dok Bilans stanja nudi statičku „fotografiju" imovine i izvora, a Bilans uspjeha prikazuje ostvareni finansijski rezultat po akrualnoj osnovi, Bilans novčanih tokova oslikava finansijski „krvotok" preduzeća i mjeri njegovu stvarnu sposobnost generisanja gotovine neophodne za održavanje tekuće likvidnosti, izmirenje dospjelih obaveza i finansiranje razvoja.
- **Jaz između dobiti i gotovine u agrobiznisu**: Neto dobitak iskazan u Bilansu uspjeha ne predstavlja količinu raspoloživog novca na bankovnom računu. U poljoprivrednoj djelatnosti ovaj raskorak je posebno izražen usljed: 1) priznavanja nerealizovanih prihoda od biološke transformacije

[94] Prema važećim odredbama *Zakona o računovodstvu i reviziji* („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 115/25), manji privredni subjekti sastavljaju i podnose samo Bilans stanja i Bilans uspjeha, dok obaveza izrade Bilansa novčanih tokova važi za mala, srednja i velika privredna društva, kao i za sve subjekte koji primjenjuju puni obim MSFI.

biljaka i stoke po MRS 41 (prirodni rast i prirast donose dobit, ali ne i gotovinu dok se ne izvrši prodaja); 2) izraženog sezonskog novčanog jaza (kontinuirani odlivi za sjetvu u proljeće, a prilivi odjednom u jesen nakon žetve); 3) vezivanja gotovine u zalihama i odloženim potraživanjima od otkupljivača; te 4) nenovčanih rashoda poput amortizacije mehanizacije koja smanjuje dobit, ali ne izaziva odliv novca.

- **Povezanost finansijskih izvještaja**: Finansijski izvještaji čine neraskidivu cjelinu. Bilans novčanih tokova služi kao prelazni most između dva uzastopna Bilansa stanja: ukupan neto novčani tok ostvaren tokom godine dodaje se na početno stanje gotovine na dan 1. januar, dajući krajnje stanje gotovine na dan 31. decembar koje se mora u cent poklapati sa pozicijom Gotovina i novčani ekvivalenti u Aktivi Bilansa stanja.
- **Klasifikacija novčanih tokova (MRS 7)**: Prema MRS 7, svi novčani tokovi u agrobiznisu razvrstavaju se u tri osnovne kategorije:
    - **Poslovne (operativne) aktivnosti**: Obuhvataju prilive od prodaje usjeva, mlijeka, stoke, tekućih agrarnih premija i podsticaja, te odlive za nabavku sjemena, đubriva, goriva, plata radnika, kamata i veterinarskih usluga. Pozitivan operativni novčani tok je ključni indikator finansijske samoodrživosti farme.
    - **Investicione aktivnosti**: Obuhvataju prilive od prodaje stare mehanizacije, zemljišta i kapitalnih investicionih grantova, te odlive za kupovinu novih traktora, kombajna, izgradnju silosa, podizanje višegodišnjih zasada i nabavku osnovnog stada.
    - **Finansijske aktivnosti**: Obuhvataju prilive od uzetih bankarskih kredita i uloga vlasnika, te odlive za otplatu glavnice kredita, lizinga i isplatu dividendi ili povlačenje kapitala za lične potrebe.
- **Metode izrade Bilansa novčanih tokova**: MRS 7 dopušta primjenu dvije metode koje utiču isključivo na prikaz poslovnih aktivnosti (dok je prikaz investicionih i finansijskih aktivnosti identičan):
    - **Direktna metoda**: Analitički sučeljava pojedinačne klase bruto novčanih priliva i odliva. Izuzetno je jasna i pogodna za menadžment i poslovne banke prilikom procjene kreditne sposobnosti.
    - **Indirektna metoda**: Polazi od neto dobiti prije oporezivanja i sukcesivno je koriguje za nenovčane stavke (dodaje amortizaciju, oduzima nerealizovane dobitke po MRS 41) i promjene na računima

radnog kapitala (zalihe, potraživanja, obaveze). Metodološki kristalno jasno demistifikuje transformaciju akrualnog profita u čistu gotovinu.

- **Regulatorni okvir u RS/BiH**: Prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, obaveza eksternog podnošenja Bilansa novčanih tokova nadležnim agencijama (APIF/FIA) zavisi od veličine pravnog lica. Mala, srednja i velika preduzeća imaju obavezu izrade, dok su mikropreduzeća i porodična gazdinstva zakonski oslobođena. Međutim, interno praćenje novčanih tokova ostaje vitalna potreba svakog poljoprivrednika radi sprečavanja nelikvidnosti i uslov za dobijanje bankarskih investicionih kredita.

12.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Objasnite konceptualnu razliku između akrualne računovodstvene osnove (na kojoj počiva Bilans uspjeha) i gotovinske osnove (na kojoj počiva Bilans novčanih tokova)! Zašto preduzeće sa visokom neto dobiti može završiti u blokadi računa?
2. Detaljno pojasnite četiri glavna uzroka nastanka „jaza između dobiti i gotovine“ u poljoprivrednoj proizvodnji! Na koji način primjena standarda MRS 41 (vrednovanje biološke imovine po fer vrijednosti) utiče na ovaj jaz?
3. Kako se Bilans novčanih tokova povezuje sa Bilanom stanja i Bilanom uspjeha? Objasnite matematičku relaciju između početnog i krajnjeg salda gotovine u Bilansu stanja i neto novčanog toka!
4. Razvrstajte sljedeće poslovne događaje na poslovne, investicione ili finansijske aktivnosti u skladu sa MRS 7:
   a) Isplata gotovine za nabavljeno mineralno đubrivo i dizel-gorivo;
   b) Primljeni namjenski podsticaj države od 40% za kupovinu novog traktora;
   c) Isplata rate (glavnice) dugoročnog kredita banci;
   d) Naplata potraživanja od mljekare za isporučeno sirovo mlijeko;
   e) Kupovina sadnica za podizanje novog voćnjaka jabuka;
   f) Isplata dividendi/dijela dobiti vlasnicima farme.
5. Uporedite direktnu i indirektnu metodu sastavljanja Bilansa novčanih

tokova! Koje su ključne prednosti direktne metode za operativnog menadžera poljoprivrednog gazdinstva, a šta analitičarima otkriva indirektna metoda?

6. Zašto se u indirektnoj metodi troškovi amortizacije mehanizacije *dodaju* na neto dobit, dok se nerealizovani dobici od biološkog rasta stada i usjeva (po MRS 41) *oduzimaju* od neto dobiti?
7. Objasnite pravilo uticaja promjena u radnom kapitalu na gotovinski tok: Zašto povećanje zaliha repromaterijala smanjuje gotovinski tok, a povećanje obaveza prema dobavljačima povećava (zadržava) gotovinski tok?
8. Kakav je zakonski status obaveze podnošenja Bilansa novčanih tokova za mikro poljoprivredna preduzeća i porodična gazdinstva u Republici Srpskoj i BiH, i zašto je izrada ovog izvještaja ipak neophodna pri apliciranju za bankarske kredite?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Klasifikacija novčanih tokova i sastavljanje izvještaja direktnom metodom

Poljoprivredno društvo „Eko-Farma“ d. o. o. je tokom 20x2. godine imalo sljedeće evidentirane uplate i isplate sa svog tekućeg računa:

1. Naplaćeno od kupaca za prodatu organsku pšenicu i povrće: 180.000 KM;
2. Isplaćeno dobavljačima za sjeme, organska đubriva i zaštitna sredstva: 75.000 KM;
3. Primljena država premija za proizvedeno organsko povrće (pogonski podsticaj): 15.000 KM;
4. Isplaćeno radnicima na njivama na ime neto plata i doprinosa: 42.000 KM;
5. Kupljena nova priključna mehanizacija (sejalica) za gotovinu: 35.000 KM;
6. Primljen povrat sredstava od države za kupljenu sejalicu (kapitalni grant od 30%): 10.500 KM;
7. Povučen novi kratkoročni kredit od poslovne banke za likvidnost: 20.000 KM;
8. Isplaćena kamata banci po uzetim kreditima: 3.000 KM;

9. Otplaćen dio glavnice dugoročnog kredita: 12.000 KM;
10. Isplaćen dio dobiti vlasniku društva: 8.000 KM.

Početno stanje gotovine na dan 01.01.20x2. iznosilo je 15.000 KM.

Zahtjevi:

1. Razvrstajte sve navedene transakcije na poslovne, investicione i finansijske aktivnosti!
2. Sastavite Bilans novčanih tokova primjenom **direktne metode**!
3. Izračunajte neto novčani tok za svaku od tri aktivnosti, ukupan neto novčani tok i odredite krajnje stanje gotovine na dan 31.12.20x2. godine!

Zadatak 2: Konverzija akrualne dobiti u gotovinski tok (Indirektna metoda)

Poljoprivredno preduzeće „Agro-Voće" d. o. o. ostvarilo je u tekućoj godini neto dobitak u iznosu od 65.000 KM (iskazan u Bilansu uspjeha). Pregledom računovodstvenih knjiga i uporednog Bilansa stanja utvrđeni su sljedeći podaci:

- Obračunata je godišnja amortizacija hladnjače i voćarskih traktora u iznosu od 18.000 KM;
- U Bilansu uspjeha je priznat nerealizovani dobitak od biološke transformacije (prirasta i procjene fer vrijednosti voćnjaka jabuka po MRS 41) u iznosu od 12.000 KM;
- Zalihe ambalaže i gotovih sokova su *porasle* tokom godine za 8.000 KM;
- Potraživanja od kupaca (trgovinskih lanaca) su se *smanjila* za 14.000 KM usljed uspješne naplate;
- Obaveze prema dobavljačima za nabavljenu gnojidbu i ambalažu su se *povećale* za 6.000 KM;
- Tokom godine kupljen je novi viljuškar za hladnjaču u iznosu od 22.000 KM (plaćeno u gotovini);
- Uzet je novi dugoročni investicioni kredit u iznosu od 30.000 KM, dok je na ime glavnice starih kredita otplaćeno 15.000 KM.

Stanje gotovine na početku godine iznosilo je 8.000 KM

Zahtjevi:

1. Primjenom **indirektne metode**, izvršite sva potrebna prilagođavanja neto dobiti (nenovčane stavke i promjene u radnom kapitalu) i izračunajte Neto novčani tok iz poslovnih (operativnih) aktivnosti!
2. Sastavite cjelovit Bilans novčanih tokova po indirektnoj metodi (uključujući investicione i finansijske aktivnosti)!

3. Utvrdite krajnje stanje gotovine na dan 31. decembar i prokomentarišite strukturu novčanih tokova preduzeća (da li je primarni izvor gotovine bilo redovno poslovanje ili zaduživanje?).

Zadatak 3: Analiza i dijagnostika finansijskog zdravlja farme

Na osnovu izvještaja tri poljoprivredna gazdinstva („Farma A“, „Farma B“ i „Farma C“) dobijeni su sljedeći zbirni podaci iz njihovih bilansa novčanih tokova (u KM):

Pozicija novčanog toka	Farma A	Farma B	Farma C
Neto novčani tok iz poslovnih aktivnosti	+80.000	−30.000	+40.000
Neto novčani tok iz investicionih aktivnosti	−60.000	+50.000	−10.000
Neto novčani tok iz finansijskih aktivnosti	−10.000	−10.000	−35.000
Ukupna neto promjena gotovine	**+10.000**	**+10.000**	**−5.000**

Zahtjevi:

1. **Analiza Farme A:** Odakle Farma A primarno generiše svoju gotovinu i u koje svrhe je ulaže? Kakva je dugoročna perspektiva ove farme?
2. **Analiza Farme B:** Farma B ima pozitivan ukupan novčani tok (+10.000 KM). Međutim, detaljnom analizom utvrdite kako je taj novac stvoren? Zbog čega je stanje na Farmi B izuzetno alarmantno i opasno po njen opstanak (obratite pažnju na predznak investicionih i poslovnih aktivnosti)?
3. **Analiza Farme C:** Objasnite poslovnu situaciju na Farmi C. Da li je negativan ukupan novčani tok (smanjenje gotovine za 5.000 KM) nužno znak lošeg poslovanja ako se pogleda struktura finansijskih aktivnosti?

13. DODATAK 2: FINANSIJSKI POKAZATELJI U AGROBIZNISU

Ključni pojmovi			
Pokazatelj tekuće likvidnosti	Brzi pokazatelj likvidnosti	Neto radni kapital	Novčani ciklus
Pokazatelj zaduženosti imovine	Pokrivenost servisiranja duga	Neto dodata vrijednost po radniku	Uslovno grlo
FADN sistem	Sistem „Semafora“ i Radar dijagrami	Upravljačka poluga i benčmarking	Psihološke zamke agromenadžera

13.1. Specifičnosti finansijske analize u agrobiznisu i uloga računovodstvenih informacija

Savremeno upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima i preduzećima zahtijeva radikalan zaokret od tradicionalnog pristupa fokusiranog isključivo na agrotehničke i zootehničke mjere ka integralnom sistemu finansijskog menadžmenta. U savremenom okruženju, gdje su tržišne cijene inputa (đubriva, goriva, sjemena, stočne hrane) i finalnih poljoprivrednih proizvoda podložne ekstremnim fluktuacijama, sposobnost menadžera i poljoprivrednika da tumači i primjenjuje računovodstvene informacije postaje jednako važna kao i poznavanje tehnologije ishrane bilja ili genetike stoke.

Poljoprivredni sektor se odlikuje dubokim specifičnostima koje standardne opšteekonomske modele finansijske analize čine nedovoljnim bez ozbiljne adaptacije. Dugi proizvodni ciklusi, visok udio biološke imovine i zavisnost od klimatskih faktora zahtijevaju specifične indikatore koji mogu da identifikuju „zdravlje“ farme prije nego što se problemi manifestuju kroz blokadu računa i nemogućnost plaćanja dospjelih obaveza.

13.1.1 Zašto klasična finansijska analiza nije dovoljna u agrobiznisu?

Standardna finansijska analiza razvijena je prvenstveno za potrebe industrije, trgovine i uslužnog sektora – grana u kojima su nabavka, proizvodnja i prodaja uglavnom kontinuirani i odvijaju se u kraćim vremenskim intervalima. Primjena takvih „netaknutih“ pokazatelja na poljoprivredne subjekte često vodi do pogrešnih zaključaka zbog tri ključna faktora:

1. **Visoko učešće i specifična priroda biološke imovine:** Za razliku od klasičnih mašina, biološka imovina (osnovno stado, višegodišnji zasadi, usjevi na polju) stvara prinos kroz prirodni rast i biološku transformaciju. Vrednovanje ove imovine po fer vrijednosti (u skladu sa MRS 41) stvara nerealizovane dobitke ili gubitke koji ulaze u finansijski rezultat, ali ne donose trenutni novčani priliv.
2. **Dramatični uticaj sezone i vremenski nesklad priliva i odliva:** U ratarstvu i voćarstvu odlivi gotovine za pripremu zemljišta, sjetvu, zaštitu i đubrenje traju mjesecima, dok se cjelokupni godišnji priliv ostvaruje

odjednom, u svega nekoliko sedmica nakon žetve ili berbe. Zbog toga finansijski izvještaji sastavljeni u sredini ciklusa daju potpuno drugačiju sliku likvidnosti u odnosu na izvještaje sa kraja godine.

3. **Prepletenost privatnih i poslovnih finansija kod porodičnih gazdinstava:** Kod velikog broja poljoprivrednih subjekata (porodičnih komercijalnih gazdinstva i samostalnih preduzetnika) finansije domaćinstva i finansije farme funkcionišu preko istog računa. Ako se troškovi života porodice ne obuhvate i ne odvoje pravilno pri analizi zaduženosti i likvidnosti, dobijaju se nerealne procjene kreditne sposobnosti.

13.1.2 Od evidentiranja ka upravljanju: Računovodstvo kao navigacija

U prethodnim poglavljima proučavali smo kako se kroz Bilans stanja, Bilans uspjeha i Bilans novčanih tokova sistematski evidentiraju svi poslovni događaji na farmama. Međutim, računovodstveni podaci sami po sebi predstavljaju samo „sirove cifre“ i istorijski zapis prošlosti.

Svrha **finansijske analize i pokazatelja (racio analize)** jeste da te sirove podatke transformiše u **upravljačke informacije** – jasne signale koji menadžmentu i agronomima omogućavaju odgovore na ključna pitanja:

- Da li imamo dovoljno gotovine i tekuće imovine da preživimo do naredne žetve? *(Analiza likvidnosti)*
- Mogu li naši prihod i imovina izdržati teret uzetih kredita za kombajn ili hladnjaču ako cijena pšenice ili mlijeka padne za 20%? *(Analiza zaduženosti i solventnosti)*
- Da li nam se više isplati ulaganje u proizvodnju uljane repice ili pšenice po jedinici površine? *(Analiza profitabilnosti i efikasnosti)*
- Kako se naša farma kotira u odnosu na najuspješnija gazdinstva u regionu i EU? *(Benčmarking i FADN analiza)*

Računovodstvene informacije nisu samo za poreznike!

Mnogi poljoprivrednici i dalje posmatraju računovodstvo kao nametnutu zakonsku obavezu i alat koji služi samo za obračun poreza. Međutim, moderna agronomija zahtijeva da na finansijske izvještaje gledate kao na **kompas i kontrolnu tablu traktora**. Kao što ne biste vozili savremeni kombajn bez instrumenata koji pokazuju temperaturu motora i nivo goriva, tako ne možete voditi ni savremeno gazdinstvo bez praćenja pokazatelja likvidnosti i zaduženosti.

13.2. Analiza likvidnosti i upravljanje obrtnim kapitalom u agraru

Likvidnost predstavlja temeljni stub finansijske stabilnosti poljoprivrednog subjekta i definiše se kao sposobnost gazdinstva ili preduzeća da blagovremeno generiše dovoljno gotovog novca za pokrivanje svih dospjelih tekućih obaveza – od plaćanja dobavljačima za sjeme, gorivo i đubrivo, preko isplate plata sezonskim i stalnim radnicima, do uredne otplate anuiteta bankarskih kredita i pokrivanja troškova života porodičnog domaćinstva.

Specifičnost poljoprivrede leži u činjenici da se likvidnost na papiru često prikazuje kao zadovoljavajuća kroz visoko iskazane zalihe i biologiju na terenu, dok je stvarna raspoloživost novca na bankovnom računu minimalna ili kritična tokom većeg dijela proizvodne godine.

13.2.1 Tekuća i brza likvidnost: „Zarobljeni“ kapital u zalihama i biološkoj imovini

U poljoprivrednoj djelatnosti tekuća (obrtna) imovina nije homogena. Ona obuhvata gotovinu na tekućem računu i u blagajni, ali u ogromnoj mjeri i zalihe repromaterijala, usjeve na njivama, gotove poljoprivredne proizvode u skladištima, kao i stoku namenjenu prodaji i tovu.

13.2.1.1 Pokazatelj tekuće likvidnosti (engl. Current Ratio)

Pokazatelj tekuće likvidnosti je primarni indikator koji banke i menadžeri koriste za procenu kratkoročne solventnosti i izračunava se po formuli:

$$\text{Pokazatelj tekuće likvidnosti} = \frac{\text{Tekuća imovina}}{\text{Kratkoročne obaveze}}$$

Interpretacija ovog pokazatelja u „jeziku agronoma“ daje odgovor na pitanje: *„Ako bih sutra morao prodati i unovčiti sve što je namijenjeno prodaji u roku od godinu dana, da li bih mogao isplatiti sve dugove koji dospijevaju u tom istom periodu?“*

U opštoj ekonomiji koeficijent od 1,0 do 1,5 smatra se granicom opstanka, ali su u agrobiznisu normativi znatno stroži usljed rizika vremenskih nepogoda, variranja prinosa i fluktuacija cijena na berzi:

- **Snažna pozicija (**$> 2{,}0$**):** Visoka finansijska sigurnost; gazdinstvo lako dobija operativne kredite za nepredviđene troškove.
- **Zona opreza (**$1{,}3 - 2{,}0$**):** Adekvatna pozicija, ali osjetljiva na drastične padove tržišnih cijena poljoprivrednih proizvoda.
- **Ranjiva pozicija (**$< 1{,}3$**):** Visok rizik od blokade računa; imovina možda neće pokriti dospjele dugove u slučaju prisilne prodaje.[95]

13.2.1.2 Brzi pokazatelj likvidnosti (engl. Quick Ratio / Acid-Test Ratio)

Zbog toga što su zalihe u agraru (npr. pšenica u silosu ili junad u tovu) često nelikvidne sve do momenta ugovorene isporuke, izračunava se i brzi racio likvidnosti koji iz tekuće imovine isključuje zalihe:

$$\text{Brzi pokaz. likvidnosti} = \frac{\text{Gotovina i novčani ekvivalenti} + \text{Kratkoročna potraživanja}}{\text{Kratkoročne obaveze}}$$

> ⚠ **ZAMKA ZA MENADŽERE U POLJOPRIVREDI:**
>
> Farma može imati pokazatelj tekuće likvidnosti iznad 1,5 (što na prvi pogled deluje sigurno), ali ako se 95% te imovine nalazi u vidu nepokošenih usjeva ili neprodatih zaliha, brzi pokazatelj može pasti blizu nule. U tom slučaju, ako dobavljač zatraži hitnu isplatu fakture za dizel-gorivo, farma ulazi u blokadu uprkos „punoj štali i punom skladištu“.

13.2.1.3 Neto obrtni kapital kao sezonski amortizer

Neto obrtni kapital *(engl. Net Working Capital* – NWC*)* predstavlja apsolutnu novčanu razliku između tekuće imovine i kratkoročnih obaveza:

---

[95] Preporuke i normativni rasponi finansijskih pokazatelja za poljoprivredna gazdinstva usklađeni su sa smjernicama Vijeća za poljoprivredne finansijske standarde (engl. *Farm Financial Standards Council – FFSC*), SAD. Vidi detaljnije: FFSC (2021). *Financial Guidelines for Agriculture*, Farm Financial Standards Council.

$$\text{Neto obrtni kapital (NWC)} = \text{Tekuća imovina} - \text{Kratkoročne obaveze}$$

U sezonskim djelatnostima poput ratarstva, povrtarstva i voćarstva, ovo je ključni iznos novčanih resursa kojim gazdinstvo raspolaže za finansiranje tekuće sjetve i održavanje poslovanja nakon što bi teoretski izmirilo sve trenutno dospjele obaveze.

Za analizu stabilnosti u agrobiznisu posmatraju se dva ključna relativna pokazatelja:

1. **Obrtni kapital kao postotak ukupnog prihoda:** Ciljna vrijednost u agraru treba da bude **veća od 30%**. Ukoliko ovaj pokazatelj padne ispod 10%, gazdinstvo će vrlo rano u proljećnoj sjetvi ostati bez sopstvenih sredstava i postati zavisno od skupih kratkoročnih pozajmica i zateznih kamata dobavljača.
2. **Obrtni kapital u odnosu na operativne troškove:** Ciljna vrijednost **iznad 40%** pokazuje da gazdinstvo samostalno finansira skoro polovinu svojih ukupnih sezonskih troškova.[96]

13.2.1.4 Novčani ciklus: Put od sjetve do bankovnog računa

Razumijevanje novčanog ciklusa (engl. *Cash Conversion Cycle* – CCC) ključno je za upravljanje tekućom likvidnošću. On mjeri period (izražen u danima) tokom kojeg je novac „zarobljen" u operativnom procesu – od trenutka kada se plati dobavljaču za sjeme i đubrivo do trenutka kada otkupljivač uplati novac za preuzeti kukuruz ili voće na tekući račun.

Formuliše se kao:

$$\text{Novčani ciklus} = \text{Dani vezivanja zaliha} + \text{Dani naplate potraživanja} - \text{Dani odlaganja plaćanja dobavljačima}$$

Poljoprivreda prirodno ima jedan od najdužih novčanih ciklusa u cjelokupnoj ekonomiji (često od 180 do preko 270 dana). Ako novčani ciklus na imanju traje 200 dana, menadžer mora unaprijed obezbijediti izvore iz obrtnog

[96] Referentne vrijednosti učešća neto obrtnog kapitala u bruto prihodu i operativnim troškovima poljoprivrednog gazdinstva definisane su u istraživanjima agrarne ekonomije i analizama Univerziteta Purdue (*Center for Commercial Agriculture*) i *Wisconsin Extension*, kao ključni indikatori sposobnosti samostalnog preživljavanja sezonskog novčanog jaza od sjetve do žetve. Vidi: Langemeier, M. (2020). *Working Capital Benchmarks for Farms*, Purdue University Center for Commercial Agriculture; Kroll, J. (2021). *Farm Working Capital 101*, University of Wisconsin-Madison Extension.

kapitala ili odobrenih kreditnih linija kako bi pokrio sve tekuće rashode (gorivo, struju, plate, popravke mehanizacije) tokom svih 200 dana bez ijednog priliva od te konkretne proizvodnje.

Upravljačke strategije za skraćivanje novčanog ciklusa u agraru uključuju:

- Ugovaranje dužih rokova odloženog plaćanja kod poljoprivrednih apoteka i dobavljača repromaterijala (povećanje „Dana odlaganja plaćanja dobavljačima“).
- Izbjegavanje nepotrebnog dugog zadržavanja zaliha ako troškovi skladištenja i gubitak na vagi nadmašuju očekivani rast berzanske cijene (smanjenje „Dana vezivanja zaliha“).
- Insistiranje na kraćim rokovima naplate ili ugovaranju avansnih davanja sa prerađivačkom industrijom (smanjenje „Dana naplate potraživanja“).

> **Restrukturiranje kao lijek za narušeni obrtni kapital**
>
> Kada se u praksi dogodi da radni kapital padne na kritične granice (ispod 10% prihoda), najčešća greška menadžera je uzimanje novih kratkoročnih kredita za likvidnost sa visokom kamatom. Pravilno upravljačko rješenje jeste **restrukturiranje obaveza** – pregovaranje sa bankama da se nakupljeni kratkoročni dugovi pretvore u jedan dugoročni investicioni kredit sa rokom otplate od 5 do 7 godina. Time se tekuće obaveze trenutno smanjuju, a neto radni kapital trenutno skače u sigurnu zonu bez povećanja ukupne zaduženosti!

Primjer za vježbu: Analiza likvidnosti dva gazdinstva

Uporedićemo finansijsku poziciju dva poljoprivredna subjekta koji posluju u ratarsko-stočarskom sektoru u Republici Srpskoj:

A. **Gazdinstvo A (Konzervativni model):**
   - Gotovina na računu: 10.000 KM
   - Potraživanja od mljekare: 10.000 KM
   - Zalihe (stoka i žitarice): 30.000 KM
   - Ukupna tekuća imovina: 50.000 KM
   - Kratkoročne obaveze (fakture apoteci i rate kredita): 10.000 KM

B. **Gazdinstvo B (Ekspanzivni model sa visokim zalihama):**
   - Gotovina na računu: 5.000 KM
   - Potraživanja od kupaca: 0 KM
   - Zalihe u silosima i tovu: 200.000 KM
   - Ukupna tekuća imovina: 205.000 KM

- Kratkoročne obaveze koje dospijevaju za naplatu: 150.000 KM

Analitički izračun i interpretacija:

$$\text{Tekući racio (A)} = \frac{50.000}{10.000} = 5{,}00 \text{ (Izuzetna tekuća likvidnost)}$$

$$\text{Tekući racio (B)} = \frac{205.000}{150.000} = 1{,}37 \text{ (Naizgled prihvatljiva tekuća likvidnost)}$$

Međutim, ako primijenimo **Brzi racio likvidnosti** koji mjeri trenutnu spremnost plaćanja bez prodaje zaliha:

$$\text{Brzi racio (A)} = \frac{10.000 + 10.000}{10.000} = 2{,}00 \quad \text{(Potpuno sigurno)}$$

$$\text{Brzi racio (B)} = \frac{5.000 + 0}{150.000} = 0{,}033 \quad \text{(Kritična nelikvidnost!)}$$

Zaključak analize: Gazdinstvo B se nalazi u izuzetno rizičnoj situaciji. Iako na papiru ima 205.000 KM tekuće imovine, njegova stvarna gotovinska raspoloživost pokriva svega 3,3% dospjelih obaveza. Ukoliko dođe do zastoja u prodaji zaliha ili pada berzanskih cijena žitarica, Gazdinstvo B trenutno pada u blokadu računa.

13.3. Pokazatelji zaduženosti i solventnosti (Fokus na bankarske kriterijume i IRB RS)

Dok analiza likvidnosti pruža uvid u kratkoročno preživljavanje i svakodnevnu gotovinsku raspoloživost, solventnost analizira dugoročnu finansijsku stabilnost i sposobnost poljoprivrednog subjekta da opstane u narednih pet, deset ili više godina. Za poslovne banke, davaoce lizinga i kreditne linije Investiciono-razvojne banke Republike Srpske (IRB RS), pokazatelji solventnosti predstavljaju osnovnu „ličnu kartu“ finansijskog rizika svakog poljoprivrednika koji aplicira za kredit.

13.3.1 Pokazatelj zaduženosti imovine (engl. Debt-to-Asset Ratio)

Pokazatelj zaduženosti imovine mjeri učešće ukupnih obaveza (kratkoročnih i dugoročnih) u ukupnoj imovini poljoprivrednog subjekta. U

„jeziku agronoma“, ovaj pokazatelj daje jasan odgovor na pitanje: *„Koliko procenata moje zemlje, traktora, objekata i stoke zapravo pripada bankama i dobavljačima, a koliko je stvarno moje?“*

$$\text{Pokazatelj zaduženosti imovine} = \frac{\text{Ukupne obaveze}}{\text{Ukupna imovina}}$$

Prema međunarodnim standardima za finansijsko izvještavanje u poljoprivredi (npr. preporuke *Farm Financial Standards Council* – FFSC[97]), postavljaju se sljedeći normativi zaduženosti:

- **Odlična pozicija (**$< 0{,}30$ **ili** 30%**):** Gazdinstvo je vlasnik preko 70% svoje cjelokupne imovine. Rizik od bankrota je minimalan, a kreditni kapacitet za nove investicije je visok.
- **Umjerena zaduženost (**$0{,}30 - 0{,}60$ **ili** $30\% - 60\%$**):** Uobičajena pozicija za komercijalna gazdinstva u fazi intenzivnog rasta, nabavke nove mehanizacije ili podizanja zasada.
- **Alarmantna/Ranjiva pozicija (**$> 0{,}60$ **ili** 60%**):** Više od 60% imovine je opterećeno dugom. Gazdinstvo je izloženo enormnom riziku insolventnosti – ako dođe do pada tržišnih cijena poljoprivrednih proizvoda ili pada vrijednosti zemljišta, obaveze mogu premašiti ukupnu imovinu.

13.3.2 Pokrivenost servisiranja duga (engl. Debt Service Coverage Ratio – DSCR*)*

Za razliku od racija zaduženosti koji posmatra imovinu u Bilansu stanja, pokazatelj pokrivenosti servisiranja duga (DSCR) fokusira se na **slobodan gotovinski tok** koji farma generiše za redovno plaćanje godišnjih anuiteta (glavnice i kamate) uzetih kredita.

U agrobiznisu, a naročito kod porodičnih poljoprivrednih gazdinstava i samostalnih preduzetnika, formula za DSCR mora se prilagoditi tako da se od operativnog gotovinskog toka obavezno oduzmu troškovi života porodičnog domaćinstva (*Family Living Expenses*), jer se ti troškovi finansiraju iz istog novčanog fonda farme:

$$\text{DSCR} = \frac{\text{EBITDA}^{*} - \text{Porezi} - \text{Troškovi života porodice}}{\text{Godišnja obaveza otplate duga (Glavnica + Kamata)}}$$

[97] Vidi detaljnije: FFSC (2021). *Financial Guidelines for Agriculture*, Farm Financial Standards Council.

** Gde EBITDA (engl. Earnings Before Income, Taxes, Depreciation and Amortization) predstavlja poslovnu dobit uvećanu za amortizaciju.*

Interpretacija DSCR u bankarskoj praksi:

- DSCR $\geq 1{,}25$ **(Ciljni bankarski standard):** Pokazuje da farma generiše 25% više čiste gotovine nego što je potrebno za isplatu svih rata kredita u toj godini. Ovaj „sigurnosni jastuk" od 25% služi kao zaštita u slučaju lošije godine.
- DSCR $= 1{,}00$ **(Granična linija):** Farma generiše tačno onoliko novca koliko dospijeva banci. Nema prostora za bilo kakav vanredni trošak ili pad prinosa.
- DSCR $< 1{,}00$ **(Nelikvidnost i neisplativost):** Tekući gotovinski tok nije dovoljan za pokrivanje rata. Farmer je prinuđen da se dodatno zadužuje, troši raniju uštedevinu ili prodaje dio imovine kako ga banka ne bi blokirala.[98]

13.3.3 Uloga namjenskih kreditnih linija IRB RS i usklađivanje sa biološkim ciklusom

Budući da komercijalni bankarski krediti sa kratkim rokom i visokim varijabilnim kamatnim stopama mogu brzo urušiti DSCR indikator, ključni oslonac za razvoj agrara u Republici Srpskoj predstavljaju kreditne linije Investiciono-razvojne banke Republike Srpske (IRB RS).

Prednosti ovih namjenskih izvora ogledaju se u:

1. **Stimulativnim i fiksnim kamatnim stopama:** Stope se kreću u rasponu od **3,0% do 4,6%** (ovisno o tome da li se ulaže u visoke tehnologije ili u nerazvijene opštine)[99], što dramatično smanjuje rashode po osnovu kamata na kontu 562.
2. **Dugim rokovima otplate:** Do 12 godina za osnovna sredstva i višegodišnje zasade.
3. **Grejs-periodu (periodu odgođenog plaćanja) do 36 mjeseci:** Ovo je

[98] Vidi detaljnije: FFSC (2021). *Financial Guidelines for Agriculture*, Farm Financial Standards Council.

[99] Pravila o plasmanima i uslovi kreditnih linija za poljoprivredu i mikrobiznis Investiciono-razvojne banke Republike Srpske (IRB RS). Detaljni uslovi i pravila plasmana dostupni su na službenom portalu: www.irbrs.org (Pravila plasmana po kreditnim linijama za poljoprivredu).

od vitalnog značaja za podizanje višegodišnjih zasada (jabuka, lješnik, vinogradi) ili izgradnju farmi.

> **Zamka neusklađenosti grejs-perioda i stupanja na rod**
>
> Prilikom ugovaranja dugoročnog kredita za podizanje voćnjaka ili lješinjaka, ključna upravljačka greška je prihvatanje prekratkog grejs-perioda (npr. 12 mjeseci umjesto maksimalnih 36 mjeseci). S obzirom na to da voćnjak u prvoj i drugoj godini stvara samo troškove, a nikakav prihod, obaveza otplate glavnice koja dospijeva u tom periodu obara DSCR na nulu i direktno vodi farmu u nelikvidnost. Grejs-period bi trebalo uvijek da bude usklađen sa biološkim ciklusom stupanja zasada u puni rod!

Primjer za vježbu: Obračun DSCR za porodičnu farmu

Porodična farma krava muzara ostvarila je u protekloj godini EBITDA (poslovnu dobit pre amortizacije) u iznosu od 45.000 KM.

- Plaćene takse i porezi iznose 2.000 KM.
- Procijenjeni godišnji troškovi života porodičnog domaćinstva iznose 15.000 KM.
- Godišnji anuitet prema banci za nabavljenu opremu za mužu iznosi 16.000 KM (12.000 KM glavnice + 4.000 KM kamate).

Obračun:

Raspoloživa gotovina za dug $= 45.000 - 2.000 - 15.000 = 28.000$ KM

$$\text{DSCR} = \frac{28.000 \text{ KM}}{16.000 \text{ KM}} = 1{,}75$$

Zaključak analize: Sa koeficijentom DSCR $= 1{,}75$, farma ima snažnu sposobnost servisiranja duga. Nakon što se pokriju svi rashodi poslovanja, svi porezi, svi troškovi života porodice i plati cjelokupna godišnja rata kredita, farmi ostaje „višak“ gotovine koji predstavlja sigurnosnu rezervu za eventualne padove cijene sirovog mlijeka.

13.4. Pokazatelji profitabilnosti, efikasnosti i sektorski KPI indikatori

Dok pokazatelji likvidnosti i zaduženosti odražavaju finansijsku stabilnost i sigurnost poslovanja, pokazatelji profitabilnosti i efikasnosti mjere ekonomsku uspješnost poljoprivrednog subjekta. Oni pokazuju koliko efikasno

agromenadžer koristi raspoložive resurse (zemljište, radnu snagu, biološku imovinu i kapital) za stvaranje novostvorene vrijednosti i neto dobiti.

Standardni ekonomski pokazatelji, poput stopa povrata na imovinu (engl. Return on Assets – ROA) ili povrata na kapital (engl. Return on Equity – ROE), daju opštu sliku, ali za agronomsku i analitičku preciznost neophodno je posmatrati specifične sektorske pokazatelje uspješnosti (*Key Performance Indicators* – KPI)[100] koji su direktno u odnosu sa biološkom produktivnošću.

13.4.1 Opšti pokazatelji profitabilnosti prilagođeni agraru

*13.4.1.1 Stopa povrata na ukupnu imovinu (*engl. *Return on Assets* – ROA*)*

Stopa povrata na ukupnu imovinu mjeri prinos koji cjelokupna imovina farme (zemljište, mehanizacija, objekti, stado) ostvaruje nezavisno od izvora finansiranja.

$$\text{ROA} = \frac{\text{Neto dobit} + \text{Troškovi kamata}}{\text{Prosečna ukupna imovina}} \cdot 100$$

> 📌 **NAPOMENA:**
>
> Zbog visokog učešća vrijednog poljoprivrednog zemljišta i skupih objekata (čija se tržišna vrijednost sporije transformiše u tekući prihod), prosječan ROA u primarnoj poljoprivredi je prirodno niži u odnosu na trgovinu ili usluge i najčešće se kreće u rasponu od **3% do 7%**.

*13.4.1.2 Stopa povrata na sopstveni kapital (*engl. *Return on Equity* – ROE*)*

Stopa povrata na sopstveni kapital mjeri prinos na kapital koji su uložili sami vlasnici gazdinstva.

[100] Neophodnost dekompozicije finansijskih pokazatelja na fizičke i biološke jedinice resursa (po hektaru, po uslovnom grlu ili po radniku) naglašava se u savremenim modelima agrarnog menadžmenta i FADN analitičkom okviru. Klasični ekonomski pokazatelji (poput ROA i ROE) u poljoprivredi često prikrivaju biološku neefikasnost ukoliko se ne posmatraju u kombinaciji sa specifičnim agro-KPI indikatorima. Vidi: Kay, R. D., Edwards, W. M., & Duffy, P. A. (2019). *Farm Management* (9th ed.), McGraw-Hill Education; European Commission (2020). *Farm Economics Briefs: Performance of EU Farming*, DG Agriculture and Rural Development.

$$\text{ROE} = \frac{\text{Neto dobit}}{\text{Prosečni sopstveni kapital}} \cdot 100$$

> 📌 **NAPOMENA:**
>
> Ukoliko je ROE > ROA, to pokazuje da poljoprivredni subjekat efikasno koristi finansijsku polugu (povoljne dugoročne kredite IRB RS) za uvećanje prinosa sopstvenog kapitala.

13.4.2 Sektorski specifični agro-KPI indikatori

U savremenom agrobiznisu profitabilnost se mora posmatrati po jedinici resursa koji je najkritičniji ili najograničeniji u proizvodnji (radna snaga, površina zemljišta ili biološki potencijal stoke). Pregled ovih indikatora je prikazan u Tabeli 13.1.

Tabela 13.1. *KPI indikatori po jedinici resursa*

KPI Indikator	Objašnjenje u „jeziku agronoma“	Značaj za analizu i upravljanje
Neto dodata vrijednost po radniku (FNVA/AWU[101])	Neto novostvorena vrijednost koju ostvari jedan zaposleni radnik na puno vrijeme tokom godine (*Annual Work Unit*).	Glavno mjerilo produktivnosti radne snage u FADN sistemu. Pokazuje da li je mehanizacija adekvatno dimenzionirana.
Operativna marža po hektaru (KM/ha)	Razlika između ukupnog prihoda i svih operativnih (direktnih) troškova po jednom hektaru obradive površine.	Pomaže pri donošenju plodoreza i odluke: *„Da li se više isplati sjetva pšenice, suncokreta ili uljane repice?“*
Prihod po uslovnom grlu (KM/LU)[102]	Ukupan prihod od prodaje sirovog mlijeka, mesa i prirasta podijeljen sa brojem	Mjeri genetski kvalitet stoke, zdravstveno stanje i efikasnost konverzije stočne

[101] *FNVA* je skraćenica od engl. *Farm Net Value Added* (Neto dodata vrijednost farme), koja se dobija kada se od ukupnog prihoda farme (uključujući subvencije) oduzmu troškovi intermedijarne potrošnje (direktni operativni troškovi) i amortizacija. *AWU* je skraćenica od engl. *Annual Work Unit* (Godišnja radna jedinica), koja predstavlja standardizovanu jedinicu rada u poljoprivredi i odgovara radu jedne osobe zaposlene sa punim radnim vremenom na gazdinstvu tokom jedne godine (najčešće ≥ 1.800 radnih sati). Odnos *FNVA/AWU* je zvanični indikator Evropske komisije za mjerenje produktivnosti rada i ekonomske održivosti u poljoprivredi. Vidi: Eurostat (2018). *Methodology of Agricultural Financial Accounts*, European Commission.

[102] Uslovno grlo (engl. *Livestock Unit – LSU ili LU*) predstavlja standardizovanu jedinicu mjere koja omogućava poređenje i zbrajanje različitih vrsta stoke na osnovu njihovih prehrambenih potreba

	uslovnih grla (*Livestock Unit*).	hrane.
KPI Indikator	**Objašnjenje u „jeziku agronoma“**	**Značaj za analizu i upravljanje**
Koeficijent obrta biološke imovine	Brzina kojom se vrijednost stoke u tovu ili usjeva pretvara u prihod kroz prodaju na tržištu.	Pokazuje koliko efikasno koristimo žive organizme kao „proizvodne mašine“.

13.4.3 Benčmarking i poređenje sa FADN – FSDN standardima

Benčmarking predstavlja sistematsko poređenje finansijskih i proizvodnih rezultata posmatranog gazdinstva sa prosjekom ili sa najuspješnijim gazdinstvima u istom sektoru i regiji.

Osnovni izvor podataka za benčmarking u Evropskoj uniji i zemljama u procesu pridruživanja jeste **FADN-FSDN sistem**. Savremeni KPI indikatori gazdinstva više ne porede samo prinose po hektaru ili trošak po litri mlijeka, već i kroz FSDN ekološke indikatore (npr. utrošak aktivne materije pesticida ili energetska efikasnost po jedinici proizvoda).

Analitički uvidi iz FADN-FSDN poređenja obuhvataju:

- **Produktivnost rada:** Prema podacima FADN-a za EU, prosječna Neto dodata vrijednost po radniku (FNVA/AWU) iznosi oko **22.500 EUR**[103] (oko **44.000 KM**). Ukoliko domaće gazdinstvo ostvaruje znatno nižu vrijednost od ovog prosjeka, to je jasan signal da je angažovano previše radne snage za obim proizvodnje ili da je mehanizacija zastarjela i neefikasna.
- **Struktura prihoda i uticaj subvencija:** U mnogim stočarskim sektorima (npr. uzgoj krava u sistemu krava–tele na pašnjacima), direktni poljoprivredni podsticaji i subvencije čine i do 40% ukupnog neto prihoda. Finansijski analitičar mora razdvojiti **tržišnu profitabilnost** (bez subvencija) od **ukupne profitabilnosti** (sa subvencijama) kako bi procijenio stvarnu samoodrživost farme na slobodnom tržištu.

(1 LU = 1 krava mase 500 kg). Koeficijenti konverzije definisani su prema Eurostat metodologiji i domaćoj podzakonskoj regulativi (Pravilnik o razvrstavanju poljoprivrednih gazdinstava).

[103] Podaci o prosječnoj Neto dodatoj vrijednosti po radniku (FNVA/AWU) preuzeti su iz službenih analiza Evropske komisije na osnovu podataka Mreže računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava (engl. *Farm Accountancy Data Network – FADN*). Vidi: European Commission (2021). *EU Farm Economics Overview based on FADN data*, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Brussels.

Obratiti pažnju na biološki rast po MRS 41 pri analizi profitabilnosti!

Kada se analizira Bilans uspjeha poljoprivrednog subjekta, važno je zapamtiti da **Neto dobit** može biti prividno visoka usljed priznavanja nerealizovanih dobitaka od rasta vrijednosti biološke imovine (prirodni prirast teladi ili rast voćnjaka po MRS 41)[104]. Zato, pri izračunavanju operativne marže za potrebe tekuće likvidnosti, uvijek treba razdvojiti **realizovanu dobit od prodaje** na tržištu od **obračunske dobiti od biološke transformacije**.

U savremenoj evropskoj praksi, kroz transformaciju FADN-a u FSDN sistem (Farm Sustainability Data Network), tradicionalni ekonomski pokazatelji (poput produktivnosti rada po AWU, strukture bruto dohotka i učešća subvencija u prihodima) ostaju bazični stub benčmarkinga. Međutim, FSDN ove ekonomske KPI indikatore stavlja u direktnu korelaciju sa ekološkim parametrima (potrošnja vode, energetska efikasnost, karbonski otisak) i socijalnim faktorima (struktura i bezbjednost radne snage). Za agromenadžera to znači da uspješnost gazdinstva više ne mjeri samo kroz maksimalan prinos po radnom satu, već kroz optimalan balans između ekonomske dobiti i održivog gazdovanja prirodnim resursima.

Primjer za vježbu: Obračun FNVA po radniku i marže po hektaru

Ratarsko-povrtarsko preduzeće obrađuje 200 ha zemljišta i angažuje 4 stalno zaposlena radnika tokom cijele godine (4 AWU).

- Ukupni ostvareni poslovni prihodi iznose 600.000 KM.
- Ukupni troškovi materijala, goriva, sjemena, zaštite i eksternih usluga iznose 360.000 KM.
- Amortizacija mehanizacije iznosi 40.000 KM.

1. Obračun Operativne marže po hektaru:

$$\text{Operativni troškovi po ha} = \frac{360.000\ \text{KM}}{200\ \text{ha}} = 1.800\ \text{KM/ha}$$

$$\text{Prihod po ha} = \frac{600.000\ \text{KM}}{200\ \text{ha}} = 3.000\ \text{KM/ha}$$

[104] Međunarodni računovodstveni standard 41 – *Poljoprivreda* (MRS 41 / IAS 41 Agriculture), Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). Standard propisuje računovodstveni obuhvat, vrednovanje po fer vrijednosti umanjenoj za procijenjene troškove prodaje i objavljivanje biološke imovine i poljoprivrednih proizvoda na mjestu ubiranja.

$$\text{Operativna marža po ha} = 3.000 - 1.800 = 1.200 \text{ KM/ha}$$

2. Obračun Neto dodate vrijednosti po radniku (FNVA/AWU):

$$\text{Ukupna FNVA} = \text{Prihodi} - \text{Intermedijarna potrošnja (Troškovi)} - \text{Amortizacija}$$

$$\text{Ukupna FNVA} = 600.000 - 360.000 - 40.000 = 200.000 \text{ KM}$$

$$\text{FNVA po radniku (AWU)} = \frac{200.000 \text{ KM}}{4 \text{ AWU}} = 50.000 \text{ KM/radniku}$$

Zaključak analize: Preduzeće ostvaruje solidnu operativnu maržu od 1.200 KM/ha. Sa vrijednošću od 50.000 KM FNVA po radniku, preduzeće premašuje prosjek FADN standarda, što ukazuje na visoku produktivnost radne snage i dobru opremljenost savremenom mehanizacijom.

13.5. Praktična primjena i vizuelizacija finansijskog zdravlja gazdinstva

Da bi finansijski izvještaji i izračunati racio pokazatelji postali praktičan alat za donošenje svakodnevnih odluka na terenu, oni moraju biti interpretirani na jednostavan i vizuelno intuitivan način. Za agromenadžere i vlasnike poljoprivrednih gazdinstava najefikasnijim su se pokazale vizuelne dijagnostičke metode koje jasnim bojama i prikazom grafikonima razdvajaju sigurne zone od kritičnih rizičnih područja.

13.5.1 Vizuelni analitički alati: Sistem „Semafora" i Radar dijagrami

Sistem „Semafora" *(Traffic Light System)*

Kod sistema „Semafora"[105] svaki izračunati finansijski pokazatelj poredi se sa unaprijed definisanim ciljnim benčmark vrijednostima i svrstava u jednu od tri zone:

[105] Koncept vizuelne dijagnostike i sistema „Semafora" u analizi rizika poljoprivrednih gazdinstava adaptiran je prema modelima savjetodavnih službi za upravljanje rizikom na farmama. Vidi npr.:

- **Zelena zona (Sigurna zona):** Pokazatelji su u potpunosti usklađeni sa optimalnim normativima (npr. Current Ratio $> 2{,}0$; Debt-to-Asset $< 0{,}30$; DSCR $> 1{,}25$). Gazdinstvo posluje stabilno i ima visok kapacitet za nove investicione kredite.
- **Žuta zona (Zona opreza):** Pokazatelji odstupaju od ideala (npr. Current Ratio $= 1{,}3 - 2{,}0$; Debt-to-Asset $= 0{,}30 - 0{,}60$). Zahtijeva se oprez, izbjegavanje novih kratkoročnih zaduživanja i pažljivo planiranje novčanih tokova za predstojeću sjetvu.
- **Crvena zona (Kritična zona):** Pokazatelji ukazuju na ozbiljne finansijske poremećaje (npr. Current Ratio $< 1{,}3$; Debt-to-Asset $> 0{,}60$; DSCR $< 1{,}00$). Zahtijeva hitne upravljačke mjere: restrukturiranje dugova, prodaju neproduktivne imovine ili promjenu strukture proizvodnje.

Radar (Paukovi) dijagrami *(Spider/Radar Charts)*

Radar dijagrami omogućavaju menadžeru da na jednoj integrisanoj slici sagleda pet ključnih dimenzija poslovanja imanja: **Likvidnost, Solventnost, Profitabilnost, Efikasnost i Otplatu duga**.

Kada se izračunate vrijednosti unesu u dijagram, dobija se vizuelna „mreža“ poslovanja. Ukoliko je mreža u nekom segmentu deformisana i privučena ka samom centru (crvenoj zoni), to pruža trenutni vizuelni signal – na primjer, da gazdinstvo, uprkos visokim prinosima i odličnoj profitabilnosti, hita ka teškoj krizi plaćanja usljed narušene likvidnosti.

13.5.2 Sveobuhvatna uporedna analiza: Gazdinstvo A vs. Gazdinstvo B

Radi praktičnog razumijevanja svih do sada obrađenih pokazatelja, analiziraćemo dva poljoprivredna subjekta iste veličine i sektora u Republici Srpskoj (Tabela 13.2) sa potpuno različitim strategijama finansijskog upravljanja.

University of Delaware Extension (2020). *Farm Financial Risk and Resiliency Toolkit: Creating a Thriving Farm Visuals*, USA.

Tabela 13.2. *Uporedni prikaz pokazatelja poslovanja Gazdinstva A i Gazdinstva B*

Pozicija / Pokazatelj	Gazdinstvo A (Konzervativno)	Gazdinstvo B (Ekspanzivno)
Ukupna imovina (zemlja, objekti, oprema, zalihe)	1.000.000	2.000.000
Ukupne obaveze (dugovi)	100.000	1.400.000
Gotovina na računu	20.000	10.000
Zalihe (repromaterijal i zalihe u silosima)	80.000	400.000
Dospjele kratkoročne obaveze (rate i dobavljači)	20.000	300.000
Racio zaduženosti imovine (Debt-to-Asset)	**0,10** (🟢 Odlično / Sigurno)	**0,70** (🔴 Alarmantno / Rizično)
Racio tekuće likvidnosti (Current Ratio)	**5,00** (🟢 Snažna likvidnost)	**1,37** (🟡 Naizgled prihvatljivo)
Brzi racio likvidnosti (Quick Ratio)	**1,00** (🟢 Potpuno sigurno)	**0,033** (🔴 Izuzetna nelikvidnost!)

Analitička dijagnoza i upravljački zaključci:

- Gazdinstvo A posluje u „konzervativnom modelu“. Vlasnik je preko 90% imovine, zaduženost je minimalna, a likvidnost izvrsna. Ovo gazdinstvo je finansijski izuzetno otporno i može bez ikakvih problema preživjeti i najtežu sušu ili drastičan pad berzanskih cijena žitarica. Međutim, upravljački nedostatak Gazdinstva A jeste što „spava“ – ne koristi u dovoljnoj mjeri povoljne investicione kredite (finansijsku polugu) kako bi se brže razvijalo, modernizovalo i proširilo posjed.
- Gazdinstvo B posluje u „ekspanzivnom modelu na ivici žileta“. Tehnološki je opremljeno najsavremenijom mehanizacijom, ali je finansijski ekstremno ranjivo. Sa racijom zaduženosti od 0,70 (70% imovine je pod dugom) i brzim racijom od svega 0,033, ovo gazdinstvo trenutno ulazi u blokadu računa ukoliko otkupljivači zakasne sa uplatama ili ako banka ne odobri moratorijum na otplatu kredita u lošoj godini.

13.5.3 Tipične upravljačke i psihološke zamke agromenadžera

Efikasno upravljanje farmom zahtijeva izbjegavanje dvije najčešće psihološke i upravljačke zamke u praksi:

1. **Miješanje privatnih finansija porodičnog domaćinstva i poslovnih finansija farme:**

Česta praksa da se novac sa tekućeg računa farme koristi za kupovinu kućnih aparata, privatna putovanja ili ličnu potrošnju prije nego što se obračunaju amortizacija mehanizacije i planirani troškovi naredne sjetve. Farma tada funkcioniše kao „protočni bojler" – novac ulazi i izlazi, a akumulacija sopstvenog kapitala izostaje, što dovodi do iznenadne nelikvidnosti u proljeće.

2. **Fokusiranje isključivo na ukupan promet (prihod) umjesto na neto dobit i maržu:**

Farmeri često donose odluku o sjetvi kulture koja u tom momentu ima najvišu prodajnu cijenu na tržištu, zanemarujući da ta kultura zahtijeva tri puta više đubriva, zaštite, goriva i radne snage. Visok promet često krije ekstremno visoke varijabilne troškove, pa skromnija kultura sa nižom cijenom može ostvariti znatno veću operativnu maržu po hektaru!

> **Zlatno pravilo investiranja u agrobiznisu**
>
> Prije nego što donese odluku o kupovini novog traktora, kombajna ili izgradnji objekta, poljoprivrednik ne bi trebalo da se pita samo: *„Koliko će mi ova mašina uštedjeti vremena i olakšati rad?"*, već prvenstveno da izračuna kroz Bilans novčanih tokova: **„Kako će otplata anuiteta za ovu mašinu uticati na moju sposobnost da kupim dizel-gorivo, sjeme i đubrivo za proljećnu sjetvu u naredne 3 godine?"**

13.6. Rezime poglavlja

- **Specifičnost finansijske analize u agrobiznisu:** Klasični ekonomski pokazatelji zahtijevaju ozbiljnu adaptaciju u poljoprivredi usljed dugih proizvodnih ciklusa, visokog udjela biološke imovine vrednovane po fer vrijednosti (MRS 41), izraženog sezonskog priliva i odliva gotovine, te prepletenosti privatnih finansija porodičnog domaćinstva sa poslovanjem farme.

- **Analiza likvidnosti i obrtnog kapitala:** Likvidnost predstavlja sposobnost blagovremenog izmirenja kratkoročnih obaveza. Racio tekuće likvidnosti ($>$ 2,0) posmatra ukupnu tekuću imovinu, ali brzi racio ($>$ 1,0) isključuje zalihe i otkriva stvarnu gotovinsku raspoloživost. Neto obrtni kapital (NWC) služi kao sezonski amortizer za finansiranje sjetve, dok novčani ciklus (CCC) mjeri vrijeme tokom kojeg je novac zarobljen u procesu od nabavke inputa do konačne naplate.
- **Solventnost i bankarski kriterijumi:** Solventnost mjeri dugoročnu finansijsku stabilnost. Racio zaduženosti imovine ($<$ 0,30 za odličnu poziciju) pokazuje učešće duga u imovini. Pokazatelj pokrivenosti servisiranja duga (DSCR) mjeri sposobnost generisanja gotovine za otplatu anuiteta kredita, uz obavezno odbijanje troškova života porodičnog domaćinstva (ciljni bankarski standard je DSCR $\geq$ 1,25). Povoljni krediti IRB RS sa grejs-periodom do 36 mjeseci ključni su za usklađivanje otplate sa biološkim ciklusom stupanja zasada na rod.
- **Profitabilnost, agro-KPI i benčmarking:** Pored opštih stopa ROA i ROE, specifični sektorski pokazatelji – Neto dodata vrijednost po radniku (FNVA/AWU), operativna marža po hektaru (KM/ha) i prihod po uslovnom grlu (KM/LU) – omogućavaju precizno mjerenje efikasnosti po jedinici resursa. Benčmarking putem FADN mreže omogućava poređenje performansi farme sa prosjekom i najboljim praksama u regionu i EU.
- **Vizuelna dijagnostika i upravljanje:** Primjena sistema „Semafora“ (zelena, žuta i crvena zona) i Radar dijagrama omogućava brzo uočavanje finansijskih poremećaja. Uspješno vođenje farme zahtijeva strogo odvajanje ličnih finansija od računa farme, kao i fokusiranje na operativnu maržu i gotovinski tok, a ne samo na ukupan promet.

13.7. Pitanja i zadaci za ponavljanje i razumijevanje gradiva

I. Teorijska pitanja i konceptualna provjera

1. Zašto standardni opšteekonomski pokazatelji nisu dovoljni za realnu procjenu finansijskog stanja poljoprivrednog subjekta i koje tri specifičnosti agrara zahtijevaju njihovu adaptaciju?

2. Objasnite razliku između Racio tekuće likvidnosti i Brzog racija likvidnosti! Zašto farma koja ima zadovoljavajući racio tekuće likvidnosti ipak može pasti u tešku blokadu računa?
3. Šta predstavlja Neto obrtni kapital (NWC) u sezonskim djelatnostima poput ratarstva i kako menadžer može restrukturiranjem obaveza popraviti narušeni obrtni kapital?
4. Definišite Novčani ciklus (CCC) u agrobiznisu i navedite tri konkretne upravljačke strategije za njegovo skraćivanje!
5. Napišite i objasnite formulu za Pokrivenost servisiranja duga (DSCR) za porodična poljoprivredna gazdinstva! Zašto se od operativnog gotovinskog toka moraju oduzeti troškovi života porodičnog domaćinstva?
6. Kakav je značaj grejs-perioda (perioda odgođenog plaćanja) kod namjenskih kredita IRB RS prilikom podizanja višegodišnjih zasada i šta se događa ako je grejs-period prekratak?
7. Objasnite specifične sektorske KPI indikatore: FNVA po radniku (AWU) i Operativnu maržu po hektaru (KM/ha)! Na koji način FADN sistem pomaže u procesu benčmarkinga?
8. Opišite funkcionisanje Sistema „Semafora“ i Radar dijagrama u vizuelnoj dijagnostici finansijskog zdravlja farme!
9. Kojim dvama najčešćim psihološkim i upravljačkim zamkama podliježu agromenadžeri u praksi i kako ih izbjeći?

II. Praktični zadaci i problemi za rješavanje

Zadatak 1: Analiza likvidnosti i obrtnog kapitala

Poljoprivredno društvo „Agro-Semberija“ d. o. o. ima sljedeće pozicije u Aktivi i Pasivi na dan 31. decembra:

- Gotovina na tekućem računu: 15.000 KM;
- Kratkoročna potraživanja od otkupljivača: 25.000 KM;
- Zalihe repromaterijala, sjemena i gotovih usjeva u skladištu: 160.000 KM;
- Obaveze prema dobavljačima repromaterijala koje dospijevaju u roku do 60 dana: 80.000 KM;
- Kratkoročne bankarske pozajmice za likvidnost: 20.000 KM;
- Ukupan ostvareni godišnji poslovni prihod: 500.000 KM.

Zahtjevi:

1. Izračunajte racio tekuće likvidnosti i brzi racio likvidnosti!
2. Izračunajte Neto obrtni kapital (NWC) u apsolutnom iznosu, kao i njegov procenat u odnosu na ukupan godišnji prihod!
3. Na osnovu dobijenih rezultata, svrstajte pokazatelje u odgovarajuće zone Sistema „Semafora“ (Zelena, Žuta ili Crvena) i dajte analitičku ocjenu likvidnosti društva!

Zadatak 2: Ocjena kreditne sposobnosti i DSCR porodične farme

Porodično poljoprivredno gazdinstvo „Eko-Mlek“ razmatra podizanje namjenskog investicionog kredita kod komercijalne banke iz sredstava IRB RS za nabavku savremene robotičke opreme za mužu. Izvorna finansijska analiza poslovanja iz protekle godine pokazuje sljedeće podatke:

- Ostvareni poslovni prihodi od prodaje mlijeka i podsticaja: 120.000 KM;
- Operativni poslovni rashodi (hrana, veterinar, struja, gorivo): 70.000 KM;
- Plaćeni porezi i takse: 3.000 KM;
- Procijenjeni godišnji troškovi života porodičnog domaćinstva: 22.000 KM;
- Postojeće godišnje obaveze po ranijim kreditima (glavnica + kamata): 8.000 KM;
- Očekivana nova godišnja rata (anuitet) za robotizovanu opremu iznosi: 12.000 KM.

Zahtjevi:

1. Izračunajte EBITDA (poslovnu dobit pre amortizacije) i raspoloživi gotovinski tok farme za servisiranje duga!
2. Izračunajte pokazatelj DSCR sa postojećim kreditnim obavezama!
3. Izračunajte novi DSCR koji obuhvata i ratu novog kredita ($8.000\ \text{KM} + 12.000\ \text{KM} = 20.000\ \text{KM}$)!
4. Procijenite da li će banka odobriti novi kredit uzimajući u obzir ciljni bankarski standard od $\text{DSCR} \geq 1{,}25$!

Zadatak 3: Obračun agro-KPI i FADN benchmarking

Voćarsko preduzeće se bavi proizvodnjom jabuka na površini od 50 ha i angažuje 2 stalna radnika tokom cijele godine (2 AWU), dok za potrebe berbe dodatno angažuje sezonsku radnu snagu.

- Ukupan ostvareni prihod od prodaje jabuka iznosi 450.000 KM.
- Ukupni operativni (direktni) troškovi (zaštita, đubrivo, gorivo, ambalaža, radnici): 270.000 KM.
- Amortizacija hladnjače, voćarskih traktora i priključaka: 30.000 KM.

Zahtjevi:

1. Izračunajte Operativnu maržu po hektaru (KM/ha)!
2. Izračunajte ukupnu Neto dodatu vrijednost (FNVA) i Neto dodatu vrijednost po stalno zaposlenom radniku (FNVA/AWU)!
3. Uporedite dobijenu vrijednost FNVA/AWU sa FADN prosjekom od 44.000 KM (22.500 EUR) i prokomentarišite efikasnost i produktivnost radne snage na voćarskom imanju!

PRILOG: Izvod iz Kontnog okvira za preduzeća i zadruge

KLASA 0: STALNA IMOVINA I UPISANI KAPITAL

- **Grupa 01: Nematerijalna imovina**
  - 0120 – Licence, patenti i ostala prava (npr. agro-softver za GPS navođenje)
  - 0129 – Ispravka vrijednosti licenci i prava (akumulirana amortizacija)
  - 0170 – Nematerijalna imovina u pripremi
- **Grupa 02: Nekretnine, postrojenja i oprema**
  - 0211 – Građevinski objekti – Silosi i skladišta
  - 022 / 0220 – Građevinski objekti (štale, silosi, plastenici)
  - 0229 – Ispravka vrijednosti objekata (akumulirana amortizacija)
  - 023 / 0230 – Postrojenja i oprema – Poljoprivredne mašine (traktori, kombajni, priključci)
  - 0231 – Postrojenja i oprema – Priključna mehanizacija
  - 0232 – Postrojenja i oprema – Transportna sredstva (dostavni kamion)
  - 0234 – Postrojenja i oprema – Sistemi za navodnjavanje
  - 0238 – Ispravka vrijednosti opreme usljed obezvređenja (MRS 36)
  - 0239 – Ispravka vrijednosti opreme (akumulirana amortizacija)
  - 024 / 0240 – Poljoprivredno zemljište
  - 027 / 0270 – Osnovna sredstva u pripremi – Oprema
  - 0271 – Osnovna sredstva u pripremi – Građevinski objekti
  - 0280 – Avansi za nekretnine, postrojenja i opremu
- **Grupa 05: Dugotrajna biološka imovina**
  - 050 – Biološka imovina (osnovno stado)
  - 051 – Višegodišnji zasadi (voćnjak)
  - 0521 – Osnovno stado – Krave (mliječno stado)

- 0522 – Osnovno stado – Telad
- 0523 – Osnovno stado – Junad (priplodna junad)
- 0524 – Osnovno stado – Ovce
- 055 – Biološka sredstva u pripremi (podizanje voćnjaka / zasada)
- 059 – Ispravka vrijednosti bioloških sredstava

KLASA 1: ZALIHE I KRATKOTRAJNA BIOLOŠKA IMOVINA

- **Grupa 10: Zalihe materijala i repromaterijala**
  - 101 / 1010 – Zalihe materijala u skladištu (sjeme, vještačko đubrivo, stočna hrana, sjemenski krompir)
  - 1011 – Zalihe materijala u skladištu – Pogonsko gorivo (dizel)
  - 101x – Obračun nabavke sirovina i materijala (prolazni/obračunski konto)
  - 109 – Ispravka vrijednosti sirovina i materijala (obezvređenje)
- **Grupa 11: Kratkotrajna biološka imovina i nedovršena proizvodnja**
  - 110 – Nedovršena proizvodnja (rasad, usjevi na njivi, junad u tovu)
  - 111 – Kratkoročna biološka imovina – Stoka u tovu (utovljena junad, svinje)
- **Grupa 12: Gotovi proizvodi**
  - 120 / 1200 – Zalihe gotovih proizvoda (pšenica u silosu, kukuruz, jabuke I klase, meso u polutkama, domaće kobasice)
  - 1290 – Ispravka vrijednosti gotovih proizvoda (indirektni otpis / obezvređenje)

KLASA 2: KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA I GOTOVINA

- **Grupa 20: Potraživanja od kupaca**
  - 201 / 2010 – Potraživanja od kupaca u zemlji (mljekare, mlinovi, otkupljivači)
- **Grupa 22: Ostala kratkoročna potraživanja**
  - 2220 – Potraživanja od zaposlenih za manjkove na zalihama/imovini
  - 228 – Potraživanja od osiguravajućih kuća (naknada šteta na stadu/usjevima)

- **Grupa 24: Gotovina i novčani ekvivalenti**
    - 241 / 2410 – Gotovina / Tekući (žiro) račun u banci
    - 2411 – Izdvojena novčana sredstva za investicije (namjenski račun)

KLASA 3: KAPITAL

- **Grupa 30: Osnovni (vlastiti) kapital**
    - 301 – Vlastiti / osnivački kapital (ulog vlasnika/ortaka u novcu i stvarima)
- **Grupa 34: Neraspoređeni dobitak (Zadržana dobit)**
    - 340 / 3400 – Zadržana (neraspoređena) dobit tekuće i prethodnih godina

KLASA 4: OBAVEZE I PASIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA (PVR)

- **Grupa 42: Kratkoročne finansijske obaveze**
    - 422 – Kratkoročni bankovni krediti (agrarni krediti)
- **Grupa 43: Obaveze iz poslovanja (Dobavljači)**
    - 432 / 4320 – Obaveze prema dobavljačima u zemlji (za repromaterijal, opremu, gorivo, zavisne troškove)
    - 4321 – Obaveze prema izvođačima radova (građevinske firme / izvođači)
    - 435 – Obaveze prema dobavljačima (kratkoročne obaveze iz poslovanja)
- **Grupa 44: Obaveze za poreze i doprinose**
    - 441 – Obaveze za porez na dobitak
- **Grupa 45: Obaveze po osnovu zarada i naknada zarada**
    - 450 – Obaveze za neto plate, poreze i doprinose na teret radnika i poslodavca
- **Grupa 49: Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)**
    - 491 – Obaveze za odgođeni prihod (kapitalne državne subvencije za mehanizaciju/objekte – MRS 20)

- 495 – PVR – Unaprijed naplaćeni / odloženi prihodi (uslovljene donacije stoke/imovine)

KLASA 5: RASHODI

- **Grupa 51: Troškovi materijala i eksternih usluga**
  - 511 / 5110 – Troškovi sirovina i repromaterijala (sjeme, đubrivo, zaštita)
  - 5112 – Troškovi materijala – Pogonsko gorivo (dizel)
  - 512 – Troškovi ostalog materijala i goriva
  - 513 / 5130 – Troškovi eksternih usluga (veterinarske usluge, tekuće popravke mehanizacije, struja)
- **Grupa 52: Troškovi zarada i naknada zarada**
  - 520 – Troškovi bruto plata (radnici na polju, traktoristi, radnici na farmi)
- **Grupa 53: Troškovi proizvodnih i neproizvodnih usluga**
  - 530 – Troškovi uprave i administracije (zakup, kancelarija, usluge računovođe)
- **Grupa 54: Troškovi amortizacije i obezvređenja**
  - 540 – Troškovi amortizacije (građevinskih objekata, traktora, kombajna, mehanizacije)
  - 5410 – Troškovi amortizacije nematerijalne imovine (softverskih licenci)
  - 549 – Troškovi obezvređenja biološke imovine (MRS 36)
- **Grupa 55: Nematerijalni troškovi i manjkovi**
  - 550 – Ostali nematerijalni troškovi
  - 5540 – Troškovi kala, rastura i loma (dozvoljeni prirodni tehnološki gubitak)
  - 5541 – Troškovi manjkova na zalihama
- **Grupa 56: Finansijski i ostali rashodi**
  - 565 / 5650 – Rashodi / Gubitak od usklađivanja vrijednosti biološke imovine i zaliha (MRS 41 / MRS 2)
- **Grupa 57: Gubici i vanredni rashodi**
  - 5700 – Gubici od prodaje i otuđenja nekretnina, postrojenja i opreme

- 5701 – Gubici od rashodovanja osnovnih sredstava (prije potpunog otpisa)
- 573 – Gubici od rashodovanja i prinudnog klanja stoke
- 575 / 5750 – Rashodi po osnovu manjkova i uginuća na imovini (stoka/usjevi)
- 576 – Poslovi rashodi po osnovu manjkova
- 5790 – Rashodi od usklađivanja / obezvređenja vrijednosti imovine (test obezvređenja – MRS 36)

KLASA 6: PRIHODI

- **Grupa 60: Prihodi od prodaje**
  - 601 / 6010 – Prihodi od prodaje učinaka i gotovih proizvoda (pšenica, kukuruz, sirovo mlijeko, voće)
  - 611 – Prihodi od prodaje gotovih proizvoda na domaćem tržištu
- **Grupa 62: Prihodi od aktiviranja učinaka i prirasta**
  - 620 – Povećanje vrijednosti zaliha učinaka (korekcija nedovršene proizvodnje/zaliha)
  - 621 – Prihodi od aktiviranja vlastitih proizvoda i učinaka (kapitalizacija troškova podizanja voćnjaka)
  - 622 – Prihodi od aktiviranja sopstvenih učinaka (priplod / rođenje podmlatka)
  - 625 – Prihodi od prirasta biološke imovine (fizički prirast težine/mase stoke prema MRS 41)
- **Grupa 64: Prihodi od premija, subvencija i donacija**
  - 640 – Prihodi od donacija i državnih davanja (bezuslovne i uslovljene donacije stoke)
- **Grupa 65: Ostali poslovni prihodi**
  - 650 – Dobitak od vrednovanja biološke imovine na kraju godine (MRS 41)
  - 665 – Prihodi od usklađivanja fer vrijednosti biološke imovine
- **Grupa 67: Dobici od prodaje imovine i vanredni prihodi**

- 670 / 6700 – Dobici od prodaje i otuđenja nekretnina, postrojenja, opreme i biološke imovine
- 671 – Dobici od rashodovanja, izlučenja i prenosa biološke imovine u tov
- 6790 – Ostali neposlovni i vanredni prihodi (neutralizacija rashoda zaduženjem radnika za manjak)

KLASA 7: OTVARANJE I ZAKLJUČAK RAČUNA (TEHNIČKI RAČUNI)

- **Grupa 71: Zaključak računa uspjeha**
  - 710 – Rashodi i prihodi ukupnog poslovanja (centralni prelazni konto za sučeljavanje prihoda i rashoda pri zatvaranju knjiga 31. decembar)
- **Grupa 72: Obračun poreza na dobitak**
  - 720 – Obračun poreza na dobitak tekuće godine
- **Grupa 73: Prenos rezultata**
  - Prenos čistog neto dobitka na konto 340 (Zadržana dobit) u Pasivi.

LITERATURA

A. Knjige, naučni radovi i publikacije

1. European Commission. (2021). *EU farm economics overview based on FADN data*. Directorate-General for Agriculture and Rural Development.
2. European Commission. (2023). *Farm Accountancy Data Network (FADN) & Farm Sustainability Data Network (FSDN): Overview and methodology for European agriculture*. Publications Office of the European Union.
3. Eurostat. (2018). *Methodology of agricultural financial accounts*. European Commission.
4. Farm Financial Standards Council (FFSC). (2021). *Financial guidelines for agriculture*. FFSC.
5. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2012). *The fruit and vegetable sector in Bosnia and Herzegovina: Preparation of IPARD sector analyses in Bosnia and Herzegovina (GCP/BIH/007/EC)*. https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/7ca29c87-53ef-49c1-8618-cefe98e1d401/content
6. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2020). *Module 4: Farm management tools*.
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2022). *Agricultural accounting standards and farm management systems in Western Balkans*.
8. Kroll, J. (2021). *Farm working capital 101*. University of Wisconsin-Madison Extension.
9. Krstić, B. (2018). *Upravljanje finansijama u agrobiznisu*. Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu.
10. Langemeier, M. (2020). *Working capital benchmarks for farms*. Purdue University Center for Commercial Agriculture.
11. Meigs, W., & Meigs, R. (1999). *Računovodstvo: Temelj poslovnog odlučivanja* (Prevod 9. izdanja). Mate d. o. o.
12. Pacioli, L. (1494). *Summa de arithmetica, proportioni et proportionalita* [Dio: Tractatus de computis et scripturis]. Paganino de Paganini.
13. Poreska uprava Republike Srpske. (2025). *Vodič za oporezivanje i vođenje poslovnih knjiga poljoprivrednih gazdinstava*. Poreska uprava RS, Banja Luka.
14. Regional Cooperation Council. (2025). *2023 Report on the implementation of the Green Agenda for the Western Balkans Action Plan (GARI)*. RCC.
15. Rokvić-Knežić, G., Vaško, Ž., Figurek, B., & Drinić, M. (2021). *Ekonomika poljoprivrednih gazdinstava i menadžment u agrobiznisu*. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
16. Stojanović, T. (2026c). *Validacija 'ESG-Admin-BiH' modela: Sveobuhvatna analiza teorijske utemeljenosti finansijskih i administrativnih podataka kao proxy indikatora održivosti u poljoprivredi Zapadnog Balkana*. Zbornik radova i zbornik sažetaka sa XV međunarodnog simpozijuma poljoprivrednih nauka (AgroReS 2026), održanog od 25. do 28. maja 2026. godine u Trebinju.

17. University of Delaware Extension. (2020). *Farm financial risk and resiliency toolkit: Creating a thriving farm visuals*. University of Delaware.
18. Vlada Republike Srpske. (2021). *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2021–2027. godina*. Vlada Republike Srpske / Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

B. Zakoni i podzakonski akti (Pravilnici)

19. Pravilnik o kontnom okviru i sadržaju konta za privredna društva („Službene novine Federacije BiH", br. 81/21).
20. Pravilnik o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za privredna društva, zadruge i druga pravna lica („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 104/21 i 59/22).
21. Pravilnik o načinu i postupku provođenja popisa imovine i obaveza i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 45/16 i 113/21).
22. Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja poslovnih knjiga i evidencija fizičkih lica koja obavljaju samostalnu djelatnost („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 119/21 i 25/24).
23. Pravilnik o primjeni normativa rashoda za utvrđivanje kala, rastura, kvara i loma („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 45/16).
24. Pravilnik o razvrstavanju porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na komercijalna i nekomercijalna porodična poljoprivredna gazdinstva („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 89/13 i 8/23).
25. Pravilnik o sadržini i formi obrazaca finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 59/22 i 129/22).
26. Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 16/26, 27/26 i 52/26).
27. Zakon o doprinosima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 114/17, 112/19, 49/21, 119/21, 56/22, 132/22, 112/23, 110/24 i 114/25).
28. Zakon o poljoprivredi Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 70/06, 20/07, 86/07 i 71/09).
29. Zakon o porezu na dodatu vrijednost u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 9/05, 35/05, 100/08, 33/17, 46/23, 80/23 i 20/25).
30. Zakon o porezu na dobit Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 94/15, 1/17, 58/19, 48/24 i 114/25).
31. Zakon o porezu na dohodak Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 60/15, 5/16, 66/18, 105/19, 123/20, 49/21, 119/21, 56/22, 112/23, 110/24 i 114/25).
32. Zakon o privrednim društvima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13, 100/17, 82/19, 17/23 i 45/25).
33. Zakon o radu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske", br. 1/16, 66/18, 91/21, 119/21, 112/23, 39/24, 28/26 i 59/26).

34. Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 115/25).
35. Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 15/21).
36. Zakon o unutrašnjem platnom prometu Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 52/12, 92/12, 110/16, 58/19, 38/22 i 63/24).

C. Međunarodni računovodstveni standardi (MRS i MSFI)

37. Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje. (2018). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
38. MRS 1 – Prezentacija finansijskih izvještaja. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
39. MRS 2 – Zalihe. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
40. MRS 7 – Izvještaji o novčanim tokovima. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
41. MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
42. MRS 20 – Računovodstvo državnih davanja i objelodanjivanje državne pomoći. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
43. MRS 36 – Umanjenje vrijednosti imovine. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
44. MRS 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
45. MRS 38 – Nematerijalna imovina. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
46. MRS 40 – Investicione nekretnine. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
47. MRS 41 – Poljoprivreda. (2023). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
48. MSFI 15 – Prihodi od ugovora sa kupcima. (2022). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).
49. MSFI za MSP – Međunarodni standard finansijskog izvještavanja za mala i srednja preduzeća. (2021). Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

INDEKS POJMOVA

A

Akrualna (obračunska) osnova

43. str. (Odjeljak 2.4.2.3) ; 80. str. (Odjeljak 4.3)

Aktiva

55. str. (Odjeljak 3.2) / 57–63. str. (Odjeljci 3.3–3.4.2); 102–108. str. (Odjeljci 5.1–5.4)

Amortizacija osnovnih sredstava

157–158. str. (Odjeljak 7.4, pododjeljci 7.4.1–7.4.3)

APIF (Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge)

21. str. (Odjeljak 1.5.1)

B

Bilans novčanih tokova

288–307. str. (12. poglavlje)

Bilans stanja

53–72. str. (Odjeljci 3.1–3.4); 101–108. str. (Odjeljci 5.1–5.4); 147. str. (Odjeljak 6.8.3)

Bilans uspjeha

77–97. str. (Odjeljci 4.1–4.6); 146. str. (Odjeljak 6.8.2)

Bilansna ravnoteža

55–57. str. (Odjeljci 3.2 i 3.2.1); 101–108. str. (Odjeljci 5.1–5.4)

Biološka imovina

63. str. (Odjeljak 3.4.2); 181–210. str. (8. poglavlje)

Biološka transformacija

20. str. (Odjeljak 1.4.1); 95. str. (Odjeljak 4.6.1); 181-210. str. (8. poglavlje)

Biljke darovaoci (Bearer plants)

183. str. (Odjeljak 8.2); 193. str. (Odjeljak 8.6.1.1)

Bruto marža (bruto dobitak)

86. str. (Tabela 4.6 u Odjeljku 4.4.5 / Odjeljak 4.4.1); 88. str. (Odjeljak 4.4.4)

C

COGS metoda (Metoda troškova prodatih učinaka)

86. str. (Odjeljak 4.4.1); 93–96. str. (Odjeljak 4.4.1)

D

Degresivna metoda amortizacije

158. str. (Odjeljak 7.4.2)

Digitalizacija u poljoprivredi

27. str. (Odjeljak 1.6.1)

Dvojno knjigovodstvo

12. str. (1. poglavlje); 114–117. str. (6. poglavlje)

Dnevnik

119–122. str. (Odjeljak 6.4.2) ; 130–136. str. (Odjeljak 6.5.1)

Državne pomoći i subvencije

1. str. (Odjeljak 1.5.2); 96. str. (Odjeljak 4.6.2); 107. str. (Odjeljak 5.3.7.1); 190. str. (Odjeljak 8.5.3)

E

Efikasnost nasuprot efektivnosti

14. str. (Odjeljak 1.2.1)

ESG izvještavanje o održivosti

27. str. (Odjeljak 1.6.2)

F

FADN sistem (Farm Accountancy Data Network)

22. str. (Odjeljak 1.5.3) ; 326. str. (Odjeljak 13.4.3)

Fer vrijednost

63. str. (Odjeljak 3.4.2) ; 186–189. str. (Odjeljci 8.5–8.5.2)

FIFO metoda

223. str. (Odjeljak 9.2.2.2)

Finansijske aktivnosti

35. str. (Odjeljak 2.2.3) ; 296. str. (Odjeljak 12.3.3)

Finansijsko računovodstvo

18. str. (Odjeljak 1.4)

Funkcionalna metoda amortizacije

158. str. (Odjeljak 7.4.3)

G

Glavna knjiga

122. str. (Odjeljak 6.4.2) ; 137. str. (Odjeljak 6.5.2)

Going concern (Pretpostavka o nastavku poslovanja)

40. str. (Odjeljak 2.4.1.3)

I

Investicione aktivnosti

35. str. (Odjeljak 2.2.2) ; 295. str. (Odjeljak 12.3.2)

Inventura (popis zaliha)

171. str. (Odjeljak 7.5.6); 225–227. str. (Odjeljak 9.2.3)

Istorijski trošak (nabavna vrijednost)

45. str. (Odjeljak 2.4.2.4); 156. str. (Odjeljak 7.3.1); 220. str. (Odjeljak 9.2.1)

K

Kalo, rastur i lom

225–227. str. (Odjeljak 9.2.3)

Konto (račun) i T-konto

116–117. str. (Odjeljci 6.2.1, 6.3.1); 122–126. str. (Odjeljci 6.4.2, 6.4.3)

Kontni okvir

127–129. str. (Odjeljak 6.4.4); 336. str. (Prilog)

Konzervatizam (načelo opreznosti)

46. str. (Odjeljak 2.4.3.2) ; 228. str. (Odjeljak 9.2.4)

Konzistentnost (stalnost)

38. str. (Odjeljak 2.3.4)

Korektivna knjiženja

141. str. (Odjeljak 6.6)

Kratkoročna biološka imovina

184–185. str. (Odjeljci 8.3–8.4); 231–235. str. (Odjeljak 9.3)

L

Likvidnost

69. str. (Odjeljak 3.4.4); 241. str. (Odjeljak 10.1); 316. str. (Odjeljak 13.2)

Linearna metoda amortizacije

157. str. (Odjeljak 7.4.1)

M

Matching princip (Načelo uzročnosti prihoda i rashoda)

42. str. (Odjeljak 2.4.2.2) ; 80. str. (Odjeljak 4.3)

Materijalnost (značajnost)

46. str. (Odjeljak 2.4.3.1)

Metoda ukupnih troškova

87. str. (Odjeljak 4.4.2)

MRS 2 (Zalihe)

214–230. str. (9. poglavlje)

MRS 7 (Izvještaj o novčanim tokovima)

294–304. str. (Odjeljak 12.3)

MRS 16 (Nekretnine, postrojenja i oprema)

154–175. str. (7. poglavlje)

MRS 20 (Državne pomoći i subvencije)

107. str. (Odjeljak 5.3.7.1, T7); 190. str. (Odjeljak 8.5.3)

MRS 36 (Umanjenje vrijednosti imovine)

175–177. str. (Odjeljak 7.6.1)

MRS 37 (Rezervisanja i potencijalne obaveze)

282–284. str. (Odjeljak 11.5)

MRS 41 (Poljoprivreda)

21. str. (Odjeljak 1.5.1); 48. str. (Odjeljak 2.5.2); 63. str. (Odjeljak 3.4.2); 95. str. (Odjeljak 4.6.1); 182–210. str. (Odjeljci 8.1–8.7)

N

Nematerijalna imovina

67. str. (Odjeljak 3.4.2); 151. str. (Odjeljak 7.1); 159. str. (Odjeljak 7.5.1)

Neto prodajna vrijednost

228. str. (Odjeljak 9.2.4)

O

Obaveze (tekuće i dugoročne)

66–69. str. (Odjeljci 3.4.3–3.4.4); 266–284. str. (Odjeljci 11.1–11.5)

Obezvređenje imovine

175–177. str. (Odjeljak 7.6.1); 199. str. (Odjeljak 8.6.2.3); 228–230. str. (Odjeljak 9.2.4)

Obrt osnovnog stada

202–204. str. (Odjeljak 8.7.1, Tabela 8.3)

Obračun zarada (plata)

268–273. str. (Odjeljak 11.2)

Obračunski period

41. str. (Odjeljak 2.4.1.4)

Osnovna računovodstvena jednačina

55. str. (3. poglavlje); 102. str. (5. poglavlje); 116. str. (6. poglavlje)

Osnovno stado

184. str. (8. poglavlje); 200–210. str. (8. poglavlje)

Otuđenje i rashodovanje osnovnih sredstava

170–174. str. (Odjeljak 7.5.5)

P

Pasiva

57–60. str. (Odjeljak 3.3) ; 66–71. str. (Odjeljci 3.4.3–3.4.5) ; 101–108. str. (Odjeljci 5.1–5.4)

Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)

66. str. (Odjeljak 3.4.3, Tabela 3.3); 104. str. (Odjeljak 5.3.7.1, T7); 190. str. (Odjeljak 8.5.3)

PDV sistem u poljoprivredi

257. str. (Odjeljak 10.3.5) ; 274–278. str. (11. poglavlje)

Ponderisani prosječni trošak

223. str. (Odjeljak 9.2.2.1)

Pouzdanost informacija

37. str. (Odjeljak 2.3.2)

Poslovne (operativne) aktivnosti

34. str. (Odjeljak 2.2.1) ; 294. str. (Odjeljak 12.3.1)

Potraživanja od kupaca

62. str. (Odjeljak 3.4.1, Tabela 3.2); 250–256. str. (Odjeljak 10.3)

Pretpostavka poslovnog subjekta

39. str. (Odjeljak 2.4.1.1)

Prihodi

81–83. str. (Odjeljak 4.3.1)

Princip realizacije (Priznavanje prihoda)

42. str. (Odjeljak 2.4.2.1); 81. str. (Odjeljak 4.3.1)

Probni Bilans (neusklađeni i korigovani)

117. str. (Odjeljak 6.4.1); 140. str. (Odjeljak 6.5.3); 142. str. (Odjeljak 6.7)

Proširena bilansna jednačina

116. str. (Odjeljak 6.2.2)

R

Rashodi

83–85. str. (Odjeljak 4.3.2)

Računovodstveni ciklus

119–121. str. (Odjeljak 6.4.1)

Računovodstveni informacioni sistem (RIS)

15–18. str. (Odjeljak 1.3)

Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG)

21. str. (Odjeljak 1.5.2)

Relevantnost informacija

37. str. (Odjeljak 2.3.1)

Rezervisanja

282–284. str. (Odjeljak 11.5)

S

Solventnost

69. str. (Odjeljak 3.4.4); 320–323. str. (Odjeljak 13.3)

Sredstva u pripremi (Konto 027 / 055)

170. str. (Odjeljak 7.5.2) / 183. str. (Odjeljak 8.2); 195–197. str. (Odjeljak 8.6.2.1)

Stalna imovina

63. str. (Odjeljak 3.4.2); 151–177. str. (Odjeljci 7.1–7.6)

T

Tekuća (obrtna) imovina

60–63. str. (Odjeljak 3.4.1); 240–261. str. (Odjeljci 10.1–10.4)

Tekuće i investiciono održavanje

167–170. str. (Odjeljak 7.5.4)

U

Uporedivost informacija

38. str. (Odjeljak 2.3.3)

Upravljačko računovodstvo

18. str. (Odjeljak 1.4)

V

Višegodišnji zasadi

193–199. str. (Odjeljak 8.6)

Vlasnički kapital

70–72. str. (Odjeljak 3.4.5)

Vremenska razgraničenja (AVR i PVR)

62. str. (Odjeljak 3.4.1); 259–261. str. (Odjeljak 10.4)

Z

Zadržana dobit

72. str. (Odjeljak 3.4.5); 87. str. (Odjeljak 4.4.3); 143–145. str. (Odjeljak 6.8.1)

Zaključak konta (Zaključna knjiženja preko Klase 7)

119. str. (Odjeljak 6.4.1); 143–145. str. (Odjeljak 6.8.1)

Zalihe

62. str. (Odjeljak 3.4.1); 214–235. str. (Odjeljci 9.1–9.3)

Zlatna pravila knjiženja

117. str. (Odjeljak 6.3.2)

Zelena agenda

27. str. (Odjeljak 1.6.2)

Ž

Žetva / Berba

182. str. (Odjeljak 8.1) ; 189. str. (Odjeljak 8.5.2)